Heemkundekring

‘Het Land van Gastel’

Jaarboek 2017

Jaarboek 2017

Heemkundekring
‘Het Land van Gastel’

Inhoud Jaarboek 2017

9

Een stoomtram haalt Oud Gastel uit zijn isolement
door
Marius Broos

40

De impost op bier en wijn in Oud Gastel in 1736
door
Richard Tak

54

Fietsend door Oud en Nieuw Gastel
door
Piet Bruijns

64

Het leven van Cornelis Palings (1918-1943)
door
Wouter Loeff

70

Mobiele Schutterij in Oud-Gastel in 1831
door
Richard Tak

IETS
SCHUTTERLIJKE
MILITAIRE LOOPBAAN
PIETER VAN COUWENBERG,

74

Feest bij het 25-jarig Koningschap van Koning Willem III
door
Frans van Merrienboer

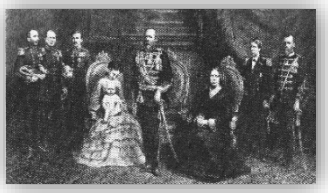

86

De vrijwillige brandweer van Oud Gastel
door
Richard Tak

112

Bedevaart naar Lourdes en Lisieux van Gastelse Dames in 1958 en 1960
door
Truus van Dongen
Adrie & Ria Nelen

136
De Vogelmuzikanten
door
Richard Tak & Flavio Pavone

146
Wie hoorden bij de 'Rebellenclub'?
door
Kees Rademakers

149
Oud-Gastels Jaarblad 1902 en 1903
door
Richard Tak

162
Oud?... de Duvel is oud!
en
In Memoriam
door
Piet Peeters

178
Nieuwe aanwinsten in het museum
door
Kees Rademakers

168
Activiteiten 2017
door
Jan Vermeeren & Kees Rademakers

En ook:

5 *Voorwoord van de voorzitter*
6 *Ten geleide van de eindredacteur*
189 *Informatie 2017 Heemkundekring 'Het Land van Gastel'*
191 *Ledenlijst 2017 Heemkundekring 'Het land van Gastel'*
194 *Colofon 2017*

Voorwoord van de voorzitter

Van Leo van Leengoed

Inmiddels zijn we toe aan het 34ste jaarboek van de Heemkundekring 'Het Land van Gastel'. Het vastleggen en documenteren van de geschiedenis van Oud Gastel en omgeving is een van de kerntaken van onze heemkundekring. De digitale beschikbaarheid van historische bronnen maakt dat steeds weer nieuwe historische wetenswaardigheden aan het licht komen en voor studie beschikbaar zijn. Het bestuderen van deze historische bronnen is een werk dat geduld en zorgvuldigheid vereist en voor lezers de mogelijkheid opent deze bronnen nader te bestuderen. De schrijver is dan meestal geen getuige van de gebeurtenissen, maar geeft de beschreven feiten weer. Een volgende stap is beoordelen en plaatsen van de bronnen in hun historische context. Deze beoordeling is tijdsafhankelijk en cultuurgebonden, zodat geschiedenis altijd herschreven zal en moet worden.

Daarnaast zijn er altijd onderwerpen die op schrift gesteld worden door personen die de gebeurtenissen zelf nog hebben meegemaakt en hun persoonlijke interpretatie en emotie in het document verwerken. Juist een heemkundekring kan persoonlijke ervaringen en kennis vastleggen en bewaren voor het nageslacht. Nu zijn er misschien nog mensen die weten welke oudtante er op een foto staat, waar de foto genomen is en welke familie-verhalen er betrekking op hebben. Het is zaak deze kennis voor de toekomst te bewaren, omdat het een anker vormt voor het heemkundig onderzoek.
Ik wil dan ook graag een beroep doen op onze leden en lezers om oude foto's of verhalen voor het nageslacht te bewaren. De heemkundekring wilt u bij het vastleggen hiervan graag behulpzaam zijn.

Wederom ligt er een jaarboek voor u dat is samengesteld uit een grote verscheidenheid aan onderwerpen – van persoonlijke getuigenissen tot historische studies – die het lezen weer tot een genoegen maken. De redactiecommissie heeft zelf weer een uitgebreide bijdrage geleverd, maar ook een aantal gastauteurs heeft een belangrijke bijdrage geleverd.
Ik wil graag de redactiecommissie complimenteren met het fraaie jaarboek dat in kwaliteit ieder jaar weer het voorgaande jaar overtreft.

Ten geleide van de eindredacteur

Een bijdrage van Kees Rademakers

Marius Broos: Een stoomtram haalt Oud Gastel uit zijn isolement (Deel 1)

Een oude wens van de redactie van het jaarboek was een gedegen studie over de tram die eind 19de eeuw/begin 20ste eeuw Oud Gastel een goede verbinding gaf met de omringende buitenwereld. Er is maar één man die daarover niet alleen uitgebreid, maar ook zeer goed gedocumenteerd kan vertellen en dat is Marius Broos. Velen van u kennen hem als de schrijver van bijdragen in publicaties en jaarboeken van heemkundekringen van omringende gemeenten. De redactie was dan ook erg blij dat Marius zich meteen bereid verklaarde om een bijdrage over de "tram in Gastel" voor ons jaarboek te schrijven. De gedegenheid van Marius brengt met zich mee dat het niet bij één enkele bijdrage blijft; het worden er meer. Marius verwacht dat er zeker nog 2 afleveringen in komende jaarboeken zullen verschijnen.

Richard Tak: De impost op bier en wijn in Oud Gastel in 1736

Dat in vroegere tijden heel veel cafés in Gastel hebben gestaan, bleek uit eerdere bijdragen in de jaarboeken van 1985 en 1986. Richard Tak wilde echter nog verder de Gastelse geschiedenis induiken en trof in het Regionale Archief veel interessant materiaal aan. Men sprak in 1736 nog niet van cafés, maar van tavernes. Uiteraard werd er toen ook al accijns op drank geheven. Richard geeft ons interessante informatie over hoe dat gebeurde, door wie dat werd gedaan en bij welke tavernes en brouwerijen de collectioneurs (douaniers) destijds langs gingen om de impost (accijns) te bepalen.

Frans van Merriënboer en Kees Rademakers: Waar stonden al die tavernes en brouwerijen?

In het jaarboek van 2015 stond de interessante bijdrage 'Uit het Schotboek van Oud Gastel van 1733' van Frans van Merriënboer. Dit artikel gaf een overzicht van de plaats waar de toenmalige bewoners van Oud Gastel woonden en wat hun bezittingen waren, althans voorzover ze woonden in één van de 14 Hoeken. Het Schotboek gaf de situatie weer van 1733; de bijdrage van Richard speelt in 1736. Frans en Kees vergeleken de namen uit het Schotboek met die uit het artikel van Richard. Ze kwamen tot zeer interessante conclusies ten aanzien van de plaatsen in het dorp waar het dagelijkse leven zich concentreerde.

Piet Bruijns: Fietsend door Oud en Nieuw Gastel

Enige jaren geleden was Piet Bruijns uit Oudenbosch een bezoeker van de Turftentoonstelling. In de loop van een gemoedelijk gesprek, bleek hij niet alleen geïnteresseerd in de geschiedenis van turf, maar ook dat hij een scherp oog had voor de landelijke omgeving van West Brabant. Piet stapt regelmatig op zijn fiets en gewapend met een zakboekje en een potlood legt hij vast wat hij mooi vindt en hem boeit. Piet is een zeer vaardig tekenaar; ooit was zijn beroep het maken van technische tekeningen zoals doorsneden van machines. In het zakboekje verschijnt zijn vrije werk. Dit krijgt een documentair karakter als we zien dat hij ook de aanleg van nieuwe wegen in de omgeving vastlegt. Voor ons jaarboek maakte Piet al fietsend een getekende impressie van Oud Gastel en voorzag die van een hele mooie – bijna dichterlijke – begeleidende tekst.

Wouter Loeff: Een Gastelaar op een Noors schip voor de kust van Australië onderweg naar Irak. Het leven van Cornelis Palings (1918-1943)

Iets meer dan een half jaar geleden vertelde Andrien Schijvenaars dat er op Omroep Brabant een radio-uitzending was geweest over een Gastelse matroos die in de Tweede Wereldoorlog voor de kust van Australië was gesneuveld. Andrien had er een geluidskopie van gemaakt en liet die

tijdens de vrijwilligersbijeenkomst op dinsdagochtend horen. Als redactie van een jaarboek zit je te wachten op dit soort gebeurtenissen. Er werd onmiddellijk contact opgenomen met Wouter Loeff, de maker van de uitzending. Hij o.m. hoofdredacteur van 'In Brabant' een uitgave van Erfgoed Brabant en werkt daar ook als historicus. Hij was bereid de uitzending om te werken tot een bijdrage voor ons jaarboek. Dankzij aanvullend onderzoek door Kees Rademakers, Piet Peeters en Jos Kepers, beschreef Wouter voor ons een weinig bekend stuk oorlogsgeschiedenis.

Richard Tak: Mobiele Schutterij in Oud-Gastel in 1831

Door zijn grote interesse voor de Gastelse geschiedenis weet Richard steeds weer opnieuw pareltjes op te duiken over het verleden van ons dorp. Zo trof hij in een boekje een verwijzing naar een verblijf van een Noord Hollandse schutterij in Oud Gastel tijdens de jaren dat de Belgen zich van Nederland afscheidden. De gespannen grenssituatie bracht de mobiele schutterij naar onze contreien. Leest u graag deze korte, maar tegelijk zeer interessante bijdrage van Richard.

Frans van Merriënboer: Feest bij het 25-jarig Koningschap van Koning Willem III. Aantekeningen uit het 'Notulenboek der Gastelse feesten'

Frans van Merriënboer heeft een naam hoog te houden waar het de beschrijving betreft van het Gastelse materiele en immateriële religieuze erfgoed. Dat hij ook goed de weg weet in een meer profane richting, bewijst hij met zijn mooie bijdrage over een stukje lokale politieke geschiedenis. Het 25-jarig Koningschap van Willem III moest uiteraard ook in Gastel worden gevierd, maar in 1874 gebeurde dat zonder subsidie van de Gemeenteraad, zo stelde Frans vast. Bij het schrijven van zijn verhaal putte hij uit het 'Notulenboek der Gastelse feesten' uit ons archief.

Richard Tak: De vrijwillige brandweer van Oud Gastel

Dat Richard Tak van vele markten thuis is, weten we. Met het grootste gemak beschrijft Richard hele diverse aspecten van de geschiedenis van Oud Gastel. Zijn bijdrage over de vrijwillige brandweer in onze gemeente lag al een tijdje op de plank. Een laatste kritische blik op het stuk werd geworpen door Nol van Poeijer, die zeer bekend is met de vrijwillige brandweer. In het artikel van Richard lezen we dat de 3de generatie Van Poeijer intussen brandweerman is. Brandweerwagens werden ook in Oud Gastel gemaakt. Hier kwam de kennis van Nol van pas. Hij werkte er immers zelf aan tijdens zijn loopbaan bij "de zaak", zoals hij de firma Akkermans noemt. Het is ook zeer interessant te lezen welke – soms moeizame – politieke besluitvorming nodig was, om te komen tot de aanschaf van nieuw brandweermaterieel.

Truus van Dongen: Lourdesreis van Gastelse Dames in 1958

Tijdens de voorbereidingen van de tentoonstelling 'Boeren, burgers en buitenlui' kreeg de redactie een mooie foto onder ogen van een groep Gastelse (jonge) dames die op bedevaart waren in Lourdes. Frans van Merrienboer merkte meteen op dat volgens hem zijn vrouw Truus indertijd een verslag gemaakt had van deze reis. Het verslag werd uitgetikt en staat nu – verluchtigd met enige foto's – in dit jaarboek. Het is een zeer gedetailleerd relaas. Vele interessante belevenissen passeren de revue en zelfs de dagelijkse maaltijden werden in het verslag genoteerd.

Kees Rademakers en Adrie & Ria Nelen: De reis naar Lourdes& Lisieux in 1960

De redactie was op zoek naar meer foto's van de Lourdesreis van 1958. Omdat Ria Nelen aan de reis had deelgenomen, werd met haar contact opgenomen. Zij had echter geen foto's van deze reis, maar haar oudere zus Adrie wel. Die had niet alleen Lourdesfoto's, maar ook een artikel over de bedevaart; zij meende dat die uit 1959 waren. Zorgvuldige analyse van het artikel aan de hand van een betrouwbare bron, zoals we de 'Sint-Laurentiusklok' toch mogen noemen, bleek dat Adrie in 1960 naar Lourdes was geweest. Dat jaar gingen 42 meisjes naar Lourdes en een even grote groep jonge meisjes naar Lisieux. Het moet in die week in Gastel heel erg stil zijn geweest.

Richard Tak en Flavio Pavone: De Vogelmuzikanten
Er is alle reden om in het jaarboek ook aandacht te schenken aan muziek. In 'De Vogelmuzikanten' heeft Oud Gastel een gezelschap dat gezichtsbepalend is voor de carnaval in het dorp. Zij zijn echter niet alleen dán actief; ook wordt regelmatig gespeeld voor en samen met mensen met een verstandelijke beperking. Nu 'De Vogelmuzikanten' hun 44-jarig bestaan vieren, is het tijd voor een kort overzichtsartikel, geschreven door Vogelmuzikant Richard Tak en de huidige kapelmeester van het gezelschap, Flavio Pavone.

Kees Rademakers: De 'Rebellenclub'. Wie hoorden daar nou precies bij?
Dit korte artikel is een spin-off van de tentoonstelling 'Boeren, burgers en buitenlui'. Bij het voorbereiden van een correct onderschrift bij de foto van de "Rebellenclub", bleek het allesbehalve duidelijk wanneer de foto was gemaakt en wie daar op stonden. Een krantenartikel, op Facebook gezet door José Fievet, bracht echter licht in de duisternis.

Oud Gastels jaarblad 1902 en 1903.
Dit wordt het 3de jaar dat Richard Tak in de kranten van meer dan 100 jaar geleden duikt, er een selectie uithaalt en die verzamelt in een heel eigen 'Oud Gastels Jaarblad'. Misschien hier en daar bekend nieuws, maar toch voor het grootste deel nieuwe en boeiende informatie.

Piet Peeters: 'Oud? ....de Duvel is oud!' en 'In Memoriam'
In tegenstelling tot voorgaande jaren kon Piet Peeters dit jaar niet beschikken over de volledige informatie over de oudste Gastelaren. Dankzij de informatie in de Allerzielen-editie van 'De Nieuwe Klok' konden wij de overzichtslijst zo goed mogelijk actualiseren. Nieuwe personen konden we helaas niet toevoegen.
Piet schreef teven tevens 5 'In Memoriam's' van oud-leden van Heemkundekring 'Het Land van Gastel'. Eén 'In Memoriam' schreef hij voor Nico Roebroeks. Die was geruime tijd actief binnen de heemkundekring, echter zonder daarvan lid te zijn.

Jan Vermeeren en Kees Rademakers: Activiteiten 2017
Wanneer men deze bijdrage in het jaarboek leest, staat men versteld van de veelheid aan activiteiten die de heemkundekring ook dit jaar heeft ondernomen en georganiseerd. Het is goed om dat jaarlijks op een rijtje te zetten en daarmee zowel leden als overige lezers inzicht te geven in de vitaliteit van onze vereniging. Jan heeft met plezier aan dit artikel meegewerkt. Als lid van de Werkgroep Beheer Website, zet Jan deze informatie ook op de site van onze heemkundekring.

Kees Rademakers: Nieuwe Aanwinsten in het museum
Wat geldt voor het 'Activiteitenoverzicht', geldt ook voor de 'Nieuwe Aanwinsten'. Jaarlijks wordt onze museumcollectie uitgebreid met bijzondere schenkingen van allerlei aard. Deze objecten komen pas echt tot leven wanneer men daaraan historische betekenis weet toe te voegen. Soms kost dat moeite, maar vaak is een goed gesprek met de schenker al voldoende. De aanwinsten van dit jaar waren weer erg waardevol en we zijn de gulle gevers dan ook zeer dankbaar.

Redactie: Informatie en Ledenlijst Heemkundekring 'Het Land van Gastel'
Zonder de belangrijkste informatie en de ledenlijst is een jaarboek niet compleet. U vindt deze 2 bekende rubrieken achter in het jaarboek.

Bedankt
Wederom was Maria Mulders ons behulpzaam bij de tekstcorrectie; zij was onze hoofdcorrector. Enige artikelen, waarvan we de kopij laat binnenkregen, werden zorgvuldig nagelezen, waar nodig gecorrigeerd en van commentaar voorzien door Jan Vermeeren. Beiden bedankt voor hun bijdragen om te komen tot een kwalitatief goed jaarboek.

Een stoomtram haalt Oud Gastel uit zijn isolement

(Deel 1)

Een bijdrage van Marius Broos

Inleiding

In het midden van de negentiende eeuw was Oud Gastel slechts bereikbaar over de weg en het water. Al vóór 1850 lag er een *'straat- of kunstweg'* (in België vaak *'steenweg'* genoemd) vanaf de grens bij Nispen via Roosendaal (Markt) en Kalsdonk naar Oud Gastel. In noordelijke richting kon je dan langs de (latere) Rijpersweg verder naar Stampersgat. Vervolgens waren er twee mogelijkheden. Via de Zuid Zeedijk en de Molendijk was Dinteloord in noordwestelijke richting bereikbaar. Maar je kon ook met een pontje (voetveer, alleen voor voetgangers) de Mark oversteken en dan via de Appelaarseweg naar Fijnaart lopen of rijden. En als je zin had, waren op dezelfde dag Klundert of Willemstad nog bereikbaar.

Tussen 1860 en 1870 kwam er een straatweg tot stand vanaf Oudenbosch, via Kuivezand, naar de zuidzijde van de lintbebouwing in Oud Gastel. Vanaf de kerk ging deze straatweg later in westelijke richting verder tot aan de Roosendaalsche Vliet.

Een vermoeide handelaar of reiziger kon bij de afspanning *'Gastelsveer'* even op adem komen of met een pontje (voetveer) de rivier oversteken en nog op dezelfde dag aankomen in Kruisland of Steenbergen (via de Boonhil). Pas in 1874 kwam bij Gastelsveer een draaibrug tot stand.[1] Deze brug vormde de laatste schakel in het een jaar eerder opgeleverde traject Oud Gastel – Kruisland van de nieuwe provinciale straatweg tussen Oudenbosch en Steenbergen.

In deze bijdrage (in meerdere afleveringen) wordt niet alleen het moeizame tot stand komen van twee stoomtramverbindingen in de driehoek Oudenbosch, Roosendaal en Steenbergen (met Oud Gastel als middelpunt) beschreven, maar ook de verdere lotgevallen van de *'Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-Maatschappij'* als initiatiefnemer en exploitant.[2] Het gaat hier ten eerste om de hoofdlijn (Breda –) Oudenbosch – Oud Gastel – Gastelsveer – Steenbergen, met een zijtak van Gastelsveer naar Roosendaal uit 1892, en ten tweede om een lijn van Oud Gastel over Stampersgat, Fijnaart en Heijningen naar Willemstad uit 1906.

De eerste stoomtrams

In 1876 was in West-Brabant het spoorwegnet voltooid. De inwoners van de dorpen zonder een station dreigden verstoken te blijven van goed openbaar vervoer. Zij bleven immers aangewezen op omnibus- en vrachtkarondernemers. Voor de plattelandsbevolking bracht echter de *'Wet van 9 augustus 1878'* uitkomst. Hierin werd de dienst en het gebruik van lokaalspoor- en tramwegen geregeld. Niet langer vielen deze nog onder de *'Spoorwegwet van 9 april 1875'*. De aanvullende wet versoepelde de vrij zware voorwaarden voor de aanleg van spoorwegen. Zo ontstond de stoomtram. Indien niet sneller werd gereden dan 15 km/h, mocht zelfs van de openbare weg gebruik worden gemaakt, waardoor de aanlegkosten tot een minimum beperkt konden blijven.

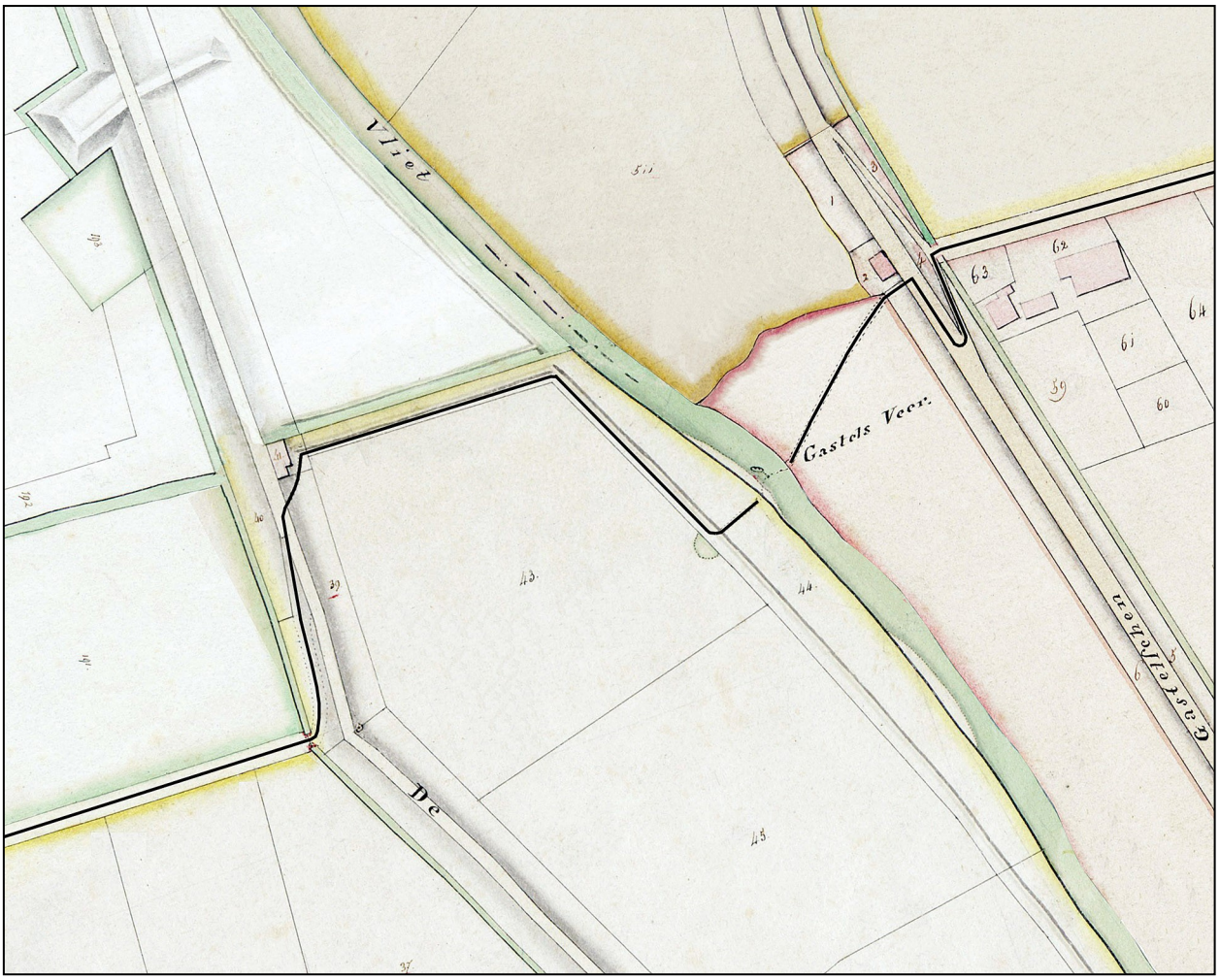

De overvaart bij het Gastelsveer

Wie de minuutplans Steenbergen I 3, Steenbergen K 1, Oud en Nieuw Gastel A 1 en Oud en Nieuw Gastel B 3 van het Kadaster uit 1832 ter hoogte van het Gastelsveer aan elkaar monteert, krijgt een inzicht van de toenmalige situatie. In de tekening is met een zwarte lijn de route van een passant aangegeven.
Als je vanuit Oud Gastel via de 'Dorpsweg' (in 1832 werd de huidige Barteweg aangeduid als Veerkensweg, later zelfs als Varkensweg op topografische kaarten) naar het Gastelsveer liep, stapte je aan het eind hiervan het huis op de Gastelschen Dijk binnen. Daar ontmoette je dan de man van het 'bootjesveer'. Dat was in 1832 tapper Johannes C. Jacobs. Na een borreltje liep je met hem via het voetpad door de gorzen naar zijn bootje en dan zette hij je aan de overkant weer op het droge. Vervolgens liep je in noordelijke richting over de zomerdijk. Bij de eerste mogelijkheid sloeg je linksaf en pal voor het huis van de weduwe van Cornelis van Loon (tevens tapster) liep je nogmaals naar links via de dijk van de Kleine Bolspolder in zuidelijke richting om ten slotte de Stoofdijk naar Kruisland te bereiken.
De overvaart op de Vliet was mogelijk dankzij een dotatie (schenking door een lid van een vorstenhuis) van Z.K.H. Prins Frederik, eigenaar van domeingronden langs de Vliet.
Digitale bewerking minuutplans en montage: Marius Broos, 2017.

Wel hadden de bovenbouw (rails en dwarsliggers) en het rollend materieel (locomotieven, reizigersrijtuigen en goederenwagens) een vrij lichte constructie.
De eerste stoomtramweg in Nederland werd geopend op 1 juli 1879. De lijn liep van het Rhijnspoorstation in Den Haag naar Scheveningen. Het tweede traject lag al in de provincie Noord-Brabant. Op 26 september 1880 werd de *'stamlijn'* Breda – Oosterhout van de *'Zuider Stoomtramweg Maatschappij'* op feestelijke wijze in gebruik genomen. Twee dagen later ontfermden de reislustigen zich over het nieuwe vervoermiddel. Juist in dat jaar was er nog een wet door het parlement goedgekeurd. De *'Wet van 23 april 1880'* kwam tegemoet aan denkbeelden en plannen van concessionarissen. Tal van ondernemende lieden stortten zich dan ook in het avontuur 'tram'. Dat leverde in Noord-Brabant tientallen aanvragers en verkrijgers van concessies op, maar vaak kwamen hun plannen wegens geldgebrek niet tot uitvoering.

's Bosch, 22 Nov. Heden is in het gebouw van het prov. bestuur alhier aanbesteed: Het bouwen van eene ijzeren draaibrug over den Rosendaalschen Vliet in den provincialen weg van Oudenbosch naar Kruisland. Aangenomen door den heer L. J. Enthoven te 's Gravenhage, voor *f* 12,897.—

Het bouwen van eene brugwachterswoning met schuurtje bij evengemelde draaibrug. Aangenomen door den heer F. A. H. van der Vaart te Gastel, voor *f* 1615.—

Bericht in De Grondwet van 28 november 1892.

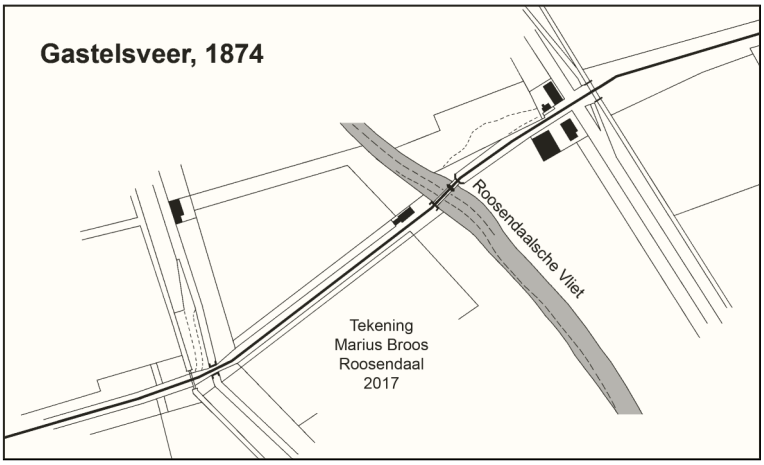

Nadat de ophaalbrug bij het Gastelsveer in 1874 in dienst was gesteld, ging de overtocht langs nieuwe toegangswegen. In de tekening is deze route in een zwarte lijn aangeduid.
Tekening: Marius Broos, 2017.

Brouwershaven – Roosendaal

Nog maar nauwelijks was het fenomeen *'stoomtram'* wettelijk geregeld of concessiejagers stortten zich op de vervoersmarkt. Ook in Roosendaal werden de vroede vaderen al in 1880 geconfronteerd met een aanvraag. Bij brief van 14 april 1880 meldde zich Jacob de Meulemeester & Cie te Delfshaven (Rotterdam). Zijn verzoek om een vergunning tot het leggen van rails in de straten van de gemeente als onderdeel van een lijn Brouwershaven – Roosendaal ontmoette aanvankelijk niet veel bijval bij het gemeentebestuur. De lijn was geprojecteerd via Zierikzee, Bruinisse, Sint Philipsland, Nieuw Vossemeer, Steenbergen, Kruisland en Oud Gastel. Dit in tegenstelling tot Zierikzee, waar de belanghebbenden op 13 mei 1880 hun plannen *'op het Raadhuis dezer gemeente'* mochten uiteenzetten. Aan de uitnodiging van de burgemeester van Zierikzee om hierbij 's middags om zes uur aanwezig te zijn, werd echter door zijn Roosendaalse ambtgenoot L.J. Schoonheijt geen gevolg gegeven. Hij schreef op de uitnodigingsbrief in potlood: *'Secretaris, antwoord maar dat wij de vergadering niet kunnen komen bijwonen'*.

Onbekend is of de burgemeester geen trek had in een dienstreis van twee dagen met een hotelovernachting of dat hij maar weinig waarde hechtte aan zo'n stoomtramverbinding. In 1880 was de meest aangewezen reisweg naar Zierikzee: per trein van Roosendaal naar Goes, met een wagendienst naar het Katseveer en per stoomschip naar Zierikzee. Als alles goed op elkaar aansloot, dan nam deze reis nog minstens een halve werkdag in beslag. Ook in de vergadering van de gemeenteraad op 26 juni 1880 hield het college van Burgemeester en Wethouders voorlopig de boot af. Zij stelden voor om De Meulemeester & Cie heel voorzichtig te laten weten *'dat na het verleenen van concessie door de Regeering eene aanvrage om vergunning tot het leggen van ijzeren sporen door de straten in de Gemeente en het berijden derzelven met een stoomtram in overweging zal worden genomen'*.

Wel of geen concessie

Het antwoord van het Roosendaalse gemeentebestuur bevredigde de in oprichting zijnde maatschappij *'De Twee Provinciën'* van Jacob de Meulemeester & Cie geenszins. Bij brief van 20 september 1880 lieten de adressanten fijntjes weten, dat zij al geruime tijd geleden de gegevens hadden ingezonden en *'dat zij dus op niets anders wachten als op Uwe vergunning'*. De Meulemeester & Cie schermde tevens met toezeggingen van kapitaal, zodra de benodigde vergunningen waren verleend. Volgens de brochure van *'De Twee Provinciën'* was voor de lijn een bedrag van 1,2 miljoen gulden uitgetrokken. Het zenuwcentrum van de onderneming zou worden gevestigd in Zierikzee. Hier kwam de onderhoudswerkplaats voor het rollend materieel. In Brouwershaven, Steenbergen en Roosendaal zouden stations worden aangelegd. Bij Bruinisse zorgde een eigen stoombootdienst over het Zijpe voor de verbinding tussen Schouwen-Duiveland en Sint Philipsland. Helaas ging De Meulemeester & Cie er maar gemakshalve vanuit, dat spoedig een begin zou worden gemaakt met het op staatskosten aanleggen van een dam in het Slaak ter verbinding van Sint Philipsland met het Brabantse vasteland. In de raadsvergadering van 25 september 1880 werden de voors en tegens van een stoomtram in de straten van Roosendaal uitgebreid afgewogen. Sommige raadsleden wisten wel waar zij over praatten, maar anderen in het geheel niet. Alleen burgemeester Schoonheijt, wethouder Van Gilse en raadslid Laane waren inmiddels overtuigde voorstanders. Zij achtten *'het zeer in het belang der Gemeente dat de ontworpen stoomtramweg tot standkome, elke vermeerdering van communicatie kan den bloei der Gemeente bevorderen'*.

De smalle Kalsdonksestraat

Het *'gevaar'* lag echter in de Kalsdonksestraat met zijn drukke bebouwing en zijn smalle trottoirs. Op sommige plaatsen had het wegdek slechts een breedte van 4,0 tot 4,6 meter. Twee geladen karren konden elkaar maar amper passeren. Ofschoon de stad ook elders nog smalle passages kende, waren deze *'in verre na niet zoo gevaarlijk als de Kalsdonkschestraat, omdat deze smalten te kort zijn en men van verre den tram zal kunnen zien aankomen en dan op een breeder punt de passage kan afwachten, terwijl de geheele Kalsdonkschestraat, die aan beide einden een draai heeft, zeer smal is en men aldaar geene gelegenheid vindt op een ruimer punt eene schuilplaats voor de passage te vinden'*.

Wethouder Van Gilse bracht een alternatief naar voren, dat maar weinig meer zou kosten en toch geen omweg maakte. In plaats van langs de gehele Kalsdonksestraat naar de Hoogstraat zou de trambaan *'vanaf A. Backx door het Toon Matthijssenstraatje naar de Bredaschebaan'* worden gelegd (oftewel: Gastelseweg – Stoopstraat – Bredaseweg – Hoogstraat).

Kalsdonk contra Den Haag, Antwerpen en Oosterhout

Raadslid Jongenelen voorzag, dat er *'op Kalsdonk waar dagelijks zooveel vee naar de weide gestouwd wordt groote ongelukken zullen gebeuren bij de ontmoeting van den tram waarvan het vee zeker zal verschrikken'.* De gemeente had evenwel geen concessie te geven voor een stoomtram op Kalsdonk. Deze weg was immers in beheer en onderhoud bij de provincie. Toch wilde de burgemeester de mening van raadslid Jongenelen nog wel ontzenuwen. Omdat het fenomeen *'stoomtram'* zo nieuw was, had Jongenelen waarschijnlijk nog nooit zo'n vervoermiddel zien rijden, in tegenstelling tot wethouder Van Gilse, die kort tevoren samen met de gemeentesecretaris in Den Haag was geweest. Zij hadden toen een ritje gemaakt met de stoomtram van het Haagse Rhijnspoorstation naar Scheveningen en konden met eigen ogen zien dat *'die geene beweging maakt en geen stoom nog rook ontlaat'*.

Raadslid Laane was het met burgemeester Schoonheijt eens, dat elk communicatiemiddel zou bijdragen tot bevordering van de welvaart in een gemeente. *'Vestigt het oog eens op andere gemeenten; ziet, wat die er voor doen om eene gelegenheid tot aansluiting aan een spoorweg te bekomen en wat het gevaar betreft, dat is overdreven, want bestond dat werkelijk dan zou ook in andere plaatsen de concessie geweigerd worden; de paarden en het vee worden daaraan spoedig gewoon, men heeft slechts in Antwerpen te zien waar als 't ware de heele stad door trams doorsneden wordt; ziet daar de Schoenmarkt alwaar dagelijks mogelijk meer dan honderd trams passeren en waar zoo een buitengewone drukte heerscht en daar ziet men toch geenen ongelukken voorvallen.'* Dat de spreker hier alleen paardentrams had gezien, daar werd gemakshalve maar niet over gepraat.

Raadslid Van Ommeren haalde de stoomtram van Breda naar Oosterhout aan, die immers een dag later, op 26 september 1880, feestelijk in gebruik zou worden genomen. Deze lijn passeerde in Oosterhout punten die *'oneindig meer gevaar opleveren dan hier, daar wordt die gelegd door straten die volledig haaks liggen en zeer smal en bepaald smaller zijn dan de Kalsdonkschestraat, doch daarbij worden wakers gesteld'*.[3]

De concessie van 25 september 1880

Uiteindelijk werd het voorstel voor het verlenen van een vergunning met zeven stemmen tegen één stem aangenomen. Alleen raadslid Marijn Aarde stemde tegen. Marijn Aarde was een Nispense landbouwer, die op dat moment 72 jaar was en in 1881 na een 32-jarig dienstverband zou aftreden. De lijn diende te lopen vanaf de Kalsdonksestraat via de huidige Stoopstraat naar de Bredaseweg en vervolgens langs Hoogstraat, Molenstraat, Varkensmarkt en Markt naar het station te Roosendaal. De verbindingsweg (Stoopstraat) moest op kosten van adressanten worden verbreed tot acht meter binnen de sloten. Wissels mochten alleen worden gelegd op de Markt of in straten met

een minimum breedte van negen meter tussen de trottoirs. De snelheid in de bebouwde kom werd bepaald op ten hoogste 7,5 km/h. De vergunning werd op 7 oktober 1880 goedgekeurd door het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant. Jacob de Meulemeester & Cie was echter niet onverdeeld gelukkig met het tracé in Roosendaal. Waarom moest de lijn eigenlijk via Kalsdonk de stad binnenkomen? Dat betekende tweemaal een spoorwegkruising, zowel met de lijn Lage Zwaluwe – Roosendaal als met de lijn Roosendaal – Breda. Bovendien werden de drie suikerfabrieken in Roosendaal niet bediend. En in de agrarische sector was nu eenmaal het meeste vervoer te verwachten. De omweg langs de Stoopstraat was zeker niet het probleem.
De Meulemeester & Cie bleef niet afwachten. Al op 4 oktober 1880 zond hij een voorstel tot wijziging van het tracé. In plaats van over Kalsdonk zou de stoomtram nu vanaf Deurlegt de Akkerstraat volgen tot aan de achterzijde van de suikerfabriek De Ram & Co. Vanaf hier liep de lijn rechtstreeks naar de achterzijde van het station van de Staatsspoorwegen. Onderweg konden zo ook de andere suikerfabrieken worden bediend. Omdat dit tracé de stad geheel in de steek liet, kwam het accent nu veel meer op het goederenvervoer te liggen dan op het reizigersvervoer. Dat beloofde dan ook niet veel goeds. In de jaren tachtig zagen de vroede vaderen de stoomtram meer als een vervoermiddel voor reizigers. In Bergen op Zoom werd in 1879 een concessieaanvraag van A.J. Daverveldt, één der aandeelhouders van de suikerfabriek van de *'Firma Laane, Rogier, Daverveldt & Co'*, in eerste instantie afgewezen. Hij maakte de fout om een stoomtram uitsluitend te bestemmen voor het vervoer van suikerbieten vanaf het platteland naar de fabriek en geen gewag te maken van reizigersvervoer.[4] Helaas voor De Meulemeester & Cie en zijn *'De Twee Provinciën'* weigerde het Roosendaalse gemeentebestuur het verzoekschrift in behandeling te nemen. Nadien liet *'De Twee Provinciën'* niets meer van zich horen. Overigens was het hele plan veel te ambitieus van opzet en niet genoeg doordacht. Zeker in de jaren tachtig was de aanleg van tramwegen in agrarische gebieden zonder verregaande tegemoetkomingen van rijk en provincie amper of niet mogelijk.

Steenbergen – Roosendaal

Ruim een jaar later was het de beurt aan wethouder Van Gilse. Bij brief van 24 september 1881 vroeg hij om vergunning tot het gebruik van gemeentelijke wegen (eigenlijk alleen Kade en Molenberg) voor een stoomtram van Steenbergen over het gehucht Moerstraten en het dorp Wouw naar Roosendaal. De lijn kwam Roosendaal binnen aan de zuidzijde van de Kade en boog ter hoogte van de Paterskerk naar links af om via de parallelweg (toen nog Nieuwe Vughtstraat genoemd, later Veemarktstraat) de westzijde van het spoorwegstation te bereiken. Een zijtak *'over den weg tusschen de Gemeentegasfabriek en de Pulsometer van de Heer Heumann naar de Haven'* eindigde aan de Oostelijke Havendijk.[5] Ditmaal werden er in de raadsvergadering van 6 oktober 1881 niet veel woorden aan vuil gemaakt. Maar landbouwer Marijn Aarde was dan ook inmiddels afgetreden. De concessie werd met eenparigheid van stemmen verleend onder nagenoeg dezelfde voorwaarden als bij De Meulemeester & Cie. Slechts ter hoogte van de Rozemarijnstraat moest de straat enigszins worden verbreed op kosten van de con-

cessionaris. Weliswaar was de brug over de Molenbeek wat smal, maar eventueel gevaar kon worden voorkomen *'door het geven van signalen en het bedaard rijden met den tram'*. Evenals bij de stoomtram uit Brouwershaven bedroeg de maximumsnelheid in de bebouwde kom van de gemeente 7,5 km/h. Wel kreeg Van Gilse in zijn vergunning de bepaling toegevoegd, dat *'de machines van den tram geen stoom of rook mochten ontlaten'*. Overigens werd de rijksconcessie voor de weg van Roosendaal naar Wouw (destijds beter bekend als de rijksstraatweg van Princenhage naar Tholenscheveer) pas op 10 mei 1882 verleend. En daarna is in Roosendaal nooit meer iets van het plan vernomen.

Al bij voorbaat tot mislukken gedoemd

Dat het plan van Van Gilse geen kans van slagen had, lag zuiver aan de foutieve keuze van het tracé en het gebrek aan geld. De dorpen Wouw en Heerle hadden al sinds 1863 een treinverbinding met Roosendaal, terwijl het gehucht Moerstraten van geen enkele betekenis was. Uit de gemeente Wouw viel dus nauwelijks vervoer te verwachten. Erg voor de hand liggend was het feit, dat het gemeentebestuur van Steenbergen slechts wilde meewerken aan een tramweg, indien de lijn over haar kerkdorp Kruisland naar Roosendaal ging. Het was er haar alles aan gelegen om de goede wil van de *'rijke'* agrarische inwoners van Kruisland niet te verspelen. Ofschoon Van Gilse in de gemeentelijke politiek toch door de wol was geverfd, had hij met het benadelen van Kruisland een flinke vergissing gemaakt.

Brouwershaven – Roosendaal

Zowel de concessies van De Meulemeester & Cie als van Van Gilse waren om verschillende redenen op niets uitgelopen. Het traject Brouwershaven – Roosendaal werd echter niet zomaar opgegeven. Nog maar nauwelijks was De Meulemeester & Cie van het toneel verdwenen, of ingenieur en architect J.I. van Waning uit Rotterdam stelde zich in verbinding met burgemeester Schoonheijt. Hij trad op namens de Firma D. Fool & Co uit Hoorn. Bij brief van 15 februari 1882 verzocht Van Waning om inzage en overname van kadastrale kaarten, teneinde het tracé tussen Oud Gastel en Roosendaal te kunnen bepalen. Drie weken later, op 8 maart 1882, kwam de concessieaanvraag. Het doel van de onderneming was *'het daarstellen eener verbeterde communicatie van het eiland Schouwen en Duiveland met den vasten wal en het in verbinding brengen van dat eiland en een gedeelte van Noord-Braband met een hoofdstation van het spoorwegnet'*. Van Waning zag niet alleen graag een vergunning, maar hij wenste ook materiële ondersteuning in de vorm van het kosteloos verschaffen van gronden voor een stationsemplacement en voor wegverbredingen. Het tracé tussen Oud Gastel en Roosendaal was overeenkomstig het laatste voorstel van De Meulemeester & Cie, namelijk: Deurlegtsestraat, Akkerstraat, suikerfabriek De Ram & Co, Vughtstraat en als eindpunt het station van de Staatsspoorwegen.

Doorgaand goederenvervoer

Had het eerste plan Brouwershaven – Roosendaal al een ambitieuze opzet, het tweede plan was niet te verwezenlijken zonder aanzienlijke tegemoetkomingen van de Staat.

Niet alleen verwachtte de firma een spoedige afdamming van het Slaak, maar ook zou de tramweg tussen Roosendaal en het Zijpe geschikt moeten zijn voor het vervoer van normaalspoorgoederenwagens (1435 mm) op rolbokken (trucks). De spoorwijdte van de tramweg lag immers vast op 1067 mm, dit om krappe bogen op wegen mogelijk te maken. Dat dan het baanlichaam van zo'n tramweg een veel zwaardere asdruk moest kunnen opvangen, daar werd niet over gepraat. Het zou in elk geval wel invloed hebben op de kostprijs van de aanleg. Het *'truckvervoer'* werd door de initiatiefnemers in hun toelichting op het stoomtramproject aangeprezen: *'Door deze inrichting kunnen b.v. op St. Philipsland de beetwortels op het veld worden ingeladen in de spoorweg-wagens, of ook suiker op de fabriek te Steenbergen, en op trucks vervoerd worden naar Rozendaal, om aldaar op het gewone spoor over te gaan en langs den spoorweg naar de plaats van bestemming te worden vervoerd. Omgekeerd kunnen de met steenkolen, cokes, pulp, enz. beladen spoorwegwagens van het station Rozendaal per truck en dus zonder overlading worden vervoerd naar de verschillende aan den tramweg gelegen bestemmingsplaatsen tot aan Zijpe.'*
Van het vervoer van normaalspoorgoederenwagens op rolbokken per schip over het Zijpe werd afgezien. Hiervoor had Van Waning een andere oplossing: *'Teneinde de overlading der goederen met den meesten spoed zou kunnen geschieden, zal een deel der goederenwagens worden ingericht met losse of afneembare bovenstellen, die met hun inhoud, door stoomkranen van de wagens op de stoomboot en omgekeerd worden geplaatst.'* Uiteraard ging hij uit van aansluitingen op de fabrieken te Steenbergen en Roosendaal, waardoor de suikerbieten rechtstreeks *'vanaf de teellanden tot in de fabrieken kunnen worden vervoerd'*.
Voor het vervoer van reizigers had Van Waning minstens vier doorgaande trams tussen Brouwershaven en Roosendaal in gedachten. Aan de beide oevers van het Zijpe zouden *'voldoende havens met loswallen en aanlegsteigers worden gemaakt met de vereischte inrichtingen tot het spoedig overladen der goederen'*.

Niet te verwezenlijken

De euforische stemming was maar kort. Op 24 april 1882 had Van Waning nog een onderhoud met de Roosendaalse burgemeester. Twee weken later was het gedaan. Bij brief van 6 mei 1882 liet de Firma D. Tool & Co weten, dat het project alleen zin had als de afdamming van het Slaak werd doorgezet. Maar inmiddels wenste de regering weer opnieuw onderzoek *'in hoeverre wellicht eene afdamming van de Mosselkreek en van de Eendragt meer wenschelijk zou zijn'*, ondanks het feit dat er op de staatsbegroting al 300.000 gulden voor de afdamming van het Slaak was uitgetrokken. De firma verontschuldigde zich: *'Dat het voor adressanten zeer bezwaarlijk is met het definitief uitwerken der projecten en met het regelen der con-cessie-aangelegenheden voort te gaan, zoolang in deze zaak, die reeds gedurende meer dan 30 jaren afwisselend in onderzoek was, geen eindbesluit genomen is.'* Tegelijk deed zij een oproep aan alle gemeentebesturen *'bij de regeering wel te willen aandringen op het spoedig tot stand komen van de afdamming van het Slaak'*.
Ondanks het feit dat in 1884 toch een begin werd gemaakt met de afdamming van het Slaak werd niets meer van het project vernomen. Kort nadat de eerste vloedgolf van tramwegen in Nederland tot stand was gekomen, kregen kandidaat-geldschieters meer inzicht in de rentabiliteit van tramwegbedrijven en werden zij wat bedachtzamer.

Ofschoon het aan concessiejagers in Nederland niet ontbrak, meldde zich in Roosendaal tot 6 januari 1891 niemand meer.

De 'Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-Maatschappij' (ZNSM)

Niet minder dan elf plannenmakers beijverden zich voor het aanleggen van tramwegen in West-Brabant. Voor een aantal van hen was het verkrijgen van de vergunningen de enige beloning van dit streven. Pas Jhr. D.J.A.A. van Lawick van Pabst van Nijevelt, burgemeester van Arnhem, kreeg de zaak financieel rond met geld uit België. De *'Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-Maatschappij'* (ZNSM) ontstond op 3 november 1889 te Breda bij akte voor notaris A.J.A. Verschraage en werd precies een maand later bij Koninklijk Besluit goedgekeurd. Het bedrijf was volledig op Belgische leest geschoeid. Het maatschappelijk kapitaal van de onderneming bedroeg 650.000 gulden, verdeeld in 1300 aandelen van 500 gulden.

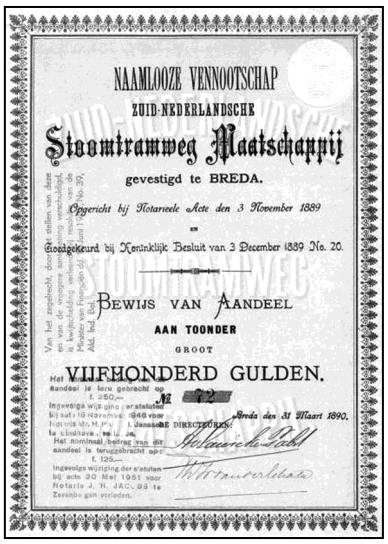
NAAMLOOZE VENNOOTSCHAP
ZUID-NEDERLANDSCHE
Stoomtramweg Maatschappij
gevestigd te BREDA.
Opgericht bij Notarieele Akte den 3 November 1889
en
Goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 3 December 1889 No. 20.
BEWIJS VAN AANDEEL
AAN TOONDER
GROOT
VIJFHONDERD GULDEN.
Breda den 31 Maart 1890.

Maar liefst 1198 aandelen waren in het bezit van drie Belgische ondernemingen op het gebied van spoor- en tramwegen. De *'Société Anonyme de chemins de fer économique de Liège – Seraing et extensions'* met 599 aandelen was zuiver een interlokale tramwegmaatschappij. De *'Compagnie Générale de Railways à voie étroite'* met 399 aandelen had meer betekenis als geldschieter, terwijl de *'Société Anonyme 'La Metallurgique''* met 200 aandelen fabrikant van spoor- en tramwegmaterieel was. De algemene leiding van het bedrijf berustte bij een Raad van Bestuur, bestaande uit vijf tot zeven directeuren. Zij moesten elk over tien of meer aandelen beschikken. Minstens de helft van hen moest de Nederlandse nationaliteit hebben. Jaarlijks kregen zij een tegemoetkoming van 600 gulden naast reis- en verblijfkostenvergoedingen. Bij de oprichting waren als directeur aangesteld:

Jhr. Mr. D.J.A.A. van Lawick van Pabst van Nijevelt te Arnhem	(10 aandelen),
Mr. L.P.M.H. Baron Michiels van Verduijnen te 's-Gravenhage	(10 aandelen),
Edmond Terlinden te Brussel	(10 aandelen),
Adolphe Dupont Rucloux te Luik	(20 aandelen),
Jules Carlier te Bergen	(10 aandelen),
Mr. Th.W. van der Schalk te Noordwijk	(10 aandelen).

Laatstgenoemde stond al spoedig zijn plaats af aan Julien Pirau te Princenhage. Samen hadden zij 70 aandelen. De overige 32 aandelen waren bij oprichting in handen van vijf Belgen (30 stuks) en van Jhr. Mr. D.J.A.A. van Lawick van Pabst tot Nijevelt, burgemeester van Arnhem (2 stuks). De dagelijkse leiding was aanvankelijk in handen van secretaris A.G.W. Gieben, al komen ook Van Lawick van Pabst van Nijevelt en Dupont Rucloux in de correspondentie met het Roosendaalse gemeentebestuur naar voren. Al in maart 1892 werd Gieben opgevolgd door een *'Ingenieur, Chef van Dienst'* in

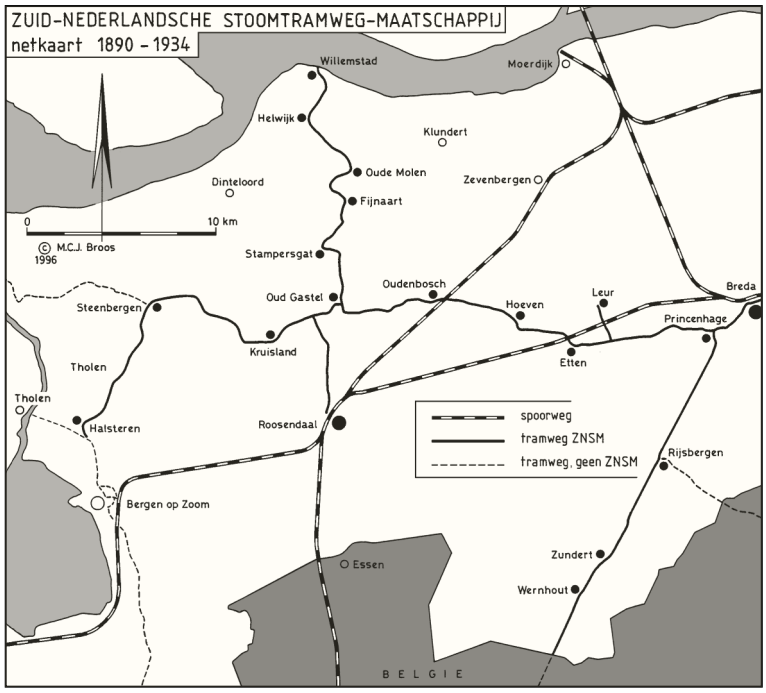

Tramwegnet ZNSM, 1890-1934

De tram betekende in 1890 een enorme vooruitgang in de vervoersmogelijkheden voor Oudenbosch in de richting Breda. Ging het sinds 1854-1855 per trein over Roosendaal naar Breda (of eerst te voet of per rijtuig naar Seppe), voortaan was het mogelijk rechtstreeks via Hoeven en Etten naar Breda (Grote Markt) te reizen. Eind 1892 kregen ook Oud Gastel, Kruisland en Steenbergen deze mogelijkheid. De oost-westverbinding groeide uit tot de ruggengraat van de ZNSM en na 1934 ook voor de autobusdiensten van de BBA. Tekening: Marius Broos, 1996-2017.

de persoon van F.J.H. van Wessem. Pas later kwam de benaming *'administrateur'* in zwang. Van Wessem bleef tot zijn dood in 1923 de scepter zwaaien. Zijn opvolger was F.F. Bosscher. De administrateur vertegenwoordigde de ZNSM naar buiten toe en onderhield de betrekkingen met bestuurlijke instanties. Van Lawick van Pabst van Nijevelt bracht bij de oprichting van de tramwegmaatschappij zijn concessies zonder enige vergoeding in de vennootschap. De ZNSM liet er na de oprichting geen gras over groeien. Vanuit Breda ontstond op 24 juli 1890 een verbinding met Antwerpen (via Zundert en Wernhout) en op 17 augustus 1890 met Oudenbosch (via Etten en Hoeven).

Gastelsveer – Roosendaal

Op 6 januari 1891 werd door de ZNSM een vergunning gevraagd voor een lijn van Oudenbosch over Oud Gastel naar Steenbergen met een zijtak van Oud Gastel of Gastelsveer naar Roosendaal. In de concessieaanvraag aan de Roosendaalse gemeenteraad was de ZNSM bepaald niet bescheiden. Aangezien de kosten van aanleg en onteigening ruim 400.000 gulden zouden vergen in het belang van de betrokken gemeenten, wendde de Maatschappij *'zich met het nederig verzoek tot Uwen raad eene subsidie of rentewaarborg aan deze onderneming te willen verleenen'*. Bij de concessieaanvraag ontbrak een tekening van de te volgen route, zodat in Roosendaal aanvankelijk werd uitgegaan van het plan van De Meulemeester & Cie uit 1880. In de gemeenteraadsvergadering van 13 februari 1891 kreeg de ZNSM *'zedelijke ondersteuning'*, mits de noodzakelijke veiligheidsvoorzieningen werden getroffen. Zoals altijd juichten raadsleden elke verbinding met omliggende gemeenten toe, maar voor financiële tegemoetkomingen waren zij doof. In het antwoord aan de ZNSM werd gevraagd om een tekening en een bespreking van de tramwegkwestie. Het onderhoud met de ZNSM vond plaats op 4 maart 1891.

Tramweg
Gastelsveer — Roosendaal

Vanaf Gastelsveer volgde de tram, linksrijdend, de huidige Gastelsedijk Zuid, de Vlietweg en de Oostelijke Havendijk tot op de Veemarkt in Roosendaal. Kort voor het eindpunt was er nog een aansluiting voor het goederenvervoer op het spoorweg-emplacement.

Als gevolg daarvan ontving het Roosendaalse gemeentebestuur op 24 maart 1891 een concessieaanvraag, vergezeld van een tekening in blauwdruk. Hieruit blijkt dan, dat de ZNSM had gekozen voor een *'ijzeren tramweg'* vanaf Gastelsveer (aan de provinciale weg Oud Gastel – Kruisland – Steenbergen) langs de oostzijde van de Roosendaalsche Vliet naar de Molenberg en de Veemarkt in Roosendaal. De ZNSM sprak de wens uit, dat zij de vertakking zowel voor de lijn Steenbergen – Kruisland als voor de lijn Oudenbosch – Oud Gastel *'nuttig en geriefelijk wil maken'*.

Snel werk voor de ZNSM

Het college van Burgemeester en Wethouders begon de zaak serieus genoeg te vinden en ging zijn licht eens opsteken in Steenbergen en Oud Gastel. Op 17 april 1891 ontmoetten de vroede vaderen van de drie gemeenten elkaar op het Roosendaalse raadhuis. Steenbergen had reeds een ontwerp van de concessie-voorwaarden gemaakt en beloofde Roosendaal (en Oud Gastel) een afschrift hiervan te sturen. Vier dagen later al lag deze bij het college in de bus en kon de secretaris aan het werk, zodat nog vóór de vergadering van 1 mei 1891 een kant-en-klaar Roosendaals ontwerp

Tramweg Oudenbosch — Steenbergen (zie blz. 13 t/m 16)

Vanuit Oudenbosch volgde de tram de provinciale weg via Kuijvezand naar Oud Gastel om dan Kruisland te bereiken langs de toenmalige Dorpsweg (nu Veerkensweg) en het 'Gastelsch of Lindenbergsche Veer'. De weg tussen Oudenbosch en Oud Gastel was een aaneenschakeling van vroegere zandwegen met vele kronkels en benamingen, zoals Groeneweg, Kralingsweg en Steenstraat. Pas rond 1935 werd een begin gemaakt met het rechttrekken van de provinciale weg. Een zestal grotere en kleinere kronkels werden er toen uitgehaald. Dat maakte de ZNSM niet meer mee.
Tussen Oudenbosch en Oud Gastel lag de tramweg aan de zuidzijde van de rijweg, vervolgens ging het via het Moleneind, de Kerkstraat en de Achterdijk naar de noordzijde van de Veerkensweg tot aan het Gastelsveer. Zodra de brug was gepasseerd, lag de tramweg naar Kruisland weer aan de zuidzijde van de rijweg. Vanaf het 'Gastelsch of Lindenbergsche Veer' reed de ZNSM naar Kruisland (Markt).
Via de Brugweg ging het door de Boonhilse polders in de berm van zand- of kleiwegen. Er werden achtereenvolgens drie bruggen gepasseerd: 'De Langebrug' over de Tuimelaarskreek (bij de nog altijd bestaande boerderij 'Darinchuijsen'), 'De Tweede Langebrug' over de Kruisbeek (bij 'Het Haantje') en 'De Roode Brug' (iets ten zuiden van 'De Roode Wiel'). Een eindje verder kwam de tram bij 'De Overval' op de zuidzijde van de polderdijk naar Steenbergen terecht. De oprit is heden ten dage nog goed in het veld te herkennen en recht vooruit lag dan het voormalige vestingstadje Steenbergen in het verschiet.

De kaarten op blz. 11, 13 t/m 16 zijn ontleend aan de Historische Atlas Noord-Brabant (Den Ilp 1989). Digitale bewerking en montage: Marius Broos, 2017.

bij de raadsleden had gecirculeerd. Veel hadden zij er niet meer aan toe te voegen, zodat de ZNSM op 4 mei 1891 een positief bericht kreeg. Dat het besluit geen groen licht kreeg van het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant, lag meer aan enige opmerkingen van ondergeschikt belang van de kant van de Hoofdingenieur van de Provinciale Waterstaat, dan aan slecht werk van de secretaris. In de raadsvergadering van 17 juni 1891 werden de aanbevelingen van Provinciale Waterstaat lang niet allemaal overgenomen. Toch gaf Gedeputeerde Staten op 16 juli 1891 haar goedkeuring aan de concessie voor de ZNSM.

De gang van zaken in Oud Gastel en Steenbergen

Na de ontvangst van het verzoekschrift van de ZNSM reageerden de gemeenteraden van zowel Oud Gastel als Steenbergen op 24 januari 1891 positief op het verlenen van een concessie. Oud Gastel had zijn licht opgestoken in Hoeven en Oudenbosch en aangezien deze gemeenten geen financiële tegemoetkomingen aan de ZNSM verleenden, deed ook zij dit niet. In de vergadering werden zowel voor- als tegenstanders gevonden. Raadsleden van agrarische afkomst vonden een stoomtram een zeer gevaarlijke zaak, vooral voor paarden met rijtuigen en het stouwen van vee op die wegen. Maar

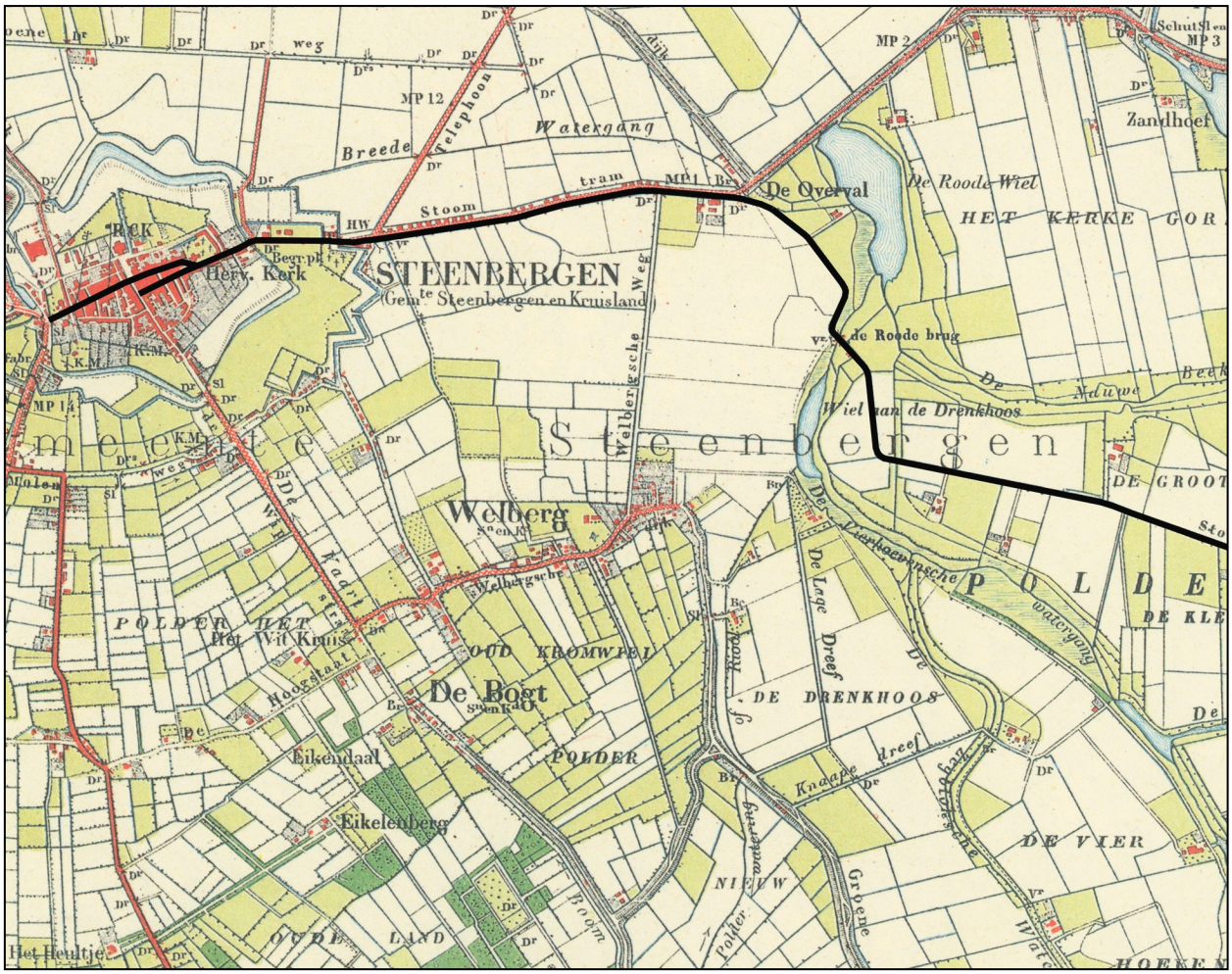

anderen keken verder dan hun neus lang was en wezen op de goede ervaringen elders. In de raadsvergadering van 11 april 1891 stelden de raadsleden met negen stemmen tegen één de concessievoorwaarden vast. Evenals in Roosendaal had het college van Gedeputeerde Staten bezwaren. Op 26 juni 1891 vond aanpassing plaats, waarna op 16 juli 1891 het raadsbesluit in 's-Hertogenbosch werd goedgekeurd.

Steenbergen had al heel lang *'reikhalzend naar eene betere communicatie uitgezien'* en was *'in beginsel genegen concessie en ook subsidie of rentewaarborg te verleenen, behoudens echter eene nader over een te komen richting en mits de aanleg niet te lang vertraagd wordt'*. Deze bepaling zou echter verregaande consequenties voor de uitvoering van de dienstregeling in de eerste jaren na de opening hebben. Het Steenbergse college van Burgemeester en Wethouders werd op 24 januari 1891 opgedragen in contact te treden met de andere gemeentebesturen en met de ZNSM. Op 1 april 1891 wist de voorzitter te melden, dat de lijn langs de Boonhil zou worden aangelegd. De zijtak ging ook niet meer, zoals eerst in Steenbergen was gedacht, van Kruisland over Vroenhout naar Roosendaal, maar werd vanaf het Gastelsveer langs de Roosendaalsche Vliet naar het Roosendaalse spoorwegstation geleid. De stoomtram zou op deze wijze de *'drukke'* weg over Vroenhout mijden.

De financiële steun leverde meer stof voor discussie op. Uiteindelijk viel in de vergadering van 1 april 1891 het besluit, dat de ZNSM een subsidie van zesduizend gulden kreeg als de tramweg vóór 31 december 1891 in exploitatie was gebracht en driedui-

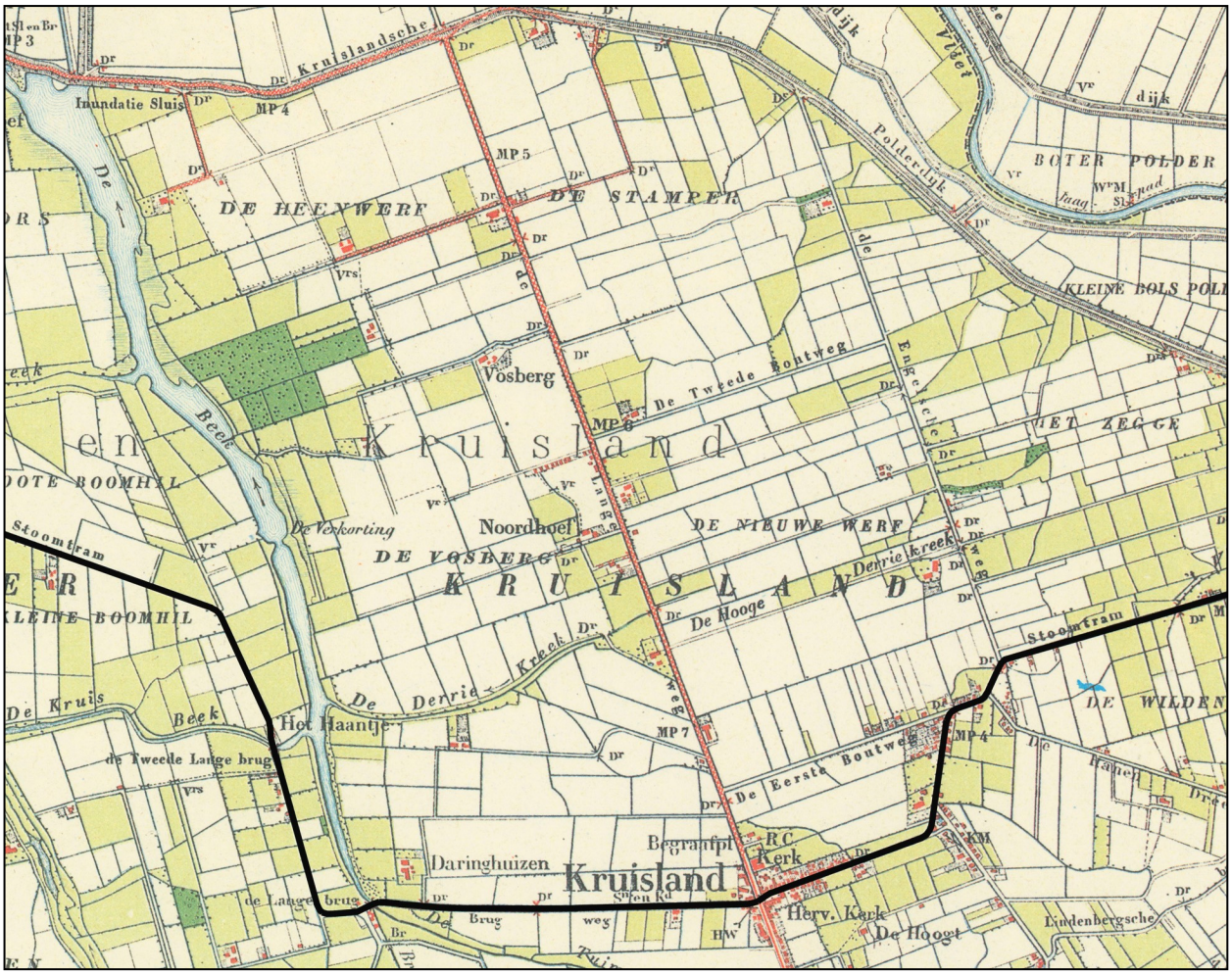

zend gulden als dit een jaar later zou zijn. Na 31 december 1892 zou de concessie zijn vervallen en was de ZNSM tevens een waarborgsom van vijfhonderd gulden kwijt. Voor het verkrijgen van een concessie was het destijds gebruikelijk, dat een tramwegmaatschappij een som geld als waarborg in de kas van de gemeente stortte. Indien de maatschappij bijvoorbeeld bij bestratingen tussen en naast de rails in gebreke bleef, dan werden hieruit de onkosten gehaald. Jaarlijks betaalde een gemeente over de waarborgsom een rentevergoeding. Op 9 mei 1891 werden de concessievoorwaarden behandeld en vastgesteld. Evenals in Roosendaal en Oud Gastel had het college van Gedeputeerde Staten nog wel bezwaren. Op 4 juli 1891 vonden enkele aanpassingen plaats, waarna op 29 juli 1891 goedkeuring aan het besluit werd gehecht.

De concessie te Roosendaal

De ZNSM ontving de vergunning voor een termijn van dertig jaar. Dat het verlenen van een concessie bepaald geen vrijblijvende zaak was, blijkt uit de storting van een waarborgsom van drieduizend gulden in de kas van de gemeente Roosendaal. Het artikel 4 van de concessievoorwaarden liet aan duidelijkheid niets te wensen over: *'Het waarborgfonds zal ten behoeve der Gemeente zijn verbeurd verklaard indien de trambaan niet is gelegd en in exploitatie gebracht binnen één jaar nadat deze vergunning door concessionarisse is aangenomen'*. Binnen zes maanden na dagtekening van de vergunning moest de ZNSM aan het college van Burgemeester en Wethouders gedetailleerde tekeningen

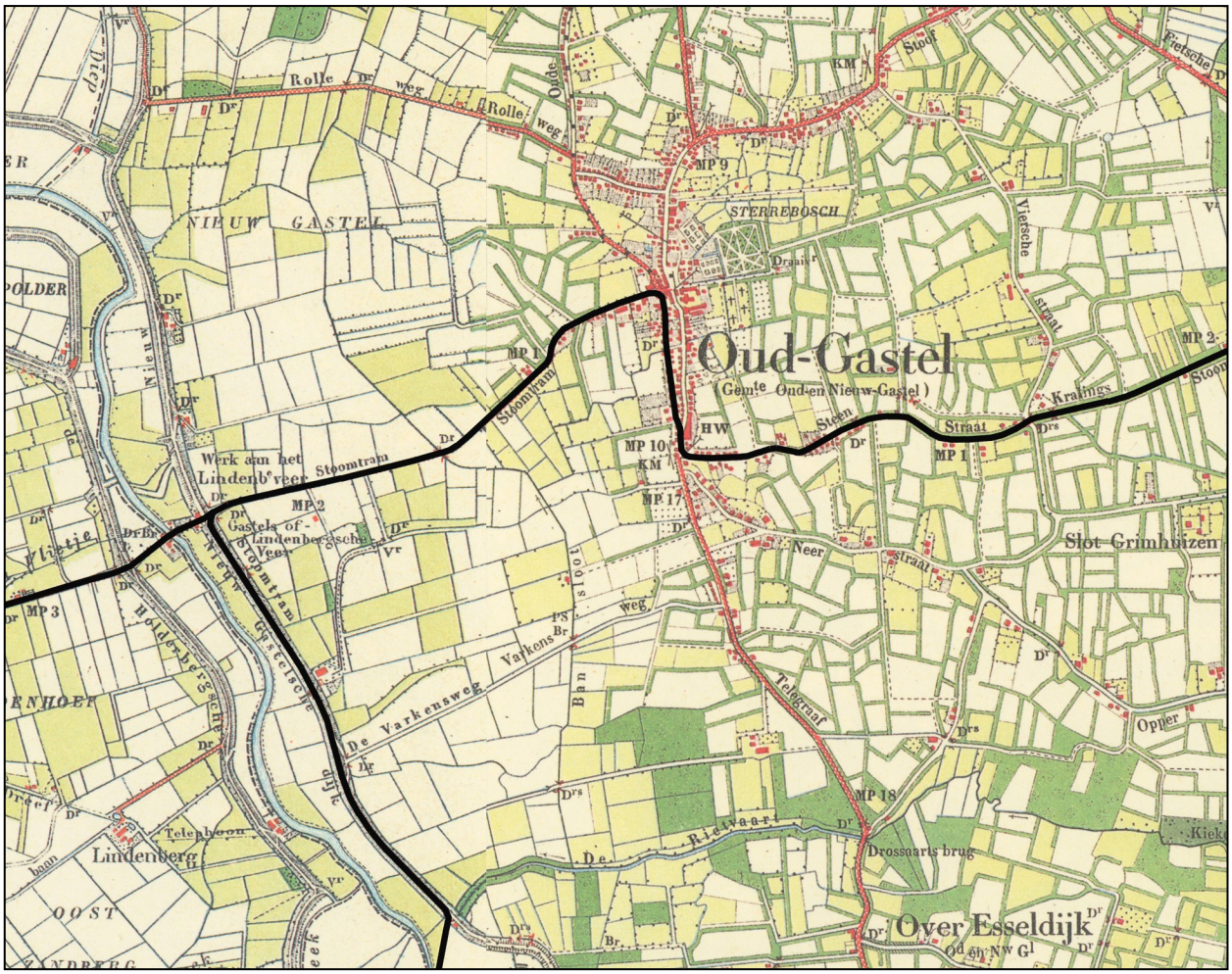

overleggen. In alles moest de onderneming de aanwijzingen van het college stipt opvolgen en de kosten van wegverbreding, wijziging aan kunstwerken, ophoging en afgraving, bestrating en begrinding voor haar rekening nemen. In artikel 7 werd de ZNSM verplicht in te zenden *'eene op calqueerlinnen gemaakte teekening van de aan te leggen trambaan en wissels op eene schaal van 1 op 2500 teneinde in het archief der gemeente te worden nedergelegd'*.

Volgens artikel 13 was de concessionaris *'verplicht dagelijks 2 personentreinen des voormiddags en 2 personentreinen des namiddags, zoo van uit Oud en Nieuw Gastel als van uit Steenbergen, rechtstreeks en zonder oponthoud naar deze Gemeente, en terug te doen loopen, en al deze treinen zooveel mogelijk te doen correspondeeren met de van het spoorwegstation alhier naar België en Rotterdam vertrekkende en van daar komende treinen'*. En *'indien er veemarkt gehouden wordt, zullen de treinen niet verder mogen rijden dan tot de leerlooijerij van den Heer Eduard Raaijmaakers'*.

Het artikel 18 gaf het college het recht om de ZNSM te dwingen op door haar aan te wijzen plaatsen uitwijkmogelijkheden voor rij- en voertuigen aan te leggen. Het Roosendaalse gemeentebestuur ging ervan uit, dat de ZNSM haar lijn met een spoorwijdte van 1067 mm zou aanleggen. Indien dat niet het geval was, dan had zij volgens artikel 20 te zorgen voor een voldoende aantal *'trucks'* ten behoeve van het vervoer van rollend materieel van aansluitende tramwegen met een spoorwijdte van 1067 mm. Het was eigenlijk een min of meer overbodige bepaling.

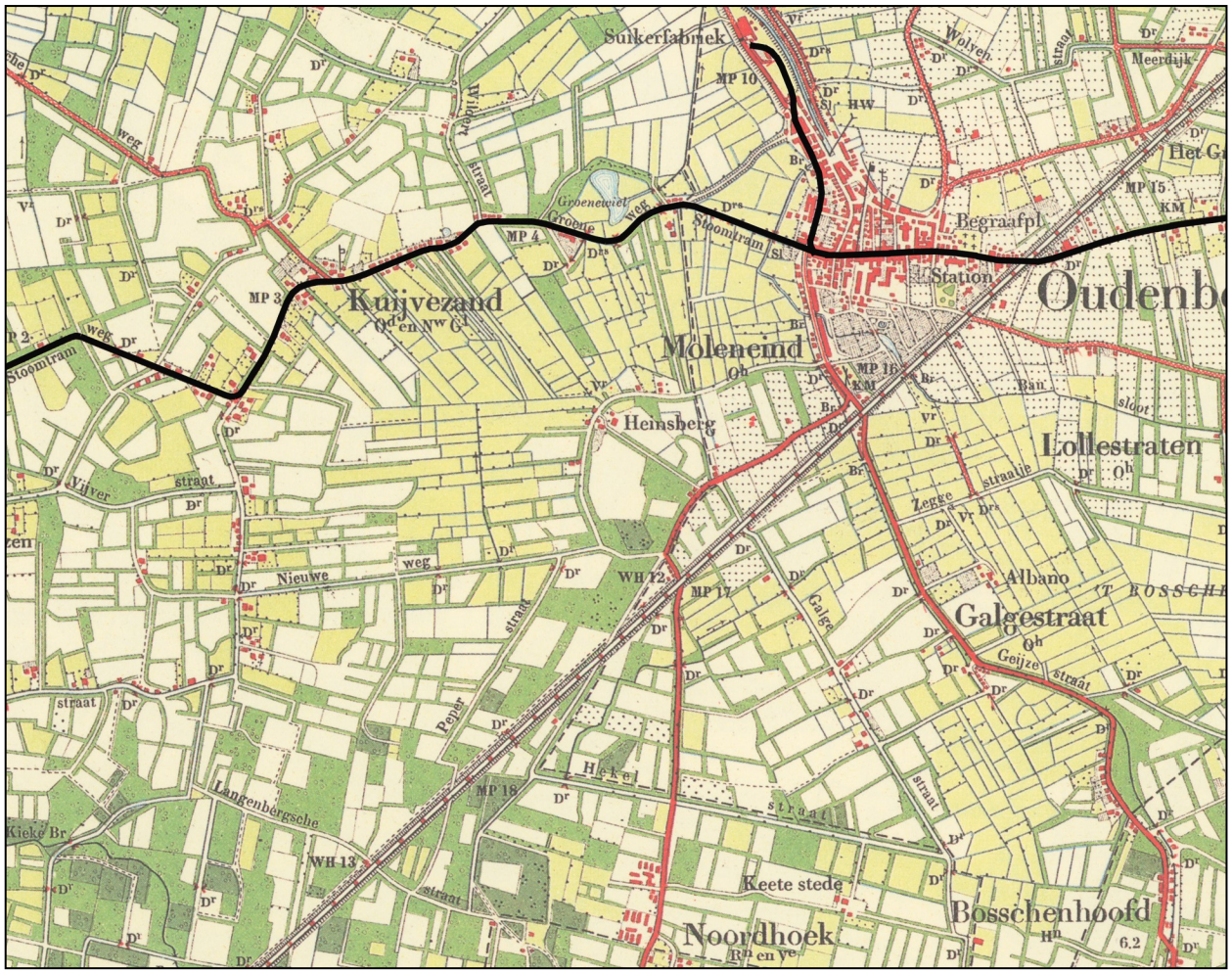

In tegenstelling tot de concessies uit de jaren tachtig werd de ZNSM in Roosendaal niet geconfronteerd met snelheidsbeperkingen in de bebouwde kom. Maar over het algemeen diende de ZNSM voor elk wissewasje rekening en verantwoording af te leggen aan het college van Burgemeester en Wethouders. Overigens werden ook alle andere spoor- en tramwegmaatschappijen in Nederland door rijks-, provinciale en gemeentelijke concessies in een strak keurslijf geperst.

De concessie te Oud Gastel

Evenals de Roosendaalse was de Gastelse concessie gebaseerd op die uit Steenbergen. Toch waren er opmerkelijke verschillen. De waarborgsom bedroeg slechts vijfhonderd gulden. Indien de lijn niet binnen twee jaar in exploitatie was gebracht, verviel het geld aan de gemeente en kwam de concessie te vervallen. Aangezien de stoomtram vanaf de Steenstraat over de Dorpsstraat naar de Markt zou gaan rijden, werd bepaald *'dat wanneer de rijtuigen onder de Godsdienstoefeningen de kerken moeten passeeren, geene geluid makende signalen mogen gegeven worden vanaf het perceel D 285 tot voorbij het raadhuis en omgekeerd, en bij begrafenissen de rijtuigen doen stilstaan, zoolang de lijkstoet genoemd wegvak geheel is gepasseerd'*. Het perceel D 285 lag dertig meter ten zuidwesten van de kerk en het raadhuis aan de noordzijde van de kerk. Voorts was om ongelukken te voorkomen *'de concessionarisse verplicht, op dat gedeelte der lijn, de rijtuigen door een beambte, onmiddellijk voor de locomotief, te doen voorafgaan'*. Met het oog op de toekomst had het

gemeentebestuur zelfs rekening gehouden met een verlenging van de lijn naar Stampersgat en de clausules van toepassing verklaard voor de Nederlands-Hervormde Kerk. De ZNSM diende in de gemeente minstens vier halteplaatsen in te richten. Het *'hoofdstation'* voor het in- en uitstappen van reizigers met laad- en losplaats voor bestelgoederen moest liggen op het Marktplein. Per dag wenste de gemeenteraad minstens vier rechtstreekse verbindingen (dus zonder overstappen) met Oudenbosch, Steenbergen en Roosendaal. Verder moesten Gastelse politieagenten in functie kosteloos vervoer krijgen binnen de gemeentegrenzen.

De wijziging van het tracé

In de vergadering van 11 april 1891 hadden negen van de tien gemeenteraadsleden het besluit genomen om de stoomtram in de Dorpsstraat te laten rijden. Zij hadden zich niets aangetrokken van een brief op ongezegeld papier, die een dag eerder door het Rooms-Katholiek Kerkbestuur was samengesteld:

'Iedereen toch die de engte der straat aan de Kerk kent, zal ook moeten bekennen, dat aldaar groote gevaren te vreezen zouden zijn, vooral als hij de honderden personen, dikwerf op één of twee minuten, uit de Kerk ziet komen, zooals zoo menigmaal te zien is. Hetzelfde is aan te merken bij groote lijkstatiën, die op alle uren van de voormiddag de Kerk kunnen verlaten. Daarbij is het zeker, dat het geraas van de tram zeer dikwijls de godsdienstige oefeningen zal storen.'

Slechts één raadslid had aangedrongen op het leggen van de tramrails over de Achterdijk, maar bleek een roepende in de woestijn te zijn. Toch was de oppositie niet gaan rusten. Goed een jaar later, op 27 mei 1892, kwamen 43 inwoners, onder wie de pastoor en de dorpsarts, in het geweer met een bezwaarschrift aan de gemeenteraad:

'Geven met verschuldigde eerbied te kennen de ondergeteekenden, allen inwoners dezer Gemeente. Dat bij Raadsbesluit van 11 April 1891 aan de Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-Maatschappij vergunning is verleend tot leggen en in exploitatie brengen van een stoomtram langs de Hoofdstraat dezer Gemeente,

1. dat de aangegeven weg ten eenenmale ongeschikt is voor dat doel en groote ongelukken hiervan het gevolg zullen zijn,

2. dat het Marktplein als laad- en losplaats van goederen zal gebruikt worden en daar aan beide zijden de tramstaven moeten liggen, zoo zal dit plein niet alleen ongeschikt worden voor jaar- en veemarkten, maar bovendien de omwonenden nog groot ongerief veroorzaken,

3. dat de wissel moet gesteld worden in de Hoofdstraat, van de woning van den Heer Blankers tot voorbij de Nederlandsche Hervormde Kerk, waardoor een toestand zal ontstaan, welke op den duur onhoudbaar zal blijken en tot stremming in 't verkeer voor rij- en voertuigen zal aanleiding geven.'

In de raadsvergadering van 11 juni 1892 werd met zeven tegen vier stemmen een wijs besluit genomen. De tram zou langs de Achterdijk gaan rijden. De tegenstanders, die vreesden aan de weinig bebouwde Achterdijk *'zonder eenig wachtlocaal aan weer en wind blootgesteld te worden'*, werden op hun gemak gesteld door een nieuwe bepaling in de concessievoorwaarden. De ZNSM moest *'eene halte of station maken nabij de R.K. Pastorij, zoo dicht mogelijk bij het Dorpsplein'* met de verplichting *'een geschikt wachtlocaal te bouwen of in te richten ten gerieve van het reizend publiek'*. Overigens had de maatschappij

geen problemen met de verlegging van het tracé, gezien de te verwachten moeizame exploitatie ter hoogte van de kerk.

Overleg tussen ZNSM en Roosendaal

Eind juli 1891 stuurde de ZNSM twee sets tekeningen voor goedkeuring naar Roosendaal. Aansluitend vond op 29 augustus 1891 ten raadhuize een bespreking plaats tussen de ZNSM en het gemeentebestuur. In het terrein werd de situatie aan de Oostelijke Havendijk, de Nieuwe Vughtstraat en op de Molenberg uitgebreid bekeken. De tramwegmaatschappij moest zich bereid verklaren *'tot het leggen der sporen voor de trambaan zoveel mogelijk op de oostzijde van de oostelijken havendijk, ten einde de weg zoveel mogelijk vrij te houden, tot het daarstellen buiten de dijk van een 3- of 4-tal uitwijk- of veiligheidsplaatsen voor rij- en voertuigen, tot het daarstellen eener halte juist over de Rosendaalsche grens op Gastelsch grondgebied'* en tot het uitvoeren van allerlei grondwerkzaamheden. De ZNSM wist te melden, dat zij de lijn vermoedelijk niet eerder dan 1 december 1892 in exploitatie kon hebben, omdat het college van Gedeputeerde Staten de maatschappij had verplicht de brug bij het Gastelsveer te vervangen. Tevens waren de tarieven vastgesteld: Van Steenbergen naar Roosendaal zou een enkele reis in de tweede klasse 40 cent en in de eerste klasse 55 cent gaan kosten. Van Oud Gastel naar Roosendaal was dat respectievelijk 17,5 en 24,5 cent.

Het eindpunt te Roosendaal

In de tekeningen van 24 maart en 29 juli 1891 liet de ZNSM duidelijk zien, dat zij zich nog niet voldoende had georiënteerd op de uitvoering van het eindpunt van de lijn in Roosendaal. Een enkel kopspoor op de Veemarkt met een zijspoor voor het omlopen van de locomotief en een aansluiting naar het emplacement van de Staatsspoorwegen zou echter volstrekt onvoldoende zijn. Aangezien de Veemarkt regelmatig nodig was voor marktactiviteiten was zo'n sporenligging in strijd met de concessievoorwaarden en een normale dagelijkse uitvoering van de dienst.
Pas de tekening van 23 november 1891 gaf een eerste indicatie van een eigen tramwegemplacement. Wel was dit alleen bedoeld voor goederenvervoer. Om dit terrein te kunnen bereiken was het nodig om op de Oostelijke Havendijk een aftakking in westelijke richting te maken. Na ongeveer dertig meter kruiste dit zijspoor het hoofdspoor, bereikte het terrein van de ZNSM en eindigde in de Nieuwe Vughtstraat naast het emplacement van de Staatsspoorwegen. Hier was dan de overslag van goederen tussen trein en tram mogelijk. Voor het reizigersvervoer kwam op de Oostelijke Havendijk een wisselplaats voor het omlopen van de locomotief. Maar het eindpunt lag nog steeds op de Veemarkt en was dus in strijd met de concessie. Of het terrein van de ZNSM voorzien zou worden van gebouwen voor het onderhoud van locomotieven en rijtuigen bleef op die tekening nog onduidelijk.
In de tekening die de ZNSM op 23 november 1891 in tweevoud instuurde, was bij de halte ter hoogte van de grens tussen de gemeenten Oud Gastel en Roosendaal (en Nispen) een zijspoor als laad- en losplaats geprojecteerd. Het college van Burgemeester en Wethouders kon zich in principe verenigen met het plan en zij gaf op 25 november

1891 haar fiat. Toch was de tramwegmaatschappij nog steeds niet met het college in overleg getreden over de uitwijkmogelijkheden voor rij- en voertuigen. De ZNSM zat hier ook niet om verlegen. Het college bleef echter onwrikbaar vasthouden aan de concessievoorwaarden. Nogmaals werd de ZNSM uitgenodigd om hierover met haar contact op te nemen, de waarborgsom te storten en de tekening op linnen in te zenden. Pas als dit zou gebeuren, kreeg de tramwegmaatschappij een set goedgekeurde tekeningen. Uiteindelijk kwam de tekening op *'calqueerlinnen'* voor het archief in juni 1892 binnen, terwijl de uitwijkmogelijkheden pas in 1893 werden geregeld.

Een half jaar vertraging

Dat de ZNSM met de uitvoering van de plannen niet zo hard van stapel liep, had alles te maken met de besluitvorming elders. De vertraging bedroeg inmiddels zes maanden. In Roosendaal was op 1 december 1891 conform de concessievoorwaarden de concessietermijn van één jaar ingegaan en nog altijd was er geen waarborgkapitaal gestort. In de vergadering van 15 januari 1892 ging de gemeenteraad akkoord met het verzoek van de ZNSM om een half jaar verlenging van de concessie (tot 1 juni 1893) en uitstel van het verbeurd verklaren van het waarborgkapitaal, mits dit vóór 29 januari 1892 zou zijn gestort. Nog diezelfde maand zorgde directeur-afgevaardigde A. Dupont-Rucloux toen voor de storting van de waarborgsom. Toch was de ZNSM in januari 1892 nog optimistisch gestemd. Zij zou *'eerstdaags'* materialen bestellen. Naar verwachting kon de tram op 31 december 1892 rijden. Maar uiteindelijk werd het nog juni 1892, voordat de tramwegmaatschappij in Oudenbosch met de grondwerken kon beginnen.

De ZNSM had van de Steenbergse gemeenteraad concessie gekregen met een subsidie van zesduizend gulden, indien zij de verbinding vóór 31 december 1891 tot stand bracht. Dat bleek al gauw onmogelijk. Toch was de ZNSM er alles aan gelegen om de lijn nog vóór 31 december 1892 in exploitatie te brengen. Zij kon dan tenminste nog de subsidie van drieduizend gulden opstrijken. Omdat met het gemeentebestuur van Steenbergen niet viel te onderhandelen over een uitstel van deze termijn met behoud van de subsidie, greep de ZNSM naar een laatste redmiddel om op zekerheid te spelen. Op 30 september 1892 meldde zij, dat alle maatregelen waren genomen voor de aanleg van de tramwegen. Er was een kleine honderdduizend gulden uitgegeven. Rails, dwarsliggers en rollend materieel waren besteld. Het werk zou een aanvang nemen en gelijktijdig met de brug bij het Gastelsveer in december 1892 gereedkomen. Toch vroeg administrateur Van Wessem zich in diezelfde brief af, of het wel zo gunstig was om tijdens een cholera-epidemie dwarsliggers uit Rusland te laten komen en 100 à 120 vreemde werklieden. *'Zou het in dit geval niet verkieslijker zijn de werken voor een maand of twee uit te stellen?'*, zo luidde zijn vraag. Het mocht echter niet baten: het gemeentebestuur van Steenbergen gaf geen krimp en de ZNSM moest rap aan de slag.

De brug bij het Gastelsveer

Het grootste kunstwerk in de lijn Oudenbosch – Steenbergen was een nieuwe draaibrug over de Roosendaalsche Vliet bij het Gastelsveer. De brug moest geschikt zijn

voor zowel rij- en voertuigen als trams. Over de verdeling van de aanlegkosten tussen de provincie als wegbeheerder en de ZNSM is niets bekend. Wel werd in juli 1892 een toltarief voor de stoomtrams vastgesteld:[6]

een locomotief	- 5 cent;
een rijtuig op 2 assen	- 3 cent;
een rijtuig op 4 assen	- 5 cent;
een geladen wagen op 2 assen	- 2 cent;
een geladen wagen op 4 assen	- 5 cent;
een lege wagen op 2 assen	- 1 cent;
een lege wagen op 4 assen	- 2 cent.

Aanbestedingen.

Bij de op 20 Juni gehouden aanbesteding door de Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg Maatsch. voor het maken van den onderbouw eener draaibrug over het Gastelsche veer enz. was de uitslag als volgt:

M. Verhoeven, Princenhage.....	ƒ 16,140
J. Beenbakker, Hardingsveld ...	„ 15,800
M. Bakkeren, Princenhage	„ 15,720
P. Stevens, Rozendaal	„ 15,400
J. Hack, Gastel	„ 15,000
J. A. v. d. Meyden, Hardingsveld	„ 14,800
J. Kamsteeg, Giesendam	„ 14,567
H. Hoppenbrouwers, Steenbergen	„ 14,000
J. Schuller, Raamsdonk	„ 13,939
G. Klootwijck, Papendrecht.....	„ 11,975

(Laatstgenoemde had vóór de opening der inschrijvingsbiljetten verklaard zich vergist te hebben en verzocht buiten aanmerking te blijven.)

Het werk is nog niet gegund.

Bericht in De Grondwet van 23 juni 1892.

Op 20 juni 1892 vond de aanbesteding van de onderbouw plaats. Er waren negen belangstellenden. Met 13.939 gulden was J. Schuller uit Raamsdonk de laagste inschrijver. Als hoogste inschrijver kwam M. Verhoeven te Princenhage met 16.140 gulden uit de bus.[7] Het werk ging vlot van start. Op 29 juli 1892 werd de nog maar achttien jaar oude draaibrug (uit 1874) buiten gebruik gesteld. Ter plaatse werd een veerpont ingelegd voor het kosteloos overzetten van passanten tijdens de werkzaamheden. In Oud Gastel werd de stremming in het dorp aangekondigd op een bord bij de pastorie. Hierop stond vermeld: *'Brug Gastelsch veer afgesloten'* en *'Pontveer kosteloos'*. *'De Grondwet'* bracht als *'Rosendaalse Courant'* in 1892 van tijd tot tijd verslag uit over de vorderingen.[8]

BEKENDMAKING.

Het GEMEENTEBESTUUR van *Rosendaal en Nispen*, brengt ter algemeene kennis, dat de draaibrug over den Rosendaalschen en Steenbergschen Vliet in den provincialen weg van Oud-Gastel naar Kruisland, tengevolge van den aanleg van den stoomtramweg Oudenbosch – Kruisland – Steenbergen, buiten gebruik is gesteld en ter plaatse een veerpont over den vliet is in dienst gesteld, waarmede personen, rij- en voertuigen kosteloos zullen worden overgebracht.

Rosendaal, 30 Juli 1892.

Het Gemeentebestuur voornoemd,

De Secretaris, C. J. VERHEIJEN. — De Burgemeester, P. A. G. VAN GILSE, *l. B.*

Bekendmaking in De Grondwet van 31 juli 1892.

Gastel, 3 Juni - *'Naar wij vernemen is door Ged. Staten goedkeuring verleend aan de plannen voor den aanleg eener nieuwe draaibrug over de Rozendaalsche vliet in den provincialen weg van hier naar Kruisland, ten behoeve van de door de Zuid-Nederlandsche stoomtramwegmaatschap-pij aan te leggen stoomtram Oudenbosch – Gastel – Rozendaal – Steenbergen.'*

Kruisland, 9 Juni - *'De zoolang gewenschte tram komt eindelijk ! Den 20e dezer heeft de aanbesteding van de brug over den Rozendaalschen en Steenbergschen Vliet, onder deze gemeente, plaats; voorzeker zal daaraan met kracht, vooral met het oog op rijtuigen en scheepvaart, gewerkt worden.'*

Kruisland, 30 Juli - *'De brug over den Rosendaalschen en Steenbergschen Vliet is weggenomen, het overzetten geschiedt thans kosteloos door een pont. Een stoommachine is daarbij in werking. 't Werk toont groot in omvang, evenwel zal het spoedig gereed zijn, wijl de voornaamste werken machinaal worden uitgevoerd.'*

Kruisland, 21 september 1892 - *'De werkzaamheden aan de brug aan het Gastelsch veer vorderen, hoewel langzaam, tamelijk goed. Het heiwerk is afgeloopen, zoodat men nu druk met het metselwerk kan doorzetten.'*

Oud Gastel, 24 november 1892 - *'De brug voor het Gastelsch veer is heden aangekomen; de onderbouw van de brug is gereed, zoodat ook weldra dat werk voltooid zal zijn.'*

Kruisland, 29 november 1892 - *'Thans is men druk bezig met den bovenbouw van den ijzeren draaibrug aan het Gastelsch veer.'*

Roosendaal, 14 december 1892 - *'De nieuwe brug over den Rosendaalschen Vliet, ten dienste van den stoomtram is in zooverre gereed, dat dezelve reeds door geladen treinen wordt bereden.'*

Roosendaal, 28 december 1892 - *'Heden voormiddag geschiedde (...) de beproeving van de nieuwe brug aan het Gastelsch veer. Beladen met het aanzienlijke gewicht van 50.000 kilogr., bleek de constructie in alle deele aan de gestelde eischen te voldoen. Deze ijzeren draaibrug is geleverd door de sociëteit La Métallurgique te Luik gevestigd.'* (Aan de Gastelse kant van de brug zou pas in 1906 een sporendriehoek worden aangelegd. Pas toen werd het mogelijk om vanuit Roosendaal zowel rechtstreeks naar Oud Gastel als naar Steenbergen te rijden. Gastelsveer groeide in latere jaren uit tot een echt tramwegknooppunt met overstapmogelijkheden.)

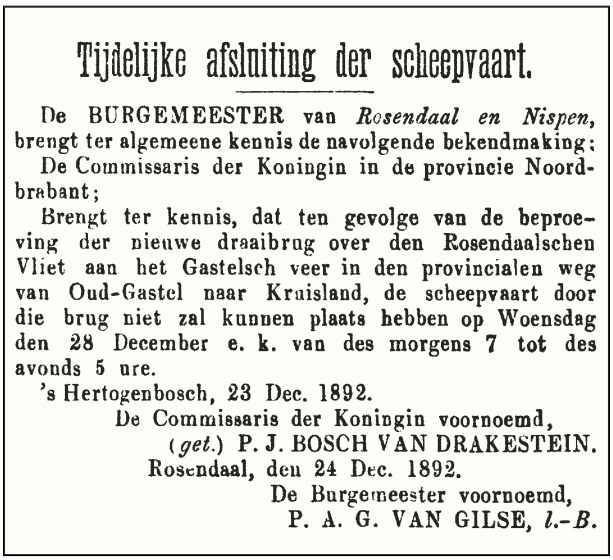

Tijdelijke afsluiting der scheepvaart.

De BURGEMEESTER van *Rosendaal en Nispen*, brengt ter algemeene kennis de navolgende bekendmaking:

De Commissaris der Koningin in de provincie Noordbrabant;

Brengt ter kennis, dat ten gevolge van de beproeving der nieuwe draaibrug over den Rosendaalschen Vliet aan het Gastelsch veer in den provincialen weg van Oud-Gastel naar Kruisland, de scheepvaart door die brug niet zal kunnen plaats hebben op Woensdag den 28 December e. k. van des morgens 7 tot des avonds 5 ure.

's Hertogenbosch, 23 Dec. 1892.

De Commissaris der Koningin voornoemd,
(*get.*) P. J. BOSCH VAN DRAKESTEIN.

Rosendaal, den 24 Dec. 1892.

De Burgemeester voornoemd,
P. A. G. VAN GILSE, *l.-B.*

Bekendmaking in De Grondwet van 25 december 1892.

De aanleg vanuit Roosendaal

Nadat de ZNSM op 15 juni 1892 had geschreven dat zij binnenkort met de aanleg van de tramsporen langs de uiterste oostzijde van de Oostelijke Havendijk wilde gaan beginnen, stelden de *'Firma Janssens, Van Weel, Smits & Co'* en de *'Firma Jäger & Co'* zich in verbinding met het Roosendaalse gemeentebestuur. De beide suikerfabrieken vreesden dat rails en dwarsliggers boven op hun duikers, rioleringen en sterfputten (voor de lozing van vervuild water) werden gelegd. Zij verlangden het waarborgen van hun belangen. Het gevolg was dat de ZNSM ten raadhuize werd ontboden en maatregelen moest nemen. Het college van Burgemeester en Wethouders had deze bevoegdheid immers op grond van de concessievoorwaarden.

Pas in het laatste kwartaal van 1892 kwam de aanleg te Roosendaal in een stroomversnelling. Het grondwerk was achter de rug. Nu was het de beurt aan de bovenbouw (rails en dwarsliggers). Op 15 oktober 1892 schreef Van Wessem *'dat alle materialen voor de lijnen Oudenbosch, Gastel, Steenbergen en Rosendaal binnen 10 dagen zullen aankomen en*

Voor de aanleg van een tramweg is heel vaak een structurele verbetering van de ondergrond nodig. Foto uit 1906, collectie heemkundekring 'Het Land van Gastel'.

er onmiddellijk met den aanleg een begin zal gemaakt worden ten einde te trachten om tegen 1 Januari deze lijn in exploitatie te brengen.'
Een gedeelte van de bovenbouwmaterialen kwam per trein naar Roosendaal. Op 25 oktober 1892 toonde de ZNSM zich dankbaar *'voor de bij monde welwillend verleende vergunning tot het gebruik maken van de Veemarkt om er tijdelijk onze lijn te mogen leggen teneinde aldaar in de nabijheid onmiddellijk van de spoorwegwagons te kunnen lossen en verklaren volgaarne bij deze dat van de vergunning slechts gebruik zal gemaakt worden tot uiterst 31 December a.s., dat wij ons verbinden de veemarkten niet in 't minst te belemmeren en dat door ons de markt onmiddellijk na bovengenoemd tijdstip in de vroegere toestand zal gebracht worden.'*

Het baanvak Roosendaal – Gastelsveer

In het najaar van 1892 was de ZNSM met vereende krachten aan het werk om voor het einde van het jaar een tramweg in exploitatie te krijgen. *'De Grondwet'* bracht van tijd tot tijd verslag uit over de vorderingen:

Roosendaal, 26 oktober 1892 - *'Men is eindelijk begonnen met de werkzaamheden voor den aanleg van den reeds lang geprojecteerden tramweg. Tegenover het koffiehuis van den heer H. van Lieshout en verder over de Veemarkt naar den havendijk zal eene hulplijn worden gelegd voor het vervoer van het noodige zand en materiëel, waarvoor de aardebaan reeds zoover is gegraven; terwijl men met een tiental arbeiders bezig is den halven sloot aan den havendijk te dempen en dien te egaliseeren. Een viertal nieuwe ballastwagens zijn reeds aangevoerd.'*

Roosendaal, 29 oktober 1892 - *'De drukte aan den havendijk is op 't oogenblik buitengewoon. De aanvoer van bieten en het vervoer van suiker en pulp is énorme. Daarbij komt nog het in gereedheid brengen van de baan en het leggen der rails voor den stoomtram, zoodat er als 't ware handen te kort schieten voor de vele werkzaamheden die op het oogenblik hier te verrichten zijn.'*

Roosendaal, 2 november 1892 - *'Maandagmiddag is de eerste spoorwagen op de rails van den tram alhier geplaatst. Met alle kracht wordt aan het gereed maken der baan en het leggen der rails gewerkt. De baan is reeds tot aan de fabriek der Firma Jäger & Co berijdbaar.'*

Roosendaal, 5 november 1892 - *'Met reuzenschreden gaat de aanleg van den tramweg alhier vooruit. Men denkt de volgende week tot aan het Gastelsch veer gereed te komen. Nu men de lastigste punten - langs een 5-tal fabrieken waar dag en nacht honderden arbeiders werkzaam zijn om schepen te lossen en te laden - voorbij is, zullen de werkzaamheden aan de baan nog des te meer vorderen. Ook met het daarstellen van gebouwen ten dienste van den tram alhier, wordt een begin gemaakt, wijl Donderdag a.s. (den 10 dezer) de aanbesteding van eene machineloods zal plaats hebben.'*

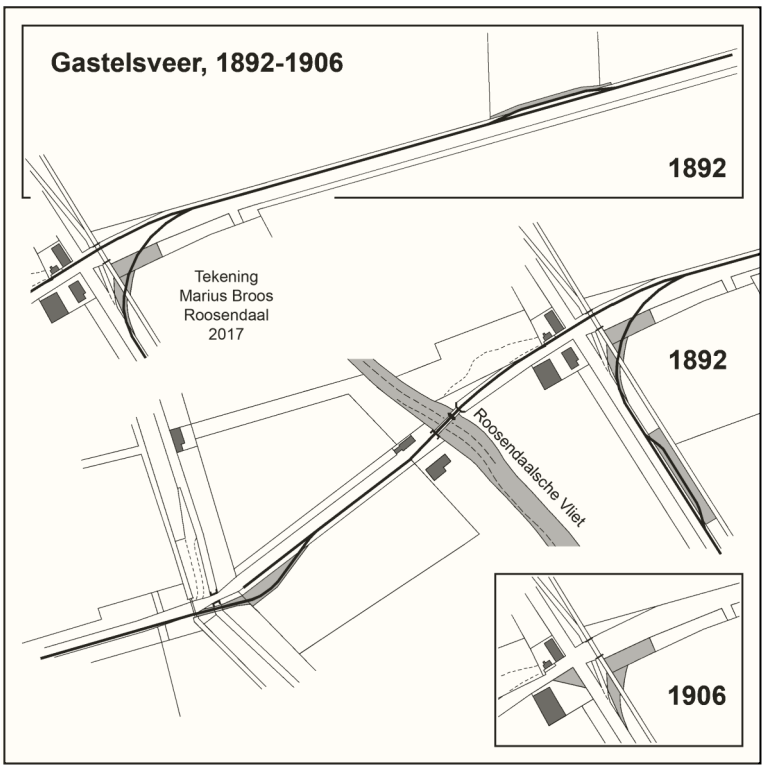

De situatie bij het Gastelsveer, 1892-1906

Het in dienst stellen in 1892 van de nieuwe draaibrug bij het Gastelsveer voor de ZNSM en het overige verkeer, op de plaats van de ophaalbrug uit 1874, was een enorme vooruitgang. De ZNSM maakte overigens altijd gebruik van de openbare weg. Alleen als dit echt niet anders kon, kocht de maatschappij stukjes grond van particulieren. Deze zijn in een grijze tint ingetekend. De ligging van de (enkelsporige) tramweg blijkt vervolgens uit de zwarte lijn.
De zijtak vanuit Roosendaal sloot in 1892 naar het oosten aan op het traject tussen Oud Gastel en Kruisland. In 1906 werd dit ook mogelijk in westelijke richting.
Kort voor het Gastelsveer lag er zowel vanuit Roosendaal (aan de Barteweg) als vanuit Oud Gastel (circa 280 meter ten oosten van het Gastelsveer) een wisselplaats, waar twee trams elkaar konden passeren. Aan de overkant van de Vliet maakte de tram gebruik van een nieuwe dijkcoupure in de dijk van de Kleine Bolspolder, naast de oude voor het wegverkeer.
In 1906 werd nog een boog in de richting Kruisland aangelegd tussen de zijtak vanuit Roosendaal en het traject Oud Gastel – Kruisland.
Tekening: Marius Broos, 2017.

Roosendaal, 9 november 1892 - *'Nog altijd wordt met den meesten spoed gewerkt aan het leggen der rails voor den stoomtram. De duiker door den dijk, nabij Vooghden, is zoover gereed, dat de rails daarover kunnen gelegd worden, terwijl de weg meer dan 200 m voorbij Jonkmans geheel gereed is. Van de spoorwagens wordt dan ook flink gebruik gemaakt tot vervoer van zand en andere benoodigdheden voor het werk.'*

De ligging van de wisselplaats aan de huidige Veerkensweg is heden ten dage nog goed te zien aan de uitbuiging van de sloot.
Foto: Marius Broos, 14 oktober 2017.

Roosendaal, 12 november 1892 - *'Het is een lust om te zien, den snellen voortgang der werkzaamheden aan onze trambaan. Reeds is de lijn, tot aan den Nieuw-Gastelschen Dijk, met spoorstaven belegd en tot vervoer van materiëel geschikt. Hoewel het werk met den meesten haast geschiedt, is tot onze voldoening de beste orde onder het personeel waar te nemen. Bij gunstig weder, verwachten wij morgen op de baan, een druk bezoek van belangstellenden. Volgende week denkt men het Gastelsch veer te bereiken.'*

Roosendaal, 19 november 1892 - *'De tramwegwerken vorderen met zulk een spoed, dat reeds heden morgen een proefrit heeft plaats gehad van af Rosendaal over Gastel naar Oudenbosch, die uitstekend geslaagd is. Behalve de Directie der tramwegmaatschappij bemerkten wij den heer Emile van Loon, wethouder dezer Gemeente.'*

Schuin tegenover het café Gastelsveer sloot de zijtak vanuit Roosendaal in 1892 naar het oosten aan op het traject tussen Oud Gastel en Kruisland. Na de opheffing in 1937 werd de boog afgegraven. Op de foto is het tracé aan te duiden als een gebogen lijn van linksonder achter de fotograaf naar een punt aan de Veerkensweg rechts buiten beeld.
Foto: Marius Broos, 14 oktober 2017.

Roosendaal, 26 november 1892 - *'Heden middag half vier kwam ook alhier aan eene machine van den stoomtram, om eenige geladen zandwagens af te halen, die ter hoogte van de raffinaderij 'Java' gereed stonden. Na een kort oponthoud vertrok de trein naar het Gastelsch Veertje. Het waarschuwingssignaal werd gegeven door het blazen op een hoorn.'* (De ZNSM had op 26 november 1892 vergunning gekregen *'tot het laten loopen van dienst-treinen getrokken door één locomotief op de bij die maatschappij thans in aanbouw zijnde lijnen'*.)

Roosendaal, 14 december 1892 - *'De feestelijke opening van de tramlijn, aanvankelijk bepaald op 24 dezer, is verdaagd tot 30 Dec. e.k. ten-*

De situatie bij de Barteweg, 1892-1937

De wisselplaats bij de huidige Barteweg maakte gebruik van een stukje talud, opgehoogd tot dijkhoogte aan de westzijde van de Gastelsedijk Zuid.
De ligging van deze wisselplaats is heden ten dage vanuit noordelijke richting nog goed te zien aan de uitbuiging van het raster aan de voet van de Gastelsedijk Zuid (rechts in beeld). De ZNSM kocht het perceel in 1892 en liet het ophogen tot het niveau van de dijk, maar na het opbreken van de tramweg in 1937 werd dit grotendeels afgegraven.
Tekening: Marius Broos, 2017
Foto: Marius Broos, 14 oktober 2017.

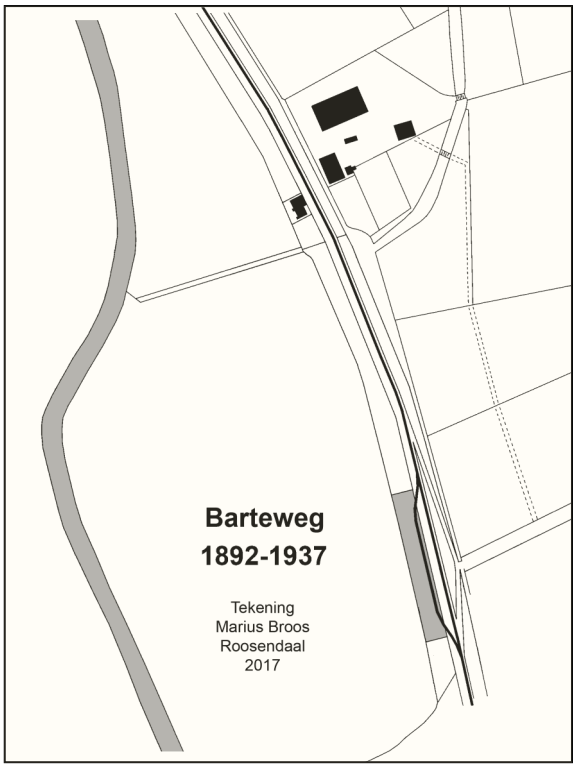

gevolge van eenige wijzigingen in het metselwerk der pijlers aan de brug over de Rosendaalschen en Steenbergschen Vliet, bij het Gastelsch Veertje.'

Roosendaal, 28 december 1892 - *'De feestelijke opening heeft plaats Vrijdag 30 dezer, terwijl de dienst voor het publiek Zaterdag 31 dezer aanvangt. Met groote belangstelling zien wij de Exploitatie tegemoet en hopen dat de Maatschappij schitterend in hare onderneming moge slagen. Ware het niet te wenschen, dat wij door het uitsteken van de Nederl. driekleur bij de feestelijke opening der nieuwe lijn op a.s. Vrijdag van onze belangstelling in eene zoo belangrijke gebeurtenis voor deze gemeente deden blijken?'*

De baanvakken Oudenbosch – Oud Gastel en Oud Gastel – Gastelsveer

Wanneer eenmaal de aanleg van een tramweg was begonnen, dan ging het snel. Zelfs als er twee spoorwegverbindingen moesten worden gekruist, zoals bij Etten het traject Roosendaal – Breda en bij Oudenbosch het traject Roosendaal – Lage Zwaluwe. Binnen een half jaar na de oprichting van de ZNSM werd vanuit Breda (Groote Markt) op 1 mei 1890 Liesbosch bereikt, Etten op 10 augustus 1890, Hoeven (Moleneind) op 17 augustus 1890 en Oudenbosch (Turfhoofd) op 21 augustus 1890.

Daarna bleef het meer dan anderhalf jaar stil, vanwege de trage besluitvorming in Oud Gastel, Roosendaal en Steenbergen.
Zo grondig *'De Grondwet'* verslag uitbracht over de vorderingen van het baanvak Roosendaal – Gastelsveer, zo weinig kwamen de Roosendaalse lezers te weten over de aanleg van de lijn tussen Oudenbosch en Gastelsveer.
Pas op 15 mei 1892 meldde *'De Grondwet'*, dat de ZNSM met de aanleg van het traject Oudenbosch – Roosendaal – Gastelsveer – Steenbergen was begonnen, maar het werk had gestaakt omwille van de aanleg van de korte zijtak vanaf de Vaartkant (tussen Liesbosch en Etten) naar Leur. Overigens werd dit lijntje met een lengte van 1664 meter en het eindpunt bij de Leurse haven pas op 3 november 1892 in alle stilte als paardentram geopend, in aansluiting op de hoofdlijn tussen Breda en Etten.
Vervolgens duurde het tot 24 november 1892, voordat *'De Grondwet'* weer nieuws over de tram in Oud Gastel had: *'De tramlijn Oudenbosch – Gastel – Rosendaal is voltooid.* Voor de ligging van het tracé wordt verwezen naar de hierbij afgedrukte (en bewerkte) topografische kaarten (met tekst) uit 1908.

Het baanvak Gastelsveer – Steenbergen

Steenbergen, 19 oktober 1892 - *'Naar wij vernemen zal de Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-Maatschappij alle krachten bijzetten om de tramlijn Oudenbosch – Steenbergen / Rosendaal op 31 Dec. a.s. te hebben voltooid en in exploitatie gebracht, daar anders de gestelde waarborgsom aan onze gemeente zal ten goede komen. Met het oog op de vele nog te verrichten werkzaamheden, zal de maatschappij eene oproeping doen van werklieden.'*

Kruisland, 12 november 1892 - *'Deze week heeft men de lijn voor den tram alhier uitgebakend. Binnen 14 dagen denkt men met het leggen der rails tot ons dorp te zijn gevorderd. De werkzaamheden zullen dan des te spoediger vooruitgaan omdat men nu met 2 lijnen bezig is, namelijk van Rosendaal en Oud-Gastel naar hier.'*

Steenbergen, 19 november 1892 - *'Het is thans bijna zonder twijfel, dat de te leggen tramlijn vóór of op 1 Jan. a.s. in exploitatie zal gebracht zijn, indien althans het weder een weinig meewerkt. Men is reeds in de kom dezer gemeente met de werkzaamheden aangevangen.'*

Oud Gastel, 24 november 1892 - *'De tramlijn Oudenbosch – Gastel – Rosendaal is voltooid. De tram komt dagelijks een vijftal malen door ons dorp stoomen om materialen aan te voeren voor de lijn Gastelsch Veer – Steenbergen, waarvan de werkzaamheden druk vorderen en welke lijn binnen eenige weken voltooid zal zijn.'*

Kruisland, 29 november 1892 - *'Met het leggen der spoorrails voor den stoomtram is men hier gereed.'*

Steenbergen, 30 november 1892 - *'Er heerscht thans alhier groote bedrijvigheid, daar men heden Woensdag begonnen is met het opbreken der straten in de kom der gemeente, tot het leg-*

gen der biels en rails voor den stoomtram. Men merkt een 40-tal arbeiders op, tot het verrichten dezer werkzaamheden, en naar wij verneemen zal waarschijnlijk de 9 of 10 Dec. a.s. de eerste proefrit gehouden worden op het gedeelte der lijn, dat thans nog niet is voltooid.'

De ligging van de tramweg aan de oostzijde van de dijkcoupure is heden ten dage nog goed waar te nemen in de vorm van de gebogen sloot aan de zuidzijde van de weg.
Foto: Marius Broos, 14 oktober 2017.

Steenbergen, 15 december 1892 - *'Als datum voor het houden van den officieelen proefrit op de nieuw aangelegde stoomtramlijn is thans definitief vastgesteld Vrijdag 30 December e.k. Dien dag zal de feesttrein met de vertegenwoordigers der aangesloten gemeenten en de directie der Maatschappij des namiddags te twaalf uren haren intocht in onze gemeente doen, en zullen de genoodigden door onzen gemeenteraad ontvangen worden ten stadhuize, alwaar hun de eerewijn zal worden aangeboden. Het is te voorzien, dat de ingezetenen, die reeds sinds zoovele jaren reikhalzend hebben uitgezien naar een beter middel van vervoer van hunne sympathie zullen doen blijken door het uitsteken der vaderlandsche driekleur, en dat onze beide muziekgezelschappen zich, als naar gewoonte, zullen beijveren hunnen gewaardeerden steun te verleenen tot opluistering van dit voor Steenbergen eenig feest. En zoo zal, hopen wij, de 30ste van Wintermaand 1892 voor onze gemeente de dageraad zijn van nieuwen bloei en grootere welvaart, nu het isolement, waaronder zij leed, verbroken wordt!'*

In 1892 was de passage van een tram via de smalle coupure in de dijk van de Kleine Bolspolder onmogelijk. De ZNSM liet een aparte coupure maken, bereikbaar via een nieuw aangelegde toegangsweg aan de oostzijde. Eén van de stenen landhoofden is nog steeds aanwezig, helaas in bouwvallige staat.
Foto: Marius Broos, 14 oktober 2017.

Kruisland, 23 december 1892 - *'Gisteren avond half elf had alhier de eerste binnenkomst van den*

Langs de Stoofdijk lag de tramweg aan de linkerzijde van de weg. De fotograaf staat als het ware in de vroegere dijkcoupure.
Foto: Marius Broos, 14 oktober 2017.

stoomtram in ons dorp plaats. Stoomend en snuivend reed de tram onder luide hoera's voorwaarts. In een oogwenk waren vele inwoners, op het zonderlinge gedruischmakende geraas, uit hunnen eersten slaap gewekt en spoedden zich schier ongekleed buiten, om getuigen te zijn van het voor Kruisland zoo heugelijk feit. Heden reed de tram geregeld met tramwagens den Boonhilschen weg in, in de richting van Steenbergen. Ons stil dorp herleeft, nu het zoo'n grootsch trots verkeersmiddel heeft gekregen. Men verlangt dan ook algemeen naar 31 Dec., den dag der opening.'

Steenbergen, 26 december 1892 - *'Onverwacht deed heden namiddag omstreeks één uur de stoomtram, bestaande uit locomotief, drie passagiersrijtuigen en één bagagewagen zijn intocht in onze gemeente. In een ommezien zagen de straten zwart van het volk. In opgewonden en vroolijke stemming liep iedereen naar buiten. Oud noch jong, rijk noch arm bleef thuis op zijn stoel zitten; velen lieten hun middageten in den steek en de koffiehuizen, waar vele bezoekers hun bitteruurtje doorbrachten, liepen in een oogwenk leeg. We zagen zelfs menig grijs moedertje, gebukt onder den last der jaren, met moeite naar buiten strompelen, om het gevaarte steunend en stampend, gekroond door een reusachtige rookpluim van grilligen vorm te zien voortrollen over de gladde rails. Kortom, wij waren getuige van een plotseling opkomende en blijkbaar uit het hart opwellende sympathie-betuiging onzer ingezetenen voor het nieuwe middel van vervoer, die veel belooft voor een opgewekte feestviering op Vrijdag a.s., den dag der feestelijke opening van den stoomtram.'*

Het remisecomplex van de ZNSM te Roosendaal

In juni 1892 had de ZNSM van de Roosendaalse wethouder E.P.A. van Loon aan de Oostelijke Havendijk een stuk grond gekocht voor de bouw van een remisecomplex. Overigens vond het passeren van de akte van overdracht van dit stuk grond en van nog enige andere percelen in Oud Gastel en Steenbergen pas plaats op 15 september 1892 voor notaris A.J.A. Verschraage te Breda. De koopprijs van dit alles bedroeg 12.838 gulden.[9]

De Roosendaalse kavel lag zeer gunstig ten opzichte van de stad en het spoorwegstation, maar was niet voor niets zo lang onbebouwd gebleven. In november 1892 vroeg de ZNSM namelijk ontheffing van de plaatselijke verordening om in steen te bouwen. Het verzoek ging vergezeld van een tekening van *'eene locomotievenremise om in hare eerste behoefte te voorzien; deze remise opgetrokken op steenen voet en steenen gevel aan de weg-*

Zuid-Nederlandsche Stoomtramweg-Maatschappij
gevestigd te *BREDA*.

Behoudens goedkeuring door de bevoegde Overheid zullen de lijnen **ROSENDAAL — STEENBERGEN** en **ROSENDAAL — GASTEL — OUDENBOSCH** op **31 dezer** voor de exploitatie **geopend zijn.**

De Dienstregeling zal onverwijld bekend gemaakt worden.

BREDA, 20 December 1892. *DE DIRECTIE.*

Advertentie in De Grondwet van 25 december 1892. In deel 2 van dit verhaal komt de feestelijke opening van het traject Oudenbosch — Steenbergen met de zijtak Gastelsveer — Roosendaal aan bod.

zijde, kwam haar wenschelijk voor, daar de ondergrond blijkt, na gedaan onderzoek, zeer slap te zijn en groote kosten zouden gemaakt moeten worden om geheel van steen te worden opgetrokken'.[10]

Het college van Burgemeester en Wethouders gaf de tramwegmaatschappij op 15 november 1892 zonder veel omhaal een bouwvergunning. Inmiddels had de ZNSM op 10 november 1892 de aanbesteding van *'het bouwen van een houten machineloods op stenen voet en een stenen voorgevel'* laten plaatsvinden. Twee weken later kon een Roosendaalse aannemer met het werk beginnen. Op 10 januari 1893 zond de ZNSM tekeningen van twee andere gebouwen op het emplacement naar het gemeentebestuur. Ook hier gold weer een speciale ontheffing voor het toepassen van het opgaande werk in hout. Naast de machineloods zou een laag gebouwtje verrijzen met een kantoor- en een magazijnruimte. Slechts de voorgevel was geheel van steen. Elders op het emplacement kwam er een houten steenkolenbergplaats. Ook ditmaal deed het gemeentebestuur niet moeilijk. Op 14 januari 1893 kreeg de ZNSM toestemming, zij het dat de gebouwen moesten worden afgedekt met pannen, leien of zink en de vuurhaarden, stookplaatsen en rookuitgangen van steen of ijzer dienden te zijn. Voorts was de ZNSM *'voornemens onder den gemeenteweg op ongeveer één meter diepte, een getrokken ijzeren buis van 5 centimeters diameter te leggen, tegenover haar terrein aldaar, tot het trekken van water, uit den Roosendaalschen en Steenbergschen Vliet, in hare te stichten zuigpomp'.* De gemeenteraad ging hiermee op 20 januari onder de gebruikelijke voorwaarden akkoord. De pomp stond in verbinding met een hooggelegen waterreservoir nabij de steenkolenbergplaats. Decennialang zou 's nachts een machinist met handkracht het water voor de locomotieven pompen.

Geen drie, maar vier treinen

Al was de ZNSM in de concessievoorwaarden akkoord gegaan met vier treinen per dag in elke richting, toch was zij er niet gelukkig mee. Op 22 november 1892 vroeg de ZNSM de gemeentebesturen van Oud Gastel, Steenbergen en Roosendaal om enige

clementie: *'Voorzichtigheidshalver komt het ons wenschelijk voor om, bijvoorbeeld tot de dienstregeling van Mei, slechts drie treinen te laten loopen.'* Roosendaal nam contact op met Oud Gastel en Steenbergen om hun mening over dit voorstel te horen. De gemeenteraad van Oud Gastel koesterde geen bezwaar, maar stelde een definitief besluit afhankelijk van Steenbergen *'aangezien die gemeente er het meeste belang bij heeft'*. De Steenbergse gemeenteraad wees het verzoekschrift van de ZNSM echter af, zodat uiteindelijk alle drie gemeentebesturen de tramwegmaatschappij geen duimbreed toegaven.

De sporen op de Veemarkt

De ZNSM *'ontdekte'* in november 1892 ook dat voor wat betreft het eindpunt in Roosendaal nog maar weinig definitief was geregeld. Bij brief van 1 december 1892 liet zij de Roosendaalse gemeenteraad weten, dat *'zij door hare vele werkzaamheden vooralsnog verhinderd is geweest tot het indienen van nadere plannen omtrent de wisselplaats nabij de Veemarkt te Rosendaal.'* Nu verzocht zij om verlenging van de voorlopige vergunning tot 1 mei 1893 voor het gebruik van de Veemarkt *'als uitgangspunt van haar tramnet'*. In haar vergadering van 6 december 1892 ging de gemeenteraad hiermee akkoord.
Op 10 januari 1893 stuurde de ZNSM een blauwdruk, waarop de definitieve ligging van sporen en wissels op het emplacement aan de Oostelijke Havendijk was ingetekend. Met uitzondering van het spoor in de Nieuwe Vughtstraat voor de overslag van goederen tussen tram en trein had de gemeente hier overigens geen bemoeienis mee. Maar tevens wenste de ZNSM nu vast te houden aan het bestaande spoor midden op de Veemarkt en zelfs dat nog uit te breiden met een extra spoor tot een volledige wisselplaats.
Op 20 januari 1893 boog de gemeenteraad zich over dit verlangen. Het raadslid Raaijmaakers was bang, dat *'de trammaatschappij zachtjes aan en wel stuk voor stuk gemeenteterrein inneemt en zich tenslotte zal empareeren* (In het Frans: s'emparer de = zich meester maken van, MB) *van het geheele terrein der veemarkt.'* Hij vond het dan maar beter om het terrein tegen een flinke prijs te verkopen. Het raadslid Luijkx steunde het denkbeeld van zijn collega. De koopprijs zou *'een aardig zalfje zijn voor de financiële gemeentewond'*. Andere raadsleden en burgemeester Schoonheijt getuigden van meer realisme. In het belang van de veiligheid in het verkeer was het beter om de wisselplaats op de Veemarkt te hebben, dan op de Oostelijke Havendijk. Indien de raad geen vergunning gaf, dan zou de ZNSM zich genoodzaakt zien om de rails op de openbare weg, dus de Oostelijke Havendijk, aan te leggen. Zij had daartoe alle recht.
Het kwam echter niet bij de raadsleden op om de ZNSM kosteloos op de Veemarkt toe te laten. De ZNSM kreeg slechts vergunning *'tot het leggen van ijzeren sporen op het terrein der Veemarkt (...) en tot het berijden dier sporen met wagens of rijtuigen door stoom in beweging gebracht'* tegen een flinke jaarlijkse vergoeding van 175 gulden.
De Roosendaalse gemeenteraad zette hiermee echter te hoog in. De ZNSM liet op 6 maart 1893 weten van deze vergunning af te zien. Zij behielp zich voorlopig met het omlopen van de locomotieven op haar eigen emplacement en daar was ook het vertrek en de aankomst van de trams gesitueerd.

Literatuur

W.J.M. Leideritz, ***De stoomtrams in Noord-Brabant*** (Rotterdam 1977).

W.J.M. Leideritz, ***De Tramwegen van Noord-Brabant*** (Leiden 1978), met emplacements- en situatietekeningen van Marius Broos.

W.J.M. Leideritz, ***De stoomtrams in West-Brabant*** (Oostvoorne 1994).

Marius Broos. ***De lijdensweg van de Spoorwegmaatschappij Tholen en West-Brabant***, in: jaarboek 'De Ghulden Roos', 44 (1984), blz. 132-149.

Marius Broos, ***700 jaar West-Brabant, de West-Brabanders en hun verkeer en vervoer***, in: Ach Lieve Tijd, deel 10 (1995), blz. 221-244.

Marius Broos, ***Heen en weer, verkeer en vervoer in en om de gemeente***, in: Tussen Baarlebosch en Halderberge, Twee eeuwen gemeente Oudenbosch, 1796-1996, blz. 60-84.
Ook in te zien via website: www.mariusbroos.nl, rubriek **Ter lezing**.

Marius Broos, ***Ontwikkelingen in het goederenvervoer in West-Brabant, 1851-1930***, in: jaarboek De Ghulden Roos, 58 (1998), blz. 116-144.

Marius Broos, ***Geen stoomtram in Dinteloord***, in: jaarboek 'Nyen aenwas van Nassau', Dinteloord, 9 (2001), blz. 119-143.
Ook in te zien via website: www.mariusbroos.nl, rubriek **Ter lezing**.

Marius Broos, ***Lange dagen, lange nachten, Arbeidsomstandigheden bij de tramwegen in West-Brabant rond 1900,*** in: tijdschrift Brabants Heem, 2002-1, blz. 1-8.

Noten

1. De Grondwet van 28 november 1872, 10 juli 1873 en 16 juli 1874.

2. Dit artikel is vooral gebaseerd op de *Notulen van de Gemeenteraadsvergaderingen*, de *Gemeentelijke Jaarverslagen*, alsmede de *Inkomende en Uitgaande Stukken* (correspondentie) van het college van Burgemeester en Wethouders, voor zover nog aanwezig in de archieven van de toenmalige gemeenten Oud en Nieuw Gastel, Roosendaal en Nispen, Oudenbosch en Steenbergen. Deze stukken zijn geraadpleegd in de jaren 1995-2000. Bij de reorganisatie van de desbetreffende archiefdiensten zijn deze stukken overgebracht naar het West-Brabants Archief in Bergen op Zoom. Daarnaast is gebruik gemaakt van 'De Grondwet', een krant die in Roosendaal vanaf 1863 verscheen en in 1941 samen met 'De Zoom' opging in het 'Brabants Nieuwsblad'. De jaargangen 1863-1941 zijn sinds kort volledig toegankelijk via de website: www.delpher.nl. Voor de situatietekeningen is een beroep gedaan op topografische en kadastrale kaarten.

3. W.J.M. Leideritz, ***De Zuider Stoomtram 100 jaar***, in: tijdschrift Op de Rails, jrg. 48 (1988), blz. 243-254.

4. M.C.J. Broos, ***Rails in en om Bergen op Zoom***, in: tijdschrift De Waterschans, jrg. 24 (1994), blz. 122-131.

5. De stijfselfabriek aan de Kalsdonksestraat van de Firma Felix Heumann & Co betrok destijds het water voor het productieproces via een pompstation of 'pulsometer' op de kop van de Molenberg uit de Roosendaalsche Vliet.

6. De Grondwet van 7 augustus 1892.

7. De Grondwet van 23 juni 1892.

8. De aanbesteding van de bovenbouw van de brug is echter niet in de krant vermeld, zodat de prijs onbekend is. Zoals bij de ZNSM gebruikelijk werd deze hoogstwaarschijnlijk door Société La Métallurgique te Luik vervaardigd, in onderdelen per trein in Roosendaal afgeleverd en met paard en wagen naar Gastelsveer gebracht om daar in elkaar te worden gezet.

9. Akte van verkoop van 15 september 1892 voor notaris A.J.A. Verschraage te Breda, Archief Kadaster Breda, akte 738/52.

10. Bouwgunning 1892/622, dossier 4784, in: Archief Gemeentebestuur Roosendaal en Nispen.

De impost op bier en wijn in Oud Gastel in 1736

Een bijdrage van Richard Tak

Ten geleide

In de loop van de tijd is er aandacht geschonken aan de cafés in het Gastelse verleden. Dat waren er heel veel zoals blijkt uit de artikelen die werden gepubliceerd in de jaarboeken van 1985 en 1986 onder de titel 'Herbergen van Oud Gastel en Stampersgat, vroeger en nu'. Mijn belangstelling voor de Gastelse cafés ging echter verder dan die welke hebben bestaan in het begin van de vorige eeuw. Ik wilde nog verder de geschiedenis induiken. Speurend op de website van het Regionaal Archief van West Brabant kwam ik in het notariële archief van 1736 de akten van Notaris H. Duls tegen, waarin sprake was van de manier waarop in die tijd accijns geheven werd. Dat werd nog niet zo genoemd, maar zoals we hierna verder zullen bespreken noemde men dat impost. Cafés heetten toen tavernes. Tevens werd in de gevonden stukken een opsomming gegeven van de Gastelaren die de impost moesten bestalen en de manier waarop dat was geregeld.
Dit artikel behandelt slechts een klein gedeelte van mijn speurtocht. In latere jaarboeken kom ik graag op dit onderwerp terug.

Bier drinken was verstandig

Vroeger dronk men veel bier. Dat was heel normaal en ook heel verstandig. Het water was van zo'n slechte kwaliteit dat men er ziek van kon worden. Bier wordt tijdens de bereiding langdurig gekookt en hierdoor worden de bacteriën gedood. Bier is een lichtzuur product en is alleen daardoor al redelijk houdbaar. De houdbaarheid wordt nog verder verbeterd door de toevoeging van hop. Dat is niet alleen een smaakmaker die zorgt voor de bitterheid, maar ook een conserveringsmiddel. Omdat in vroegere tijden bier niet werd gefilterd was het bier rijk aan graanbestanddelen en gist die o.a. veel vitamine B bevat. Vroeger had het bier meestal een vrij laag alcoholgehalte. Vergelijk het met het vroegere Belgische tafelbier. Dat was de reden dat ook kinderen zonder al te veel problemen bier konden drinken. Het bier was in elk geval absoluut gezonder om te drinken dan het grachtenwater in de steden of slootwater in een dorp.

Impost

Belastingen zijn van alle tijden. Sla het boek van Dr. Willem van Ham: 'Macht en Gezag in het Markiezaat' er maar eens op na en lees daar dat vrijwel alles onderhevig was aan belastingen. Denk ook aan de tienden die moesten worden betaald.
De belasting op bier – en natuurlijk ook wijn – is altijd al een bron van inkomsten voor de lokale overheid geweest. Vroeger noemde men die belasting ***impost***. Met de inkomsten daaruit kon de lokale overheid aan zijn financiële verplichtingen aan bijvoorbeeld de landsheer voldoen. We geven een voorbeeld: 2 stuivers op elk vat bier en 24 stuivers op elk aam – een oude wijnmaat (ca 150 liter) – Rijnsche wijn.
De imposten werden tot dan toe per collecte geheven, d.w.z. dat een collectioneur langs kwam om de impost op te halen. Maar hier kwam in de praktijk weinig van terecht en in 1554 had het de gedeputeerde van de Staten van Brabant slechts 19,606 ponden, 9

schellingen, en 3 deniers opgebracht. Daarom werd in 1555 de Verpachting van Bier en Wijn ingevoerd. Dit betekende dat de overheid tegen een fikse vergoeding particulieren het recht gaf om die imposten te innen. Dat was een groot succes. In het eerste jaar haalde men meteen het dubbele op. Of dit een eerlijke methode was, is de vraag. De overheid had zijn pachtgeld binnen en liet de inning van de imposten aan de willekeur van de pachter over. Later gingen de lagere overheden ertoe over de beroepspachters buitenspel te zetten om door middel van aanschrijvingen de belasting (indirect) te collecteren.

Bepaling van de impost op bier.

De taak van de collectioneur van de impost was om te bepalen hoeveel bier er in de taverne aanwezig was. Pas dan konden zij de hoogte van de impost bepalen. Het zal geen verbazing wekken dat de betrokken partijen nogal eens van mening verschilden. Vaak probeerden de uitbaters van de taverne een deel van het aanwezige bier of wijn te verzwijgen. Maar collectioneurs hadden vaker met dit bijltje gehakt, zodat uiteindelijk de uitbater meestal aan het kortste eindje trok.

De wijnroeier

De roeistok

Om willekeur uit te sluiten werd er bij de bepaling van de hoeveelheid drank die er in een ton of vat aanwezig was, gebruik gemaakt van een z.g. roeistok. De ambtenaren die de hoeveelheid drank kwamen opmeten werden daarom ook wel wijnroeiers genoemd. Deze ambtenaren stelde zo de inhoud vast van de vaten bier, wijn, brandewijn. Men zou verwachten dat deze mensen bierstekers werden genoemd. Bierstekers verzorgden de handel tussen de brouwers en de consument. Een brouwer mocht zijn bier niet rechtstreeks aan de consument leveren.

Peilstokken

De roeistok, ook wel peilstok, wijnroede of pegel genaamd is "*een metalen of houten staaf die soms uit twee, drie of vier delen bestaat. Aan de ene zijde is er een indeling in* ***duimen*** *(na de invoering van het decimale stelsel is deze maat vervangen later vervangen door een indeling in centimeters). Op de andere zijde staat een onregelmatige verdeling waarbij getallen zijn geplaatst. Uit de verhouding tussen bodem- en spondiepte bepaalt men eerst of men te doen heeft met een dikbuikig, dunbuikig of middelbaar vat. Aan de hand van de gemeten meetresultaten kon in een tabel worden afgelezen met welke inhoud die overeen kwamen. Wanneer de vaten gedeeltelijk gevuld zijn, moet de wijnroeier de natdiepte peilen. Dan doet de roeistok dienst als peilstok waarbij de indeling in duimen of centimeters wordt gebruikt. Deze meting kan zowel door het tapgat als door het spongat gebeuren. Bij bepaling via het tapgat dient het vat uiteraard rechtop te worden gezet.*

Helaas liggen de zaken met de natte inhoudsmaten toch niet zo eenvoudig. De inhoud van de brouwketels en gistkuipen van de brouwers werd uitgedrukt in tonnen en naast pinten bier waren er ook vamen, potten, gelten en kinnekens bier. Verder rekende men nog met amen wijn en verkocht men de brandewijn met viertelen. Een ton had de grootte van 100 potten. In het vervolg van dit artikel zullen deze inhoudsmaten regelmatig nader worden toegelicht.

Gastelse Tavernes

In 1736 werd bij Notaris Van Duls namens de pachters Borge, Adriaan van Eggermont en Johan de Crom een akte opgesteld dat de deurwaarders Lauwbregt van Hesselt en Pieter Coerts **(1)*** (die we in andere documenten ook tegenkomen als veldwachter) tavernes mogen gaan visiteren voor de *"impost Van de Bieren wijnen, Branden wijnen, en het slaggeld over de jurisdictie van Oud en Nieuw Gastel"*.

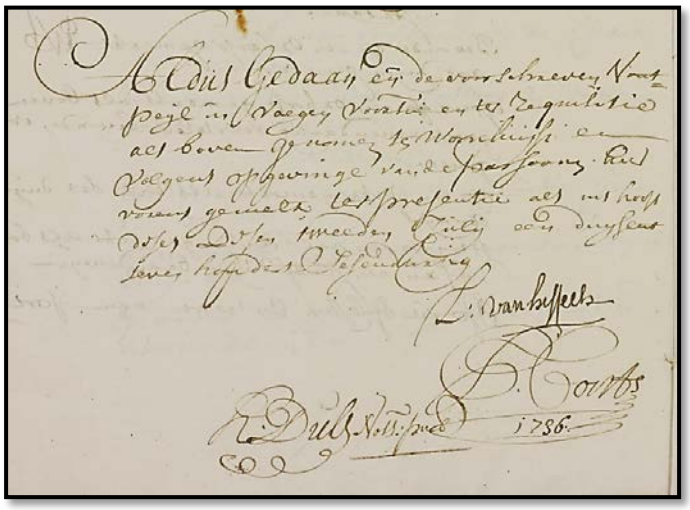

Deel van de akte uit 1736 met de handtekeningen van Van Hesselt, Coerts en notaris Duls.

* **Opmerking:** ***Achter verschillende namen van impostbetalers is een nummer geplaatst. Op deze nummers wordt teruggekomen in een artikel dat op deze bijdrage volgt.***

Het werk van de 'Collectioneurs'

Hieronder wordt verslag gedaan van hun collecteerwerk van de impost bij brouwerijen, tavernes en ook gewone huizen. Aan het eind van hun verklaring wordt vrijwel steeds gemeld: ***"Verklaard (toenmalige spelling!) niet meer in huis te hebben".*** Wij zullen deze mededeling een aantal malen opnemen, maar daarna weglaten.

Taverne van Adriaan van den Bos (2)

De deurwaarders noteerden dat er in de keuken twee flessen en twee potten gedistilleerd water aanwezig waren. Tegenwoordig zouden we spreken over jenever, gestookt uit graan of aardappelen waar bessen aan zijn toegevoegd.

De vijfhoekige gevelsteen van Brouwerij 'Den Vijfhoek' van eind 16de of begin 17de eeuw met hierop een afbeelding van een omgekeerde mand of 2 moutrieken; het zouden overigens ook roerhouten geweest kunnen zijn. Brouwerij 'Den Vijfhoek' heeft bestaan van 1595 – 1917.

In de kelder een vat uit de brouwerij van 'Den Vijfhoek' gemerkt T.C.D Volbier. Brouwerij 'De Vijfhoek was gevestigd in Middelburg. Deze Brouwerij kwam al voor in de rekeningen van Rekenkamer Zeeland in 1595).

Verder vond men een ton uit een Gastelse brouwerij gemerkt B.V.G (dit zou kunnen geweest zijn van Brouwerij Van Gils) met daarin 14 duim bier. In een ton uit de brouwerij Den Aker gemerkt G.V trof men 14 duim bier aan.

In de inleiding van dit artikel is onder de *'roeistok'* duidelijk gemaakt dat de lengtemaat '*duim'* door het gebruik van de '*roeistok'* kon worden gebruikt als inhoudsmaat.
Verder werden nog aangetroffen acht "*pints botteljens*" vol wijn. Dit alles werd woord voor woord voorgelezen aan de huisvrouw van Adriaan van den Bos omdat haar man afwezig was. "Zij verklaard niet meer in huis te hebben".

Taverne van Adriaan de Waal (3)
In de Taverne van Adriaan de Waal bevonden zich in een fles omtrent 2 potten jenever. In de kelder een vat "volbier" uit de brouwerij 'De Vijfhoek' gemerkt T.G.D. Een ton met eigen vaatwerk volbier. Idem een ton volbier gemerkt P.D.V. Op een vat uit de brouwerij van Cornelis Voigden tien duim bier. Een vat volbier gemerkt C.E.M. een Pintfles vol wijn. Twee Pintflessen halfvol wijn. Adriaan de Waal verklaart niets meer in huis te hebben.
*Het hier genoemde **volbier** is een zwaarder soort bier. Men kende in die tijd ook het goedkopere scharrebier, ook wel klein- dun- of smalbier genoemd.*

Brouwerij van Maria Dekkers (4)
In de Brouwerij van Maria Dekkers wordt in de voorkelder in een ton gemerkt met 'Den Vijfhoek' zestien duim bier aangetroffen. In de kelder van de brouwerij een ton en twee vaten volbier. Maria Dekkers verklaart niet meer te hebben.

Taverne van Goovaart Noorden (5)
In de Taverne van Goovaart Noorden werden in twee flessen drie pinten gedistilleerde wateren aangetroffen. In de kelder op een vat uit de brouwerij van Cornelis Voigden zat elf duim bier. Alles aan de huisvrouw van Goovaart Noorden te hebben voorgelezen verklaart zij niets meer te hebben.

Taverne van Matheus Breeuws (6)
In de Taverne van Matheus Breeuws bevonden (zich) op een anker (vat van ca 39 liter) vier en een half duim jenever. Op een ronde fles omtrend (oude spelling!) 1 pot jenever. Ook in vier pintse fleschen ongeveer 1 pot jenever.

Brouwerij van Cornelis Voigden (7)
In de Brouwerij van Cornelis Voigden liggen in de kelder elf vaten Vol Bier. In de brouwerij 3 tonnen, 8 vaten en een kinneken (vaatje) Vol Bier.
Cornelis Voigden verklaart niet meer bier te hebben.

Taverne van Jan Blankers (8)
In de Taverne van Jan Blankers bevonden in een flesch drie pinten gedistilleerde water, tevens een flesch omtrend 1 pint (ongeveer een halve liter) brandewijn. Twee fleschen vol

wijn. In de kelder een vat uit de brouwerij van Cornelis Voigden Vol Bier. Op een ton eigen vaatwerk negen duijm bier.

Taverne van Pieter Hantens

In de Taverne van Pieter Hantens bevonden vijf pintsfleschen vol jenever. Tevens op een pintsflesch halfbeduid jenever (Hier wordt waarschijnlijk bedoeld dat de herkomst of inhoud van de fles niet exact omschreven kon worden). Ook een fles met een pint Brandewijn van Cornelis Voigden. In de kamer, in een ton uit de brouwerij van Cornelis Voigden zes duijm bier.

Brouwerij van Pieter van Gastel (9)

In de Brouwerij van Pieter van Gastel verklaart zijn vrouw niets te hebben.

Taverne van Jan Symonse van Oosterhout

In de Taverne van Jan Symonse van Oosterhout bevonden zich op twee flesschen omtrent een kan Jenever. Jan Symons van Oosterhout verklaard niet meer in huis te hebben.

Taverne van Guilliam Flisgaart

Hiernaast vinden we enige antecedenten van Guilliam Flisgaart. Hij was weduwnaar en was hertrouwd met Adriana van Ulegom, weduwe van Aart Gillis en geboortig van Zundert.

Na deze achtergrondinformatie vinden we in het rapport van de collectioneurs:

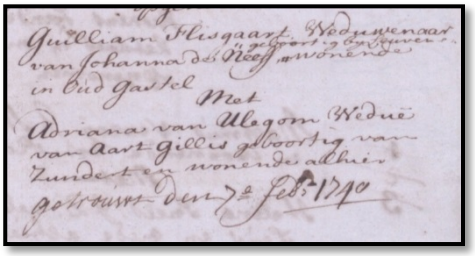
Guilliam Flisgaart Weduwenaar
van Johanna de Neef wonende
in Oud Gastel
Met
Adriana van Ulegom Weduë
van Aart Gillis geboortig van
Zundert en wonende alhier
getrouwt den 7e Feb. 1740

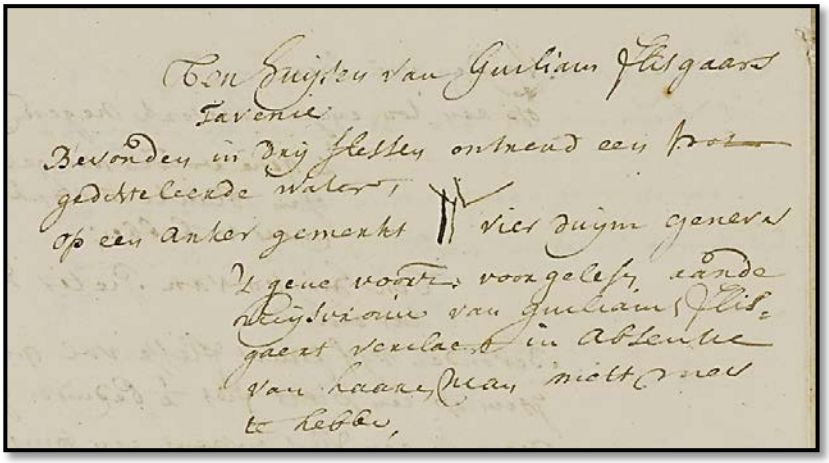
Ten huysen van Guiliam Flisgaars
Tavernie
Bevonden in drij flessen omtrend een pot
gedistileerde water,
op een anker gemerkt vier duijm genever
't gene voorz. voorgelesen, eande
huysvrouw van Guiliam Flis-
gaert verklaert in absentie
van haare man niet meer
te hebben,

In de Taverne van Guilliam Flisgaart bevonden in drie flessen omtrend een pot gedistilleerd water, op een anker gemerkt 4 duim jenever. (Een anker is een vat met een inhoud van ongeveer 35 liter ofwel 45 flessen).

Zijn vrouw verklaart niet meer te hebben.

Taverne van Marijnis Gommers (10)

In de Taverne van Marijnis Gommers bevonden in twee flessen omtrend drie potten gedistilleerd water. In de kelder een vat uit de brouwerij van Cornelis van Gils Vol Bier. Op een vat uit de brouwerij van Jan Heestermans zeven duijm Wit Bier. Op een ton eigen vaatwerk veertien duim Bruijn Bier. En op een ton eigen vaatwerk veertien duim bier.

Taverne van Roeland van Meel (11)
In de Taverne van Roeland van Meel bevonden in 3 fleschen 2½ pot gedistilleerd water. Een (meestal aardewerken) *'pot'* was 4 pinten groot: ca. 1 ½ liter. In sommige plaatsen gebruikte men het woord *'kan'*. Een *'pint'* is dus iets minder dan een halve liter). In de kelder in een ton eigen vaatwerk acht duijm Bruijn Bier.

Brouwerij van Jan Heestermans (12)
In de Brouwerij van Jan Heestermans in de kelder vijf vaten en een kinneken Wit Bier. In de brouwerij een ton en een vat Wit Bier.

Ten huize van Jan Lauwreijs
Ten huize van Jan Lauwreijs bevonden op twee flessen omtrend drie potten gedistilleerd water.

Ten huize van Hendrik Lauwreijs
Ten huize van Hendrik Lauwreijs bevonden op twee flessen twee pinten jenever.

Ten huize van Symen Maas (13)
Ten huize van Symen Maas in drie flessen 3 pints gedistilleerd water. In de voorkamer 12 pintflessen vol wijn.
Verklaart niet meer te hebben en geen bier te zullen tappen.

Ten huize van Jacobus Cortesmit (14)

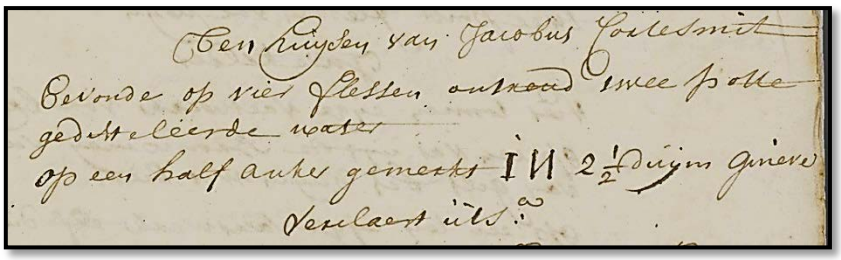
Ten huijsen van Jacobus Cortesmit
bevonde op vier flessen omtrend twee potte
gedistileerde water
op een half anker gemerkt I N 2½ duijm gineve
verklaert uits:

Ten huize van Jacobus Cortesmit vier flessen omtrent twee potten gedistilleerd water. Op een half anker gemerkt 2 ½ duijm jenever.

Ten huize van Cornelis Rombout
Ten huize van Cornelis Rombout wordt verklaard de tap op te zeggen.

Taverne van Pieter Looije (15)
In de Taverne van Pieter Looije twee flessen omtrend een pot gedistilleerd water, twee pintsflessen vol wijn. In de kelder vier tonnen eigen vaatwerk vol Bruijn Bier, op een vat uit de brouwerij van Cornelis van Gils zes duijm Wit Bier. Op een ton eigen vaatwerk elf duijm Bruijn Bier en op een ton eigen vaatwerk zes duijm Bruijn Bier,

Taverne van wed. van Jan B (16)
In de Taverne van wed. van Jan B, 3 flessen omtrent twee kannen en een beduijd (dus als zodanig aangeduid) gedistilleerd water. In de kelder een kinneke vol Wit Bier uit de brouwerij van Jan Heestermans en een kinneke uit de brouwerij van Voigden, vol Wit Bier.

Taverne van Mart. Arnoldus Huijsmans (17)
In de Taverne van Mart. Arnoldus Huijsmans wordt verklaard geen Tapnering meer te zullen doen.

Ten huize van Anthony van Meel (18)
In twee flessen vier potten gedistilleerd water.

Taverne van Jan Nicolaas Luix (19)
In de Taverne van Jan Nicolaas Luix bevonden in een fles vijf pinten en een half beduijt jenever. In een kleine fles een pint gedistilleerd water. Een pintfles vol brandenwijn. In de kelder een vat uit de brouwerij van Cornelis van Gils vol Wit Bier. Op een vat uit de brouwerij van Cornelis Voigden vier duijm Wit Bier. Tevens op een ton uit de brouwerij van Cornelis van Gils negen duijm Bruijn Bier en zes pintsflessen vol wijn.

Taverne van Hendrik de Clerck
In de Taverne van Hendrik de Clerck 3 flessen omtrend 2 ½ potten gedistilleerd water. In de kelder een vat uit de brouwerij van Cornelis van Gils vol Wit Bier, op een ton uit dezelfde brouwerij 19 duijm Bruijn Bier, op een vat uit de brouwerij van Cornelis Voigden, 14 duijm Wit Bier. En 21 botteljens vol wijn. Hendrik de Clerck – die tevens schepen van Nieuw Gastel was – verklaart niet meer te hebben.

Taverne van Jacobus Roozen (20)
In de Taverne van Jacobus Roozen bevonden op drie flessen drie pinten gedistilleerd water, 5 pintsbotteljens wijn, Er wordt verklaard niet meer te hebben en niet anders als met romers te zullen uit schenken. Men zegt de biertap op.

18de-eeuwse roemers of romers

De brouwerij van Cornelis van Gils,

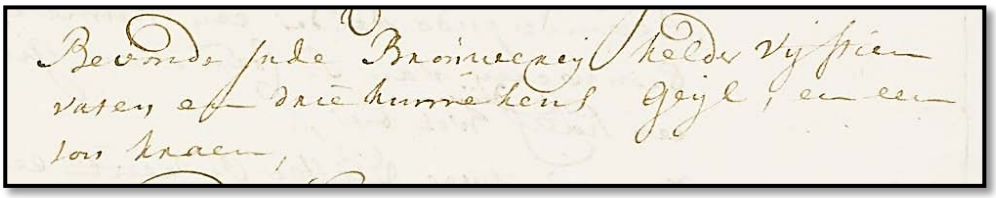

In de Brouwerij van Cornelis van Gils bevonden zich dus in de brouwerijkelder vijftien vaten, drie kinnekes gist en een tonkraan. In de huiskelder 10 vaten en 2 kinnekens en een ton vol gist en een ton kraan.

Wat staat nu precies op de rapportage van de Collectioneur?
Laten we, voordat we de activiteiten van de Collectioneurs vervolgen, een uitstapje maken naar de hierboven afgedrukte tekst van hun verslag.
Letterlijk staat daar:

"Bevonde in de brouwereij kelder vijftien vaten en drie kunnukens geijl en een ton kraen".

Het kostte toch nog enige moeite en raadplegen van het WNT (het digitale Woordenboek der Nederlandse Taal) om te ontdekken dat een ***kunneken*** *een klein houten vat of vaatwerk is met een kwart van de inhoud van een vat. De betekenis van* ***geijl*** *is gist en een ton kraan is gewoon een tonkraan.*

Tegenwoordig heeft ***geijl*** *een andere betekenis die – naar blijkt – niet helemaal los gezien kan worden van de vroegere betekenis. Zo treffen we in het toneelstuk:* ***'De Klucht van de Koe' van Bredero*** *– geschreven in 1612 de volgende zinnen aan wanneer een "Gaeuw-Dief" druk doende is avances te maken in de richting van waardin Giertje van Vrieslant van een Amsterdamse kroeg:*

Giertje:
"Wel as een mensch veech is een luys sou hem doot // byten.
Nou drinck een reys om, siet hoe dat biertje gylt."

Gelukkig vinden we ergens de vertaling van dit oud-Nederlands:
Wel as enz.: Letterlijk: als een mens ten dode opgeschreven is, kan een kleinigheid hem doen sterven. Hier: als een man heet is, ontvlamt hij door de minste prikkel.
Nou drinck een reys om: drink eens uit, zie hoe dat bier schuimt.

Ten huize van wed. Magiel Jordaans

Ten huijsen van de Wed. Magiel
Jordaans
Bevonden op een Oxhoofd gemerkt
agt duijm genever

Ten huize van wed. Magiel Jordaans bevonden een **okshoofd** gemerkt acht duijm jenever. Op een okshoofd gemerkt als boven bevonden eenendertig viertellen jenever.

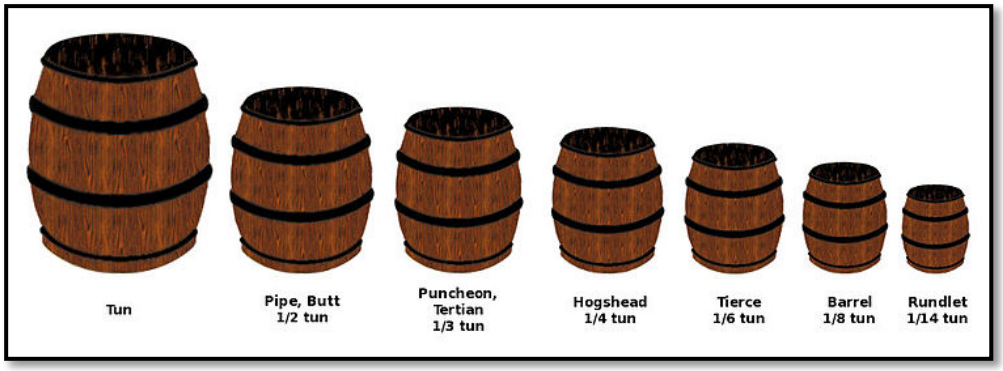

Wat 'viertel' betreft, kwamen we niet veel verder dan dat het een oude inhoudsmaat is. Op een anker gemerkt als boven zes duijm anijs. Op een half anker gemerkt als boven 5 ½ duijm brandenwijn. Op vier flessen omtrent een pot gedistilleerd water.
Laten we nader ingaan op: Okshoofd. In het verslag van de 'collectioneurs' geschreven als "oxhooft".

Wat is een Okshoofd?
Een okshoofd (oud Nederlands: oxhooft of oxhoofd) is een inhoudsmaat in de vorm van een groot vat, dat vroeger voor wijn en sterke drank werd gebruikt. De maat werd echter ook gebruikt voor azijn, bier, tabak en suiker. De benaming okshoofd wordt nog steeds gebruikt in de drankenhandel of bedrijven geassocieerd met drank.

*Kijken we naar de rij Engelse inhoudsmaten op de vorige bladzijde dan staat de **'hogshead'** (de Engelse naam voor okshoofd) middenin. Een tun (ton) of vat is ongeveer 954 liters en het okshoofd ongeveer 238 liter. De Engelse en Nederlandse maten komen aardig overeen.*
Een okshoofd was zes ankers groot. Een anker is dus ca 40 liter. In sommige steden werd het okshoofd verdeeld in 1,5 aam. Een aam is afhankelijk van waar men is 130 – 160 liter. 6 Aam is weer 4 ankers.

Tijdens de excursie naar Gouda passeerde de groep tijdens de rondvaart 'Huize het Ossenhoofd'. De naam stond geschilderd boven de imposante Louis XVI-deur en een prachtige ossenkop was verwerkt in het bovenlicht van de deur'.

(Foto: Jan van Hoek op Bovenlichten en snijramen in Nederland)

Taverne van Hendrik Roele
Taverne van Hendrik Roele bevonden in de kelder een kinneke uit de brouwerij van Cornelis van Gils 5 ½ duijm Wit bier twee flessen omtrend 1 pint jenever,

Opmerking over de merktekens op de vaten

In de rapportage van de 'Collectioneurs' komt regelmatig een merkteken voor op het vaatwerk. Zonder nadere studie is niet goed te achterhalen waar deze merktekens naar verwijzen. Heel waarschijnlijk zijn het vaten die afkomstig zijn uit Gastelse brouwerijen of brouwerijen uit de omgeving. Het merkteken kan beschouwd worden als het beeldmerk van de betreffende brouwerij.

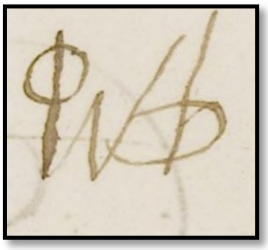

Bronvermelding:
Regionaal Archief West-Brabant:
0259 Notarissen Oud en Nieuw Gastel, 1736-1935
Akten 1736 uit de inventaris van de archieven van de notarissen die in Oud en Nieuw Gastel geresideerd hebben.
Hubertus Duls, geadmitteerd (toegelaten) op 22 juni 1736 door de Raad van Brabant te 's-Gravenhage. Hij was notaris in Oud Gastel van 1736 – 1751.

Waar stonden al die tavernes en brouwerijen?

Een bijdrage van Frans van Merrienboer en Kees Rademakers

Inleiding

In het voorgaande artikel vertelt Richard Tak over de heffing van de impost in 1736. Het zal de lezer niet zijn ontgaan dat dit slechts een 3-tal jaren later is dan 1733, het jaar waarin het Schotboek was gemaakt dat Frans van Merrienboer behandelde in het Jaarboek van 2015. In het Schotboek kon men o.m. lezen waar de Gastelaren woonden, althans voorzover hun 'huijs', 'stede' of 'erve' in één van de 14 Hoeken van Oud Gastel stond. In het Schotboek is de belastinginning op de huizen, de gronden en de inwoners vastgelegd. Het omliggende Nieuw Gastel was niet in het betreffende Schotboek opgenomen.

De schrijvers van deze bijdrage vonden het interessant aan de hand van de door Richard vermelde namen te kijken waar de houders van een taverne of de eigenaren van een brouwerij waren gevestigd. Zij deden dit door de namen, die Richard in zijn artikel noemt, te vergelijken met de namenlijsten in het Schotboek.

Niet alle namen die in het voorgaande artikel worden genoemd, werden teruggevonden in het Schotboek. Het is heel goed mogelijk dat deze personen wel vielen onder de jurisdictie van de Collectioneurs, maar niet waren gevestigd in één van de 14 Hoeken van Oud Gastel.

In het artikel van Richard Tak over de heffing van de impost, zijn verschillende namen van eigenaars van tavernes, brouwerijen en huizen voorzien van een nummer. In dit artikel wordt besproken waar deze personen woonden; de nummers verwijzen naar de locatie binnen de 14 Hoeken van Oud Gastel.

Wat viel op

Wat opvalt bij het samenstellen van onderstaand overzicht is dat veel tavernes in elkaars nabijheid waren gevestigd. Zij stonden op strategische plaatsen in het dorp of op kruispunten van wegen in het buitengebied. Kuivezand is een goed voorbeeld van dat laatste. De Bosse Baan op Roosendaal was een belangrijke verbindingsweg en kwam langs Kuivezand. Verder moet het Ommegangsstraatje een belangrijke plaats hebben ingenomen in het Gastelse stratenplan. Op de plaats waar dit intussen verdwenen straatje uitkwam op de Meir waren tavernes en een brouwerij gevestigd.

Ook valt op dat de bedrijvigheid in Oud Gastel zich concentreerde ten noorden van de Markt met de St. Laurentiuskerk. Die kerk was echter in handen van de protestanten en de overwegend katholieke Gastelse gemeenschap volgde de erediensten in de noodkerk die in de omgeving van de "Heuvel" bij de Meir stond. Ten zuiden van de Laurentiuskerk hield de bebouwing – in wat nu de Kerkstraat is – voor een groot gedeelte op bij het Sluiske, waar destijds de Running stroomde. Pas op het Moleneind stonden weer wat meer huizen. In het begin van de Neerstraat stond een taverne. Op de Straat naar Roosendaal en Overesselijk werden in het Schotboek geen tavernes aangetroffen.

Abraham de Haen maakt deze schets in 1739 van de St. Laurentiuskerk in Oud Gastel tijdens één van zijn "tekenwandelingen"

1): Pieter Coerts Collectioneur en deurwaarder. Woonde in de 14de Hoek op (90). Op dat nummer in de huidige Dorpsstraat stonden 5 huizen; in één ervan woonde Pieter.

(2) Adriaan van den Bos had een taverne in de 7de Hoek op (28); nu Kuivezand.

(3) De taverne van **Adriaan de Waal.** In het Schotboek van 1733 vinden we Cornelis Diele de Waal. Die woonde op 6de Hoek (163); nu Kuivezand. Dat is schuin tegenover de taverne van Adriaan van den Bosch. Zie hierboven bij (2)

(4) Niet zo ver van de tavernes van Adriaan van den Bosch en Cornelis Diele de Waal staat het huijs, de brouwerij en het erve van **Maria Deikers.** (*Het Schotboek spreekt van Maria Dekkers*) Zij woont

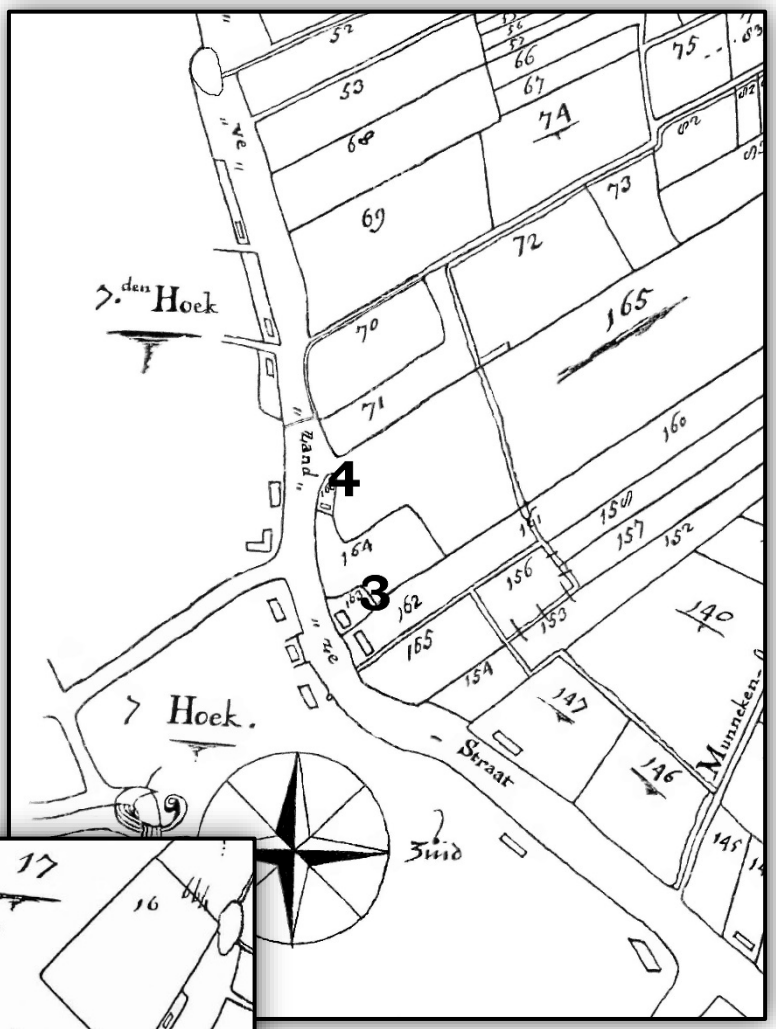

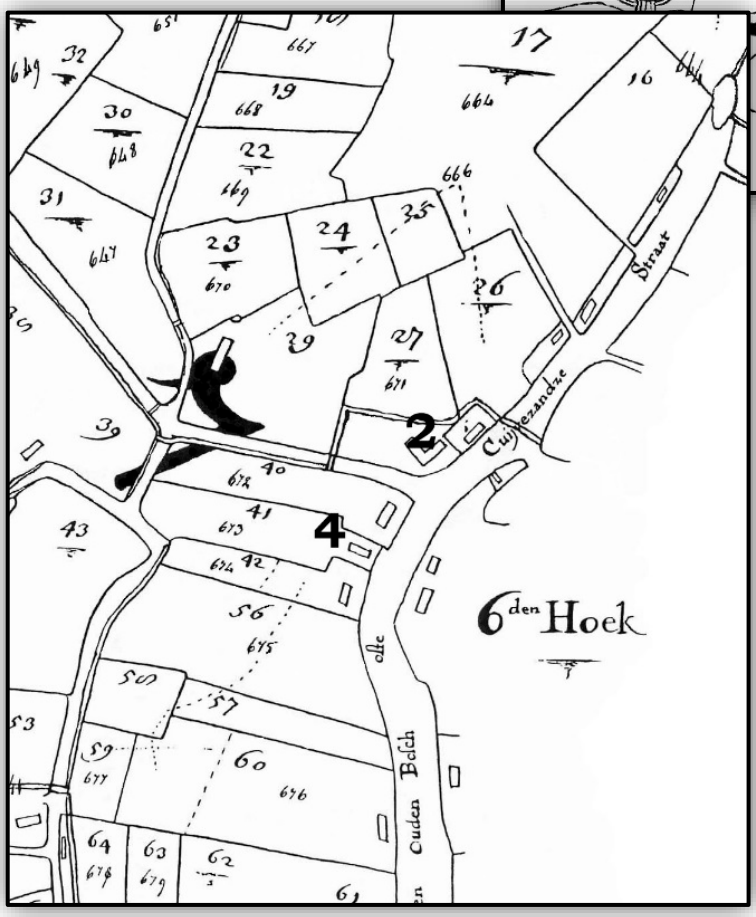

in Hoek 7 op (41). Ook wordt zij genoemd in de 6de Hoek op de nummers (165) en (166). Dit is allemaal op Kuivezand. In die tijd was het een belangrijke kruispunt van wegen tussen Roosendaal, Oudenbosch en Oud Gastel en het daarbij behorende achterland. In het jaarboek van 2013 gingen Frans Goorden en Bart Derene in op de cafés die in de vroege 20ste eeuw op Kuivezand stonden. Het was toen een vergelijkbare situatie als eerder in 1736.

(5) De taverne van **Goovaart Noorden** stond in 14de Hoek op (22). Dat is aan de noordkant van de Meir tussen het Ommegangsstraatje en de Vierschaarstraat, vlak voor de bocht in de richting van de Stoof.

(6) Ook de taverne van **Matheus Breeuws** stond in de 14de Hoek en wel op (25) op de Meir tegenover het Ommegangsstraatje.

(7) De brouwerij **met drenkput** van **Cornelis Voigden** stond ook op de Meir, maar nu aan de zuidzijde van de straat, dus aan dezelfde kant als het Ommegangstraatje in de 11de Hoek en was gevestigd in 2 naast elkaar gelegen panden (98) en (117). Tussen de brouwerij en het Ommegangstraatje stond nog 1 huis.

(8) De taverne van **Jan Blankers v**onden we niet in het Schotboek van 1733; wel werd in het boek **Geert Blankers** genoemd. Die woonde in de 14de Hoek op (88). We komen dat pand op de hoek van de Dorpsstraat en de Koelestraat ook tegen bij **Roeland van Meel: zie (11).**

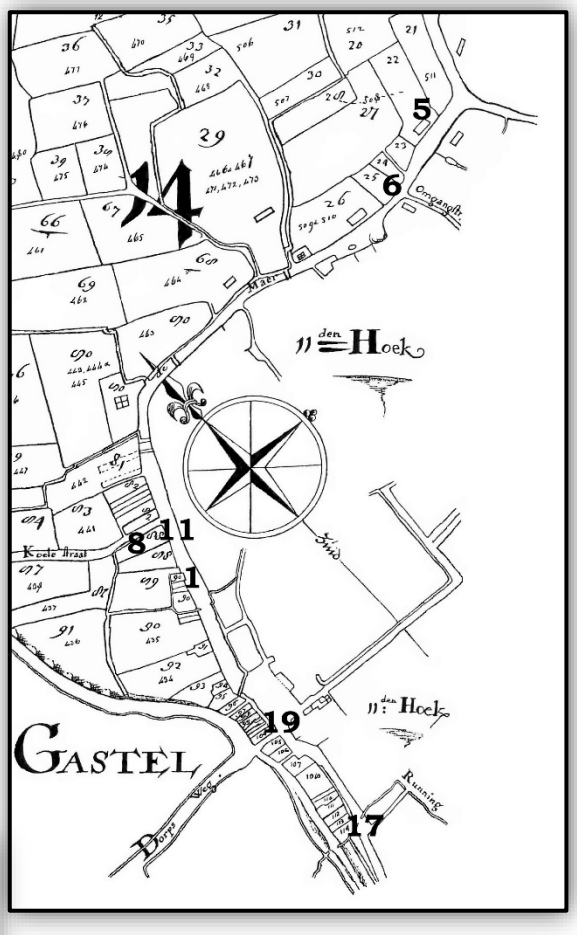

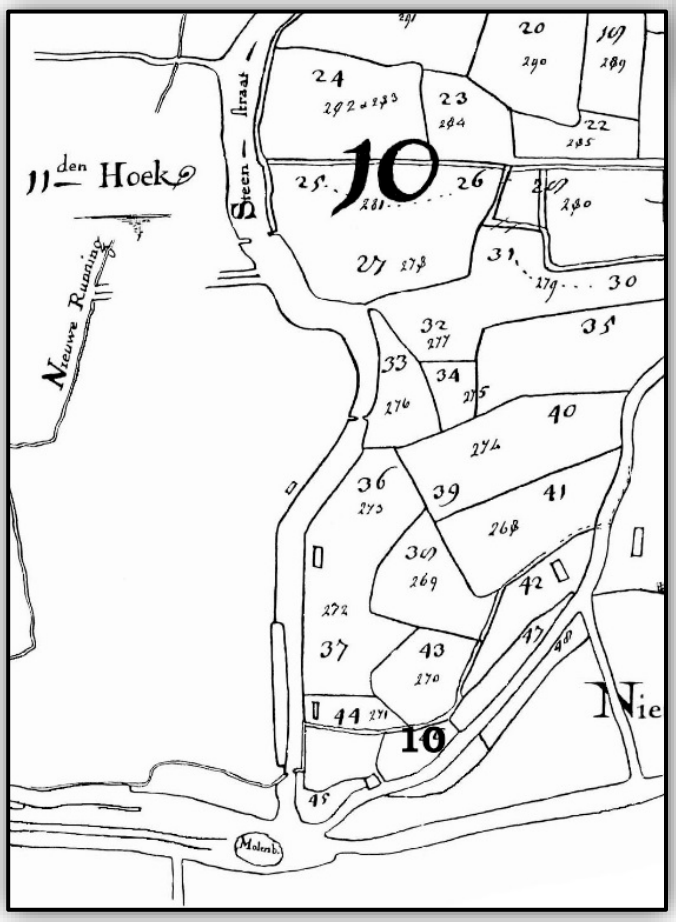

Ook aan de zuidzijde van de Meir – meer richting de "Heuvel" – stond de brouwerij van **Pieter van Gastel.** De precieze plaats is 11de Hoek op (122) en (123).

(10) Marijnis Gommers vonden we niet. Wellicht wordt hier bedoeld de taverne van **Marijn Gommeren** die in het Schotboek werd gevonden in de 10de Hoek op (46). Dat is vooraan in de Neerstraat.

(11) De taverne van **Roeland van Meel** stond in de 14de Hoek op (88); hoek Dorpstraat en Koelestraat. Op dat nummer woonde ook Geert Blankers; zie bij (8).

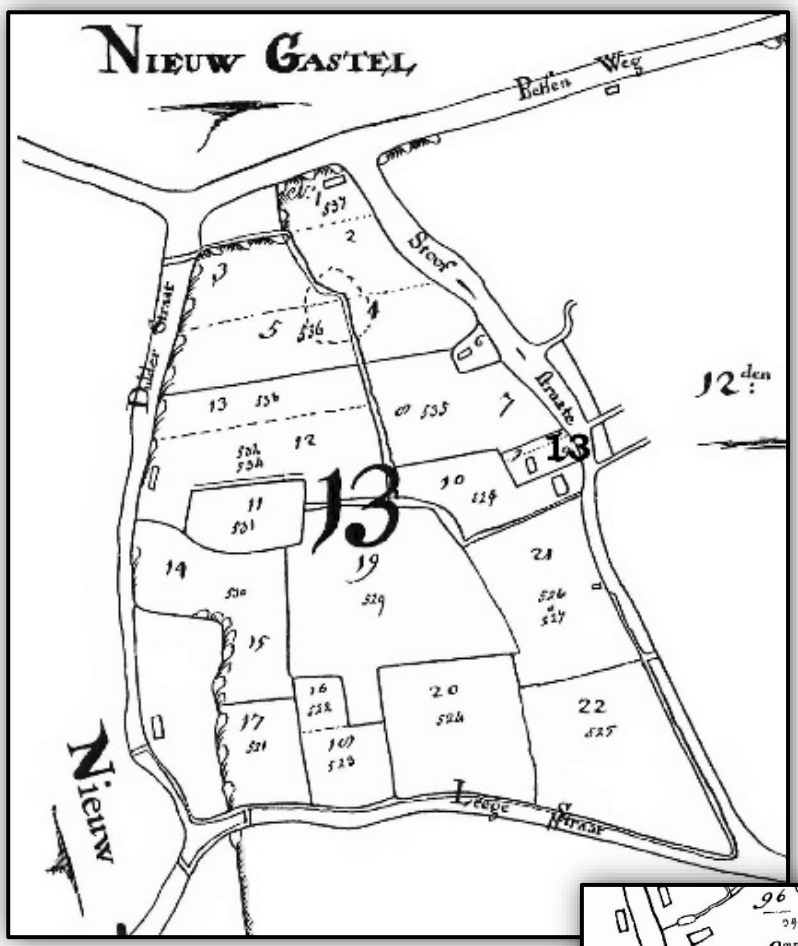

(12) De brouwerij van **Jan Heestermans** stond in de 11de Hoek op (128) in de Dorpstraat, schuin tegenover de Koelestraat. Later stond op die plaats het Bourgondisch Cruys van de familie Mastboom.

(13) Het huis van **Symen Maas** staat in Schotboek van 1733 aangeven als "erve". Het stond in de 13de Hoek op (9). Dat is op de Stoof. Op de kaarten van 1826 staat de omgeving van dit huis vermeld als "Gehucht Stoof".

(14) Het huis van **Jacobus Cortesmit** werd niet gevonden in het Schotboek. Wel werden daar genoemd **Willem Maarten Corsmit** in de 1ste Hoek op (70), **Pieter Corsmit** in de 10de Hoek op (1) en **Cornelis Corsmit** in de 14de Hoek op (22). Deze woningen hebben we niet aangegeven op de kaarten van de betreffende hoeken.

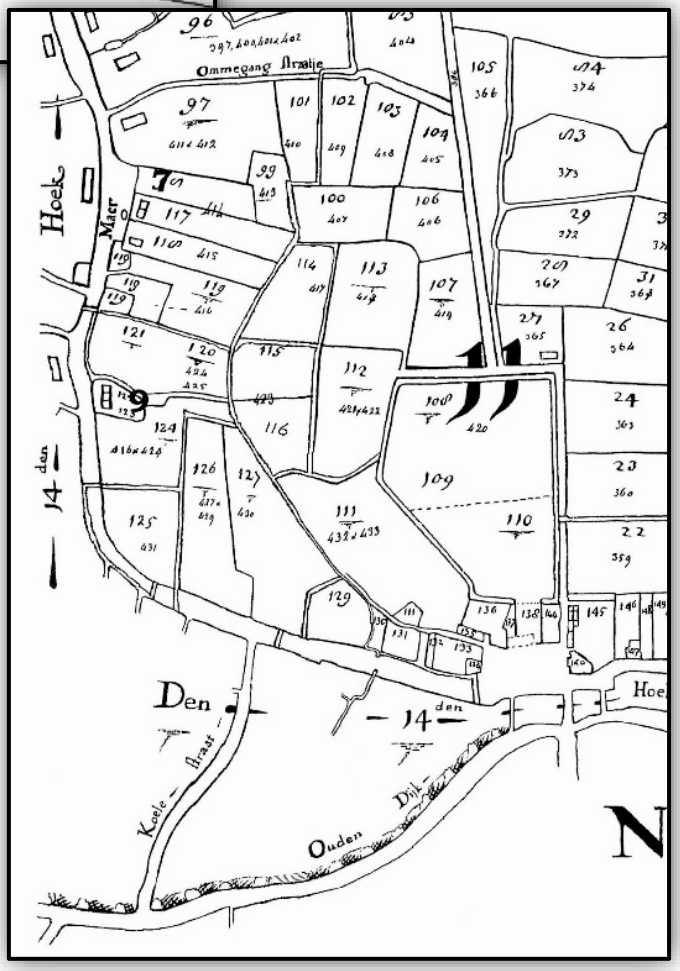

(15) De taverne van **Pieter Looyen** stond in de 11de Hoek op (133). Dat was naast het hoekhuis waar heel lang de winkel van de familie Akkermans, nu DA-drogisterij, stond. Naast de kavel liep een straatje dat begon in de hoek van de Markt en achter de huizen, die aan de Dorpstraat stonden, liep.

(16) Jan B. stelde ons voor een klein raadsel. De enige personen die in

aanmerking komen volgens de informatie in het Schotboek van 1733 zijn: **Jan Bastiaanse van Wortel** die in de 11de Hoek woonde op (73) en (74) en **Jan Baptist Peeters**, die in de 14de Hoek op (102) woonde. Deze namen zijn niet aangegeven op de kaarten van de betreffende hoeken.

(17) De taverne van **Martinus Arnoldus Huijsmans** stond in de 14de Hoek op (114). Het stond in de Kerkstraat tegenover de zijstraat Het Sluiske**.** De Running liep er vlak langs.

(18) Het huijs met de sterke drank van **Anthony van Meel** vonden we niet. Wel vonden we 2 andere personen met de naam Van Meel. Mogelijk waren dat familieleden. Zij woonden beiden in de 14de Hoek. De eerder genoemde **Roeland van Meel** had op (88) een taverne op de hoek van Dorpstraat en de Koelestraat (zie: 11). **Frans van Meel** woonde op (23). Omdat het niet gaat over een taverne of brouwerij zijn deze huizen niet aangegeven op de kaarten van de hoeken.

(19) De taverne van **Jan Nicolaas Luix** stond op 14de Hoek (104) op Markt op de hoek met het Dijkgat. Op die plaats was jarenlang bakker Van der Heijden gevestigd.

(20) In het Schotboek wordt in de 11de Hoek **Jacobus Roozen** 2 keer met een "huijs" vermeld. Of in allebei een taverne was gevestigd, is niet zeker. Het meest waarschijnlijke is dat er een taverne stond op het Dorpsplein, de latere Markt op de plaats waar vroeger het huis van gemeentesecretaris Van Mechelen stond. De plaats staat vermeld als (139). In dezelfde 11de hoek staat hij ook vermeld op (147). Dit "huijs" staat vooraan in de Kerkstraat aan de andere kant van de kerk, ongeveer op de plaats waar nu het voormalige jeugdhuis St. Lutgardis staat.

Deze taverne zou zomaar hebben kunnen staan op *Cuijvezand* of de *Maer* in het Gastel van 1736. Jan Steen maakte het schilderij 'Dansende boeren bij een herberg' in 1653 . Het hangt in het Mauritshuis in Den Haag

Fietsend door Oud en Nieuw Gastel

Een impressie door Piet Bruijns

Denkend aan Holland zie ik breede rivieren, traag door oneindig laagland gaan,
rijen ondenkbaar ijle populieren als hooge pluimen aan den einder staan.

Met deze eerste strofe van het beroemde gedicht van Hendrik Marsman uit 1936 typeer ik nu juist precies het karakteristieke deel van West Brabant. En dan met name dit deel, ten westen van Oudenbosch, tot aan de groene grazige dijken langs het Volkerak. Eindeloze polders met langgerekte wegen, omzoomd door populieren of essen, geflankeerd door de rivier de Mark of Dintel en doorsneden door de Roosendaalse Vliet of tegenwoordig het Mark-Vlietkanaal geheten. En midden in dit vlakke land rijst hoog boven alles uit, alsof hij de hemel wil bereiken, de markante toren van Oud Gastel.

Daar in Gastel, waar je vanuit het westen, tot in de begin jaren zeventig geplaagd werd door een langs alle kanten rammelende Baileybrug over de Roosendaalse Vliet, inclusief het stoplicht dat altijd op rood leek te staan en….waar het voor mijn gevoel altijd donker en slecht weer was!

In dit land fiets ik nu rond, op zoek naar waterrijke en schilderachtige plekjes, onmisbaar voer voor mijn tekenpen.
Tevergeefs vind ik in Gastel een haven en tegelijkertijd verwondert het me hoe dit dorp zonder een dergelijke haven tot volle wasdom is gekomen. Ieder omliggend dorp, zo vlakbij de rivier, heeft wel een haven, die vroeg of laat welvaart bracht, hetzij door het vervoer van turf of handel en transport van landbouwproducten.
Oud Gastel heeft deze welvaart echter zonder hulp van een haven weten te bereiken.

Maar laat ik eerst eens iets over mezelf vertellen. Ik ben geboren en getogen op het randje van de Brabantse Wal in Bergen op Zoom en wel in het gedenkwaardige jaar 1945. Het jaar waarin de Duitsers voorgoed zijn verdreven en de wederopbouw stevig werd aangepakt.
De naoorlogse wederopbouw die voor iedereen welvaart bracht en als er één was die dat als schooljongen bemerkte was ik dat, toen ik op een goede dag van school thuiskwam en er een fonkelnieuw gasstel in de keuken stond. Prachtig uitgevoerd in glanzend wit en zwart emaille en aan de voorkant voorzien van maar liefst vijf grote ronde knoppen. Wat een aanwinst. Ik zie mijn moeder nog glunderen met haar nieuwe ETNA kookeiland. Even verder doorlopend, in de bijkeuken, stond treurig ons oud gasstel, rood van verlegenheid met een paar roestige kraantjes aan de voorkant en haar zwartgeblakerde pannenpoten.

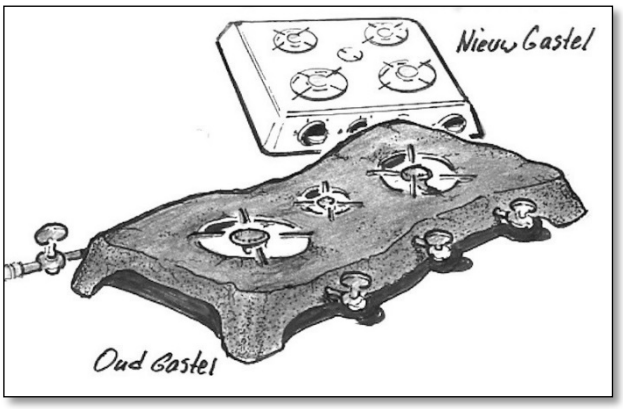

Terug op school bleven mij deze beelden steeds bij, wanneer we op de blinde kaart van Brabant de plaatsen Oud en Nieuw Gastel gezamenlijk opdreunden.
Hoe beeldend kunnen toch je kinderjaren zijn, dat je ze zelfs nu 65 jaar later nog herinnert.

Jaren later kwam ik als illustrator in Oudenbosch terecht en ondanks drukke werkzaamheden bleef ik de omgeving verkennen. Niet alleen de omgeving maar ook de kerken ging ik als een soort "ambulante gelovige" regelmatig bezoeken.
Al spoedig raakte ik onder de indruk van de kerk in Oud Gastel en vooral het interieur sprak me geweldig aan. Zeker nadat ik een boekje in bezit kreeg over de ontstaansgeschiedenis en de beschrijving van het interieur, uitermate boeiend geschreven naar aanleiding van het 75-jarig bestaan van de Laurentiuskerk.
Vooral de markante toren ten opzichte van het ranke vieringtorentje op het transept van de kerk blijft mij boeien, vanuit welke richting ik dan ook kom.

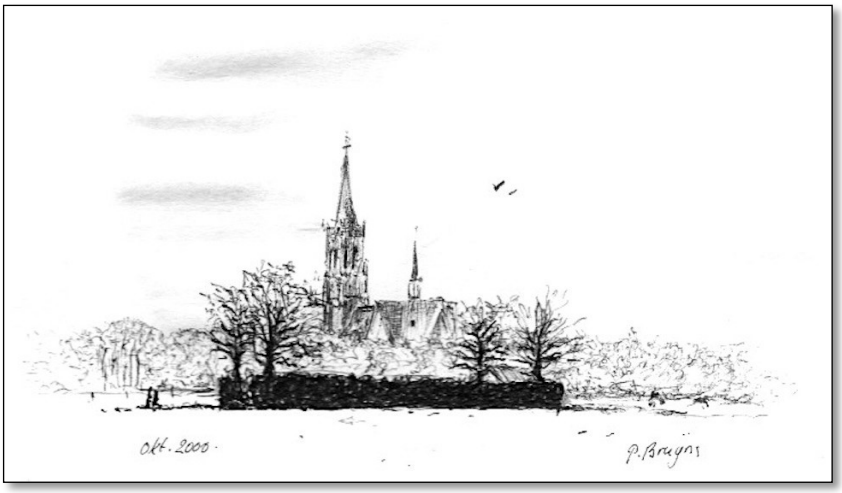

Maar het meest indrukwekkende beeld krijg ik toch wanneer ik langs het protestantse kerkhof fiets met z'n vier rode beuken omzoomd. Midden tussen die weelderige kronen ontvouwt zich dan het beeld van de twee kerktorens. De reus met daarnaast klein duimpje.

Het lijkt wel een sprookje en keer op keer word ik geboeid door zoveel schoonheid. Daarbij zeker niet voorbijgaand aan het prachtige hek van het kerkhof. Art Nouveau-stijl in optima forma. Waar vind je dit heden ten dage nog. Dit is echt een toevalstreffer!

Maar dichter bij huis, nog op de Heinsberg, kan je genieten van een wijds vergezicht over het Gastels laag met aan de horizon de kerktoren van Gastel.

Draaien we ons om dan kijken we richting Oudenbosch en we zien de twee koepels juist boven de horizon verschijnen. Dit tafereeltje is in alle vier de jaargetijden steeds weer opnieuw aanlokkelijk, maar vooral in de winter wanneer de Heinsberg besneeuwd is en de grens tussen de twee dorpen door een dik pak sneeuw vervaagd is.

Uitkomend op deze Heinsberg is de Nieuweweg, aan de noordzijde omzoomd met essen. Het is een redelijk lange rechte weg waar het ook altijd waait.

Juist deze weg heb ik uitgekozen om een tafereeltje te schilderen met een boerenechtpaar bij een aardappelveld, waarbij de boer, al rijdend op z'n Ferguson trekkertje, z'n aanhangwagen verliest. Zijn vrouw wijst hem op een niet al te vriendelijke manier erop dat zijn aanhangertje daarginds in de sloot ligt.

We zetten de pedalen eens flink in beweging en rijden noordwaarts tot aan de Mark. Op het uiterste puntje van de haven heb je prachtig overzicht van de rivier. Je kijkt hier in oostelijke richting.

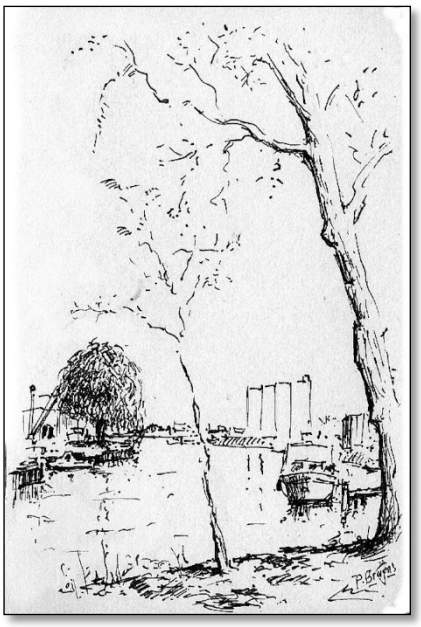

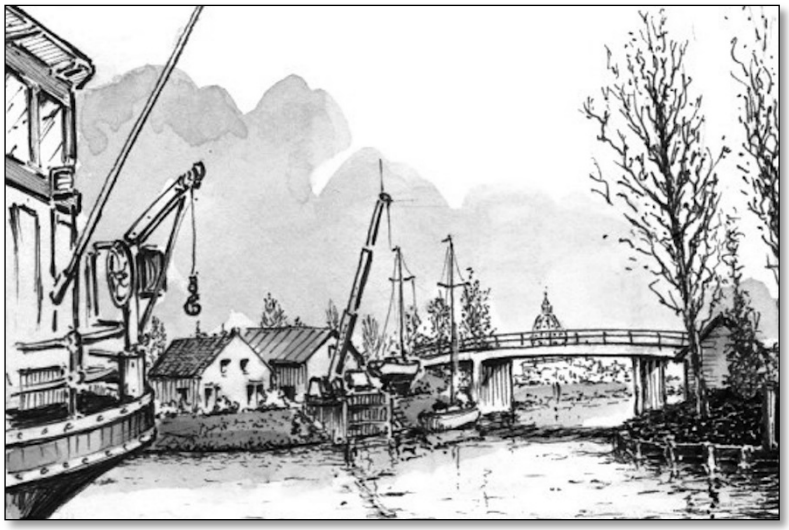

Waag het niet om hier over te zwemmen want je wordt gegarandeerd overvaren door een voorbijgaand zandschip. Fiets maar gewoon dat hele stuk om, om aan de overkant van de Mark te komen, vanwaar je de ingang van de haven van Oudenbosch en de plaats waar ik het vorige tekeningetje heb gemaakt goed kan zien liggen.

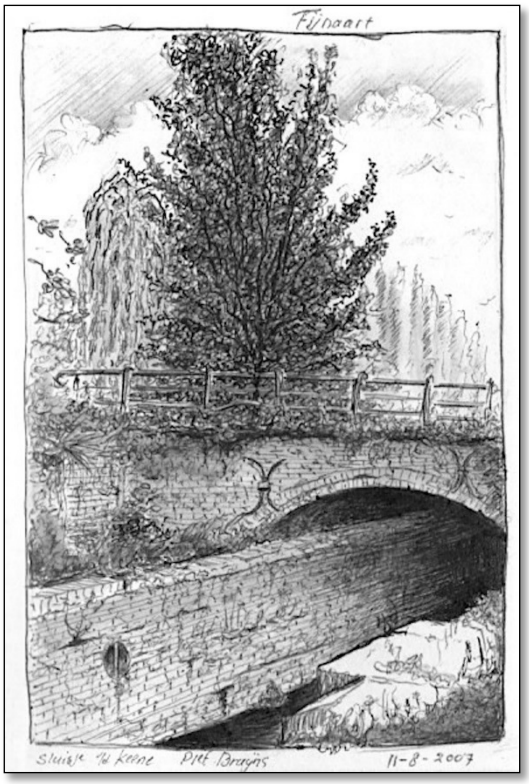

Doch we blijven nog even aan de noordkant van de rivier en komen weldra aan de monding van de Keene.
Op dit idyllische plekje, tussen de scheiding van de Mark en de Dintel, ligt de Keenesluis uit 1768. Op een heerlijke warme zondagmiddag ontdekte ik dit mooie historische plekje en legde het in mijn schetsboekje vast.

Nu steken we de witte brug over bij Stampersgat en gaan meteen links weer terug over de St. Antoinedijk, richting jawel Nieuw Gastel.

Langs de oever van de rivier, nabij het scheepswerfje lag een wrak van een uit de kluiten gewassen roeiboot. Waarschijnlijk was deze van een van de parlevinkers uit Stampersgat geweest.

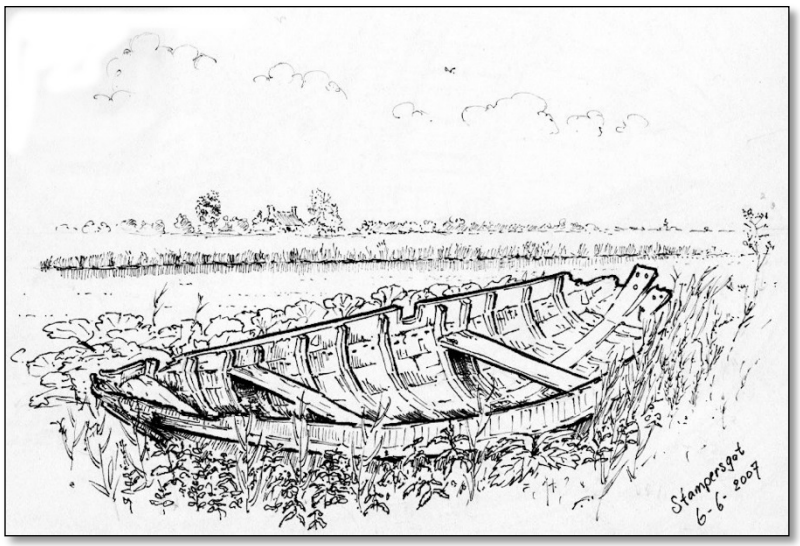

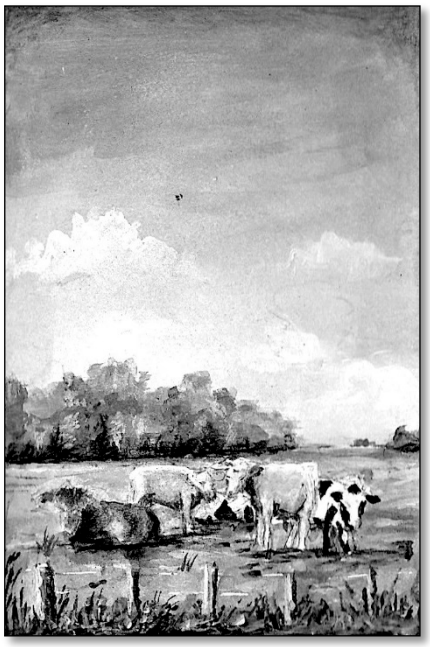

Nadat deze aan het papier toevertrouwd is, vervolgen we onze weg weer terug over de dijk richting de A17. Vlak ervoor staan koeien in de warme lucht te dromen. Deze koeien staan, u raadt het al, in…. Nieuw Gastel.

Daar vandaan nemen we de weg richting de Stoof en zien ergens achteraf deze vervallen schuur staan. Zomaar even opgetekend in een blocnote.

Even verderop in het Bremswegje, een doodlopend straatje, staat een prachtig, nu gerestaureerd, boerderijtje uit lang vervlogen tijd.
Getekend in oktober 1991 tijdens mijn fietstocht doorheen de polders van Gastel.

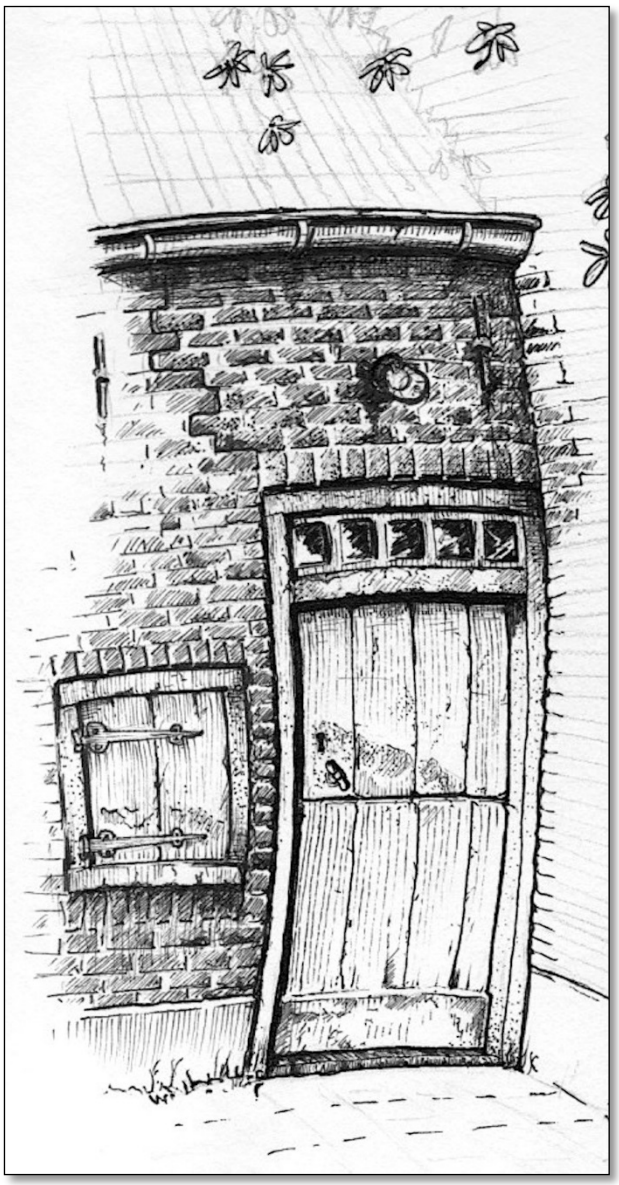

Nog zo'n juweeltje staat er aan de Oude Steenstraat. Helemaal vervallen weliswaar en overwoekerd door de klimop.
Maar hoe spannend is dat luikje, opzij van de keukendeur. De tekening is nog niet helemaal af omdat ik wacht tot de klimop alles overwoekerd heeft en het huisje zo wordt geconserveerd voor de volgende generaties.
Want dankzij de klimop dankt menig oud huisje z'n toekomstig monumentaal bestaan.

Toch nog even terug gefietst, in noordelijke richting de Vierschaarstraat in. Een heel mooi zicht op de Gastelse kerk heb je vanuit de kruising van deze prachtige lange dreef. De bomen staan daar in het gelid als waren ze militairen in een lange strakke rij.

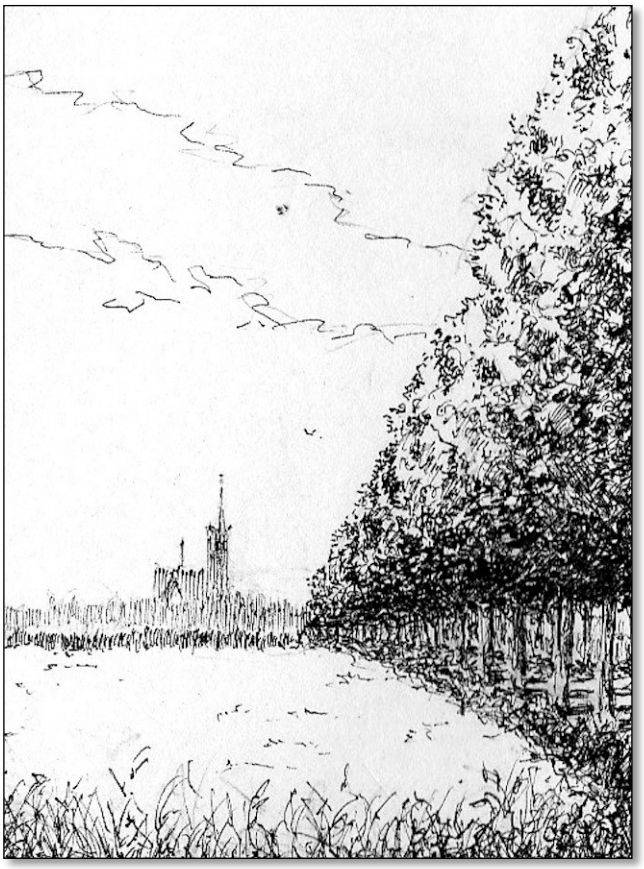

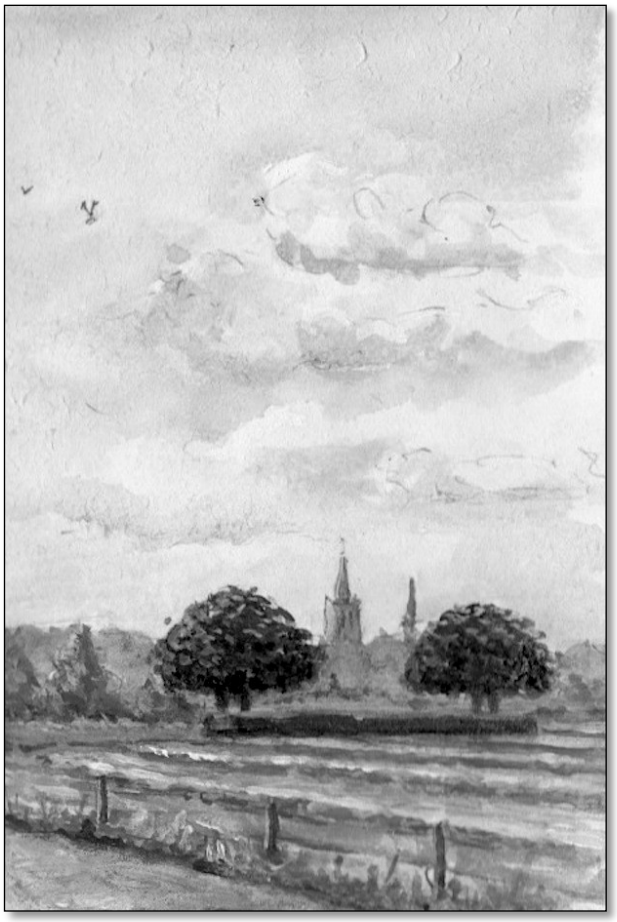

Rij ik dan deze mooie dreef door, ben ik verplicht om links of rechts te gaan, omdat de dreef jammer genoeg wordt afgesneden door de Parallelweg Noord. Linksaf dan maar en gelukkig kom ik dan weer bij het protestantse kerkhof, alwaar ik me weer laat verleiden tot een schetsje van de katholieke kerktoren, gezien vanuit een protestants perspectief.

Zo langzamerhand in het centrum aangekomen zie ik aan de rechterkant het onderhavige smeedijzeren hek van de classicistische dokterswoning in de Kerkstraat.
Wat jammer dat dit monumentale hekwerk in zo'n slechte staat is, want wat is dit een prachtig stuk vakwerk. Zie hoe de zware naar buiten gesmede zwierige krullen met veel vakkennis zijn vormgegeven.

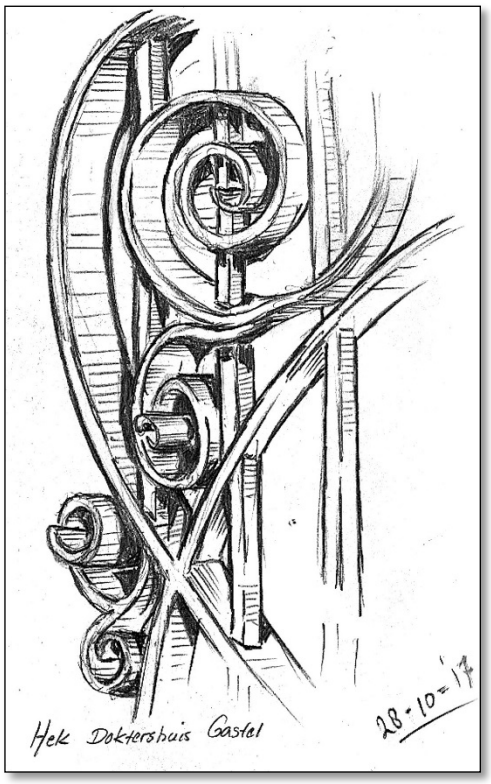

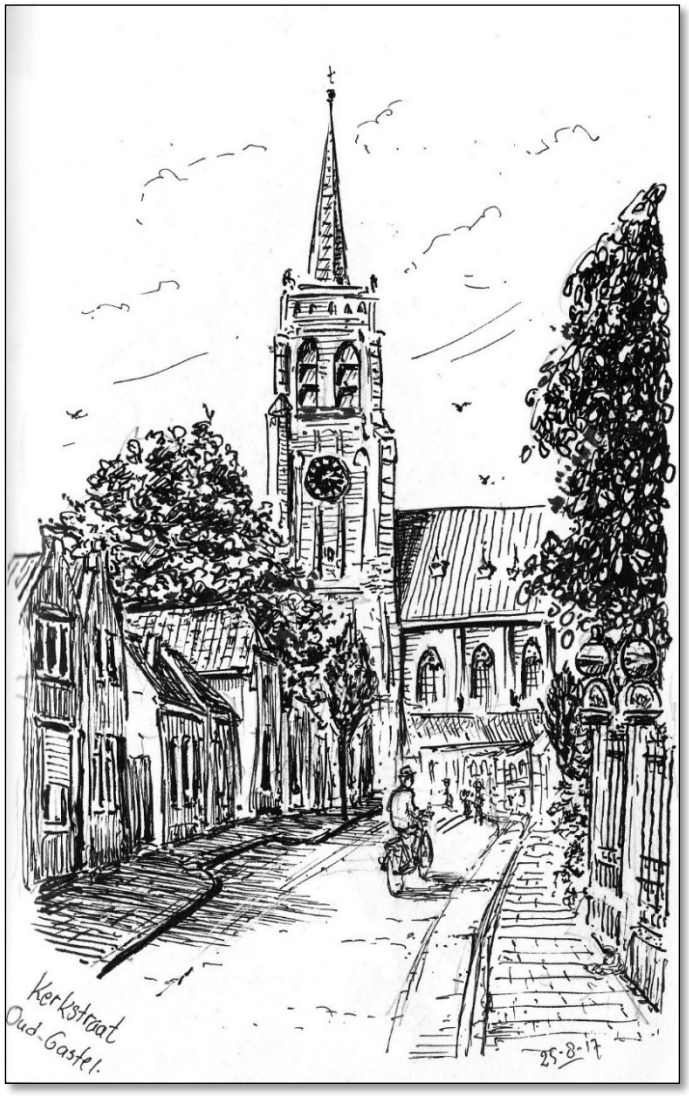

Op dezelfde hoogte van het hek heb je een prachtig zicht op de eeuwenoude kerktoren en een mystieke doorkijk doorheen de gotische ramen van het schip.

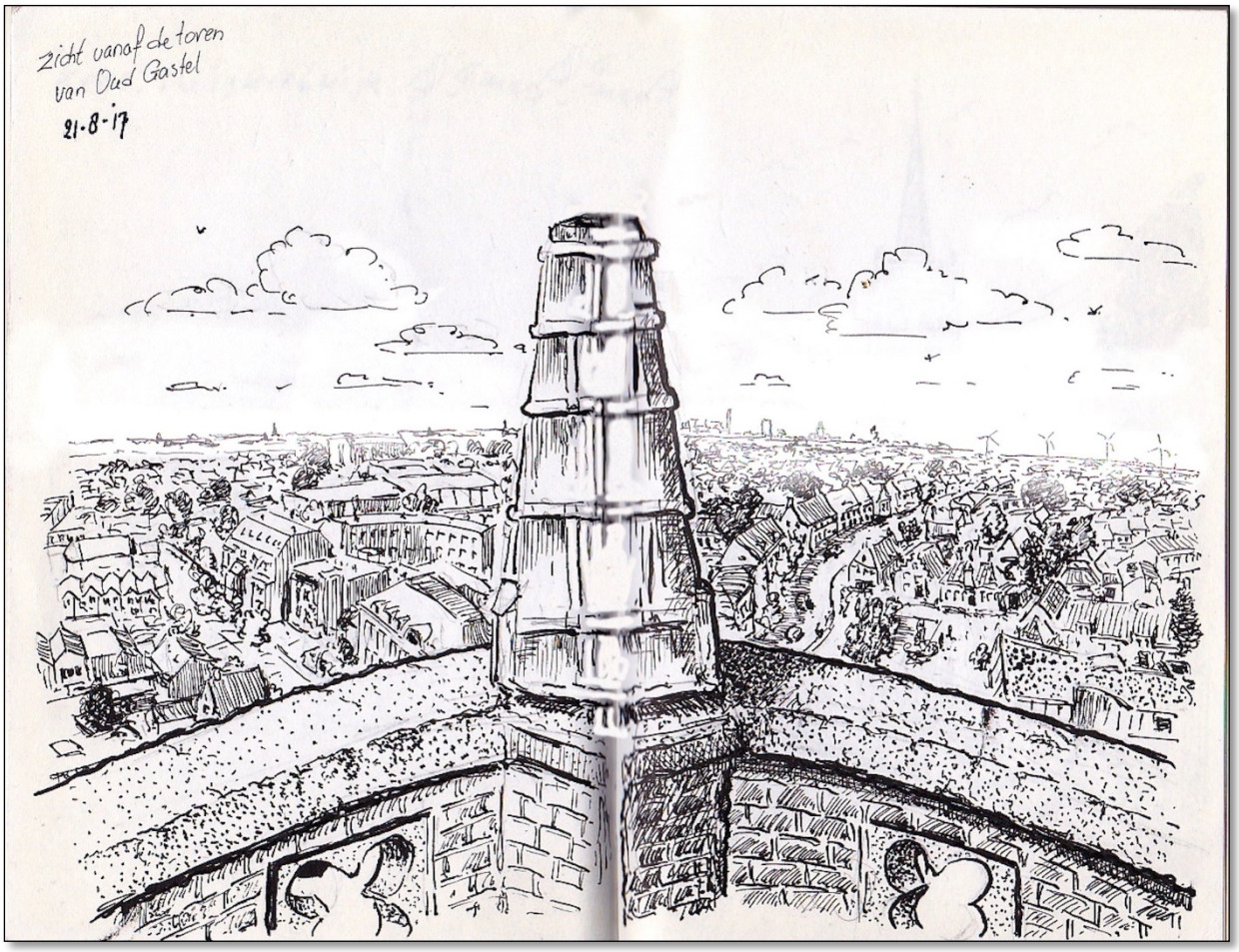

Om de toren te beklimmen heb je de gastvrije medewerking nodig van de koster. Eenmaal boven kan je genieten van een prachtig vergezicht over Oud Gastel en omgeving, met in de verte het toonbeeld van de vooruitgang: de windmolens op de St. Antoinedijk.

Ook zichtbaar van bovenaf is het woonhuis van Henri Mastboom.
Het prachtige classicistische huis, dat ik in de jaren negentig van de vorige eeuw tekende in opdracht van Henri Mastboom, ter illustratie van zijn familiekroniek.

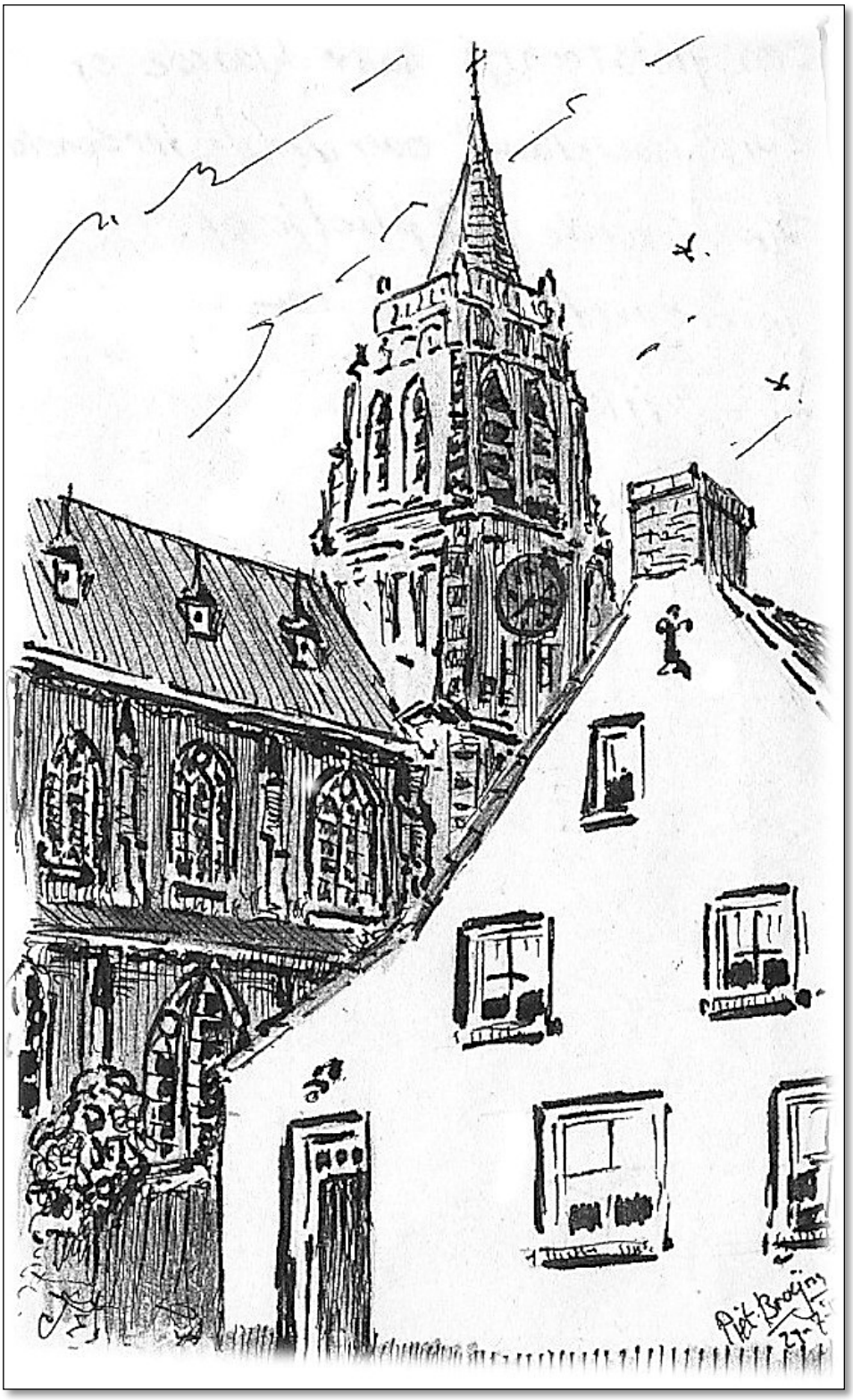

Hiermee sluiten we het fietstochtje rond Gastel op een waardige manier af met een heerlijk kopje koffie in Café 'Onder de Toren', dat gelukkig prachtig gerestaureerd is en dat een toonbeeld is van de "Gastelse Gastvrijheid".

Een Gastelaar op een Noors schip voor de kust van Australië onderweg naar Irak

Het leven van Cornelis Palings (1918-1943)

Door Wouter Loeff

'Cornelis Antonius Palings is geboren op 9 april 1918 te Oud Gastel en gesneuveld op zee op 16 juni 1943 voor Freetown in Australië'.[1] Deze tekst is te lezen als bijschrift bij een bidprentje uit de collectie van het West-Brabants archief. Veel meer informatie heb je vaak niet als onderzoeker. Maar in deze feitelijke, droge zin zit een heel mensenleven, dat een dramatisch einde kende. Door verschillende bronnen met elkaar te combineren is te achterhalen wat een Gastelaar zo ver van huis deed tijdens de Tweede Wereldoorlog. De bronnen leiden naar een Duitse kapitein, een Noors schip en een nachtelijke aanval op de Indische Oceaan.

Afb.1 Het bidprentje van Cornelis Palings (West-Brabants Archief)

Een Gastelaar

Cornelis Antonius Palings werd geboren op 9 april 1918 te Oud Gastel. Als zoon van fabrieksarbeider Cornelis Palings (1894-1975) en Maria Jongeneelen (1896-1961) groeide hij op in een gezin met zes kinderen.[2] Hij was de oudste zoon, maar niet de oudste van het gezin. Dat was zijn zus Johanna Jacoba (1917-2004). In de crisistijd van de jaren dertig was er weinig werk te vinden. Om toch geld te verdienen ging Cornelis in militaire dienst. Op 23 mei 1936 vertrok hij naar Den Helder voor een opleiding tot vliegenier bij de Marine Luchtvaartdienst.

Ook de jongere broers van Cornelis wijdden hun leven aan Mars. Petrus kon, volgens achterneef Ted Palings, van jongs af aan goed zwemmen en ging op 20 november 1939 bij de Marine.[3] Als diepzeeduiker was het zijn taak om mijnen onschadelijk te maken. Franciscus, de jongste van het gezin, volgde zijn oudste broer en koos eveneens voor de Marine Luchtvaartdienst. In 1948 overleed hij door een vliegtuigongeluk.[4]

---

[1] Volgens het bidprentje in het West-Brabants Archief overleed Cornelis Palings op 16 juni, maar ik houd de verslagen aan van de bemanning. Voor een Engelse vertaling, zie https://www.warsailors.com/raidervictims/*Michel*2.html.

[2] Met dank aan Jos Kepers, genealoog Heemkundekring 'Het Land van Gastel' die deze informatie voor mij heeft weten te achterhalen.

[3] Ik maak hier gebruik van het zoekwerk van Piet Peeters, senior-lid Heemkundekring 'Het Land van Gastel'. Hij heeft het verhaal van achterneef Ted Palings achterhaald.

[4]. Voor het overlijden van Franciscus Palings, zie *Leidse Courant* 25-08-1948. en F. Bierbooms, *Zij gingen voor Orde en Vrede*, Oud Gastel, 2010, 10.

Een Noors schip

Er zijn vanaf het moment dat hij in dienst treedt weinig bronnen te vinden over Cornelis. Kennelijk wist hij tijdens de Duitse inval te ontkomen. Hij is pas weer te vinden op een passagierslijst van het Noorse vrachtschip de *Høegh Silverdawn*, samen met zes andere Nederlanders die allemaal dienden bij de Marine Luchtvaartdienst.[5] De tewaterlating van dit schip haalde in Nederland de krant. Een journalist van het *Algemeen Handelsblad* schreef op 28-03-1940 dat 'de Noorsche reederij Leif Høegh & Co.' een gloednieuw vaartuig in gebruik nam. Het vrachtschip was ongeveer 140 meter lang en net geen 20 meter breed. Volgens de journalist had het schip een speciale constructie voor de motoren zodat ze minder ruimte in beslag namen.

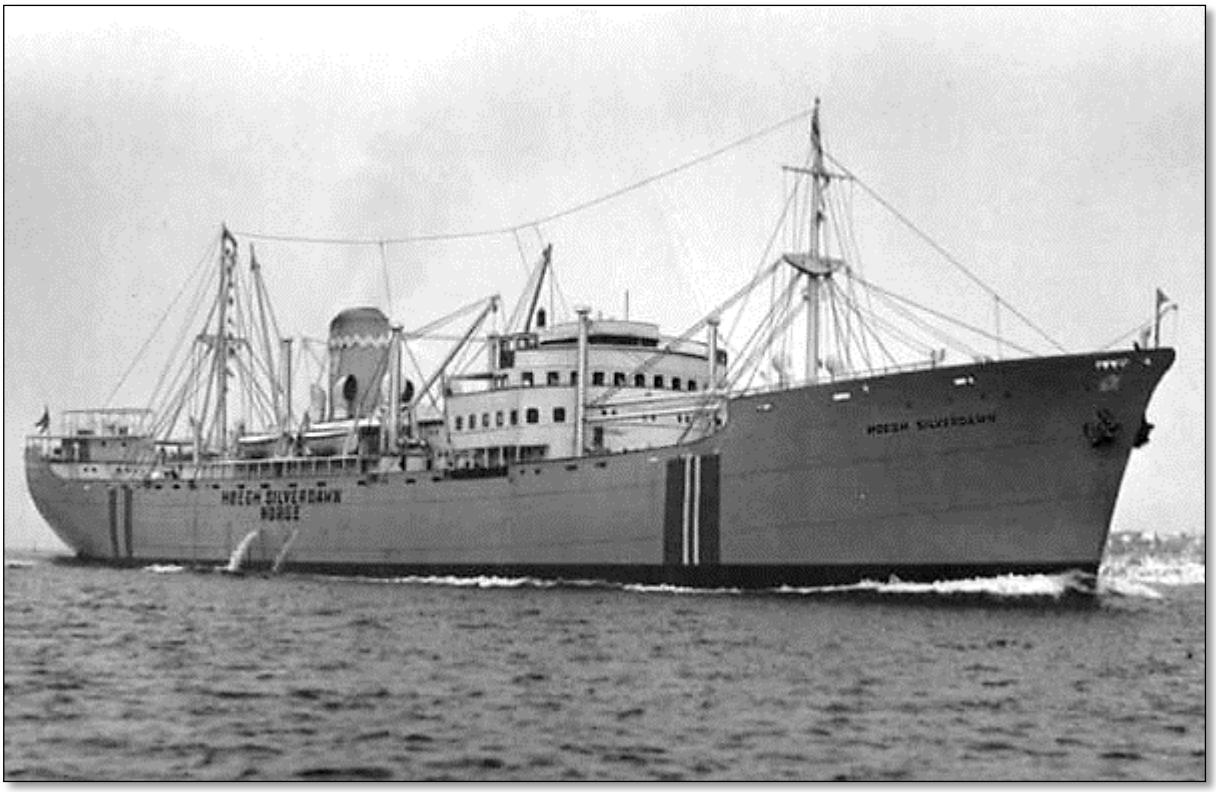

Afb. 2 De Høegh Silverdawn (MAN B&W DIESEL Kopenhagen)

Een tweede vermelding van de *Høegh Silverdawn* is te vinden in *De Vrije Pers*, in de editie van 12 februari 1949, dus na de zinking van het schip in 1943. Een journalist schreef dat het vanaf februari 1949 mogelijk was om de opvarenden van verschillende getorpedeerde schepen in te schrijven in de Bijzondere Registers van Overlijden van de Ambtenaar Burgerlijke Stand te Batavia. Voor de nabestaanden was dit belangrijk omdat ze zonder een officiële overlijdensverklaring geen aanspraak konden maken op uitkering van de levensverzekering of het pensioen van de overledene. Ze konden ook niet opnieuw trouwen, want volgens de wet hadden ze al een echtgenoot.

[5] https://www.warsailors.com/raidervictims/*Michel*2.html. Van hen ben ik niet nagegaan waar ze vandaan kwamen. Hun namen zijn Dirk van der Bijl, Cornelis Bruijn, Anton Cornelis Diets (alle drie overleden), Jan Smit, Charles Louis Swens, Henry Anton Bolleurs en Ronald Oltmans (overlevenden).

Op weg naar Irak

Op een lijst die bij het artikel is afgedrukt, staat de *Høegh Silverdawn* en zijn koers genoemd. Het schip voer van Fremantle, Australië, naar Basra, Irak. Dat betekent dat Cornelis waarschijnlijk vertrok uit Nederlands-Indië om terug te keren naar Europa, maar dat heb ik niet kunnen achterhalen. Hij is echter nooit in Basra aangekomen. Volgens het krantenbericht werd zijn schip op 16 juni getorpedeerd (al spreken de overlevenden van 15 juni). Over de precieze toedracht en de lotgevallen van de bemanning werd niet gerept. De vraag wie de torpedo had afgevuurd bleef onbeantwoord.

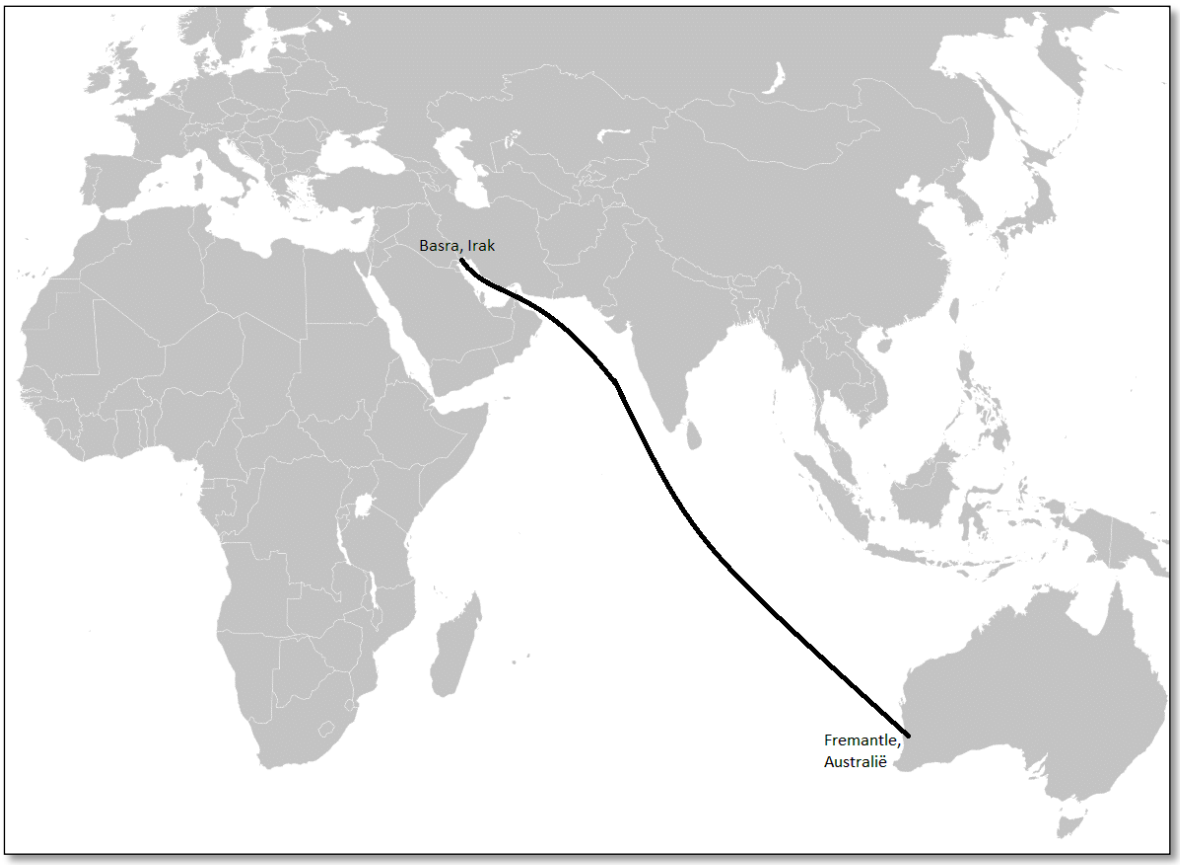

Afb. 3 De Høegh Silverdawn zette vanuit Fremantle, Australië koers naar Basra, Irak

De schuldige vinden we aan boord van 'hilfskreuzer' *Michel*. De *Michel* was een vrachtschip geweest dat was omgebouwd tot oorlogsschip. Toch was dit aan de buitenkant niet goed te zien. Door het uiterlijk van een koopvaardijschip te behouden konden de 'hilfskreuzers' (ook wel 'raiders' genoemd) dicht bij de geallieerde vrachtschepen komen zonder argwaan te wekken. Wanneer een schip dan binnen schootsafstand was, werd zonder waarschuwen het vuur geopend. Dat ging in tegen de internationale gebruiken, maar daar gaf kapitein Günther Gumprich, bevelhebber van de *Michel*, weinig om.

Op zijn eerste tocht, nog niet onder het commando van Gumprich, bracht de *Michel* al 15 schepen tot zinken. Na een korte rustperiode op de Mitsubishi-werven in Japan voer het oorlogsschip opnieuw uit. Gumprich stelde als doel de koopvaardijvaart in Zuidoost-Azië te ontregelen door zoveel mogelijk vrachtschepen naar de zeebodem te schieten.

Op dat moment was de *Michel* de laatste 'raider' en zelfs het laatste Duitse schip op de wereldzeeën.[6]

Een nachtelijke aanval

Het Noorse schip was ondertussen op weg met ongeveer 9000 ton goederen, waaronder bevroren vlees, granaten, militaire voertuigen, geweren en vliegtuigbrandstof. Vanwege de kans op aanvallen had het schip bewaking mee en was het uitgerust met twee kanonnen. De reis verliep echter rustig. Volgens het verhaal van de schutter Erling Olsen staakten de bewakers zelfs hun wacht na een paar dagen, aangezien er op hun koers al een half jaar lang geen vijandige actie meer was waargenomen. Hij achtte het dus onnodig om het wachtschema te handhaven.[7] Er bleef wel een uitkijk actief.

De *Michel* kreeg de *Silverdawn* op 14 juni in het vizier. Kapitein Gumprich besloot om niet meteen tot aanval over te gaan, maar om te wachten totdat de *Michel* onder dekking van de duisternis dichterbij zijn slachtoffer kon komen. Op 15 juni om 03.35 waarschuwde de tweede stuurman de kapitein dat een onbekend schip hen volgde. Voordat hij echter terug op de brug was en alarm kon slaan, sloeg een granaat in. De aanval was begonnen. In één klap was de radiopost vernietigd en stond de brug in brand.

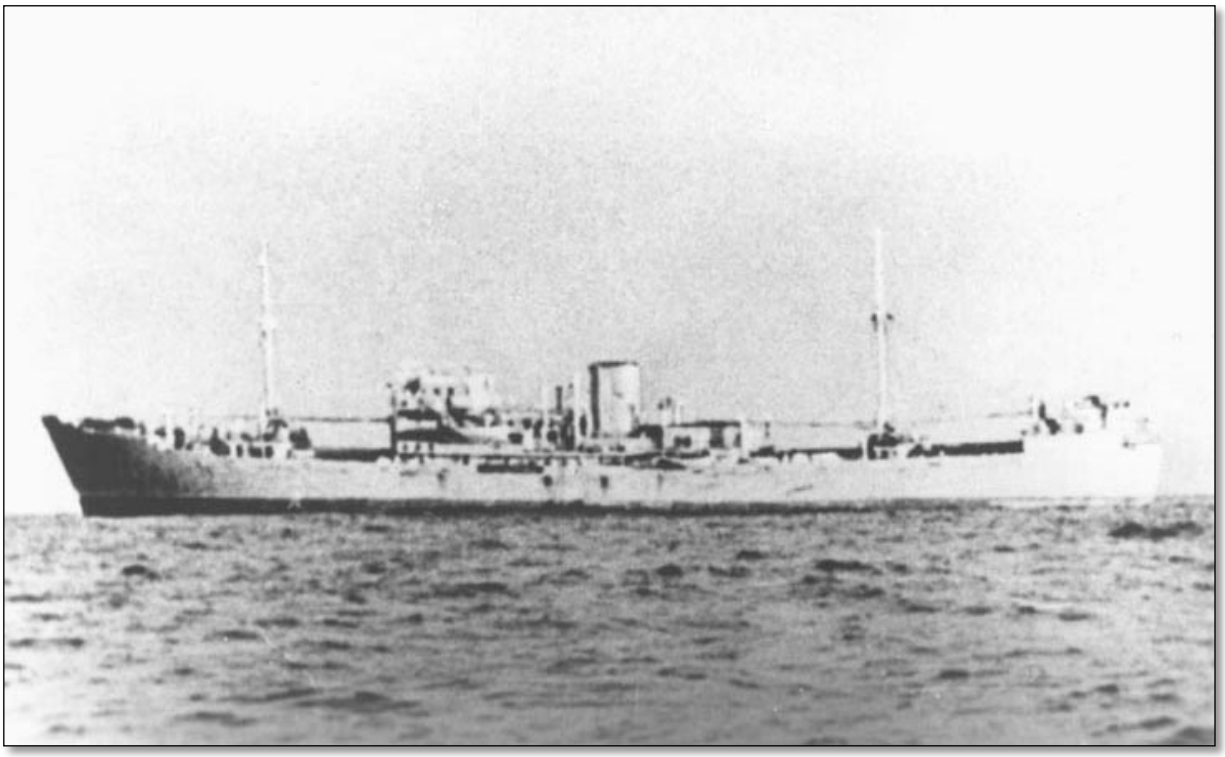

Afb. 4 De Michel (https://www.bismarck-class.dk)

De roerganger en de uitkijk waren op slag dood en de radio-operators raakten door de eerste treffer zwaargewond. Hun kamer bevond zich namelijk naast de radiopost. Dat was nog maar het begin, want de *Michel* begon aan een barrage. Twee torpedo's doorboorden de romp van de *Silverdawn* en lichtgranaten werden op het dek geschoten.

[6] G. Williamson, *Kriegsmarine Auxiliary Cruisers,* z.p., 2012, 43-44.
[7] Het verslag van Erling Olsen is in het Engels te lezen op www.warsailors.com/raidervictims/Michel2.html.

Hierdoor verdween tijdelijk het donker en had de belager beter zicht op het slachtoffer. De Duitsers bestookten de toegangen tot de boordkanonnen en het dek met mitrailleurvuur, zodat de Noorse bemanning vrijwel onmogelijk iets terug kon doen.[8]

Een ramp voor de kust van Australië

Kapitein Gumprich liet zijn schip een dodendans uitvoeren; vanaf bakboord voer de raider voor de boeg van de *Silverdawn* langs om vervolgens via stuurboord de achtersteven te ronden en zo de cirkel te voltooien. Gedurende deze manoeuvre was de Duitse bemanning blijven schieten. Zelfs de reddingsboten werden niet gespaard. Die aan stuurboordzijde van het Noorse vrachtschip werden vernietigd. Onder hevig vuur probeerde de bemanning dan maar de boten aan bakboordzijde te water te laten. Een kogel raakte een takel, waardoor een boot losschoot en verloren ging. Van de vier reddingsboten was er nu nog maar één over.[9] Het schieten ging onverminderd door.

Afb. 2 Cornelis Palings
(Afbeelding via Pinterest)

22 Mannen wisten met de laatste reddingsboot te ontkomen. Dat was maar goed ook, want enkele minuten na de eerste granaatinslag begon het Noorse schip te zinken en binnen een uur verdween het onder de golven. De *Michel* bleef het zinkende schip bestoken en nam ook de reddingsboot onder vuur. Een torpedo miste het scheepje op een haar na en om te voorkomen dat een volgende torpedo of granaat hen zou treffen, verborgen de overlevenden de rode lichtjes op hun reddingsvest. De *Michel* bleef hen actief zoeken en passeerde zelfs op slechts 10 tot 15 meter afstand, maar wist de reddingsboot niet te ontwaren in het donker. Drie anderen ontsnapten op een vlot en ook deze drie Noren maakten angstige momenten door. Het Duitse schip kwam zo dichtbij dat hij met zijn boeg langs het vlot schraapte. De vlotgenoten hoorden de Duitse bemanning spreken.

Uit de wrakstukken visten de Duitsers zes opvarenden op en namen hen gevangen. Van de overige overlevenden werden de drie Noren op het vlot als eersten gered. Op 26 juni merkte een Amerikaans schip hen op en nam ze aan boord.[10] De mannen in de reddingsboot moesten langer wachten. Na een tocht van ruim een maand kwamen zij in India aan. Op het strand waren slechts enkele vissershutjes en om in een grotere plaats te komen moesten de overlevenden nog elf mijl door de jungle afleggen. Vanuit daar reisden ze door naar Calcutta, waar ze werden verzorgd.

Het einde

De *Michel* bracht na de aanval op de *Silverdawn* nog twee andere schepen tot zinken voordat de kapitein koers zette naar Japan. Al die tijd zaten de zes gevangenen aan boord. Wie dat waren heb ik niet kunnen achterhalen. Helaas overleefden zij de oorlog niet.

[8] www.warsailors.com/raidervictims/Michel2.html.
[9] www.warsailors.com/raidervictims/Michel2.html.
[10] www.warsailors.com/raidervictims/Michel2.html.

Voordat kapitein Gumprich zijn schip veilig een Japanse haven had ingeloodst, zag een Amerikaanse onderzeeër, de *USS Tarpon*¸ hen. Vier torpedo's sloegen in en de *Michel* zonk en sleurde 290 van de 373 bemanningsleden mee naar de zeebodem, waaronder Gumprich en de zes gevangenen.

NATER, B.	KONST. MAAT	19-08-1916	11-01-1942
NEPVEU, J.H.J.	LTZ. I	30-11-1906	29-12-1941
NOË, O.	SERGT. V/BK 2X	13-07-1918	08-03-1942
PALINGS, C.A.	SERGT. VLTG. SCH.	09-04-1918	15-06-1943
PAULUSSE, A.	KORPL. VLTG. TELGR.	21-06-1928	16-07-1957
POL, A.K. VAN DER	VLTM. MAAT/VK.	14-10-1917	25-02-1942
POL, J.J.	VLTM. MAAT	24-02-1919	25-02-1942
POLANEN PETEL, J.C. VAN	SERGT. VLTG. SCH	13-12-1919	19-08-1944
REEDIJK, W.	OFF. ZEEWNR. III KMR.	19-09-1917	23-06-1944
REMMERSWAAL, J.A.	MAJ. KONST.	06-06-1898	24-10-1941
RU, P.J. DE	SERGT. V	20-07-1915	11-02-1942
RUITER, W.A. DE	LTZ. II KMR.	12-08-1905	07-03-1942

Afb. 6 MLD-gedenkplaten op het Nederlandse ereveld Kembang Kuning te Surabaya

Zo kwam de belager van de *Silverdawn* aan zijn einde. Bij vertrek telde de bemanning van het Noorse schip 57 koppen; 26 daarvan kwamen om bij de aanval. Zes werden gevangengenomen door de *Michel*. In totaal wisten 25 mannen te ontkomen, al overleden er nog enkelen aan hun verwondingen. Cornelis Palings behoorde zeker niet tot de groep overlevenden. Hij is waarschijnlijk gestorven tijdens de aanval, al kan ik niet uitsluiten dat hij tot de gevangenen behoorde.

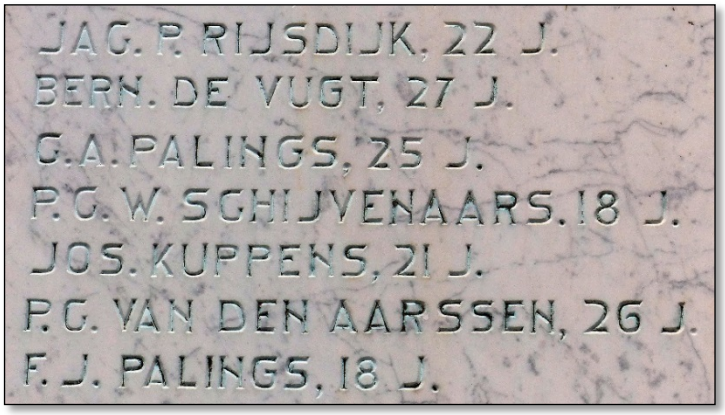

Afb. 7 Vermelding van Cornelis Palings op de H. Laurentiuskerk in Oud Gastel

Cornelis Palings' naam leeft nog voort in Oud Gastel. Zo is de naam terug te vinden op de plaquette die aan de toren hangt van de H. Laurentiuskerk en hij wordt ook vermeld op het Indië-monument. Daarnaast is zijn naam te vinden in Surabaya, Indonesië, op een gedenkplaat op het ereveld Kembang Kuning. In gebeitelde letters staat daar: 'C. A. PALINGS, SERGT. VLTG. SCHP.', met zijn geboorte- en sterftejaar.[11]

Met dit artikel hoop ik dat die naam weer even een persoon is geworden.

Wouter Loeff (Hilvarenbeek, 1991) studeerde Geschiedenis in Nijmegen en werkt als historicus bij Erfgoed Brabant. Ook is hij hoofdredacteur van In Brabant. Dit artikel is gebaseerd op een onderzoek dat hij deed voor de Kalender van Ooit, een radiorubriek van Erfgoed Brabant op Omroep Brabant. Aanvullend onderzoek werd gedaan door Kees Rademakers, Piet Peeters en Jos Kepers, waarvoor dank.

[11] https://oorlogsgravenstichting.nl/persoon/114749/cornelis-antonius-palings

Mobiele Schutterij in Oud-Gastel in 1831

Een bijdrage van Richard Tak

Inleiding

Op internet vond ik een boekje getiteld 'Iets over de Schutterlijke of Militaire Loopbaan van Pieter van Coursel', voormalig kapitein bij het tweede Bataillon, derde Afdeeling van de Mobiele Noord-Hollandse Schutterij. Het 56 pagina's tellende boekje is uitgegeven in Amsterdam in 1835.

Het eerste gedeelte van het boekje laten we voor wat het is, maar op bladzijde 19 wordt het interessant wanneer hij daar de naam Oud-Gastel noemt. Hij beschrijft zijn indruk over Oud-Gastel tijdens zijn kantonnement aldaar. Dit geeft een mooi beeld van het Oud-Gastel in 1830 dat ik de trouwe lezers van het jaarboek niet wil onthouden.

Wie was Pieter van Coursel.

Pieter van Coursel werd geboren en groeide op in Ouderkerk aan de Amstel. Hij trad in 1814 als 2de luitenant in dienst bij de toenmalige Landstorm van het Departement Zuiderzee op het moment dat – zoals Pieter het noemde - de Nederlanden *"onzen naam en rang onder de Volken van Europa weder hernamen"*. Hij fungeerde bij de Landstorm tot deze werd ontbonden in januari 1816 en werd op 2 februari 1816 aangesteld tot 1ste luitenant bij de Rustende Schutterij. Op 25 juni 1822 werd hij bevorderd tot kapitein.

De Rustende Schutterij wordt weer mobiel en trekt naar 'de Willemstad'

De werkzaamheden van de rustende Schutterij waren tot 1830 gering. Echter de opstand in België zorgde ervoor dat de Schutterij weer – zoals dat heette – mobiel werd verklaard. Dat geschiedde bij "Besluit van Zijne Majesteit " op 4 oktober 1830. In april 1831 kwam de tijding *dat het bataillon naar 'de Willemstad' zoude marcheren*. Dat vertrek liep vertraging op omdat een zestiental schutters eerst nog op verlof wilde. Dat werd door Kapitein Van Coursel en zijn sergeant-majoor iets te lichtvaardig toegestaan naar het oordeel van zijn superieur Majoor Sluiterman. Die was daar zeer ***gramstorig*** over en legde Pieter van Coursel acht dagen streng arrest op!

Vertrek uit Alkmaar en de tocht naar 'de Willemstad'

Het definitieve vertrek uit Alkmaar werd uiteindelijk bepaald *op den 2de mei des morgens om zes uren.* Zij werden uitgeleide gedaan door de ***Muzijkanten*** der Stedelijke Schutterij. Via Haarlem en Leiden marcheerden zij naar Rotterdam. Daar werden ze op 4 mei met een stoomboot overgezet over de Maas. Alvorens het Hollands Diep over te steken ontmoetten zij een ***Courier*** uit 'de Willemstad', die de tijding meebracht dat *het bataillon niet geheel moest overkomen om rede dat er geene plaats in de vesting was.* Van Coursel hield nachtverblijf met zijn kompagnie in Klaaswaal, 3 ***kompagnien*** overnachten in Beijerland. Twee ***kompagnien*** maakten wel de oversteek over het ***'Hollandsche Diep'*** en werden ondergebracht bij boeren buiten 'de Willemstad'.
Een paar dagen later was de Kazerne van Willemstad leeg gemaakt en in orde gebracht zodat de 4de, 5de en 6de kompagnie daar konden worden ***gekazerneerd.*** De overige kompagnien marcheerden naar Oud-Gastel om daar te worden ***gekantonneerd.***

Verblijf in 'de Willemstad'

Over het verblijf in 'de Willemstad' schrijft kapitein Pieter van Coursel:

> *"Nadat de Manschappen eenige dagen waren uitgerust, werden zij tweemaal daags in den wapenhandel geoefend en tevens ook belast met de Garnizoensdienst. Gedurende ons verblijf in deze Vesting, hadden wij aangenaam verkeer met H. H. Officieren, aldaar in garnizoen, namelijk die der Genie, Artillerie en Infanterie, terwijl de toegenegendheid van den tijdelijken Kommandant der Vesting, de Luitenant Kolonel J. Buhlman en de vriendelijkheid van den Plaats-Majoor de Heer Kursteiner ons bijzonder aangenaam waren. Ook de Kolonel der Afdeeling, de Hoog Edel Gestrengen Heer W. P. Barnaart van Bergen, die aan het hoofd van het bataillon met ons uit Alkmaar was gemarcheerd en alhier zijnen Staf gevestigd had, deed ons verblijf door zijn minzaam verkeer veraangenamen; terwijl de H. H. Officieren, de vrije toegang hadden tot eene Sociëteit, welke gehouden werd in een particulier huis, en welke bestond uit eenige voorname ingezetenen der Stad.*
> *De wandelingen buiten de Vesting, zijn eentoonig en vervelend; de aangenaamste is die, op den hogendijk langs het Hollandsche Diep. Buiten de stad, ten minste onder haar gebied, vindt men hoegenaamd geene herberg om zich wat te verpoozen.*

De *Marsch* naar Oud-Gastel

Pieter van Coursel schrijft verder:

> *Den 8sten Junij 1831, marcheerde ik met de vierde, vijfde en zesde kompagnie, sterk circa 500 man, naar Oud-Gastel.*
> *Daar ik de oudste Officier in rang was, werd aan mij het kommando over derzelve opgedragen. Op deze marsch hadden wij ene onaangename ontmoeting. Aan het einde der Fijnaart of nabij het zoogenaamde Stampersgat genaderd zijnde, ontdekten wij brand in eene woning, welke wij zoo even gepasseerd waren. Om alle verwarring voor te komen, liet ik dadelijk de manschappen in het geweer komen en zond een Officier met een genoegzaam getal schutters om te helpen en te redden wat te redden was. Aan blusschen was niet te denken, omdat er geene middelen en ook geen water voorhanden was. Het gebouw bestond uit twee daglooners-woningen, hetzelve was van hout en met riet gedekt. De schutters*

vlogen dadelijk de brandende woning binnen en droegen alles wat voorhanden was naar buiten tot zoo lang ik zelfs order moest geven om niet meer naar binnen te gaan. De brand was ontstaan door onvoorzichtigheid eener vrouw en waartoe de nieuwsgierigheid, om ons te zien passeeren aanleiding gegeven had. Nadat wij alles gedaan hadden wat in ons vermogen was om nog van eenige nut te zijn, vervolgde wij onze marsch naar Oud-Gastel. Intusschen liet ik voor de ongelukkig geworden huisgezinnen bij den gemelde brand, met overleg van de H. H. Officieren, bij hun Ed. en de schutters ene kollecte doen, welke de som van f 38.75 opbragt en die ik aan den Heer Burgemeester, uit de Fijnaart, den 22 sten Junij 1831 heb doen toekomen en deze heeft daarvan ook een gepast gebruik gemaakt want de afgebrande woningen stonden in korten tijd weder opgebouwd.

Op 1 juli 1831 stond met betrekking tot bovenbeschreven voorval het volgende bericht in de Bredasche Courant

Breda, den 30sten Junij. NEDERLANDEN.

-- Op den 8sten dezer brandde, onder de gemeente Fijnaart, het huisje af, bewoond door *Leendert Tolenaars* en *Cornelis Knook*. Een detachement der 4de komp. van het 2de bat. Noord-Hollandsche schutterij, daar ter plaatse gekantonneerd, beijverde zich terstond, met den lofwaardigsten ijver, om al het mogelijke tot blussching aan te wenden; ook gelukte het hunne onvermoeide pogingen, bijna alle meubelen uit de brandende woning te redden. Hiermede niet voldaan, openden de officieren, onder-officieren en schutters van dit detachement eene inschrijving, ten behoeve der ongelukkigen, die door gemelde ramp van hunne woning beroofd waren geworden, en werd de vrij aanzienlijke opbrengst daarvan, op den 24sten dezer, aan den heer Burgemeester van Fijnaart ter hand gesteld. Lang nog zullen de ingezetenen van Fijnaart met erkentelijkheid aan deze echt vaderlandsche krijgslieden denken, en de beweldadigden hunne menschlievendheid blijven zegenen.

De aankomst en het verblijf in Oud-Gastel

Hierover vertelt kapitein Van Coursel:

Wij kwamen alzoo des namiddags op den 8sten Junij te Oud-Gastel aan, om de drie eerste kompagnien van het bataillon af te lossen dat weder naar de Willemstad marcheerde. Oud-Gastel is een groot en niet onaangenaam dorp; men heeft er een Gemeentehuis, eene Roomsche en Gereformeerde kerk; de eerste is een groot en antiek gebouw, met eenen forschen en hoogen Toren, de andere is eenvoudig en klein, doch daarbij vindt men eene woning voor den Predikant, bij welke ik ook mijn verblijf hield, zijnde een hups en vriendelijk mensch, die door zijn minzaam verkeer de achting van het korps Officieren wegdroeg.

De wandelingen in en buiten het dorp, zijn vooral in den zomer, bijzonder aangenaam en uitlokkend; het is omgeven door bosch en bouwlanden en voor de herberg stond een pragtige boom, onder welks lommer wij menig genoeglijk uur hebben doorgebragt. De harmonie

onder het korps Officieren liet alhier niets te wenschen over en ik kan wel zeggen dat ik gedurende mijnen diensttijd nergens meerder genoegen heb gesmaakt dan in dit kantonnement.

De Majoor Charron de St. Germain, welke alhier als Kantonnements-Kommandant fungeerde, was ook tevens belast met de instructie en het was in deze plaats dat wij voor het eerst geoefend werden in de bataillonsschool. Gedurende ons verblijf hebben wij veel nut genoten van dat onderwijs, zoo-wel in de theorie als in de praktijk. Ook werden wij alhier geoefend in de voorposten en in de velddienst, waartoe gemelde Majoor, bijzonder geschikt was.

Met tegenzin verlaat Pieter van Coursel met zijn kompagnien Oud-Gastel

Den 10den Julij moesten wij weder naar de Willemstad marcheeren, daar de drie eerste kompagnien ons kwamen aflossen en met tegenzin verlieten wij eene plaats, waar wij zoovele genoegens hadden gesmaakt.

Bij mijn vertrek ontving ik van den Heer Burgemeester, het volgende Getuigschrift:

De Burgemeester van de Gemeente Oud- en Nieuw-Gastel, Provincie Noord-Braband, verklaart mits dezen, dat het gedrag van de Heeren Officieren en Manschappen, van de 4de, 5de en 6de kompagnie, 2de bataillon, 3de Afdeeling, Mobiele Noord-Hollandsche Schutterij gekommandeerd wordende door den Heer P. van Coursel, gedurende hun verblijf in deze Gemeente, sedert den 8 sten Junij, tot den 10 den Julij 1831, bij uitstek goed is geweest en deswegens allen lof verdient.

Gastel 10 Julij 1831.
De Burgemeester voorn,
(was get.) J. C. A. de Bie,"

Vertrek uit Oud-Gastel

In de maand augustus vertrokken de 4de en 5de kompagnie weer naar Oud-Gastel en marcheerde de drie eerste kompagnien naar Roozendaal, terwijl de Majoor met zijnen Staf mede derwaarts ging. Blijvende dus mijne kompagnie alleen in de Willemstad. In het laatst der maand September, kwam de 3de kompagnie weder terug in de vesting en als Detachements-Kommandant stond zij mede onder mijne orders

Uiteindelijk vertrekt Pieter van Coursel weer uit Willemstad om tijdens zijn verblijf in Brabant nog heel veel plaatsen aan te doen en die op dezelfde aangename wijze te beschrijven als hij deed met Oud-Gastel. Zo verbleef hij in Roosendaal, Steenbergen, Bergen op Zoom, Leur, Alphen, Gilze en Rijen, om enige plaatsen te noemen.

Bronnen:

'Iets over de Schutterlijke of Militaire Loopbaan van Pieter van Coursel', voormalig kapitein bij het tweede Bataillon, derde Afdeeling van de Mobiele Noord-Hollandse Schutterij. Amsterdam in 1835.
Delpher: De Bredasche Courant Breda, den 30sten Junij. NEDERLANDEN.
De afgebeelde aquarel: Mobiele Schutterij 1831. Flankeurs en Fusiliers is in 1900 gemaakt door Jan Hoynck van Papendrecht (1858 – 1933).

Feest bij het 25-jarig Koningschap van Koning Willem III

In 1874 vierde Gastel feest, maar zonder subsidie van de Gemeenteraad!

Aantekeningen uit het 'Notulenboek der Gastelse feesten'

Een bijdrage van Frans van Merrienboer

Inleiding

In 1874 vierde Koning Willem III zijn 25-jarig jubileum als Koning der Nederlanden.
Hij was in 1817 geboren en in 1839 gehuwd met de Duitse prinses Sophia Frederika Mathilde van Württemberg. In 1849 volgde hij koning Willem II op als Koning van Nederland. Koningin Sophie, zoals ze in Nederland werd genoemd, stierf op 3 juni 1877. Koning Willem III huwde voor de tweede maal op 7 januari 1879 met de 40 jaar jongere Duitse Prinses Adelheid Emma Wilhelmina Theresia van Waldeck-Pyrmont. Toen Willem III in 1890 stierf, was hun dochtertje Wilhelmina pas 10 jaar oud en werd Emma regentes en Koningin der Nederlanden. In 1898 werd Wilhelmina Koningin.

Prinses Sophie van Württemberg trouwde op 18 juni 1839 met haar neef Willem

Willem III in 1849; het jaar waarin hij zijn vader opvolgde

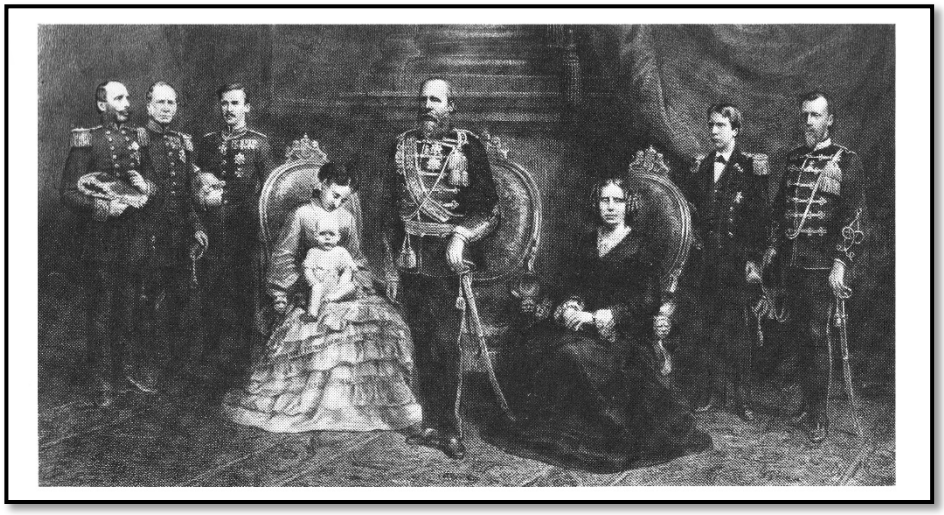

De Koninklijke familie in 1873. V.l.n.r.: Prins Hendrik, Prins Frederik, Prins Willem von Wied, diens vrouw Marie met zoontje Frederik, Koning Willem III, Koningin Sophie en de prinsen Alexander en Willem. Litho van Lankhout.

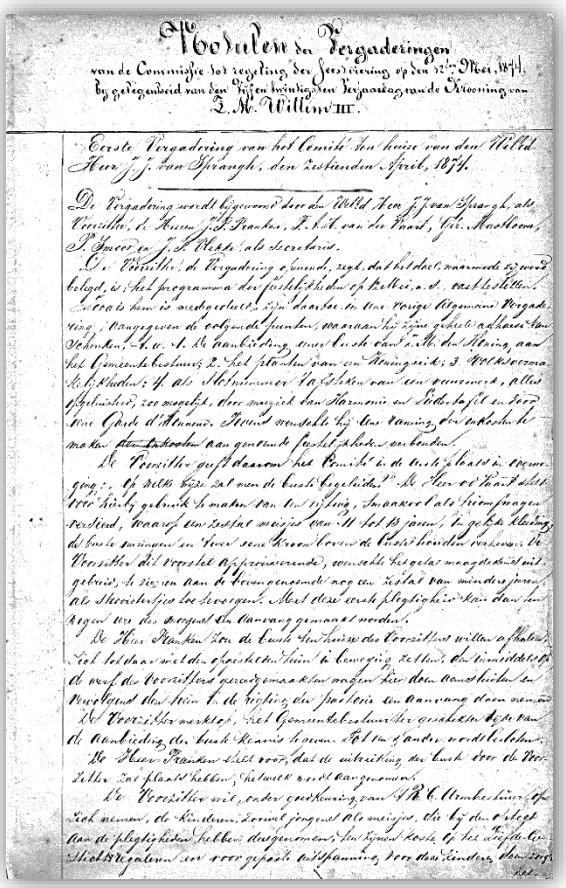

Notulen van de eerste vergadering op 16 april 1874

Het 'Notulenboek der Gastelse feesten'

In dit boek, dat eigendom is van Heemkundekring 'Het Land van Gastel', staan verslagen en notulen van vergaderingen van de verschillende Oranjefeesten, die in de vroegere gemeente Oud en Nieuw Gastel zijn gehouden.

Het eerste feest dat werd gevierd was bovengenoemd 25-jarig jubileum van Koning Willem III. De aanvang van de notulen luidt als volgt: "Notulen der vergaderingen van de Commissie tot regeling der Feestvieringen op de 12de mei 1874, bij gelegenheid van de 25ste verjaardag van de Kroning van Zijne Majesteit Koning Willem III."

De eerste vergadering en oprichting Oranje Commissie

De eerste vergadering werd gehouden ten huize van dokter J.J. van Sprang op 16 april 1874. Deze commissie was door enkele vooraanstaande Gastelaars opgericht en werd gedurende de besprekingen uitgebreid met mensen die een soort uitvoerend comité vormden.
Aanwezig waren: de heren J.J. van Sprangh, voorzitter en J.F. Vlekke, secretaris en de leden J.P. Franken, F.A.H. van der Vaart, G. Mastboom, P. Smoor en later H. Vrins en F.J. Potters.

De voorzitter had zijn zaken goed voorbereid en gaf een korte uiteenzetting van wat de bedoeling was. Onderstaande activiteiten zouden kunnen worden uitgevoerd:

1. Aanbieding Buste Koning Willem III aan het gemeentebestuur via de burgemeester;
2. Planten van een Koningseik op de Markt;
3. Volksvermakelijkheden en kinderspelen;
4. Slotvuurwerk, muziek door Harmonie en Liederentafel en een Garde d'Honneur.

1. Aanbieding van een Buste van Koning Willem III

aan de Gemeenteraad via burgemeester Gerard Anthonius Blankers (1862-1877), die gehuwd was met Maria Agnes van Sprangh.
Men zou in trein (optocht) vertrekken van het huis van Dokter van Sprangh (nu Kerkstraat 67) naar het gemeentehuis op de Markt met Triomfwagen met Buste, omgeven door een 10-tal Maagdekens, in het wit gekleed met kroontjes op en met linten versierd. Ze zouden onderweg ook bloempjes kunnen strooien. De voorzitter zou de jongelui op het Liefdesgesticht trakteren.

Leden van de Commissie tot regeling der Feestvieringen op de 12de mei 1874 bij gelegenheid van de 25ste verjaardag van de kroning van Zijne Majesteit Koning Willem III
Boven v.l.n.r.: J.J. van Sprangh, J.F. Vlekke, J.F. Franken. Onder v.l.n.r.: F.A.H. van der Vaart, G. Mastboom en P. Smoor. (Foto's uit het archief van de Heemkundekring 'Het Land van Gastel')
Van de latere erevoorzitter burgemeester G.A. Blankers en de andere commissieleden werden geen foto's gevonden.

2. Het planten van de Koningseik

Die zou op een wagentje van de heer Van Keep kunnen staan, omringd door jongens met rode muts, witte blouse en blauwe broek. Daarachter de Garde d'Honneur met oranje pikeursmuts en oranje bandeliers of sjerp op het pak. Dan de Feestcommissie met oranje armband, begeleid door "piekeniers" met lansen. Daarna weer gevolgd door vertegenwoordigers van verschillende corporaties (verenigingen), schutterijen enz. Na afloop zou het planten van de eik plaats vinden, gevolgd door een bedankwoord van de voorzitter. De schutterijen zou men bier kunnen aanbieden.

3. Volksvermakelijkheden en kinderspelen op het Marktplein.

Dit moet van te voren versierd en afgezet worden. Als spellen werden voorgesteld: mastklimmen, zakkenlopen en ringsteken of bokken rijden. De heren Franken en Van der Vaart zouden hiervoor zorg dragen.

4. Vuurwerk en muziek

Vuurwerk zou op de kerktoren het meeste "Éclat" of succes geven, vond de voorzitter. De voorzitter zal hierover contact opnemen met de pastoor, de Eerwaarde Heer R. van Aalst. Het kerkbestuur zal wel tegen zijn, verwachtte men. Men zou ook Bengaals

vuurwerk kunnen maken op een groen Marktplein of op de wei tegenover het Liefdesgesticht. De heer Van der Vaart zou informatie inwinnen voor een gewoon en doelmatig vuurwerk!
Daarna werd er gediscussieerd over de muziek. Naast de eigen Harmonie en Liederentafel stelde de voorzitter een Belgisch muziekgezelschap voor uit Capellen. De heren Mastboom en Vlekke zullen dit nader onderzoeken en de heer Van der Vaart bekijkt plaatsing van een kiosk of muziektent op de Markt.
Als erevoorzitter van de Feestcommissie werd burgemeester G. A. Blankers voorgedragen.

Financiën

Voorgesteld werd in heel de gemeente, huis aan huis, een collecte te houden, waarbij alle gevers/geefsters werden opgeschreven met naam en bijdrage voor het feest. Daarnaast zou de gemeenteraad worden gevraagd een subsidie van 400 gulden te verstrekken. Er zal een brief met verzoek worden opgemaakt en opgestuurd naar het gemeentebestuur. Een tweede brief zal worden opgemaakt met informatie aan de pers en aan de bevolking over het te houden feest op 12 mei 1874.
Tevens werd er een lijst met namen opgemaakt van eventuele collectanten, die bij de bewoners langs zouden kunnen gaan. Genoemd werden de volgende personen: H.P. Mastboom, R. J. F. Verlinden, J. van Mechelen, W. Blankers, H. Vrins, A. van Helvert, J. Brocatus, J. Martelmans, J. Horsten, A.H. van Moorsel, Dhr. Havermans en Dhr. Meijers. Ze zouden samen een comité kunnen vormen en samen met de Feestcommissie kunnen vergaderen op 17 april bij de heer P. Smoor. De heer G. Mastboom merkt op dat de heren Havermans en Meijers niet zullen meewerken, wegens afhankelijkheid van hun betrekking. De voorzitter en de heer Mastboom zullen de heer Meijers trachten over te halen zijn bijdrage te willen leveren, daar een hoofd der school bij het begeleiden van de kinderen onmisbaar is. Tot slot stelt de voorzitter onderstaande ***approximatieve*** (voorlopige) begroting voor:

Vuurwerk	: fl 80, -
Kleding Garde d'Honneur	: fl 20, -
Lansen der piekenier	: fl 1,50
Buste van Zijne Majesteit Willem III	: fl 12, -
Kiosk op de Markt	: fl 25, -
Eikenboom en werkzaamheden	: fl 15, -
Versiering twee wagens	: fl 40, -
Kleding der jongens	: fl 18, -
Hekwerk om de eikenboom	: fl 10, -
Prijzen voor volksvermakelijkheden	: fl 25, -
Kleding Maagdekens	: fl 10, -
Bier voor Sociëteiten	: fl 90, -
Uitgaven schoolkinderen	: fl 37,50

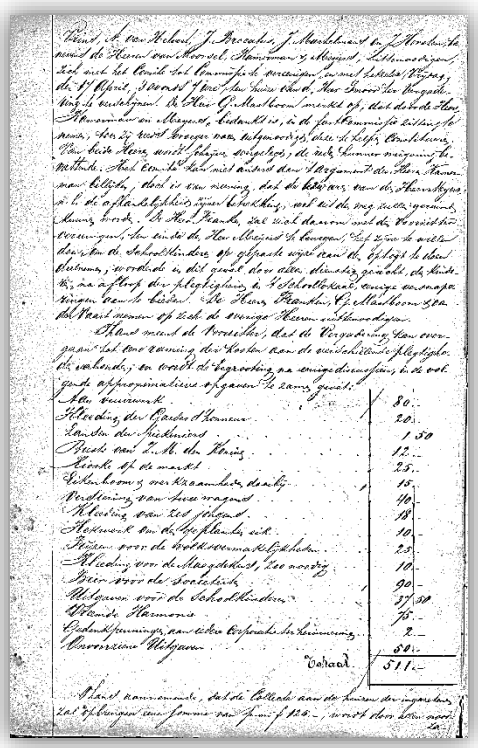

Blad uit de Notulen van de eerste vergadering met de "approximatieve begrooting"

Vreemde Harmonie	: fl 75, -
Gedenkpenningen aan corporaties	: fl 2, -
Onvoorziene uitgaven	: fl 50, -
Totaal	: fl 511, -

Aangenomen wordt, dat de collecte fl 120, - zal opbrengen. Aldus wordt besloten.

Verslag tweede vergadering van de Feestcommissie

De vergadering wordt gehouden op 17 april 1874 ten huize van de heer P. Smoor.
Alle commissieleden waren trouw aanwezig. Burgemeester en erevoorzitter G.A. Blankers was eveneens present.
Na de opening en het welkom van de voorzitter deelde de heer Van Moorsel mee, dat de bisschop van Breda ontheffing van de vasten en onthoudingsdag had gegeven aan alle parochies. Hij stelde dan ook voor op de feestdag de feestelijkheden aan te vangen met een H. Mis en een Te Deum voor de Koning.
Hij zou met de voorzitter hierover graag contact opnemen met de pastoor. De voorzitter zei, dat hij tevens nog contact met de pastoor zou hebben over het vuurwerk op de toren. Burgemeester Blankers, die tevens lid was van het kerkbestuur, deelde mee dat het Kerkbestuur en de pastoor tegen gebruik van de toren waren, wegens brandgevaar en dat elke poging voor gebruik vruchteloos zou zijn. Ongelukken zijn niet uitgesloten als er drank gebruikt is. De pastoor had tevens gezegd dat dat vuurwerk aanleiding kon geven tot immoraliteit!
Verschillende commissieleden hadden het over de hoge kosten en dat er wel wat bezuinigd kon worden. De heer Mastboom wou wel een eikenboom leveren. Ook het bier werd geschrapt, dat gaf alleen maar ruzie tussen de schutterijen. Het aantal deelnemende kinderen moest beperkt worden. “Hadden ze allemaal wel welvoeglijke kleding?” Was een vraag van de heer Mastboom. De voorzitter zei toe, dit met het hoofd der openbare school te regelen. (Er waren toen nog geen katholieke scholen in onze gemeente). De kleding van de maagdekens en de jongens en de Garde d’Honneur kon voor rekening der gebruikers gelaten worden, vond men. De heer Verlinden zal contact opnemen met de vuurwerkleverancier.
De volgende vergadering zal zijn op 23 april 1874 na 19.00 uur, als in de gemeenteraadsvergadering de subsidieaanvraag ter sprake zal komen.
De vergadering vindt plaats ten huize van de heer J. Brocatus, onderwijzer.

Verslag derde vergadering van de Feestcommissie

De vergadering vindt plaats op 23 april 1874 ten huize van J. Brocatus.
Aanwezig waren de heren J.F. Franken, G. Mastboom, F.A.H. van der Vaart, P. Smoor en de secretaris J.F. Vlekke.
Het eerste gedeelte van de vergadering werd voorgezeten door de heer J.F. Franken. De heer Van der Vaart gaf een toelichting op de afwijzing van het subsidieverzoek door de Gastelse gemeenteraad. Volgens hem is nu de vraag of wij ons lidmaatschap van de Feestcommissie moeten opzeggen, daar er nu onvoldoende middelen zijn. De opgehaalde gelden moeten dan worden terugbetaald. De heer Smoor zegt te willen feestvieren.

We hebben nu eenmaal die taak op ons genomen, zonder dat we wisten dat er voldoende middelen waren. De andere heren zijn ook voor doorgaan. De voorzitter sluit zich hierbij aan.

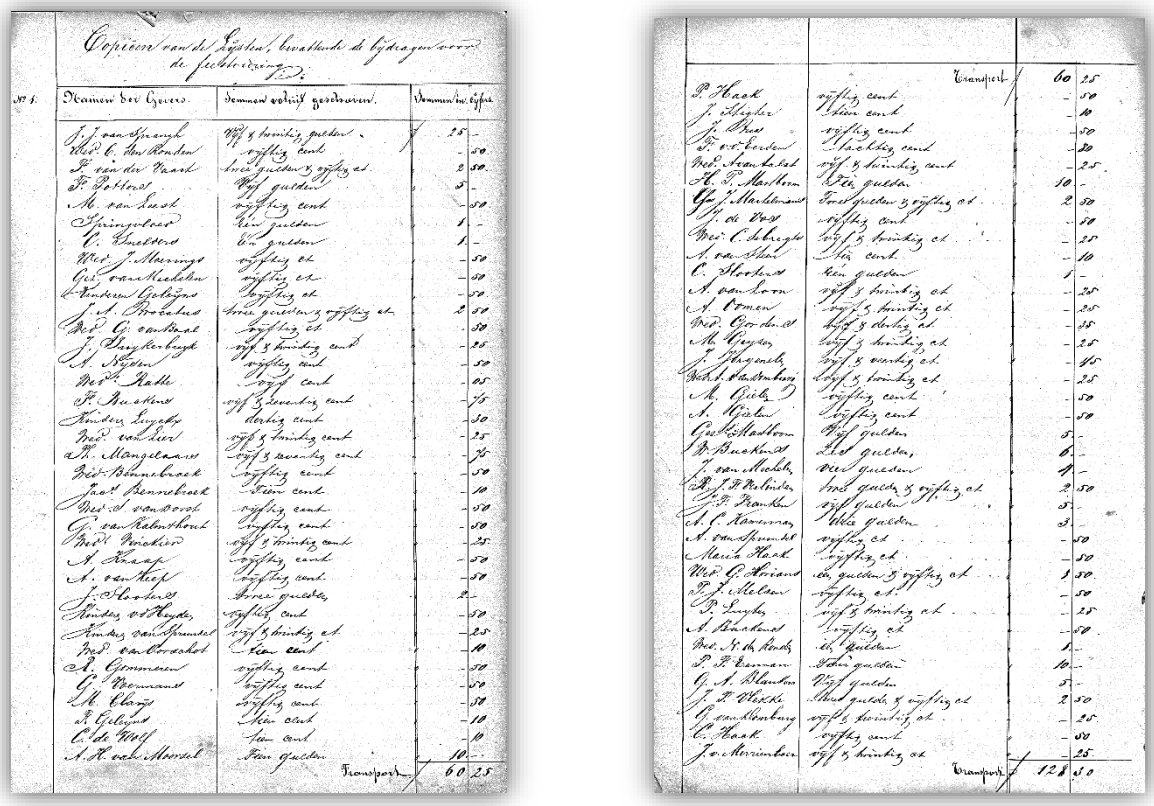

'Copiëen van de Lijsten, bevattende de bijdragen voor de feestviering'

Men is verontwaardigd over de onwaardige behandeling van de gemeenteraad en de laffe argumenten, die hen tot afwijzing deed besluiten. Er was ruim voldoende gemeentelijk geld beschikbaar. De bevolking had bij de collecte het dubbele opgebracht, als de verwachting was, namelijk ruim fl. 275, -. Men mag niet toestaan, dat de goede geest der bevolking, door de persoonlijke opinie van enkelen wordt neergedrukt, vond men. Blijft de vraag, waar halen we nu de middelen vandaan? Er zal een nieuwe raming moeten worden gemaakt voor een passende begroting. De mineurstemming werd nog verhoogd door de mededeling, dat er een brief van de vicaris van het bisdom was binnengekomen, dat er geen vuurwerk op de toren mocht worden gehouden.
De heer Mastboom stelt verder voor de buste van Koning Willem III niet meer aan de gemeenteraad en de burgemeester aan te bieden, maar aan de voorzitter van de Feestcommissie: de heer J.J. van Sprangh.! Dit voorstel wordt met algemene stemmen aangenomen.
De voorzitter stelt tevens voor, daar de organisatie nu totaal bij de Feestcommissie thuis hoort, dat de functie van de ereleden ook geen nadere invulling meer behoeft.

Hierna werd de vergadering voortgezet met alle commissieleden, ereleden en de heren De Bie en Meijers onder voorzitterschap van de heer J.J. van Sprangh. Hij gaf aan het feest te laten doorgaan met de geldmiddelen die er waren opgehaald en dat hij persoonlijk

wilde instaan voor de eventuele tekorten, nadat de begroting was bijgesteld. De heer Verlinden deed nog een voorstel om de aanwezige commissieleden te vragen nog een bijdrage te willen verlenen. De vergadering nam dit over en er werd nog fl 27,50 opgehaald. Sommige leden vonden dat ze al voldoende gegeven hadden en lieten verstek gaan. Verder gaf de voorzitter nog eens aan, hoe de commissie ontstaan was en wat eigenlijk de bedoeling was. Hij vond, met de commissieleden, dat ook Oud en Nieuw Gastel goed en eendrachtig voor de dag moest komen, net als de buurgemeenten. Vandaar ook de benoeming van enkele ereleden, die alleen een taak hebben als representatie van de organisatie.
De beschikbare middelen waren nu fl 285,88. Hiervan was de helft nodig voor de Harmonie uit Capellen. De heer Mastboom stelde voor de harmonie dan maar thuis te laten. Anders doen we net als Oudenbosch bij het bouwen van zijn nieuwe kerk: bouwen zonder dat men de middelen had. Dat is het paard achter de wagen spannen, vond hij. De voorzitter stelt dat de commissie eenstemmig had besloten de komst van de harmonie goed te keuren en dat het contract reeds gesloten was. De voorzitter zei ten slotte dat alle zes lijsten van de gehouden collecte ter inzage waren voor de commissieleden en dat de volgende vergadering gehouden zal worden op 25 april a.s. bij de heer J. de Voss.

Verslag van de vierde vergadering van de Feestcommissie

De vergadering werd gehouden op 25 april bij J. de Voss.
Alle commissieleden waren aanwezig. Aan de orde kwamen de te maken afspraken met de presidenten der sociëteiten. Verder het afhalen van de Harmonie uit Capellen door de Garde d'Honneur te Roosendaal met 3 wagens door de heer G. Mastboom. De medailles en de oranje linten worden ten huize van P. Smoor – in de buurt van de molen op het Moleneind – uitgereikt. Het middagmaal van de harmonie wordt door de heer G. van Helvert verzorgd. De eikenboom zal niet aan de gemeenteraad worden geschonken, maar waarschijnlijk verkocht worden. Nieuwe leden van de Commissie werden de heren F. Potters en H. Vrins. De vergadering met de sociëteiten zal worden gehouden op zaterdag 2 mei bij de heer J. Martelmans (waar nu het 'Ministerie van Eten en Drinken' is gevestigd). Daar zal ook de loting plaatsvinden voor de volgorde bij de optocht. De heer G. Franken zal een gedicht schrijven dat bij het planten van de eikenboom op de Markt zal worden voorgedragen door de jonge heer Adrianus Smoor.

Verslag vijfde vergadering van de Feestcommissie

De vergadering wordt gehouden op 29 april ten huize van W. Buckens.
Allen aanwezig, behalve de heer F. Potters. Besproken werd de kleding der maagdekens: wit kleed met blauwe ceintuur en oranje kroontje. Daar de buste van de Koning te zwaar is voor de maagdekens zal het Meezengilde deze taak op zich nemen. De heer Van der Vaart zal de volksspelen begeleiden. De spellen zijn: Mastklimmen, zaklopen en stroop-lekken. Er is fl 25, - beschikbaar voor prijzen. De eikenboom wordt na afloop verkocht voor fl 5, -. De heer Smoor maakt een mand ter conservering van de boom. De sociëteiten en schutterijen wordt verzocht hun banieren mee te dragen in de optocht. De commissieleden wordt verzocht zich te paard of in een rijtuig aan de optocht deel te nemen. De heren Horsten en Van Helvert worden uitgenodigd zich als commissarissen der muziek te presenteren.

Verslag zesde vergadering van de Feestcommissie

De vergadering wordt gehouden op 2 mei ten huize van J. Martelmans.
Alle leden waren aanwezig. Besproken werd o.a. de eikenboom. De aangeschafte voldeed niet en was beschadigd. De heren Smoor en Van der Vaart zullen een nieuwe zien te bemachtigen bij de heer C. van den Bosch. De heren G. Mastboom en C. van Helvert zullen het diner der muzikanten nader bezien. De heer Potters wil voor 36 man biefstuk leveren voor fl 15, -
Afgesproken werd, dat men op 12 mei in tenue 's morgens naar de kerk zal gaan om de H. Mis en het Te Deum voor de Koning bij te wonen.

Verslag van de zevende vergadering van de Feestcommissie

Gehouden op 4 mei bij de heer J. Brocatus.
Alle leden zijn aanwezig, behalve de heer P. Smoor, die bericht van verhindering heeft gestuurd. Na de notulen kwam de boom weer aan de orde. Deze was aangeschaft bij de heer F. Buckens. Het diner was nog steeds niet rond qua prijs, aldus de heer G. Mastboom. De muzikanten worden 's avonds na het feest weer teruggebracht naar de trein door de heer Mastboom. Als timmerman wordt via de heer Vlekke een man tegen betaling van loon door de suikerfabriek geleverd.
De voorzitter sluit de vergadering af met de mededeling dat de laatste bespreking wordt gehouden op zaterdag 7 mei bij de weduwe Van Dorst.

Verslag van de achtste vergadering van de Feestcommissie

Gehouden op 7 mei 1874 bij de weduwe Van Dorst.
De voorzitter opent deze vergadering in tegenwoordigheid van alle leden der commissie. Na lezing van de vorige notulen, die goedgekeurd worden, wordt verteld dat de heer Van Helvert het diner voor de Harmonie voor fl 1, - per persoon wil aannemen. Dit vindt men toch te duur! De voorzitter zal pogingen aanwenden bij andere herbergiers om goedkoper uit te komen. Hij deelt de vergadering mee, dat de H. Mis en het Te Deum om half acht begint en hoopt dat alle leden aanwezig zullen zijn.
Daarna begeeft men zich naar een andere zaal, waar de ereleden aanwezig zijn. De voorzitter herhaalt de eerdere afspraken over hun aanwezigheid bij de optocht. Het programma is gedrukt en ligt klaar ter verspreiding. Na enige algemene besprekingen wordt de vergadering gesloten.
De secretaris notuleert nog kort, dat er voor het feest nog drie vergaderingen zijn gehouden! De laatste mededeling daarvan is, dat het diner voor de Harmonie uit Capellen voor 60 cent per persoon is aangeboden door J. Martelmans en dat dit werd goedgekeurd door alle leden.

In het archief van de heemkundekring werd een "koektrommel" aangetroffen met daarop – naast o.m. de afbeeldingen van Paleis Het Loo en Paleis Noordeinde – ook de beeltenis van wijlen Z.M. Willem III. Naast hem staat ook H.M. Koningin Wed. Emma afgebeeld. De trommel moet dus van een latere datum zijn dan 1874.

Verslag van de Feestviering te Gastel op 12 mei 1874

Na afloop van het feest maakte H. Vrins een jubelend verslag van het feest dat in Gastel gehouden werd.

Mijne Heren,
Het zou ons kwalijk passen, zo wij de laatste vergadering van ons comité, die, waarbij het zijne werkkring als geheel geëindigd kan beschouwen, voorbij lieten gaan, zonder een korte terugblik te werpen op de werkzaamheden, door ons verricht.
Zelden hebben wij een taak ter hand genomen, genoeglijker dan deze, immers wij mogen met gehele zelfvoldoening erkennen, dat het doel, dat wij ons voorstelden, ten volle bereikt is. De eenstemmige verzekering van allen, die op den 12de mei 1874 Gastel hebben gezien, dat het feest allerverwachting, verre overtrof. En toch mogen wij de omstandigheden, waaronder het feest gevierd werd, niet gunstig noemen. Het regenachtige weer, dat de ganse dag aanhield, kon niet anders dan zeer nadelig werken op het effect van de verschillende delen der feestviering. Maar wat door het ongunstige weder werd bedorven, de nooit gekende animo onder het volk vergoedde dat alles. Reeds de vooravond van de 12de mei deed zich de invloed van de gebeurtenis gevoelen. Kleine optochten trokken door de straten en ene menigte volk was op de been, terwijl een en ander nog meer betekenis verlangde, door de uitvoering van enige muziekstukken, het ontsteken van vuurwerk en het onophoudelijk losbranden van de vuurwapenen. Was het wonder, dat onder zulke omstandigheden reeds des anderen daags 's morgens ieder vroegtijdig op de been was, om door het uitsteken van vlaggen en wimpels, de laatste hand te leggen aan de feesttooi, waarin het dorp was gehuld. De versieringen mochten inderdaad treffend heten. Wanneer met het dorp van de zuidzijde binnenkwam, ontmoette men een ereboog van groen vervaardigd. Volgde men dan de straat, (de Kerkstraat) waarlangs beide zijden de woningen versierd waren, zo zag men een tweede, zeer smaakvolle boog prijken met de beeltenis des Konings en der Koningin met de volgende jaarschriften:

Dankbare hulde aan het geacht bestuur tot regeling
der plechtige Feestviering.

Zo naderde men eindelijk tot het gemeentehuis, dat door de ingezetenen aan het marktplein woonachtig, zeer smaakvol versierd was. Aldus voort wandelende bereikte men de kiosk, te midden van het plein rond de aloude lindeboom opgeslagen, met haar acht vlaggen en haar hoog opwaaiende oranje wimpel, wat er het dorp recht vrolijk deed uitzien. Vlak hier tegenover ontdekte men de versiering, daar gesteld door de heren Van der Vaart en Potters, bestaande uit twee bogen, van het nodige voor illuminatie voorzien en door ene rei mastenboompjes aan elkaar verbonden. Boven de ene boog zag men de transparante buste van Zijne Majesteit de Koning en boven de andere, die van Hare Majesteit de Koningin. Van hier begaf men zich tot voor de woning van de voorzitter, de Weledele Heer Van Sprang. Deze woning was versierd door guirlandes van groen en bloemen langs de ramen der boven-verdieping, terwijl langs iedere zijde der vooruitspringende daklijst een lange oranje wimpel afhing. De ramen en de deur der beneden verdieping waren met timmerwerk bedekt, de plaats voor talloze illumineer-glazen bevattende, welke decoratie slechts een schone avond verbeidde. Voor de gevel hingen twee chronogrammen.

De geestdrift van uw volk O Vorstelijke Jubilaris,
zij u een bewijs zijner ware achting en liefde. 1849-1874.

Op uw feestdag, dierbre Koning
Tone Oud Gastels feestgewaad,
Hoe in rijke en schaamle woning
't Hart voor Vorst en Neerland slaat!

Kwam men een eind verder, dan zag men hoe ook de bewoners van den "Hoek" (Rijpersweg/Meirstraat) het hunne hadden bijgedragen, om door een ereboog en versieringen het feest luister bij te zetten. Een daar prijkend opschrift luidde:

De vorst, die trouw en vaardig
Hier waakt voor 't volksbelang
Hij is onze Hulde waardig
De Koning leve lang!

Vandaar tot het eind des dorps scheen de straat een laan van mastenbomen, meest allen versierd met guirlandes.
Komen wij, na deze vluchtige beschrijving tot de eigenlijke feestviering terug. Ten half acht ure had het comité zich ten huize des voorzitters verenigd, ten einde zich vandaar naar de kerk te begeven, waar een plechtig Te Deum het feest zou openen. In het kerkgebouw aangekomen zag men daar achtereenvolgens verschijnen: de Ereleden, de Feestcommissie, de verschillende schutterijen met hunne banieren, het Meezengilde in zijn eigenaardige kleding en met banier. Het was een prachtig gezicht die verschillende sociëteiten, met hun eigen insignes in het tempelgebouw verenigd te zien. Iets wat aan lang, lang vervlogen jaren herinnerde, toen de gilden in bloei verkeerden en in Holland en Vlaanderen soms overwegende invloed uitoefenden, op de zaken van Stad en Staat
Doch "revenons a nos moutons". Het Te Deum werd prachtig uitgeoefend, vooral de tenor solo "Tu Rex Gloriae Christe", voorgedragen door de heer A. van Helvert maakte een heerlijk effect. Na de H. Mis begonnen om 9 uur de klokken te luiden, waarop de meeste sociëteiten zich langzamerhand naar de verzamelplaats aan de zuidzijde des dorps begaven, waar de optocht een aanvang zou nemen. Alvorens alles geordend was liep zoveel tijd heen, dat men eerst te half elf een begin gemaakt kon worden.

Ingevolge het programma had de optocht in de beste vorm plaats en spande zij, volgens de getuigenis van alle aanwezigen, verre de kroon boven alles, wat van dien aard in Gastel te zien was. Een schoon gezicht leverde vooral op de wagen met de twaalf maagdekens, de buste omringende, benevens twee andere wagens, die dankzij het talent van Mej. Heerma van Voss en de goede wil van hare medehelpsters prachtig versierd waren. Ook de wagens der sociëteiten, vooral die van het gezelschap "Landbouw en Veeteelt" waren schoon ingericht. De Harmonie van Capellen toonde verder hier op hare plaats te zijn en bracht door haar goed uitgevoerde marsen, niet weinig toe, om de animo onder het volk te verhogen. Zo, onder afwisseling van zonneschijn en regenbuien, welke laatsten echter niet vermochten de vrolijkheid te verminderen, vervolgde de stoet zijn weg en geleek vanaf het begin bij de heer Smoor tot aan het eind, een ware triomftocht! Een eind weegs, op de Meir, had de wending van de "trein" in de beste orde plaats. Zo ging hij de reeds eenmaal gevolgde weg terug, tot aan de woning des voorzitters (Kerkstraat 67) waar een algemene halte plaats had. De buste van zijn Majesteit de Koning werd hier door het Meezengilde, als daartoe aangewezen van de wagen gehaald en onder het spelen van "Wien Neerlands Bloed", door de heer Franken met een toepasselijke toespraak aan de voorzitter overhandigd. De voorzitter dankte de heer

Franken en het comité voor het prachtige cadeau, doch verklaarde het alleen in bewaring te willen aanvaarden met het archief van het comité, ten einde dit bij zijn eventueel verscheiden aan de overblijvende leden van het comité zou kunnen overgaan.

De buste was in die tussentijd op de vooraf daarvoor opgerichte verhevenheid, boven de deur des voorzitters geplaatst, waarbij zij omgeven door de schone Nationale en Württembergse kleuren een prachtig gezicht aanbood. De optocht vervolgde hierna zijn weg naar het Marktplein, waar de Koningseik intussen was heengebracht en men schaarde zich in een kring. De eik werd hier geplant onder het spelen der volksliederen, terwijl door een der knapen, de jonge heer Adrianus Smoor, die op de praalwagen de Gastelse nijverheid vertegenwoordigde, een door de heer Franken toepasselijk gedicht reciteerde, waarna door de secretaris van de Feestcommissie, de heer Vlekke, de feestrede werd uitgesproken. Toen men het defilé rond de boom wilde aanvangen vond er een treurige omstandigheid plaats. Een der officieren van de Garde d'Honneur, de heer J. Martelmans viel, door een onverwacht toeval aangegrepen, van zijn paard. De ogenblikkelijke ontsteltenis bracht een algemene verwarring te weeg, welke de stoet, zonder verder plechtigheden deed uiteengaan. Gelukkig, dat dit ongeval geen ernstige gevolgen na zich sleepte, daar de gevallene, slechts licht bezeerd, in een nabij zijnde woning opgenomen, enige uren later naar huis kon terugkeren. Het eerste gedeelte van het programma was hiermee afgelopen. De leden van het Comité namen daarop met de ere- voorzitter der Commissie deel aan de feestmaaltijd, hun door de voorzitter aangeboden. Daarna kwam de Harmonie de voorzitter een ovatie brengen.

De Volksspelen
Na afloop van het diner begaf men zich naar het Marktplein, waar het intussen enigszins opgeklaarde weder het toeliet een aanvang met de volksspelen te maken. Deze liepen in de beste orde af en bracht niet weinig toe om de algemene vrolijkheid te verhogen, welke des 's avonds ten top gevoerd werd door de hoezeer geringe, toch met luider bijval begroete illuminatie en vuurwerk. De harmonie van Capellen had zich inmiddels de hele middag op de kiosk doen horen. De voorzitter reikte na afloop van hun optreden aan alle leden een zilveren herinneringsmedaille uit, waarna zij weer naar België terug keerden. Haar taak werd door de Liederentafel "Zanglust" op waardige wijze overgenomen. Jammer, dat door het ongunstige geworden weder de verlichting aan het huis van de voorzitter niet beter mocht gelukken. Toch bood zij een prachtig gezicht aan, dat door de honderden toeschouwers met groot behagen werd genoten. Het comité had zich middelerwijl met enige ereleden der commissie ten huize des voorzitters verenigd, waar ook de tonen der Liederentafel zich deden weerklinken. Tot laat in de nacht duurde hier de vrolijkheid voort en toen lang na middernacht de leden en de Liederentafel zich huiswaarts begaven, weerklonken nog aan alle kanten de vreugdetonen der feestvierende jeugd, er was nog geen einde gekomen aan het zolang verbeide feest! Een verblijdend verschijnsel op deze gedenkwaardige dag was, dat geen enkele twistpartij verdeeldheid had gestookt of de feestvreugde verminderd. Wij stemmen dus ten volle in met de woorden van het verslag der Gastelse Feestviering in de Roosendaalse Courant: "Zeker zal het Feest lang in aangename herinnering blijven"

Gastel. Mei 1874
H. Vrins.

Slot

Pas op 7 augustus 1877! hield de Feestcommissie haar volgende vergadering bij de heer P. Smoor, waarbij de voorzitter de rekening presenteerde van het Koningsfeest van 12 mei 1974 met het verzoek deze goed te keuren.
De uitgaven bedroegen totaal fl 490,06. Het tekort was opgelopen tot fl 109,74. Dit bedrag was door de voorzitter de Heer J.J. van Sprangh, conform de afspraak, bijgepast. Daarna verklaarde hij dat hiermede de Feestcommissie van mei 1874 als ontbonden kon worden beschouwd.

Inmiddels was burgemeester Anthonie Blankers op 18 mei 1877 overleden.
Per 27 juli 1877 was Henricus Petrus Mastboom tot burgemeester benoemd. De voorzitter is van mening dat deze ook een feestelijke ontvangst behoort te krijgen en er dus weer een feestviering voor de deur stond. Na enige discussie werd men het eens dat de oude Feestcommissie hiervoor zou willen zorgdragen. Bij acclamatie werden weer tot voorzitter en secretaris gekozen de Heren J.J. van Sprangh en J.F. Vlekke. Als eerste taak nam men op zich om weer via het collecteren bij de bevolking geld op te halen.
Maar hiermede blijft het raadsel "Waar is de buste van Koning Willem III gebleven", onopgelost. Nu heb ik onlangs van een ingewijde gehoord, dat er in Halderberge wel een plaats is, waar een buste van Koning Willem III gesignaleerd is en bewaard wordt. Ik houd me aanbevolen voor aanwijzingen en bewijzen. Gastel wil zich niet twee keer stoten aan dezelfde steen!

Bronnen:
Notulenboek Feesten Oud en Nieuw Gastel (1874-1959).
De afbeeldingen in de inleiding van dit artikel zijn afkomstig uit het boek:
Het Huis van Oranje, Prinsen, Stadhouders, Koningen en Koninginnen, Reina van Ditshuizen, 1979, Unieboek Bussum

De vrijwillige brandweer van Oud Gastel

Een bijdrage van Richard Tak

In Jaarboek 2016 hebben we het 'Brandwezen in Oud Gastel vóór 1913' behandeld. De brandweer werkte toen onder de politieverordening. Deze bijdrage geeft een beschrijving van de vrijwillige brandweer.

Oprichting Vrijwillige brandweer

In de vergadering van 13 juni 1913 wordt gesproken over een reorganisatie van de brandweer. Voordat een nieuwe regeling wordt getroffen, wordt na uitvoerig overleg besloten bij het gemeentebestuur van Steenbergen te informeren hoe de brandweer daar is georganiseerd na de aanschaf van de stoombrandspuit. Vanuit Steenbergen wordt hier op geantwoord dat de leden van de brandweer bij de stoomspuit een vrijwillige dienstverbinding hebben. Zij worden aangesteld tegen een vastgestelde beloning per uur met een minimum uitkering, zowel bij oefening als bij brand. De Gastelse bestuurders achten deze regeling ook voor hun gemeente geschikt en besluiten een concept-regeling op te stellen in de geest van Steenbergen.

In de vergadering van 18 juli 1913 worden enkele personen uitgenodigd voor een bijeenkomst op het Raadhuis om tot oprichting van een vrijwillige brandweer over te gaan. De heren Akkermans en Peijs gaan akkoord met het verzoek zich te belasten met de behandeling en het onderhoud van de motorbrandspuit. Er wordt een bijeenkomst uitgeschreven op 25 juli 1913 om 7 uur 's avonds. Uitgenodigd zijn Bruno van Aalst, Jan van Iersel, H. van Keep, W. van Keep, L. Melsen, A. Melsen, C. Bus, F. van Helvert, M. Pieterse, C. Damen, J. Luijten, en S. Nijman.

Jan van Iersel

Cees Bus

Leo Melsen

Door burgemeester en wethouders van de gemeente Oud en Nieuw Gastel wordt in de vergadering van 25 juli 1913 een voorstel gedaan tot reorganisatie der brandweer in verband met de aanschaf van de motorbrandspuit. B & W hebben in verschillende gemeenten geïnformeerd en zijn tot de conclusie gekomen dat een vrijwillig brandweerkorps de beste oplossing voor de gemeente is. B & W stellen voor om twee personen aan te stellen die het gehele jaar door de motorbrandspuit onderhouden en verzorgen.

Uitsluitend deze personen zullen bij zowel brand als oefening zijn belast met de zorg voor de motor en de spuit. Zij ontvangen daarvoor een vaste jaarwedde.
Verder moet er een 10-tal personen worden aangesteld die worden belast met de behandeling van de slangen, straalpijpen enz. Deze personen ontvangen een vergoeding zowel bij brand als bij oefening van 25 cent per uur overdag en 30 cent per uur in de nacht; de minimale vergoeding is 1 gulden overdag en 2 gulden in de nacht te rekenen van één uur na zonsondergang en één uur vóór zonsopkomst. In de omliggende gemeenten wordt dit ook gehandhaafd en dat blijkt goed te werken.

De bezoldiging van A. Akkermans en J. Peijs, die de motor en de spuit zullen onderhouden, zal 25 gulden per jaar bedragen. Zij zijn bekend met de constructie van de motor en zij zullen er voor zorgen dat de motor te allen tijde gereed is. Voor het opbergen en het drogen van de slangen zal telkens 5 gulden worden betaald.
De oude spuit zal bewaard blijven, maar er zal niet meer mee gewerkt worden. Voor de nieuwe motorbrandspuit is nog 150 m. spuitslang in voorraad en er zal nog 50 meter bij worden besteld.

De bedoeling is om de bij politieverordening geregelde brandweer af te schaffen. Het dagelijks bestuur besluit enkele personen op te roepen die het blussen op zich willen nemen. Als er zes personen nodig zijn, zullen er ook enkele reserves worden aangesteld. De volgende personen hebben zich aangemeld en zich contractueel verbonden. Franciscus Simon van Helvert (Chef), Bruno van Aalst, Johannes van Iersel, Leonard F. Melsen, Adrianus Melsen, Martinus Josephus Pieterse, Hubertus van Keep, Simon Nijman, Johannes Luijten, Willem van Keep, Cornelis Damen, Cornelis Bartels en Adrianus van Neefs.
In de vergadering van 1 augustus 1913 merkt voorzitter burgemeester De Bie op dat de motorbrandspuit bij de heer Akkermans áchter andere voertuigen staat opgesteld en dat dit bij een eventuele brand erg hinderlijk kan zijn. De voorzitter zegt dat deze standplaats een voorlopige is en dat er geen huur hoeft worden te betaald. Zodra de oude spuit een bestemming heeft, zal de motorbrandspuit naar het brandspuithuis worden overgebracht.

Bij de rondvraag van de vergadering van 29 augustus 1913 zegt de heer Hack dat hij gehoord heeft dat bij de vorige brand het minstens een uur heeft geduurd voordat de spuit werd meegegeven. De voorzitter zegt dat dit verhaal in het geheel niet klopt. Hij zegt dat hij is opgebeld toen de brand bekend was en dat hij onmiddellijk opdracht heeft gegeven aan de brandweer om uit te rukken. Echter, de spuitbedienden waren later aanwezig. Zij zijn daarop bij B & W ontboden om te horen hoe zij zich dienen te gedragen bij melding van brand. De burgemeester heeft hen erop gewezen dat zij zich vrijwillig – tegen een vastgestelde beloning – aan de gemeente hebben verbonden en dat zij hebben beloofd ijverig hun plicht te zullen vervullen. Dit is door enkelen niet nagekomen door te laat bij de brand aanwezig te zijn. Het gemeentebestuur verlangt dat de bedienden tegelijk met de spuit op de plek des onheils aankomen. Degenen die dit niet van zins zijn, kunnen beter ontslag nemen.

In de vergadering van 5 september 1913 worden enkele personen uitgenodigd voor een bespreking over het instellen van een brandweer op Kuivezand. Uitgenodigd zijn J. Meeuwissen, L. Lauwerijssen, C. Lauwerijssen en A. Luijten. Na enig overleg wordt overeengekomen dat de genoemde vier personen het bestuur van het brandweerkorps te Kuivezand op zich zullen nemen. Door hen zal een 20-tal personen worden aangezocht om als pompers en bediendes der spuit op te treden. Daarvoor zullen zij worden beloond met overdag 25 cent en 30 cent 's nachts voor ieder uur dienst.
Voor het vervoer van de spuit zal voor het 1e aanwezige paard 4 gulden en voor het 2e paard 2 gulden premie worden uitgekeerd, inbegrepen het terugbrengen van de spuit. Ook moet een der bedienden, in geval van brand, bij de burgemeester direct komen vertellen waar het onheil plaatsheeft, of er water aanwezig is en of de hulp van de motorspuit noodzakelijk of gewenst is.

In Oud Gastel zijn er enkele echte brandweerfamilies, waar zowel opa, vader, zoon en kleinzoon bij de vrijwillige brandweer zijn terechtgekomen. Hiertoe behoren de families Van Poeijer en Van Ginneken. De heren A. van Poeijer en C. van Poeijer zaten bij de vrijwillige brandweer in Standdaarbuiten.

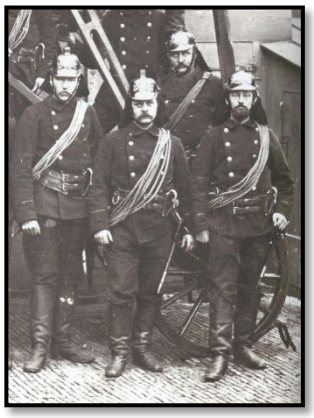

Brandweeruniformen 1920 en 1924

18 april 1914. Het korps vrijwillige brandweer van Standdaarbuiten met v.l.n.r. C. Bogaarts, A. van Poeijer, A. Brouwers, A. Snelders, C. van de Zande, M. Bogaarts, H. van Schaik, Chr. Buckens, Fr. Dingenouts en A. Polak. Zittend: L. Bol en C. van Poeijer.

In oktober 1918 raakt de motorbrandspuit bij een brand defect door het warm lopen van een krukas. De spuit wordt ter reparatie opgestuurd naar de fabrikant. Ter vervanging krijgt men van de fabriek zolang een andere spuit te leen. De ingenieur die de spuit heeft onderzocht zegt dat deze goed is onderhouden en dat het defect te wijten is aan een constructiefout.

In 1921 zijn er 11 leden bij de vrijwillige brandweer nl: Adrianus Cornelis Akkermans, Petrus Luijten, Adrianus van Keep, Hubertus van Keep, Cornelis Bartels, Bruno van Aalst, Cornelis van Ginneken, Johannes Slootmans, Nicolaas den Ronden, Adrianus van Leest en Cornelis Nijman.

Adrianus Akkermans, commandant van de vrijwillige brandweer

Na 1923 was de brandweer enkele jaren gehuisvest in het brandweerhuisje van de vroegere school aan de Koelestraat. Daarna achtereenvolgens in een schuur achter de ambtswoning van de burgemeester in de Dorpsstraat en in de oude Boerenbond aan de Steenstraat. In 1924 treedt de Gastelse brandweer toe tot de provinciale brandweerorganisatie te Helmond.

Eerste gemotoriseerde motorbrandspuit

In 1925 werd een nieuwe vierwielige motorbrandspuit met een capaciteit van 500 l/min in gebruik genomen. Deze brandspuit was gebouwd door de N.V. Machinefabriek J & H.W. van der Ploeg in Apeldoorn-Leeuwarden.

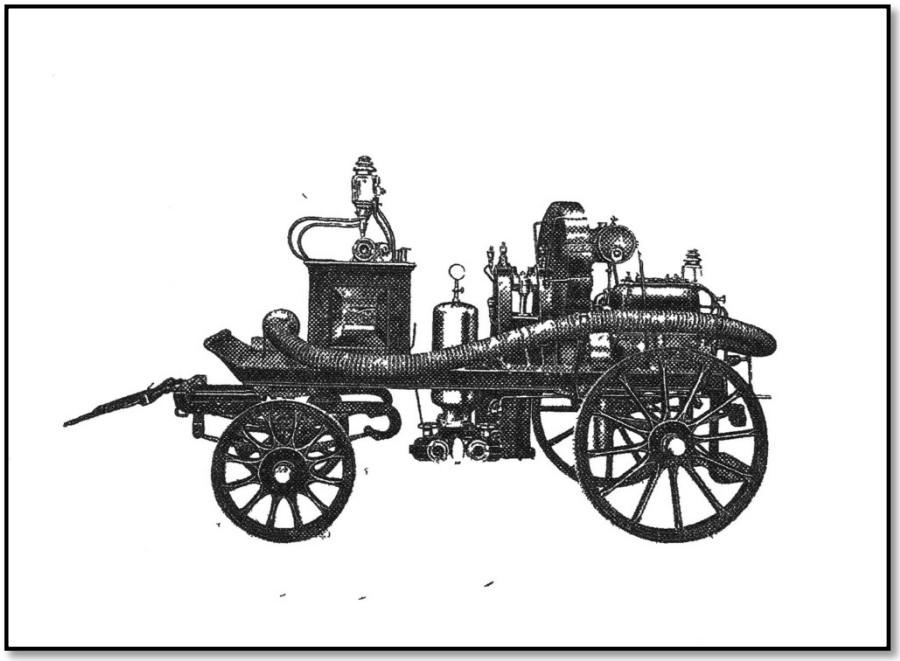

Vierwielige motorbrandspuit

In januari 1925 krijgt de burgemeester van Oud Gastel het verzoek van de firma A.C. Akkermans – Hack in Oud Gastel om bij leverancier Bikkers te Rotterdam benodigdheden voor de slangenwagens van Stampersgat en Gastel te bestellen.

Hieronder ziet men een afbeelding van het betreffende verzoek en de bevestiging van de firma Bikkers te Rotterdam.

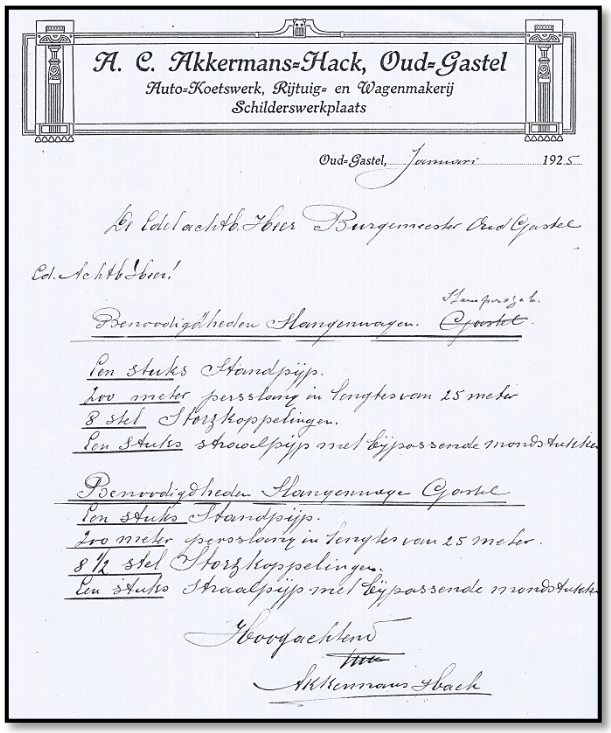

A. C. Akkermans-Hack, Oud-Gastel
Auto-Koetswerk, Rijtuig- en Wagenmakerij
Schilderswerkplaats

Oud-Gastel, Januari 1925

Zi Edelachtb. Heer Burgemeester Oud Gastel

Ed. Achtb. Heer!

Stampersgat. Gastel.

Benoodigdheden Slangenwagen.

Een stuks Standpijp.
Zoo meter persslang in lengtes van 25 meter
8 stel Storzkoppelingen.
Een stuks straalpijp met bijpassende mondstukken

Benoodigdheden Slangenwagen Gastel
Een stuks Standpijp.
Zoo meter persslang in lengtes van 25 meter.
8½ stel Storzkoppelingen.
Een stuks Straalpijp met bijpassende mondstukken

Hoogachtend
Akkermans-Hack

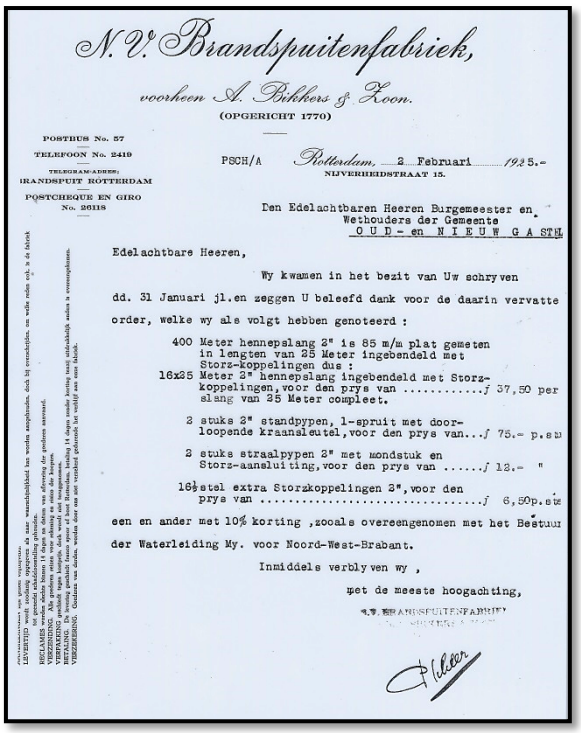

N.V. Brandspuitenfabriek,
voorheen A. Bikkers & Zoon.
(OPGERICHT 1770)

POSTBUS No. 57
TELEFOON No. 2419
TELEGRAMADRES: BRANDSPUIT ROTTERDAM
POSTCHEQUE EN GIRO No. 26118

PSCH/A Rotterdam, 2 Februari 1925.-
NIJVERHEIDSTRAAT 15.

Den Edelachtbaren Heeren Burgemeester en Wethouders der Gemeente OUD-en NIEUW GASTEL

Edelachtbare Heeren,

Wy kwamen in het bezit van Uw schryven dd. 31 Januari jl. en zeggen U beleefd dank voor de daarin vervatte order, welke wy als volgt hebben genoteerd :

400 Meter hennepslang 2" is 85 m/m plat gemeten in lengten van 25 Meter ingebendeld met Storz-koppelingen dus :
16x25 Meter 2" hennepslang ingebendeld met Storz-koppelingen, voor den prys van .....ƒ 37,50 per slang van 25 Meter compleet.

2 stuks 2" standpypen, 1-spruit met doorloopende kraansleutel, voor den prys van...ƒ 75.- p.st

2 stuks straalpypen 2" met mondstuk en Storz-aansluiting, voor den prys van .....ƒ 12.- "

16½ stel extra Storzkoppelingen 3", voor den prys van .....ƒ 6,50p.st

een en ander met 10% korting, zoeals overeengenomen met het Bestuur der Waterleiding My. voor Noord-West-Brabant.

Inmiddels verbly ven wy,

met de meeste hoogachting,

N.V. BRANDSPUITENFABRIEK
voorheen A. BIKKERS & ZOON

In 1938 bestaat de vrijwillige brandweer 25 jaar. Om dit te vieren is er een feestavond voor het vrijwillig brandweercorps in café Rademakers.

V.l.n.r.
Jan Slootmans, Bertus Manjé, Kees van Ginneken, Bertus Nijman, Klaas den Ronden, Piet Bus en Math. Ribbens

Korpsbrevet vrijwillige brandweer

Het vrijwillige brandweerkorps droeg vanaf 1945 landelijk hetzelfde korpsbrevet. Nummer 1: Werd gedragen door de officieren en nummer 2 door de manschappen van 1945 tot 1968. Nummer 3: Werd gedragen van 1968 tot 1998. Nummer 4: Deze korpsbrevet en knoop waren niet populair bij de brandweer en werden het kopje koffie genoemd. Ze zijn daarom ook maar zeer kort gedragen. Nummer 5: Korpsbrevet en knoop midden en West Brabant.

Nummer 1

Figuur 2

Nummer 3

Nummer 4

Nummer 5

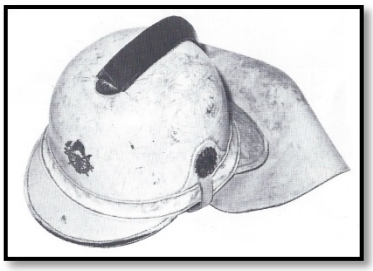

Tot 1955 droegen de brandweerlieden een baret ("klotje").
Hierna gebruikte men onbrandbare aluminium helmen (zie foto)

De Gastelse brandweer in actie in 1958.
Op de foto's ziet men Jan van Ginneken, Toon Damen en Bertus Nijman

Plannen voor de bouw van een nieuwe brandweergarage

In de vergadering van 11 december 1959 wordt er een voorstel gedaan voor de stichting van een nieuwe brandweergarage. De voorzitter merkt – met verwijzing naar prae-advies no. 104 op – dat burgemeester en wethouders voorstellen te besluiten om over te gaan tot de bouw van een brandweergarage op het kadastrale perceel sectie D no. 366 en voor de uitvoering hiervan op de begroting voor het dienstjaar 1960 een krediet beschikbaar te stellen van Fl. 68.500,—.
Spreker brengt vervolgens onder de aandacht dat burgemeester en wethouders bij nader inzien tot de conclusie zijn gekomen dat de plaats voor het oprichten van een brandweergarage op de hoek van de Rolleweg en de Oudendijk niet erg gelukkig is en dat uitgezien wordt naar een plaats die meer geschikt is. Zo spoedig mogelijk zullen hieromtrent nadere voorstellen worden gedaan.

Met uitzondering van de plaats van het gebouw, blijft het hiervoor vermelde prae-advies gehandhaafd. Spreker wijst er verder op dat, naar het oordeel van burgemeester en wethouders, het gebouw beter op zijn plaats zou zijn achter het nieuwe gemeentehuis. Jammer, dat de beschikbare ruimte ter plaatse vermoedelijk te klein zal zijn om het ontworpen gebouw daar te plaatsen. Van de kadastrale eigenaar van de grondstrook, die voor een gedeelte voor de bouw van de brandweergarage mede nodig zal zijn, is het bericht ontvangen, dat in de loop van de maand januari 1960 een voorstel tegemoet kan worden gezien onder welke voorwaarden bedoelde grondstrook kan worden aangekocht.

Hierbij dient rekening te worden gehouden met de omstandigheid dat de Nederlands Hervormde gemeente er zich op beroept dat de strook door verjaring haar eigendom is geworden. Burgemeester en wethouders zullen trachten deze puzzel tot een gunstige oplossing te brengen. De heer Akkermans zegt dat het aanbeveling verdient met een definitief voorstel te komen. Doet men dit niet dan loopt men de kans dat vanwege de situatie ter plaatse later weer veranderingen in het ontwerp moeten worden aangebracht. De voorzitter antwoordt dat dit op grond van de door hem gedane mededeling helaas niet mogelijk is. Hij wijst er verder op dat, ter voorkoming van stagnatie het gewenst is, dat de raad direct het benodigde krediet verleent dat voor de bouw nodig is. De heer Akkermans blijft van mening dat, op de door hem aangevoerde grond, deze gang van zaken niet juist is.

Nieuwe Brandweerwagen

In 1959 wordt er een nieuwe brandweerwagen in gebruik genomen. Dit is de Daf A1300 BA. De opbouw wordt gedaan bij Gebroeders Kronenburg te Hedel. Kronenburg begon in 1823 met de fabricage van brandweermaterieel. Later werd ook het bouwen van stoombrandspuiten ter hand genomen. In de twintiger en dertiger jaren werd vaak gebruik gemaakt van een Ford TT en een Ford V8 voor de brandweeropbouw.

In de vijftiger jaren werden de eerste brandweerwagens, gebouwd op Amerikaanse truck chassis, afgeleverd aan onder andere het Amerikaanse en Duitse leger.

Dit was de Dodge Brother type PM kenteken N-59948. Deze werd in 1945 opgebouwd in Oud Gastel bij Carrosseriebedrijf Akkermans & Hack. Deze brandweerwagen zou dienst doen tot 1959.

De bouw van brandweerwagens werd later de specialiteit van Kronenburg.

Gedurende de vijftiger en zestiger jaren werden veel voertuigen van Kronenburg, bestemd voor gemeentelijke brandweren, gebouwd op een chassis van DAF.

Daf A1300 BA

Samenstelling vrijwillige brandweer in 1963

In 1963 bestond de vrijwillige brandweer uit de volgende personen: Piet Damen, Fien van Ginneken, Bertus Nijman, Frits Slootmans, Toon Damen, Kees van Ginneken jr., Kees van Ginneken Sr., burgemeester Andriessen, Sjaak Hagenaars, Math Ribbens, Sjaak Engelen, Janus van Hasselt, Bart de Mooij, Jos Mies, Cees Bus, Theo Mulders, Wim Willemse, Jan de Veth, Simon Verholen, Wout van Merrienboer, Corry van Hooijdonk, Din de Blaaij, Simon van Alphen en Adrie Engelen.

Vrijwillige brandweer bestaat in 1963 50 jaar

In 1963 bestaat de vrijwillige brandweer 50 jaar en heeft net nieuwe uitgaansuniformen aangeschaft. Tevens worden er twee jubilarissen gehuldigd: Simon Verholen en Math Ribbens zijn allebei 25 jaar lid. Math Ribbens is tevens commandant en heeft de pensioengerechtigde leeftijd al overschreden. Het wordt voor hem dus tevens een afscheid. Dat geldt ook voor Bertus Nijman.

Math Ribbens ontvangt uit handen van de burgemeester de zilveren medaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau en de heer Bertus Nijman krijgt de bronzen medaille. De brandweerlieden traden aan in hun nieuwe uniformen.

Het korps op de Markt.
Staande v.l.n.r.: Piet Damen, Fien van Ginneken, Bertus Nijman, J. Slootmans, Toon Damen, C. van Ginneken, C. van Ginneken, burgemeester Andriessen, Sjaak Hagenaars, Mat Ribbens, Sjaak Engelen, Janus van Hasselt, Bart de Mooij, Jos Mies, Cees Bus, Theo Mulders en, Wim Willemse.
Hurkend v.l.n.r.: J. de Veth, S. Verholen, W. v. Merrienboer, C. v. Hooydonk, Din de Blaaij, S. v. Alphen, A. Engelen en J. Jacobs.

Bertus Nijman krijgt door burgemeester Andriessen de bronzen medaille van Oranje Nassau opgespeld

Burgemeester Andriessen speldt Commandant Math Ribbens de gouden onderscheiding van Oranje Nassau op

Commandant Math Ribbens wordt gefeliciteerd met zijn onderscheiding

Commandant Math Ribbens spreekt zijn dankwoord uit in de raadszaal

Brandweerinspecteur van de Corput was aanwezig bij de huldiging en het afscheid van commandant Math Ribbens

Communicatie

In de vergadering van januari 1966 stelt de voorzitter – als hoofd van de brandweer – een toelichting op het gebruik van walkietalkies voor. Er zijn plannen om de brandweerkorpsen te voorzien van mobilofooninstallaties. De voorzitter is van mening dat voor de brandweer in de gemeente Oud- en Nieuw Gastel een mobilofooninstallatie niet nodig is en bovendien te duur is. De brandweer vindt dat in plaats hiervan in de behoefte kan worden voorzien door de aanschaf van walkietalkies. De voordelen van walkietalkies zijn onder meer:

- Gemakkelijker contact tussen politie en brandweercommandant;
- Hulp van brandweer in omgeving (Roosendaal) kan worden opgeroepen door middel van dit communicatiemiddel;
- Bij branden in de nacht kan de commandant worden bereikt door politie en hoofd van de brandweer;
- Oproepen van de brandweer bij twee gelijktijdige branden, vooral in de nacht;
- Oproepen politie, arts, geestelijke bij brand. Bijv. ook bij autobrand op een weg;
- Oproepen politie, indien deze surveilleert;
- Indien de vrijwillige brandweer tijdens oefeningen, dan wel tijdens controle van brandkranen nodig is, kan deze worden opgeroepen;
- Communicatie tussen commandant en bevelvoerder is mogelijk;
- Oproepen centrale post op de brandweerkazerne.

Het college van burgemeester en wethouders is niet eerder met een voorstel tot aanschaffing van walkietalkies gekomen, omdat de plaatselijke brandweer in het verleden dringender zaken nodig had.

Nu er wordt gesproken over mobilofooninstallaties, kan in deze gemeente worden volstaan met walkietalkies. De met walkietalkies genomen proeven voldoen uitstekend en dit communicatiemiddel kan niet als luxe worden gezien. De voorzitter vindt het van belang dat de post hiervoor op de begroting zal kunnen worden gehandhaafd. Mevrouw Akkermans vindt een walkietalkie "super de luxe".

Ten aanzien van het oproepen van de politie kan worden gesteld, dat het politiebureau niet altijd bezet is. Bovendien vertoeft de politie vaak buiten een straal van 6 kilometer, dus buiten het bereik van de walkietalkie. De telefoon kan evengoed dienen als communicatiemiddel. De walkietalkie vertoont ook minpunten en is niet volmaakt. Het zijn relatief hoge uitgaven voor de gemeente. Spreekster vraagt zich verder af of de noodzaak ervan kan worden aangetoond. Zij zelf noemt het gebruik nuttig bij 40 procent der branden.

De voorzitter antwoordt hierop dat de politie bij afwezigheid op het bureau ook in andere gevallen via de patrouillewagen kan worden opgeroepen. De plaatselijke politie is alleen dan buiten een straal van 6 km. indien nachtdienst wordt verricht in combinatie met het district Breda. De voorzitter wijst nogmaals op de prettige ervaring bij demonstratie van de walkietalkie. Het is verantwoord de voorzieningen t.b.v. de plaatselijke brandweer tot het redelijke op te voeren. Als er zelfs sprake is van mobilofoon voor brandweer, dan is de walkietalkie zeker verantwoord.

Spreker vindt het onderling contact van het grootste belang. De heer Ruijten vindt dat het telefoonnet zo dicht is dat een walkietalkie niet verantwoord is voor onze kleine gemeente. Het is "super de luxe". Voor gemeenten als Rotterdam is het zonder meer verantwoord. Spreker heeft persoonlijk met mobilofooninstallaties gewerkt. Zijn praktijk is geweest, dat deze in het begin veel wordt gebruikt. Zodra het nieuwtje er af is, verflauwt de controle, welke belangrijk is. Ook bij demonstraties worden de mobilofoons uitgebuit (als "leuk speelgoed"). Spreker kan niet inzien dat bij een en dezelfde brand walkietalkies nodig zijn. Immers alle brandweerlieden zijn vlak bij elkaar. Het oproepen van de brandweerkazernepost kan evengoed telefonisch geschieden.

De voorzitter heeft prettige ervaringen met de mobilofooninstallatie, die was geplaatst op het gemeentehuis in zijn vorige gemeente ten behoeve van de watersnood. Elke veertien dagen werden er oefeningen gehouden. De voorzitter benadrukt nogmaals de noodzaak van walkietalkies, vooral voor de nacht. 's Nachts brengt de telefoon geen oplossing. De heer van Hassel heeft zich nader laten voorlichten over walkietalkies. Hij is tot de conclusie gekomen, dat een walkietalkie bij plaatselijke branden voor contact onderling voornaam is. Als verder gesteld kan worden, dat er een mensenleven door gered kan worden, is de uitgave alleszins verantwoord. De heer Van Zundert vraagt waar de drie aan te schaffen apparaten zullen worden opgesteld, centraal of verspreid in de gemeente. Immers als de politie er een in de patrouillewagen heeft, is deze bij brand niet beschikbaar. Hoewel de voorzitter meedeelt, dat bij verspreid opstellen deze bij brand door het oproepen toch bij elkaar komen, ziet de heer Van Zundert het gebruik van walkietalkies toch nog maar als half werk.

Over de juiste plaatsing van de toestellen zal de brandweer zich nog nader beraden. De heer Koevoets verwondert zich erover dat de heer Van Hassel, die brandweerman is, niet op de hoogte was van het voornemen walkietalkies aan te schaffen. De heer Van Hassel licht toe dat dit besloten is op een vergadering waarop hij later, na het besluit, aanwezig was. Mevrouw Akkermans vraagt verder naar het aantal branden in de gemeente in de afgelopen jaren. De voorzitter zegt, dat dit zeer verschillend is en kan zijn. In 1965 waren er 4 branden en in 1964 ongeveer 13. Mevrouw Akkermans voegt hieraan toe, dat dan walkietalkies relatief toch veel kosten en vraagt zich verder af, wat er bij de branden die hebben plaatsgevonden niet gebeurd zou zijn, indien er wel walkietalkies geweest zouden zijn. Hierop kon de voorzitter uiteraard geen antwoord geven. Wethouder Ernest heeft de noodzaak ingezien van een walkietalkie bij een bedrijfsbrand waar aan twee zijden van een groot gebouwencomplex geblust werd. Verder is een dergelijk apparaat van belang als de wateraanvoer van ver moet komen. De heer Geleijns haalt een voorbeeld aan van een brand op Overesselijk, waar het contact tussen de brandweerlieden zoek was. In zo'n geval zou een walkietalkie uitkomst kunnen bieden. De raad geeft de wens te kennen het voorstel tot aanschaffing van 3 walkietalkies in stemming te brengen. Na hoofdelijke stemming worden 9 stemmen vóór en 4 stemmen tégen aanschaffing uitgebracht, zodat is besloten tot aanschaffing over te gaan.

Hogedruk-nevelspuit

In de raadsvergadering van 26 oktober 1966 wordt een voorstel gedaan tot de aanschaf van een hogedruk-nevelspuit. De heer Ruijten kan zich daarmee wel verenigen, maar het merk van het chassis komt spreker het minst wenselijk voor. Het Commer-chassis heeft – aldus spreker – onderaan op de lijst gestaan van de in de handel zijnde chassis. Naar de mening van spreker is het DAF-chassis het beste, hoewel bijv. een Mercedes of Volvo-chassis ook goed is. In ieder geval wordt het Commer-chassis afgewezen. Voorts bepleit spreker een dieselmotor, zeker als deze ook wordt gebruikt voor de aandrijving van de pomp van de nevelspuit. Een diesel is zeer betrouwbaar en is bovendien voordeliger in brandstofverbruik. Spreker brengt naar voren, dat de brandspuitenfabriek wel een vaste relatie zal hebben voor de chassis en daarom in het onderhavige geval een Commer-chassis aanbeveelt. Men moet zich hierdoor niet laten leiden.
Op de betreffende vraag van de heer Ruijten deelt de voorzitter mede, dat de brandweerinspectie geen advies uitbrengt betreffende het merk van het chassis. Dit wordt geheel aan de gemeente overgelaten. De voorzitter heeft zowel een Commer- als een DAF-chassis gezien en is tot de conclusie gekomen, dat het Commer-chassis aantrekkelijker is qua opbouw, opstap, ruimte in cabine, sierlijkheid. De voorzitter somt een hele reeks van namen van gemeenten op, die voor de brandweer-nevelspuit een Commer-chassis hebben aangeschaft, waaronder de gemeenten Rotterdam en Utrecht. De Commer heeft een benzinemotor.

Zowel de brandweerinspectie als de brandspuitenfabriek van Bikkers zeggen dat het Commer-chassis het meest geschikt is voor een nevelspuit. Bij informatie in enkele gemeenten is gebleken, dat men zeer tevreden is over het Commer-chassis. De heer Ruijten kan zich niet aan de gedachte onttrekken dat enkele aantrekkelijke dingen bij het Commer-chassis, zoals door de voorzitter opgesomd, een bepaalde verkooptactiek kan zijn. Men moet, aldus spreker, letten op de duurzaamheid en betrouwbaarheid.

De voorzitter leest de volgende passage uit een brief voor:
"*De Commer- en Karrier-benzinemotoren behoren tot de meest moderne mengselmotoren, die momenteel ter beschikking staan van het bedrijfsleven. Deze motoren zijn zeer vooruitstrevend in het bewust bereiken van een hogere levensduur en grote betrouwbaarheid door nl. het voor slijtage meest belaagde gedeelte der motoren, t.w. de cilinderwanden te voorzien van een uitermate slijtage-vast oppervlak. Men heeft daarbij gebruik gemaakt van het procedé Van der Horst, waarbij zeer hard chroom op het cilinderoppervlak wordt neergeslagen en volgens een geoctrooieerde werkwijze zodanig poreus gemaakt wordt, dat dit oppervlak de voor de smering benodigde smeerolie vasthoudt. Niet alleen wordt hierdoor de mechanische slijtage beperkt, maar ook is een dergelijk oppervlak in bijzonder hoge mate corrosiebestendig.*"

De heer Van der Mast is van mening dat het merendeel der gemeenten, o.a. Roosendaal en Breda, wagens met een DAF-chassis hebben. Spreker stelt voorts, dat degenen die met Commer hebben gereden aanhoudend mankementen hebben. De voorzitter ontkent niet dat DAF-chassis worden gebruikt bij gemeenten voor andere dan brandweerdoeleinden. De voorzitter zal nader advies inwinnen over het Commer-chassis en het DAF-chassis en

tevens de mogelijkheid onder ogen zien of een motor met dieselolie mogelijk is. In afwachting van dit advies wil de heer Ruijten het agendapunt aanhouden.

De voorzitter stelt voor in ieder geval het krediet beschikbaar te stellen teneinde de goedkeuring van Gedeputeerde Staten hierop te verkrijgen. Het nader advies zal t.z.t. aan de raad worden overgelegd. De heer Ruijten kan zich met het verlenen van het krediet verenigen. Hij verwacht echter dat bijv. een DAF-chassis iets duurder zal zijn. De heer Van der Mast merkt nog op dat de DAF-chassis in vele lengten kunnen worden geleverd naar gelang er een grotere cabine op gebouwd moet worden.

De heer Van Zundert vraagt zich af of het aanschaffen van een hogedruknevelspuit dringend noodzakelijk is. Hierop antwoordt de voorzitter dat de inspectie deze spuit dringend noodzakelijk vindt. In het kader van de regionale opzet van de brandweer zouden op dit punt voorzieningen moeten worden getroffen, maar men is hierop teruggekomen. In de oorspronkelijke opzet van de regionale organisatie van de brandweer zou de gemeente kunnen volstaan met de huidige spuit. In de huidige tijd van bezuiniging vindt de heer Van Zundert de kosten van een nevelwagen erg hoog. De voorzitter attendeert hem erop dat getracht moet worden de voorzieningen ten behoeve van de brandweer zo goed mogelijk te treffen. Een investering van fl. 50.000 lijkt hoog, maar indien men daar tegenover stelt dat hierdoor mensenlevens kunnen worden gered, is het minimaal. De heer Geleijns bepleit een nevelspuit. Hierdoor kan sneller en directer hulp geboden worden. Men kan daarbij denken aan bijv. de brand in de meisjesschool. De heer Van Zundert brengt in herinnering dat indertijd bij de verbouw van de meisjesschool de kosten ad fl 15.000 voor een tweede trap te hoog waren in het kader van de totale voorzieningen. Deze F 13.000 betreffen ook een voorziening om gevaren te voorkomen en toch is het door de inspectrice van het lager onderwijs niet goedgekeurd. De voorzitter is het met betrekking tot dit laatste met de zienswijze van de heer Van Zundert eens. Echter, ten aanzien van onderwijsaangelegenheden moet er de instemming zijn van de inspectrice. Wethouder Vrolijk merkt hierbij op dat dit geen raadsbeslissing is geweest en de raad daarom hiervoor geen verantwoording kan dragen. Betreffende de beschikbaarstelling van een krediet voor de hogedruk-nevelspuit wensen de heren Van Zundert en Marcelissen stemming. Bij hoofdelijke stemming werden 7 stemmen vóór en 4 stemmen tégen uitgebracht, zodat bij meerderheid van stemmen het krediet van fl. 50.000 beschikbaar wordt gesteld.

Kazerne aan de Oudendijk

Op 10 december 1966 wordt de nieuwe brandweerkazerne aan de Oudendijk officieel in gebruik genomen. De vrijwillige brandweer was tot nu toe ondergebracht in het voormalige pakhuis van de Boerenbond. In dit kille, oude en vochtige gebouw, waarin vroeger kunstmest lag opgeslagen, was het materiaal aan roestvorming onderhevig. De bouw van de nieuwe kazerne

De nieuwe brandweerkazerne aan de Oudendijk

was aanbesteed aan C.A. van Ginneken en Zn. te Oud Gastel. In de kazerne zullen een manschappenwagen, een rijdbare en een draagbare motor pomp worden ondergebracht. De brandweer telt 22 manschappen en 3 persluchtdragers.

In de vergadering van 28 december 1966 wordt nogmaals gediscussieerd over het aanschaffen van een DAF of een Commer. Uiteindelijk wordt met stemming van 9 tegen 4 besloten om voor het Commer chassis te gaan. Deze brandnevelspuit zou tot 1977 in dienst blijven.

De Commer hogedruknevelspuit gebouwd bij Bikkers in Rotterdam

De officiële overdracht van de nieuwe Commer-brandweerauto. V.l.n.r. Adrie Engelen, Cor van Hooijdonk, burgemeester Andriessen, Commandant Jan de Veth. Op de achtergrond Wout van Merriënboer en Jan van Ginneken in de nieuwe brandweerkazerne

Burgemeester Andriessen en commandant Jan de Veth poseren voor de nieuwe Commer brandweerwagen

De vrouwen van de brandweerleden met commandant Jan de Veth bij de nieuwe brandweerwagen in de brandweerkazerne aan de Oudendijk

In januari 1969 zijn er vijf jubilarissen bij de vrijwillige brandweer van Oud Gastel. In zaal Dreefzicht werd op grootse wijze een vijftal dienstjubilea herdacht. Het betrof commandant A. Damen, hoofdbrandwacht P. Damen, bevelvoerder C. van Hooijdonk, en hoofdbrandwacht S. Verholen, die uit handen van de burgemeester de vrijwilligersmedaille met oorkonde mochten ontvangen alsmede de onderscheiding van het hoofdbestuur van de commissie van brandweeronderscheidingen. Tevens nam de heer P. Damen afscheid in verband met zijn leeftijd. De burgemeester reikte de volgende diploma's uit: chauffeur-pompbediende aan D. de Blaaij, J. Moerings, A. van Poeijer en G. van der Heijden. Persluchtmasker aan J. Moerings, G. van der Heijden, F. Lauwerijssen, W. van Zundert en P. Broos. Kadercursus IV aan W. van Merriënboer en A. Engelen. Hierna was er nog een diner bij Jos Mies.

Burgemeester Andriessen biedt de 5 onderscheiden brandweermannen zijn gelukwensen aan

1972. Demonstratie brandweeroefening 2 deelneemsters met spuitmond. Jury commandant Jan de Veth en Marie de Veth-Luijten.

Jurylid Marie de Veth-Luijten met leden brandweerkorps en belangstellenden

Burgemeester Theo Andriessen decoreert brandweerman Jan van Ginneken met lintje Oranje Nassau

De vrouwen van de leden van de brandweer opgesteld voor de demonstratie

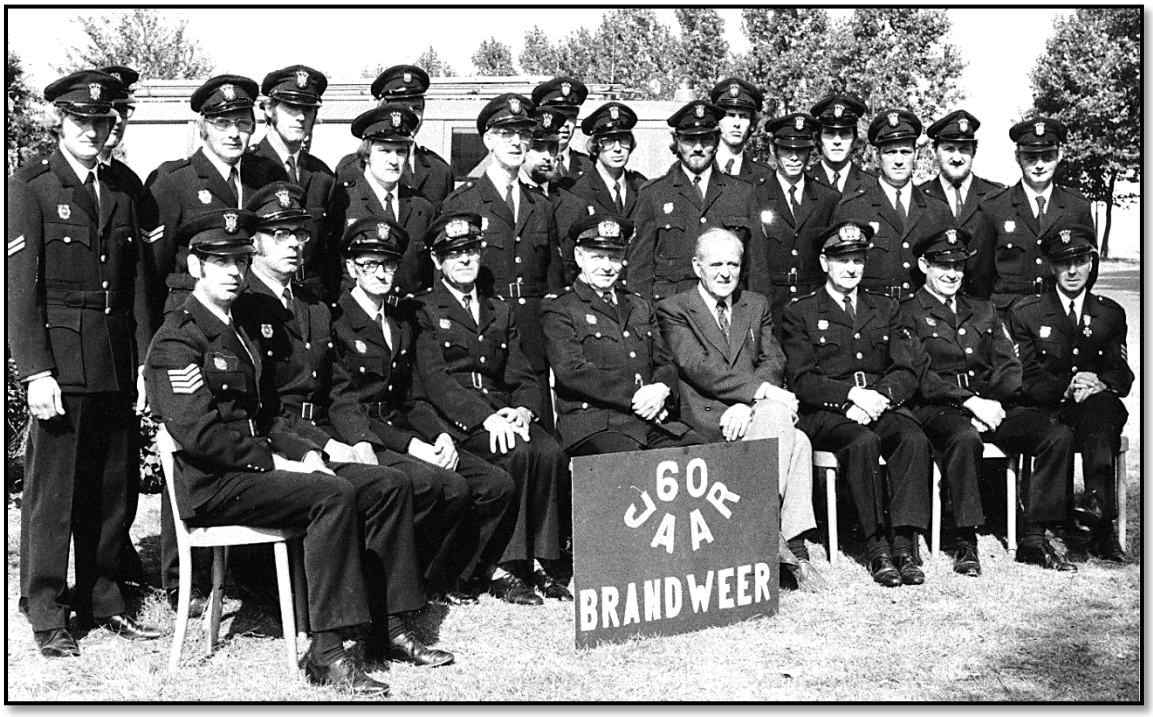

In 1973 bestaat de vrijwillige brandweer 60 jaar

De brandweer bestaat dan uit de volgende personen: Adrie Engelen, Wim Willemse, Jan van Ginneken, Toon Damen, Jan de Veth, Burgemeester Andriessen, Corry van Hooydonk, Wout van Merriënboer, Fien van Ginneken, Jack Moerings, Arnold van Poeijer, Cees Damen, Wijnant Bles, Wijnant van Zundert, Hoedemakers, Geert van der Heijden, Janus van Hasselt, Wim Dictus, Ad Buckens, Peter Buurstee, Frans Lauwerijssen, Peter Smith, Kees Huijbregts, Theo Timmermans, Jos Mies, Piet Broos, en Frans Hagenaars.

Viering 60-jarig bestaan in Zaal Mies

1973 Brandweerkorps bestaat 60 jaar

Zittend: Mien van Ginneken-Segers, Jos Mies, Adrie Engelen, Janus van Hasselt, mevr. Mies-Kop, mevr. de Mooij mevr. Cor van Hasselt, Bart de Mooij, Kees Bus, An Bus-Rombouts, mevr. Damen-Franken, Piet Damen, Kees Damen mevr. Damen-Kerstens. Staand: Jan de Veth, Marie de Veth-Luiten, Wijnand van Zundert, afgezant uit Breda, Laurent Vrolijk, Mevr. Engelen, Van Poeijer, mevr. Andriessen, mevr. van Ginneken, Vincent van Ginneken, burgemeester Andriessen, mevr. van Hooydonk-Rijsdijk, Kees van Ginneken, mevr.?, Corry van Hooijdonk, mevr. Damen-Thijs, Jan Slootmans, mevr. de Beukelaer-van Poeijer, Nol van Poeijer, Willem Willemsen, Ans Willemsen-van Nispen, mevr. van Merriënboer-Mulders.

Op 9 september 1974 overlijdt brandweercommandant J. de Veth. Hij was sinds 1938 lid van de vrijwillige brandweer, waarvan de laatste 10 jaar als commandant.

Begrafenis van commandant van de vrijwillige brandweer Jan de Veth. De overledene wordt begeleid door leden van de brandweer v.l.n.r. W. van Zundert, C. Huijbregts, A. Engelen, F. Lauwerijssen en Jac. Moerings met vervolgens onbekend, C. van den Aarsen, zijn echtgenote M. de Veth – Luijten, J. van Sprundel - de Veth zijn zus en zijn broer W. de Veth.

Stil Alarm

In 1976 wordt er een voorstel gedaan tot de aanschaf van een stil alarm ten behoeve van de vrijwillige brandweer. Op 25 augustus 1976 wordt er om een krediet verzocht. De heer De Jongh verzet zich niet tegen "stil alarm", maar gezien het feit dat de gemeente al heeft geïnvesteerd in een nieuwe brandweerwagen stelt hij voor de voorliggende kredietaanvrage op te schorten. De voorzitter kan de opschorting niet delen. De Jongh memoreert dat het stil alarm al een jaar of drie, vier "op het lijstje" staat.

De Jongh kon zich aanvankelijk niet met een stil alarm verenigen, temeer daar in de praktijk nogal eens is gebleken dat de apparatuur voor stil alarm mankementen vertoont. Tegenwoordig is de apparatuur echter goed te noemen. Getracht moet worden voor 1 januari 1977 de zaak rond te hebben uit financiële overwegingen (100 exemplaren voor drie brandweerkorpsen), maar ook op grond van het feit, dat de andere brandweerkorpsen het stil alarm al hebben. Uit een schrijven van de PTT blijkt verder dat er per 1 januari 1976 geen gebruik meer gemaakt kan worden van de sirenes. Spreker vindt het momenteel de uiterste tijd over te gaan tot stil alarm.

Aanschaf nieuwe brandweerwagen

In de vergadering van 25 februari 1976 gaat de voorzitter in op de toezegging betreffende een offerte bij DAF voor het chassis van een tankautospuit hoge-lage druk voor de brandweer. De burgemeester heeft nader contact gehad met de heer Ruijten. Laatstgenoemde wil graag als raadslid zijn deskundige visie geven op zijn nader onderzoek. De heer Ruijten stelt voorop dat zowel Mercedes-Benz als DAF een goed chassis hebben. Mede aan de hand van gegevens van de DAF-fabrieken geeft spreker zijn visie. Het DAF-chassis heeft enkele duidelijke pluspunten. Dit komt tot uitdrukking in de prijs, die ongeveer fl. 3500 hoger ligt, dan die van Mercedes. De motor van de Mercedes heeft een toerental van 2800 en heeft dan zijn maximum capaciteit. De DAF heeft het systeem van de Engelsen overgenomen, waardoor de motor nooit op de maximum capaciteit komt. Dit betekent een langere levensduur. De DAF-motor heeft met minder toeren dezelfde capaciteit. Vergelijkenderwijs haalt spreker aan dat als een voetganger dezelfde afstand kan afleggen met minder voetstappen, zijn schoenzolen langer meegaan. Voor laadvermogen geeft Mercedes het maximum tonnage aan. DAF heeft nog een extra capaciteit van drie ton. Dit is zeer belangrijk; ook voor de toekomst. De DAF heeft ook een veel bredere band en een betere weggrip. Dit is voor een brandweerwagen zeer belangrijk als met grotere snelheden moet worden gereden. Er is hierdoor een grotere veiligheid.
De DAF komt met een primeur: een complete manschappenwagen geheel hydraulisch kantelbaar. Bij storingen en reparaties geeft dit een enorm voordeel. Een niet opportuun punt zou kunnen zijn, dat DAF een nationaal product is. De heer Ruijten adviseert ten slotte een DAF-chassis aan te schaffen. Deze is in productie genomen, doch is nog niet prijsgegeven aan de pers. Dit laatste zal zeer binnenkort gebeuren. Alsdan zullen brandweercommandanten en gemeentebesturen worden uitgenodigd. Spreker zou het op prijs stellen zo nodig nadere informatie in te winnen bij deskundigen van de DAF om de gedane mededeling te toetsen.

De voorzitter stelt het op prijs dat de heer Ruijten zo uitvoerig mogelijk een studie heeft gemaakt van het chassis. De heer Roosendaal vraagt naar het verschil bij de onderscheidene merken van de "dagelijkse kosten". De heer Ruijten preciseert door te vermelden: brandstofverbruik, levensduur banden, onderhoud, enz. Spreker weet gegarandeerd dat deze kosten bij de DAF lager zullen zijn per draaiuur. Bij grotere storingen zijn de fabrieken voor het leveren van onderdelen bij wijze van spreken vlak bij de deur. Hoewel de voorzitter het met wethouder Vrolijk formeel eens is, dat de keuze van het chassis een zaak is van uitvoering van een raadsbesluit tot beschikbaarstelling van krediet voor de brandweerauto, meent de voorzitter toch de keuze van het chassis op verzoek van de raad in stemming te moeten brengen. Voor DAF stemmen: mevrouw Akkermans en de heren Akkermans, Geleijns, Marcelissen, Oomen, Roosendaal, Ruyten, dus 7 stemmen voor. Tegen DAF stemmen: mevrouw Hendrickx en de heren Ernest, Jansen, De Jongh, Van Merriënboer, Vrolijk, dus 6 stemmen tegen. De raad spreekt zich daarom uit voor een DAF-chassis met 7 stemmen voor en 6 stemmen tegen. Deze brandweerwagen werd in 1977 in gebruik genomen, en deze zou dienst doen tot 1995.

Nieuwe brandweerauto voor korps in Oud Gastel

1977. De nieuwe brandweerwagen: een DAF FF1600DT T2400, gebouwd bij Den Hartog in Beesd

Samenwerking

De brandweer werkt in 1978, zowel plaatselijk als regionaal, in zeer goed teamverband zodat van een voortdurende paraatheid kan worden gesproken.
De inzet heeft gezorgd dat deze paraatheid kon worden opgevoerd. De ingebruikneming van een nieuw voertuig, met gecombineerde hoge- en lagedruk, heeft zonder meer de paraatheid verhoogd, maar tevens een aanpassing geleverd aan de materieelvoorziening zoals deze ook elders is of zal worden ingevoerd. Het z.g. stil-alarmsysteem, waardoor een sneller uitrukken wordt gewaarborgd leidt tot minder belangstelling van nieuwsgierigen, althans in de aanvang van het uitrukken. Hierdoor ontstaan geen verkeersproblemen of in ieder geval in veel mindere mate. Gesteld mag worden dat onze vrijwillige brandweer, door oefeningen en het volgen van cursussen zeer snel ter plaatse is. Zowel in theorie alsook in de praktijk, doet de vrijwillige brandweer steeds meer kennis van zaken op. Bij ongevallen van welke aard dan ook kan doeltreffend worden opgetreden. De taak van de brandweer is immers in de loop van de laatste jaren aanzienlijk gewijzigd, veel uitgebreider geworden en beperkt zich niet meer uitsluitend tot het bestrijden van branden.

Bijzonder goed is de samenwerking in regionaal verband. Er kan worden gerekend op een grote mate van medewerking vanuit de regio. Tevens kan gebruik worden gemaakt van materieel dat niet door elke afzonderlijke brandweer kan worden aangeschaft. Men kan er ook zeker van zijn dat hierbij steeds ruime aandacht wordt geschonken aan de financiële aspecten die bij aanschaf van materieel aan de orde komen. Inmiddels is de regionale brandweer door de minister officieel erkend. Dit houdt in dat een bepaald gedeelte van de materieelvoorziening door het rijk wordt vergoed, evenals dat bijdragen worden verleend in de personeelssector. In het kader van het ontwerp Rampenwet, die zeer binnenkort in de Kamer zal worden behandeld, krijgt namelijk ook de brandweer een belangrijke plaats toegewezen, Hopelijk is het mogelijk dit jaar extra aandacht te besteden aan een noodzakelijke uitbreiding van de brandweergarage met toebehoren.

1996. Afscheid van de gemeente Oud- en Nieuw Gastel en overgang naar samenwerking in regionaal verband

1989 Vrijwillig Brandweerkorps Oud Gastel
1e rij: Ad Buurstee, A. Buckens, J. Moerings, W. Buckens, Wil van Rijsbergen, J. Akkermans, W. Musters, C. Damen, A. Engelen, Fr. Hagenaars, A. Antens, M. van Ginneken, de Vries, B. van Ginneken, Arend Driesprong.
2e rij: Th. Timmermans, A. Frijters, J. Mol, Leo van der Kar, W. van Zundert, Van Hees, F. Lauwerijssen, C. Huijbregts, John van Caam, E. Schurings, J. Rijsdijk, W. de Reijer, A. van Poeier.

Mercedes-Benz 811D37, in 1991 gebouwd door Carrosserie Akkermans.

Deze wagen werd in 1991 in dienst genomen en bleef tot 2008 bij de Gastelse brandweer

Ook deze Mercedes-Benz 1124F36 werd gebouwd door Carrosserie Akkermans en werd in dienst genomen in 1995

De Mercedes-Benz 818D, werd in 2008 door Cambrie in Waalwijk. Hij werd in datzelfde jaar in dienst genomen

Op 4 maart 2015 heeft Ziegler Brandweertechniek een nieuwe tankautospuit LD/HD/SVM afgeleverd aan de brandweer in Oud Gastel. Het voertuig is gebouwd op een Volvo chassis, type FE 320 HP Euro 6.

Bronnen:

Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1811-1941 0363. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, juli 1912-september 1924
Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1811-1941 0273. Verslagen van de toestand van de gemeente, 1910-1919
Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1811-1941 0364. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, oktober 1924-mei 1927
Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1811-1941 0365. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, juni 1927-april 1930
Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1942-1970 0687. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, 1956-1959
Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1942-1970 0688. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, 1960-1961
Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1942-1970 0845. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, 1963
Gemeentebestuur Oud en Nieuw Gastel 1942-1970 0853. Notulen van de vergaderingen van de gemeenteraad, 1966

http://www.albert-baas.nl/kronenbunl.htm
Regionaalarchief West Brabant
Delpher
De geschiedenis van de brandweer in Nederland
Mondelinge mededelingen Nol van Poeijer

Lourdesreis van Gastelse Dames in 1958

Een bijdrage van Truus van Dongen

Inleiding

In 1958 bestond het bedevaartsoord Lourdes, waar Maria in 1858 aan de Heilige Bernadette was verschenen, 100 jaar en dat feest werd over de hele wereld gevierd. Ook in Oud Gastel werd het feest voorbereid door kapelaan W. van Dam, die geestelijk adviseur was van verschillende vrouwen- en meisjesverenigingen, zoals de Dames-congregatie, de Boerinnenbond en de V.K.A.J, de vrouwelijke katholieke arbeidersjeugd. Enkele jaren geleden was er onder zijn leiding al een comité gevormd, om de reis voor te bereiden. Ook gingen er nog enkele mannen mee, zoals de chauffeur de heer van Zundert uit Gastel. Verder Pater Aarts van de Witte Paters, een Gastelaar die later naar de Missie in Afrika is gegaan. Naast kapelaan Van Dam was Broeder Damiaan (mijnheer Koevoets), ook een Gastelaar, mede organisator van deze reis. Hij was al enkele jaren werkzaam voor zijn congregatie in Parijs en sprak vloeiend Frans. Er moest heel wat voorbereidend werk verricht worden, zoals slaap- en eetgelegenheden voor 52 personen. Meestal kon men wel terecht in kloosters, want hotels waren te duur en te gevaarlijk. Overal in Frankrijk waren zestig jaar geleden nog oorlogsruïnes zichtbaar en ook de wegen waren nog niet overal opgeknapt.
Als lid van de V.K.A.J. en een van de bedevaartgangster toentertijd, maakte ik een verslag van deze reis. U kunt het hieronder lezen.

Lourdesreis Oud Gastel 1958

Het vertrek op zondag 27 juli

Zondag 27 juli 1958 zal een van de belangrijkste dagen blijven voor Oud Gastel. Deze dag namelijk zouden in totaal 52 mensen, meisjes van verschillende verenigingen, kapelaan Van Dam, pater Aarts en niet te vergeten broeder Damiaan, vertrekken naar Lourdes, om voor al de inwoners van Oud Gastel op bedevaart naar Lourdes te gaan. Reeds drie jaar voor het tijdstip van vertrek werd door kapelaan Van Dam met de voorbereidingen begonnen. Zijn ideaal was om in 1958, bij de viering van het 100-jarig bestaan van het pelgrimsoord Lourdes, met een volle bus meisjes naar Maria te gaan om voor het welzijn en de toekomst van heel Oud Gastel te bidden. Veel hoofdbrekens heeft het gekost de reis uit te stippelen, de plaatsen aan te wijzen waar we het beste de nacht zouden doorbrengen en op welke manier deze grote bedevaart het best geleid zou kunnen worden. Kapelaan Van Dam had echter vlug een prima kracht gevonden, namelijk broeder Damiaan, die heel Frankrijk kent en dit heeft hij tijdens de reis ook aangetoond en bewezen.

’s Morgens om 6 uur kwamen alle pelgrims in de Congregatiezaal bijeen om de H. Mis bij te wonen voor het welslagen van onze bedevaart. De mis werd opgedragen door kapelaan Van Dam. Na de H. Mis gingen we nog even naar huis om onze koffers op te halen en wat te eten, waar natuurlijk niet veel van kwam. Van vader en moeder werd thuis hartelijk afscheid genomen, terwijl hier en daar nog raadgevingen werden mee-

gegeven. Dit ging bij ons het ene oor in en het andere oor weer uit. We zaten te veel in spanning over wat ons de komende 12 dagen te wachten stond. Door al deze bedrijvigheid was het kwart voor acht geworden en tijd om naar de Markt te vertrekken. Zus of broer of onze vrijers vergezelden ons naar de bus met de zware koffers op de fiets.

Op de Markt was het een drukte van belang. Kapelaan Van Dam zag je vanuit de verte al over de Markt hollen, terwijl broeder Damiaan overal rustig keek of alles in orde was en niemand iets had vergeten. Klokke acht was iedereen op de Markt present, maar lieve hemel, nu moest het gesjouw nog beginnen. Waar moesten al die koffers toch opgeborgen worden. Daarbij kwam nog een krat pils voor kapelaan Van Dam. Daar moest hij de dorst mee lessen onderweg, zei hij en hij moest toch op de been blijven. Onze chauffeur echter was heel handig en het duurde nog geen kwartier of de koffers lagen onder in de bagageruimte van de bus, terwijl de grootste koffers boven op de bus werden bevestigd. Nu kwam de kunst om de meisjes in de bus te krijgen, want ze waren gewoon niet van hun jongens weg te slaan. Afscheid nemen is altijd wel een beetje zwaar, dat kon je trouwens wel merken aan Riet van Zundert, die zo in extase was, dat ze er helemaal geen erg in had dat haar fles limonade langs haar lijf in honderd stukken op de grond viel!

Even voor half negen had broeder Damiaan, onze technische leider, het dan toch voor elkaar gekregen, dat alle meisjes op hun plaats zaten. Er was namelijk nog een oponthoud geweest. Juffrouw Akkermans was nog ten tonele verschenen en allemaal moesten we de juffrouw nog vaarwel zeggen. Het werd nu hoog tijd af te reizen, want de H. Mis van half acht was al uitgegaan; het was dan ook een gezellige drukte rond de kerk. De bus maakte een ererondje over het Marktplein, handgewuif van weerskanten en daar gingen we…. het onbekende tegemoet. Er heerste direct een prima stemming in de bus. Druk werd er geredeneerd over het afgelopen uur en sommigen lachten zichzelf uit, omdat ze op de Markt zo lang werk hadden gehad! In de Kerkstraat en op de Roosendaalsebaan stonden de mensen al te wuiven. Mijn zus Fransien gebruikte zelfs haar muts opdat ik het toch maar goed zou kunnen zien.

De grens over

We reden met een matig gangetje en na vijf minuten waren we al in Roosendaal, op weg naar de grenspost in Nispen. Daar werden onze papieren en passen nagekeken en alles in orde bevonden. De douanen waren erg vriendelijk, zeker omdat het zondag was. Enkele minuten later reden we België binnen. In de bus werd de tijd gekort door met een gezellig babbeltje, een lied en het kijken naar de prachtige villa's, die in de forensenplaats Brasschaat, even voor de stad Antwerpen, staan.
Brussel kwam in zicht. We passeerden de Expo, een machtig groot geheel, maar dat zullen we op een andere tijd wel eens gaan bekijken. Nu was onze tijd kostbaar. Onze eerste stopplaats was bij de Koekelkerk in Brussel. Dat is een prachtige grote basiliek, toegewijd aan het H. Hart. Voordat men de kerk betreedt, moet men een grote hoeveelheid trappen beklimmen. Deze kerk is de Belgische Nationale Basiliek en staat op een kleine heuvel. Er worden ook Koninklijke Huwelijken en Uitvaarten in gehouden en ook Katholieke Congressen. Na de bezichtiging ervan reden we in één ruk door naar Frankrijk. België is niet zo lang en binnen anderhalf uur stonden we aan de Franse grens.

We waren aangekomen in de grensplaats Bois-Bourdon. Ook hier waren de douanen heel schappelijk en weldra reden we Bettignies binnen, de eerste plaats in Frankrijk.
Intussen was het bij enen geworden en voelden we onze magen knagen. Even uitkijken, waar we konden eten en eventjes later zagen we een mooi mals stuk gazon, omzoomd door kleine bosjes, waar we heerlijk onze benen konden strekken. Het eten smaakte prima en kapelaan Van Dam had al vlug een flesje pils voor de dag getoverd en zat er wezenlijk van te genieten. Het was rustig en stil, iedereen genoot. Opeens werd dit rustige tafereeltje verstoord door het claxonneren van een auto die met een matig gangetje op ons groepje aan kwam rijden. We dachten, maak nou zo'n kabaal niet, de weg wordt toch niet versperd, maar onze ogen puilden uit van verbazing toen er werd gestopt. Louis Peeters van de mulder en Tommie Hennekam stapten uit de wagen. Ze kwamen van de Riviera af en hadden de Nederlandse bus direct in de gaten. Dat was voor ons even een verrassing, net de Franse grens gepasseerd en nu al Hollanders ontmoeten, nog wel Gastelaars. Dat was kras. Er werd even over en weer gepraat en Louis moest beloven dat hij zeker en vast de groeten in Gastel over zou brengen, wat hij ook zou doen. Sommige meisjes moesten het natuurschoon nog bewonderen en jullie snappen natuurlijk wel, wat ik bedoel, heel netjes uitgedrukt.

Om 2 uur gingen we weer verder, op weg naar Parijs. Voor we in Parijs aankwamen, bezochten we een kerk, die op een grote heuvel staat. De plaatsnaam is door mijn hoofd geschoten. Het merkwaardige van de bouw van deze kerk is, dat het bouwmateriaal door ossen naar boven is getransporteerd, omdat het voor gewone werklieden onmogelijk was. Als aandenken hieraan zijn op verschillende plaatsen aan de kerk ossenkopversieringen aangebracht.
Om 6 uur aten we onze laatste boterhammen van thuis op en nu ging het echt op weg naar Parijs, de Lichtstad, zoals hij wordt genoemd. Om 8 uur reden we Parijs binnen en broeder Damiaan legde de chauffeur haarfijn uit, welke straten er gevolgd moesten worden. Als men in Parijs niet bekend is, valt het niet mee om een bepaalde wijk te vinden, alle straten lijken op elkaar. De broeder met zijn ervaring was er prima thuis en het duurde dan ook niet lang of we stonden voor de poort van Pax Christi, het kloos-ter, waar we 2 dagen zouden verblijven.

Toen we de bus uitstapten, viel ons oog op een oud vrouwtje, dat op een bank zat.

Het gaat hier om de kathedraal van *Laon*. Over de 16 ossen die op de torens zijn geplaatst, bestaan veel legenden. We spreken over het eind van de 12de eeuw. Volgens één van die legenden raakte een os, die een kar bouwmaterialen de heuvel op moest trekken, uitgeput en kon niet verder. Als door een wonder verscheen er uit het niets een andere os – sommige zeggen dat het een witte was – die de klus klaarde. Toen de werklieden die os wilden bedanken, was hij even miraculeus als hij was verschenen ook weer verdwenen. Ter herinnering aan deze gebeurtenis zouden de ossen zijn geplaatst.

Zoals ze tegen pater Aarts vertelde, verdiende ze met bedelen het hoognodige brood en 's nachts sliep ze op de bank. Haar enigst bezit bestond uit een oude kruiwagen met haar schamele bezittingen en een oude deken. We werden even stil, maar broeder Damiaan zei ons, dat we morgen nog wel meer van die taferelen tegen zouden komen. De koffers werden van de bus gesjord en de zusters, gekleed in blauwe kostuums met grote witte kappen op, wezen onze slaapplaatsen en wasgelegenheid. Deze eerste dag werd besloten met rozenhoedje en avondgebed in de kloosterkapel. Om half tien had ieder zijn slaapplaats opgezocht en weldra waren we druk aan het baden. De spetters vlogen in het rond, dat was even fijn, na zo'n stoffige dag. Om 10 uur moest het volkomen rustig zijn en werden de lichten gedoofd.
Nou, die rust, kun je je even indenken, met 20 meisjes op een slaapzaal! Er werd druk over en weer gepraat, de indrukken van de eerste dag kwamen ter sprake, maar daar werd vlug een eind aan gemaakt. Een zuster vloog de gang door en riep in onverstaanbaar Frans, dat we stil moesten zijn. We schrokken ons een apenkop en vijf minuten later lag alles in volle rust op de heerlijk zachte bedden in Parijs.

Maandag 28 juli

Half zeven opstaan en aankleden om op tijd in de H. Mis te zijn. Voor sommigen viel het niet mee om hun lekkere bed te verlaten, maar met een beetje goede wil stonden we 3 minuten voor 7 allen beneden op de speelplaats klaar. Om 7 uur werd door kapelaan van Dam de H. Mis opgedragen in de kapel met algemene H. Communie.
Om 8 uur ontbijt. Dit bestond uit een homp stokbrood met wat boter en een grote boerenkom koffie. Naar Frans gebruik wordt het brood in de koffie gesopt en zo verorberd. Wij Gastelaars konden hier echter niet aan wennen. Er werden blikjes voor de dag gehaald en zo zaten we toch nog even aan een echt Hollands ontbijt.

Om 9 uur stond de bus klaar voor een dagtocht door Parijs. Ik zal proberen een kleine indruk van Parijs weer te geven. Parijs heeft ruim vier miljoen inwoners en heeft prachtige historische gebouwen. De stad wordt door de Seine in twee helften verdeeld. De rechter Seineoever is vooral beroemd om de prachtige winkels. Aan deze zijde bevindt zich het Operagebouw, rijk aan beeldhouwwerk en heel groot De meest moderne huizen staan in de omgeving van het Champs-Élysées. Verder nog zien we Montmartre. Deze wijk is het centrum van nachtclubs en cabarets, er wonen dan ook veel artiesten. Op de hoogste en steilste heuvel van Parijs verheft zich de prachtige witte kerk de Sacré-Coeur, een groots monument in Romaans-Byzantijnse stijl. Deze kerk is een geschenk aan God van heel het Franse volk. Dag en nacht heeft hier aanbidding plaats om God te danken. Van het plateau van deze kerk heeft men een prachtig uitzicht over Parijs. Dikwijls lijkt het dan of men over de zee of een groot meer kijkt, daar er meestal een soort nevel of mist over Parijs hangt, iets geheimzinnigs. Volgens onze mening is de Sacré-Coeur de mooiste kerk van Parijs. De Arc de Triomphe is een groot oorlogsmonument dat midden op de weg is geplaatst. De weg loopt er gewoon onderdoor. Op die plaats worden jaarlijks herdenkingen en defilés gehouden. Ook zijn we naar Place de l'Etoile geweest, met het graf van de onbekende soldaat er onder. Er brandt dag en nacht een vredevuur bij. Ook de Eifeltoren is geweldig om te zien. We hadden er met onze groep best op willen

klauteren, maar daar waren zeker 2 à 3 uur mee gemoeid en we moesten nog meer bekijken.

Om half een aten we onze lunch in een restaurant langs een drukke weg, met een kopje café noir. Nou, dat is de eerste en de laatste keer geweest, dat ik zulke koffie gedronken heb. Verschrikkelijk bitter, geef mij dan maar een gewoon bakske koffie. Na onze lunch hebben we buiten op een bank zitten kijken naar het drukke gewemel van de stad. Auto's rijden af en aan, stadsdiensten stoppen en rijden weer door, haastig, er mag geen tijd verloren gaan. De Parisiennes, die ook met werken de kost moeten verdienen, lunchen in restaurants en lezen nog wat in een of ander boekje. 's Middags hebben we het graf van Napoleon bezocht in de kerk van de Heilige Lodewijk. Boven in die kerk hangen alle vlaggen, die duiden op de overwinningen van Napoleon. Daarna volgde een bezoek aan het moederhuis van de Lazaristen. In dit klooster is de H. Maria verschenen aan Catharina Labouré, een zuster van deze orde, die van Maria de opdracht kreeg een medaille te laten vervaardigen precies zoals zij het zou zeggen. Op de ene kant van de medaille staat Maria, haar handen uitgestrekt, op de andere kant staat het kruis met de letter M van Maria er doorheen. Daaronder twee harten. Eén van God en de andere van O.L. Vrouw. Deze medaille, de wonderbare medaille genaamd, kon men in het klooster kopen. Dit zijn zusters van dezelfde orde als die van Pax Christi, in blauwe kleren met een grote witte kap. In de kapel bevindt zich het ongeschonden lichaam van Catharina Labouré in een schrijn. In een ander schrijn bevinden zich de beenderen van de stichteres van de Congregatie.
Parijs kan men niet verlaten zonder de Notre-Dame te bezoeken. Van buiten is het een prachtig gebouw met veel beeldhouwwerk. Het interieur van deze kerk is erg donker, maar heeft een stichtende stemming en sfeer. Er zitten mensen te bidden.
Zoals ik al eerder heb gezegd is Parijs mooi om zijn kerken, zijn historische gebouwen, zijn uitgestrekte tuinen en een luxueuze binnenstad.

De buitenwijken vallen hierbij in het niet. Hier heerst veel armoede, de mensen kunnen geen baan vinden en veel mensen moeten bedelen om de kost te verdienen. Veel kinderen lopen doelloos door de straten en weten met hun lege tijd geen raad. De jongens tussen 14 en 18 jaar worden niet in vaste dienst aangenomen, omdat ze hun dienstplicht nog niet hebben vervuld. Ze stelen als raven en halen allerlei kattenkwaad uit. Ze worden praktisch niet begeleid en hun ouders bekommeren zich niet om hen. Een geestelijke is ook niet in tel. Heel veel mensen in deze arme wijken zien geen uitweg meer en 10 tot 20 mensen verdrinken zich dagelijks in de Seine, om zo hun moeilijkheden op te lossen. Naast de Seine bevindt zich een gebouw, waarin al deze lijken te zien zijn. Hier kunnen diegenen, die een familielid missen, komen kijken of daar een van de mensen tussen is, die dat wellicht zou kunnen zijn. Zo zie je dat ook in Parijs erbarmelijk toestanden zijn, die praktisch niet kunnen worden opgelost. Velen zijn aan hun lot overgelaten en kunnen nergens hulp krijgen. Volgens alle meisjes valt Parijs daarin tegen. Het luxueuze en de luxe valt bij de armoede van de buitenwijken in het niet en zo blijft er feitelijk van het aantrekkelijke van Parijs weinig over.

Om half zes arriveerden we weer terug van onze dagroute bij Pax Christi, maar lieve hemel, we konden niet op onze slaapzalen komen, de zusters hadden alles afgesloten. Dit

was gebeurd uit voorzorg. Op onze verdieping waren namelijk werklui bezig en men kan voor wat stelen aangaat in Frankrijk niet voorzichtig genoeg zijn. De tijd tot zeven uur werd gevuld door het schrijven van brieven en het bij werken van het verslag op de speelplaats.
Om 7 uur was het aantreden voor het souper. Dat viel ook deze keer geweldig mee. De Franse keuken had zijn best gedaan. Als eerste gerecht vermicellisoep. Daarna kregen we aardappelpuree met knakworst. Hierin zat wel een beetje knoflook, maar dat mocht niet hinderen. En een toetje na, dat bestond uit kaaskoekjes en brood. Pap of pudding kennen ze in Parijs niet. Om 8 uur kwamen we in de kapel tezamen voor het rozenhoedje en het avondgebed.

Hierna had broeder Damiaan nog een verrassing. Hij vroeg namelijk of er meisjes waren, die zin hadden in een toertje met de metro. Hiermee wordt de ondergrondse trein bedoeld, die door heel Parijs loopt, zoals jullie wel weten. Allemaal waren ze natuurlijk hiervoor te vinden en eventjes later marcheerden we met broeder Damiaan aan het hoofd door de Parijse straten op weg naar de metro. Daaronder aangekomen werden eerst kaartjes gekocht, nou dat viel mee, voor 30 franc kon je heel Parijs door crossen. Om de hoek zagen we de trein komen aanstuiven, die met grote snelheid door de donkere tunnels schiet. Deuren vlogen open en allen wipten we naar binnen. He, he, dat hadden we goed afgegeven, niemand was onderweg blijven hangen. Je moet bij het in en uitstappen heel vlug te werk gaan, deuren gaan automatisch open en sluiten al na enkele seconden. En aan kakelen geen gebrek. De Parijzenaren zaten rustig hun krantje te lezen, maar wij hadden het druk met redeneren, kijken en lachen. Soms viel er een van ons voorover bij het nemen van een S-bocht en dan brak alles in gieren uit. Broeder Damiaan zat erbij of hij er niet bij hoorde en liet ons maar begaan! Na 10 minuten heen en weer slingeren en wel 15 keer stoppen, stapten we uit. Nou uitstappen, kan ik het niet precies noemen, het leek wel of er een partij duiven uit een mand losgelaten werden en maar koeren jongens. Nu gingen we te voet terug naar ons klooster. In restaurants en op terrasjes zaten de Parijzenaren en ook wel vreemdelingen iets te gebruiken en te genieten van het drukke gedoe en de prachtige zomeravond. Van al die drukte hadden we dorst gekregen en verschillende van ons stapten natuurlijk achter broeder Damiaan aan een restaurant binnen, waar we limonade au sirop gebruikten, een heerlijk frisse drank. Kapelaan Van Dam was ook nog op het appel verschenen en er moest natuurlijk pils gedronken worden. Hij was niet mee de metro ingegaan, bang dat hij, gezien zijn lengte met zijn benen of toog tussen de deuren van de trein zou blijven steken. Tegen 11 uur zochten we onze verblijfplaats op, waar we nog een tijd krom op onze bedden hebben gelegen van het lachen.

Dinsdag 29 juli

Om 7 uur weer opstaan. Dit was wel wat vroeg, maar vandaag zouden we naar Nevers vertrekken en er moest van te voren nog het een en ander in orde gemaakt worden. Half 8 H. Mis in de kapel met morgengebed, daarna het ontbijt met de gebruikelijke grote koffiekommen. De koffers werden terug ingepakt en de kamers netjes aan kant gemaakt. Brood voor de lunch namen we mee. Stipt 10 uur starten we naar Nevers. Het weer was

prima en de temperatuur steeg tot 30°. In één ruk reden we naar Fontainebleau, waar we stopten. Deze stad ligt rondom in de bossen, telt 20.000 inwoners en is vooral bekend om zijn kasteel, waarvan de bouw onder koning Frans 1 is begonnen. Alvorens we dit kasteel zouden bezichtigen, verorberden we eerst de lunch op de trappen van een mooi groot meer, terwijl weer anderen een mooi plekje in de bossen opzochten.
Tegen enen trokken we op naar het paleis, waar we door een gids werden rondgeleid. Hier heersten rijkdom, romantiek en historie. Prachtige zit- en slaapkamers van verschillende koningen en koninginnen van Frankrijk. De plafonds waren rijk gedecoreerd met heel veel houtsnijwerk, de wanden en vloeren werden bedekt door Oosterse tapijten, terwijl het interieur prachtige antieke meubels bevatte. Aan het plafond hingen prachtige lichtkronen. Zo hebben we ook verschillende vertrekken van Napoleon gezien, hoe hij leefde en waar hij werkte. Aan het einde van het paleis liepen we in een fantastisch grote balzaal met een spiegelgladde parketvloer met aan de kanten gezellige zitjes. Ook viel ons oog langs de spiegels en de ramen op een prachtige tuin. In deze zaal kon je maar walsen en hoefde je niet bang te zijn, dat je iemand op zijn tenen trapte of onder het dansen aanstootte, zoals bij café Slootmans in Gastel. We waren over deze museumtocht erg enthousiast en je moet dit eerst gezien hebben, alvorens je een indruk kunt krijgen, hoe luxueus en gemakkelijk deze koningshuizen leefden.

Het was intussen 3 uur geworden en tijd om verder te trekken. In de bus kregen we van Jo van Oosterhout les over "in en rond de boerderij". Tot mijn schande moet ik bekennen dat ik er maar heel weinig vanaf wist wat er zoal op de boerderij gebeurt. Jo heeft ons heel wat wijzer gemaakt. Tegen 8 uur kwamen we in Nevers aan en werden er hartelijk door de zusters ontvangen. Eerst gebruikten we het souper in een zaal die uitsluitend was ingericht om pelgrims te ontvangen. Die konden daar wat gebruiken. We waren benieuwd, wat hier de pot zou schaffen. Om te beginnen kregen we een slaatje met brood en ei. Dat smaakte ons best bij zo'n warme temperatuur. Daarna vlees, aardappelen en erwtjes en als nagerecht kaas en een sinaasappel. De schalen waren in een mum van tijd leeg, echte Nederlandse kost. Kun je nagaan. Na het souper vertrokken we naar het klooster van de zusters dat iets verderop lag. Dit was namelijk het moederhuis van de orden van de H. Bernadette, die ook in Nevers heeft gewoond. De dag werd besloten met het rozenhoedje en het avondgebed in de kapel, waarna we vlug gingen slapen. De volgende dag zou lang en zwaar worden, zodat we onze nachtrust wel nodig hadden.

Woensdag 30 juli

Al om half 6 was het opstaan geblazen. Vlug aankleden en bedden opmaken, terwijl ook de slaapzaal werd opgeruimd. Koffers inpakken en alvast naar beneden brengen want er was vandaag geen tijd te verliezen. Half 7 droeg kapelaan Van Dam de H. Mis op met de Algemene H. Communie, daarna ontbijt. Voor we echter uit Nevers vertrokken, moesten we eerst de bezienswaardigheden van het klooster nog zien. Zoals jullie wel weten heeft Bernadette haar kloostertijd in deze plaats doorgebracht en is zij hier ook gestorven. Er is een kleine intieme kapel, waar dagelijks heel veel pelgrims komen om tot Bernadette te bidden. De H. Bernadette ligt namelijk met haar stoffelijk lichaam opgebaard in een prachtige schrijn. Haar lichaam verkeert nog in goede staat en is, ondanks de derde

opgraving, nog gaaf en fris. Ze ligt daar vredig en kalm, juist of ze slaapt en ze ziet er heel gelukkig uit. Toen we met zijn allen knielend voor Bernadette zaten, voelden we van binnen in ons iets beroeren. Hier in Nevers begonnen we al iets van Lourdes te voelen. We konden niet uitgekeken komen op dat lieve gezicht, waarvan een grote aantrekkingskracht uitging. Onze ogen konden haar niet loslaten en vurig baden we tot haar voor onze toekomst en voor heel de parochie.
Ruim 16 jaar heeft Bernadette hier geleefd en gewerkt. Op 35-jarige leeftijd overleed ze, rustig en kalm, geheel overgeleverd aan de wil van God. Naast de kapel staat een beeld van haar, vervaardigd uit klei, rondom versierd met bloemen. Verder was er een kleine hal, waarin je verschillende souvenirs en kaarten kon kopen. Ieder wilde een kaart naar huis sturen, waarop de H. Bernadette in de schrijn lag afgebeeld.

Om 9 uur vertrokken we naar Rocamadour, een lange en zware tocht over de bergen, maar we waren sterk, jong en opgewekt. Zo'n stootje konden we wel verdragen. Nu reden we over Paray-le-Monial, Moulins, St. Germain des Fosses en Clermont-Ferrant verder naar Rocamadour. Het was warm weer, even boven de 30°. De natuur was prachtig. Om je heen doemden telkens weer nieuwe bergen op, bezaaid met schilderachtige dorpen. Hier en daar kletterde een waterval naar beneden en boven dit alles scheen de zon. De bus slingerde met een matig gangetje tussen de bergen door. De tijd vloog. We praatten niet, maar deden niets dan kijken en indrukken verwerken. Dit natuurschoon zullen we nimmer vergeten, fantastisch in één woord.

We hadden echter helemaal niet aan Giel Vught gedacht, die de bus met zijn auto steeds volgde in gezelschap van drie dames, die met ons de reis naar Lourdes meemaakten. Wat zou er aan de hand zijn? Er zat niets anders op dan langs de kant van de weg te wachten. Na een klein kwartiertje ontwaarden we een klein stipje, dat zou het zeildoek van Giel zijn wagen wel zijn en jawel na enkele minuten stopte Giel naast de bus. Hij had bandenpech gekregen en had even in een recordtijd een nieuwe band gewisseld.
Voor deze prestatie ging een luid hoera op in het gras langs de kant van de weg, waar we neergestreken waren om ons stokbrood naar binnen te werken. Kapelaan Van Dam koelde in een emmer water zijn pilsje. Die had weer dorst gekregen. Vol goede moed stapten we de bus weer in, want nu kwam de zwaarste tocht, niets dan klimmen en bochten maken. De chauffeur moest erg langzaam en voorzichtig rijden, zodat we maar weinig kilometers per uur konden afleggen. Met zingen en vertellen werd de tijd gekort en we hadden veel plezier.

Een rustpauze langs de weg. Op de voorgrond vlnr Nel van Merriënboer, Jeanne van Merriënboer, Truus van Dongen en Cecile Schreuder

Soms kreeg een van de meisjes het even te kwaad van het lange rijden. Maar onze EHBO-ster Annie Konings had prima medicijnen en deze euvels waren zo verholpen. Het was inmiddels donker geworden, de lampen gingen aan en we soesden weg in een hazenslaapje. Hier en daar werd een boek voor de dag gehaald. Het was rustig en kalm. Deze rust werd zo nu en dan verstoord door pater Aarts of kapelaan Van Dam, die allerlei plezierige opmerkingen tussendoor maakten. Schrik niet, om half 3 's nachts kwamen we in Rocamadour aan. De koffers werden met rust gelaten en in alle stilte, om geen gerucht te maken, slopen we de trappen op van een klooster, waar we die nacht zouden slapen. Het klooster had iets weg van een oud romantisch kasteeltje boven op een berg. De meisjes werden in verschillende groepen verdeeld. Voor het avondgebed was nu geen tijd, dat moesten we maar op onze slaapkamers even in het kort bidden. He, he, al gaven we het allemaal niet toe, we waren blij dat we zo in ons bed konden duiken en we waren zo in het land der dromen.

Donderdag 31 juli

Deze dag hadden we tot 9 uur uit mogen slapen na zo'n vermoeiende dag en hoefden niet deel te nemen aan de H. Mis. We waren daar dan ook heel dankbaar voor. Toch viel het voor velen nog niet mee uit bed te komen. Echter, de zon lokte en als we onze gedachten even naar de avond verplaatsten waren we weer vol enthousiasme en geestdrift, vanavond immers zouden we in Lourdes zijn. Even voor half 10 zaten we heerlijk te ontbijten in de ochtendlucht. Het smaakte ons best. We hadden van hier af een prachtig gezicht over de bergen. Om 10 uur begonnen we met onze laatste etappe naar Lourdes.

Vandaag ging het weer over bergen en passen, de afstand was niet lang en we behoefden ons zodoende niet te haasten. De temperatuur was 35°, lekker warm en we verbrandden achter de ramen van de bus. Ieder was gespannen hoe de aankomst in het genadeoord zou zijn. We verlangden er naar. Achteraf gezien waren de dagen voorbij gevlogen, maar nu hadden we pas een idee gekregen, hoe ver Lourdes was en hoe ontzaglijk groot Frankrijk was. Nu was het uitkijken naar de spits van de basiliek, want daarnaast bevond zich de grot, waarin Bernadette Maria had gezien. Nelly

Even tijd voor een foto in het zuiden van Frankrijk. Vlnr Jeanne van Merrienboer, Nel van Merriënboer, Truus van Dongen, Betsie Tak, Truus Schijvenaars en nog een onbekende

van Merriënboer was de eerste die de spits zag en weldra zong heel de bus het lied: "Te Lourdes op de bergen".
We waren aangekomen op de plaats, waarnaar we al 2 jaar hadden verlangd en gespaard en over hadden gepraat. De grot konden we vanuit de bus niet zien, die ligt in een diepte. Om 8 uur arriveerden we bij de zusters van Pax Christi, waar we 4 dagen en 5 nachten door zouden brengen. Het souper stond al klaar en het smaakte ons weer best. Daarna werden de slaapzalen aangewezen. De mannen sliepen in een grote tent buiten. Volgens hen waren de bedden prima en was het in de tent erg gezellig, rustig en heerlijk koel. De avond werd afgesloten met een rozenhoedje en een avondgebed in de kapel.

Vrijdag 1 augustus

Deze dag zouden we wellicht nooit vergeten. We zouden immers vandaag voor het eerst met het mysterieuze van Lourdes in aanraking komen. Het zelf met onze eigen ogen zien en veel indrukken in ons opnemen. Om 10 uur werd de H. Mis opgedragen met algemene H. Communie, waarna het gebruikelijke ontbijt volgde. Om 11 uur stond heel de groep klaar om gezamenlijk het eerste bezoek aan de grot te brengen.
Voor men voor de grot staat, komt men eerst op een heel groot plein, de Esplanade genaamd. Hier wordt 's middags de sacramentsprocessie en de ziekenzegening gehouden. Aan het einde van de Esplanade staan drie kerken, de Rozenkranskerk, de Cryptekerk en de Basiliekkerk. Rechts van de kerk, langs het riviertje de Gave loopt een wandelpad naar de grot en de baden. Op de vrijdagmorgen troffen we het heel goed. We konden namelijk helemaal tot de grot komen, wat praktisch nooit lukt. In de grot staat het beeld van Maria, helemaal wit met een blauwe sjerp om haar middel en een rozenkrans erom gestrengeld. Vlak onder het beeld stroomt het bronwater uit de grot. Wanneer wij voor het beeld van Maria staan, op de plaats waar zij aan Bernadette is verschenen, denken wij aan de vele wonderen die hier zijn geschied, zowel lichamelijk als geestelijk. Wij voelen een groot geluk van dankbaarheid. We worden stil en kunnen bidden met een groot vertrouwen. De indrukken, die wij hier voor de grot opdoen kunnen niet met woorden gezegd worden. We zullen dan ook proberen, wat wij hier hebben gevoeld en de genade en kracht die we hebben ontvangen, mondeling over te brengen in de toekomst aan al degenen, waarmee we in contact komen en dagelijks samenwerken. En ook aan onze ouders, broers en zusters. Hier leert men inzien wat het leven eigenlijk is, hoe rijk we zijn, zonder dat we het zelf beseffen. Hierna gingen we naar de kraantjes en allemaal dronken we van het bronwater, dat ons zou versterken.
De drie kerken werden bezocht, waarvan de meesten de basiliek het mooist vonden. De crypte was klein en intiem. Het mooiste hiervan was het mozaïek werk, kleine gekleurde steentjes, verwerkt tot katholieke voorstellingen. Daarna gingen we terug naar het klooster voor de lunch. 's Middags namen verschillende meisjes de tijd om al enige souvenirs te kopen, terwijl anderen wat gingen rusten, om 's avonds fit te zijn voor de lichtprocessie.

Om 7 uur was het souper. Dat bestond deze keer uit groentesoep, krotensalade, wat ik verschrikkelijk vond en een soort dahlia's (artisjok). We moesten hier blaadje voor blaadje van de vrucht aftrekken, in de slaolie dopen en het sappige ervan af knabbelen. Eerlijk

gezegd vonden we het maar een raar iets. Maar volgens broeder Damiaan was het gezond en lekker. Daarna lekkere macaroni met gehakt en appelmoes na. Goed voor ons gestel, zei men.
Om half 9 ging de hele groep naar de lichtprocessie. Onderweg werden lantaarntjes gekocht met een kaars erin, die we daarbij nodig hadden. Iedere pelgrim sluit zich bij de rij aan op de Esplanade. Dan gaat het via de trappen, langs de kerken omhoog, dan weer dalend, slingerend langs de tuinpaden en met de brandende kaars in de hand terug naar het plein voor de Rozenkranskerk. Tijdens deze processie hoort men in alle talen het 'Avé Maria' en het 'Te Lourdes op de bergen' zingen. Het zingen werd geleid door een jongens- en mannenkoor. De processie wordt met het Credo en het Salve Regina gesloten. Het is een ontroerend beeld, al deze lichtjes die in de stille avond telkens op en neer deinen. Langs druk bezochte en verlichte winkels zochten we die avond ons klooster op. Op ons bed droomden we nog even van deze eerste indrukwekkende dag in Lourdes.

Zaterdag 2 augustus

Opstaan om half 8 en om 8 uur droeg kapelaan Van Dam de H. Mis op. Na het ontbijt gingen we naar de tentoonstelling van Pax Christi. Pax Christi is een Katholieke Vereniging die zich over de hele wereld heeft verspreid. Ze stelt zich ten doel te bidden en te werken voor de Wereldvrede. Ieder jaar wordt er een internationaal congres gehouden. Telkens in een ander land. In Nederland heeft het enkele jaren geleden plaats gevonden in Nijmegen. Een meisje uit Lourdes, ook lid van de Pax Christibeweging heeft in ons land aan dat congres deelgenomen. Ze heeft zelfs in 1953 tijdens de watersnood in onze omgeving gewerkt. Op deze tentoonstelling zagen we verschillende "stands" van andere landen. Informatie over wanneer de beweging in een bepaald land is opgericht, wat haar idealen zijn en hoe ze werken. Alle lagen van de bevolking werken hierin zonder standsverschil samen. Dikwijls worden er Pax Christi-trektochten georganiseerd naar andere landen, om contact te leggen met andere groepen en te kijken hoe ze daar leven en werken.
Na deze interessante tentoonstelling gingen we weer op huis aan om koffie te drinken, want om half twee zouden we met de bus naar de Gavarnie vertrekken in de Pyreneeën. Pret en plezier met het ernstige verenigen en precies op tijd vertrokken we, benieuwd naar wat we van de ontzaglijke grote bergen zouden zien. Ruim een uur klommen we met 2 bussen, slinger-de-slang de bergen over. Aan de ene kant zagen we prachtig natuurschoon en af en toe schoot er een waterval naar beneden. De hellingen waren bezaaid met kleurige huisjes. Aan de ander kant zagen we diepe afgronden, waardoor een rivier stroomde, waarvan het water groenblauw was gekleurd. We kwamen niet uitgekeken en hoe hoger we kwamen, hoe verrukter we werden. Boven ons kwamen steeds meer toppen uit de wolken tevoorschijn. Het was in één woord een geweldig gezicht. Toen kwamen we aan op de plaats waar de bussen werden geparkeerd. Hier was het een drukte van belang; voor 750 franc kon je de hellingen beklimmen. Dat vonden wij wel wat prijzig en wij Nederlandse meisjes zouden toch zeker zelf wel kunnen klimmen! Met de heren aan kop begonnen we onze klimpartij. Nu we er eenmaal aan begonnen waren, vonden we het zelfs niet eens moeilijk en we vorderden snel. Het was een smal stoffig voetpad, bezaaid met grote stenen. Naast het voetpad liep een fantastische

waterval, die uitliep op een rivier. Die was erg ondiep en op de bodem lagen grote granietblokken. We trokken onze schoenen en sokken uit en eventjes later waadden we met enkele meisjes door het heldere koude water op weg naar een grote blok midden in de rivier. Hier rusten we heerlijk op uit.
We hadden niet vergeten wat brood mee te nemen. Van die berglucht krijg je vreselijke honger en wat werd er lekker gebuffeld. Onze bekers vulden we met het lekkere water van de rivier. Het smaakte nog lekkerder dan de beste wijn! Cecile Schreuder maakte van ons allen op de rotsblok een foto. Heerlijk uitgerust trokken we weer verder.
Maar lieve hemel, in de verte hoorden we het rommelen. De eerste tekenen van onweer, maar we lieten ons niet door dat beetje van de wijs brengen. Het begon echter hard te waaien en de eerste druppels dreigden te vallen. Plotseling kwam pater Aarts de bocht om en waarschuwde ons zo vlug mogelijk naar beneden te gaan. Hij was door een Franse heer gewaarschuwd, dat wanneer het begon te regenen en onweren het erg gevaarlijk kon worden. Alles werd slik, de keien werden glad en zodoende kon je gemakkelijk vanaf het voetbad in de afgrond naar beneden glijden. Zijn raad werd direct opgevolgd en meer hollend dan lopend ging het naar het dal terug, waar we juist voor de plensbui arriveerden.

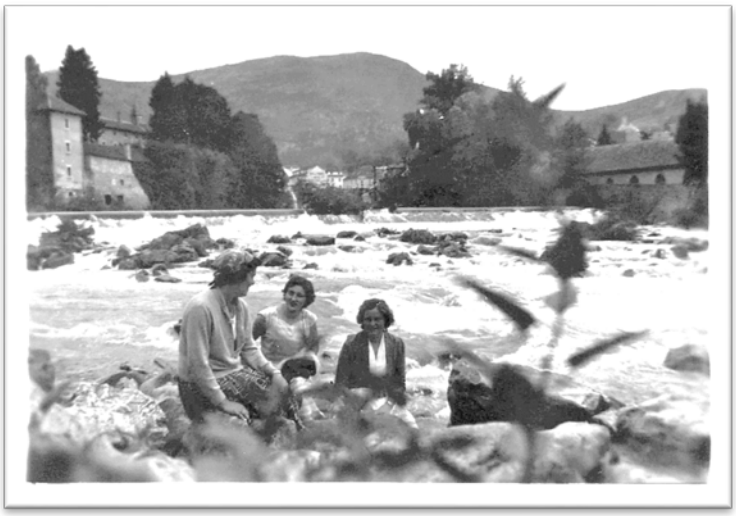

Op rotsblokken in de Gave bij Gavarnie.
Vlnr Truus van Dongen, Cecile Schreuder en Nel van Merriënboer

Kapelaan Van Dam was met een grote groep nog verder de bergen ingetrokken, die zouden de volle laag krijgen en we zaten er een beetje over in, hoe dat zou aflopen. Ze zouden hopelijk ergens wel een schuilplaats gevonden hebben. Na een half uur zagen we ze aan komen sjokken. De toog van kapelaan Van Dam zat van boven tot beneden onder de modder. Mijntje van de koster was door en door nat, maar de meesten waren beschut door regenjassen. De moed zat er in elk geval nog prima in en in de bus werd er hartelijk om gelachen. Droge kleren aan en de zaak was weer gezond. Door de regen hadden we de eeuwige sneeuw niet kunnen bereiken, maar met dit al hadden we toch heel veel plezier gehad. Deze tocht zullen we niet gauw vergeten.
Op de terugweg kreeg de bus nog een droge motor, zoals een kenner, Jeanne van Merriënboer dat noemt. Moeder Cools had echter een fles Lourdeswater bij zich en dat zou zeker wel helpen. De chauffeur kapte hem over de motor leeg en jawel, er kwam weer gang in. Waar Lourdeswater al niet goed voor is! Enkele minuten later weigerde dat pokkeding weer en stonden we nog eens aan de kant. Nu kwam er een grote melkkan met water voor de dag en ja hoor, nu ging het zonder mankementen terug naar Lourdes, waar we tegen half 8 aankwamen.

We waren wat laat voor het souper, maar de meisjes van Pax Christi hadden na uitleg begrip voor de situatie. Het souper smaakte prima, soep, aardappelen, heerlijk gebakken vis, kaas en pruimen na. We hebben lekker zitten smullen en konden na afloop bijna geen pap meer zeggen. Nu moest het eten nog besproeid worden met wijn. Met enkele meisjes wipten we naar de overkant naar een klein cafeetje en bestelden daar 'vin rouge', heerlijke glazen rode wijn, in meer bier- dan wijnglazen. We klonken met elkaar en lieten de koele drank in ons keelgat glijden. Er werden sigaretten opgestoken en we genoten van de rust. Op een been kun je niet lopen en we bestelden nog een rondje. De kapelaan en de broeder kwamen erbij zitten en dronken eveneens een glas wijn. Broeder Damiaan liet zich van de royale kant zien en er kwam nog een glas en we kregen een heerlijk zwevend gevoel. He, he, daar kreeg je het warm van en tevens slaperig, je ogen werden spleetjes.
Terwijl we daar zaten te genieten van de wijn en de prachtige zomeravond, kwam een groepje kwajongens uit Lourdes in onze buurt. Zij hadden er erg in gekregen, dat er een groepje Hollandse meisjes logeerden en ze wilden daar het fijne wel eens van weten. Ze hadden dan ook zo contact. De slaapzalen grensden aan de straat en hier en daar zag men een donkere figuur achter de ramen opduiken. Jo Buurstee trok de stoute schoenen aan en opende het raam en begroette de Franse jongens op een echte Gastelse hartelijke wijze. Meer meisjes vatten moed en openden de ramen. Wij konden niet goed zien, wie het allemaal waren. De jongens werden hysterisch en klauterden tegen de ramen omhoog. Wij, aan de overkant, zaten krom van het lachen, ze hadden er helemaal geen erg in, dat wij daar zaten. Tegen 11 uur maakte broeder Damiaan er een eind aan en ze dropen af. Het werd tijd om te gaan slapen. Met een zalig gevoel van binnen en lachend over wat we vanavond weer hadden beleefd, staken we over en liepen de poort van Pax Christi binnen.
Het duurde nog een hele tijd voor we sliepen. We moesten telkens weer lachen en vertellen. Jeanne moest de brief van haar Frans nog even overlezen en ook andere meisjes deden dat. Volgens de surveillant van het klooster maakten we te veel lawaai. De deur werd zachtjes open gedaan en een stem zei zachtjes "doucement", wat stil zijn betekent. Zij deed het licht uit en vertrok. Op de vraag van enkele meisjes wat ze zei, vertaalde Jeanne: "O, doe zo maar aon meskes en wel te rusten". Er werd weer gebruld van het lachen. Maar de wijn maakte ons allen slaperig en het duurde maar even, toen werd alles stil.

Zondag 3 augustus

Half 8 H. Mis in de kapel. Veel intiemer dan in een grote kerk. Je kon alles goed zien en volgen en woord voor woord verstaan. De kamer werd netjes opgeruimd, het was toch zondag en alles moest netjes zijn. Om 10 uur gingen we met een klein groepje naar de grot. Wat een drukte. Er was gisteren weer een grote groep pelgrims aangekomen: Spanjaarden, Engelsen en Schotten.
Op het moment dat we bij de grot aankwamen, was er juist een plechtigheid voor zieke priesters. Volgens mij hadden velen een knak gekregen door de oorlog, zowel lichamelijk als geestelijk en hadden een gekwelde uitdrukking op hun gezicht. Wanneer je zo iets ziet besef je pas hoe rijk wij zijn, mensen gezond naar ziel en lichaam. Sommigen wilden nog enkele kaarsen aansteken bij de grot, maar hoe moesten we daarbij komen. Na een

uur in de rij lopend stonden we eindelijk voor de grot voor het beeld van O.L. Vrouw. Onze moeite was beloond.
Intussen was er weer een andere plechtigheid aan de gang van Duitse pelgrims en alle Latijnse gezangen werden door allen meegezongen. We bezochten nog even de Rozenkranskerk, waar een plechtige Hoogmis werd opgedragen. Het was ontzaglijk druk in Lourdes. We konden Pax Christi nauwelijks terugvinden. We dronken om 1 uur koffie. Daarna volgden we een vraaggesprek tussen onze groep en een paar meisjes van de Pax Christi beweging. Verschillende problemen werden besproken en zo werden we ook weer een beetje wijzer.
Om 2 uur gingen we ons klaar maken voor de Sacramentsprocessie, waarin we allen zouden meelopen. Met allemaal witte blouses aan met lange mouwen en sluiers op. Met deze kleding aan mochten we voorin de processie lopen. Bij de grot werd de stoet samengesteld. De processie begon pas om 4 uur, want er was eerst nog een plechtigheid voor de zieken. Daarna begon het. Voorop het kruis met het Allerheiligste met daarachter priesters, broeders en misdienaars. Daarna volgden pelgrims van Schotland. Elke dag staan de plechtigheden onder leiding van een bepaald land. Deze dag waren dat de Schotten en de Engelsen. De verpleegsters in hun witte kostuums volgden hierachter. Onze groep kreeg toen een plaatsje, helemaal vooraan in de processie. Daarna sloten de andere pelgrims achter ons aan.
Met het zingen van verschillende Latijnse gezangen trok de processie eerbiedig, vol overgave langs de prachtige tuinen van Lourdes en zo weer terug naar de Esplanade, waar de zieken in rijen langs de kant lagen, vredig en kalm, biddend tot Maria om genezing of kracht om hun lijden te dragen. Op hun gezichten tekende zich ontroering af. Deze processie vonden wij het ontroerendst van heel Lourdes. Iedere zieke wordt afzonderlijk gezegend met het Allerheiligste. Hier leren ze hopelijk begrijpen, dat ze niet langer de ongelukkige nietszeggende mensen van de maatschappij zijn. Ze voelen aan dat ze ook voor anderen nog iets kunnen betekenen en veel goed kunnen doen, ondanks hun ziek zijn. Deze ontroerende plechtigheid wordt besloten met het lied Tantum Ergo en de zegen met het Allerheiligste voor alle pelgrims.
Stil en ingetogen, met onze gedachten nog bij het wonderlijk gebeuren gingen we terug naar huis, waar om 7 uur het souper werd opgediend. Deze keer kregen we bouillonsoep, groente, sla met aardappelen en worst met savooiekool en als nagerecht yoghurt met koekjes.
’s Avonds gingen we in verschillende groepjes weer de lichtprocessie bekijken, maar bleven boven op de trappen van de Basiliek staan. Van hieraf hadden we een prachtig overzicht. De lichtfakkels slingerden, onder het zingen van Marialiederen in verschillende talen, in de vorm van een M over de tuinpaden. Allen kwamen weer op de Esplanade bij elkaar voor het slot: het credo en de zegening. Om half elf lagen we te bed. Nog een dag en Lourdes was voor ons ten einde.

Maandag 4 augustus

Zoals gewoonlijk werd de dag om 8 uur ingezet met een H. Mis. Daarna volgde het gebruikelijke ontbijt. Broeder Damiaan had er voor gezorgd, dat verschillende meisjes die morgen in de baden konden gaan. Het valt niet mee om een van de gelukkigen te zijn,

die zo'n bad kunnen nemen, want de zieken gaan voor. Tegen half 10 vertrokken een vijftal meisjes naar de baden. Ik zou meegaan en een foto nemen bij de baden en om op de kleren te passen.
Na drie kwartier wachten mochten ze er in. Ik zelf kon het niet zien. Maar die er in waren geweest vertelden, dat het iets wonderlijks was, je voelde je eigen gelukkiger. Je wordt door twee verplegers niet zo zachtzinnig door het water gesleurd naar het eind van het bad, waar het Mariabeeld staat, waarvan je de voeten moet kussen. We misten wel de groepsfoto, die om 10 uur genomen zou worden. Dus gingen we maar vlug op weg naar de Kruisweg. Daar aangekomen was niets van onze groep te bekennen. We zouden in kleine groep de Kruisweg maar doen. We sloten ons aan bij de Engelse pelgrims en volgden met hen de zware Kruisweg. Die is levensgroot afgebeeld langs de hellingen van de bergen. Het is heel zwaar die weg te volgen. Hopelijk zouden we de grote groep nog wel inhalen.
Om 12 uur waren we hiermee klaar en sloegen de weg naar Pax Christi in. De grote groep hadden we niet meer gezien. Daar aangekomen zagen we alleen broeder Damiaan, die vertelde dat ze tot 11 uur op ons gewacht hadden. We hadden elkaar verkeerd begrepen en vonden het wat vervelend. Er was echter nog geen groepsfoto gemaakt, dat zou om half 2 gebeuren. Na een klein kwartiertje arriveerde kapelaan Van Dam met de groep van de Kruisweg. Na enige uitleg over het gebeurde, waren de problemen weer opgelost.
Om 1 uur was het koffiedrinken geblazen en om half 2 zaten we allemaal weer in de bus op weg naar klein Lourdes om een groepsfoto te laten maken. Er werd gewikt en gewogen om allen zo voordelig mogelijk op de foto te krijgen en dat was goed gelukt.

's Middags hebben we het huisje en het cachot van Bernadette bezocht, waar en onder welke omstandigheden zij haar jeugd had doorgebracht. Wanneer we alles zo eens bekeken, heeft het gezin Soubirous het lang niet gemakkelijk gehad. Haar vader was molenaar. De zaken gingen echter zo slecht, dat hij onmogelijk meer in dat oude huisje kon blijven wonen. Hij kon de huur niet meer opbrengen en er was nauwelijks eten voor de kinderen. De zaak werd opgeheven, maar wat nu te doen? In een gedeelte van een oud cachot (gevangenis) kregen ze een dak boven hun hoofd. Ondanks hun armoede bleven ze toch op God vertrouwen. Deze huisjes verkeren nog in dezelfde staat als in 1858 en wij gewone mensen kunnen nauwelijks geloven, dat hier in deze krotten een gezin heeft kunnen wonen. De bezienswaardigheden zijn de oude molen, waarmee de vader van Bernadette zijn brood verdiende, de keuken, het bed waarin zij heeft geslapen, haar stoel en nog vele andere kleine dingen, die herinneringen oproepen uit de tijd van 100 jaar geleden.

Om 4 uur waren we weer terug op onze kampeerplaats. Daar ontmoetten we Peet van Merriënboer uit Oud Gastel, de broer van Nelly en vriend van pater Aarts, die vanuit Bordeaux, waar hij drie weken jeugdwerk had verricht, naar Lourdes was gekomen om morgen met ons terug naar Nederland te vertrekken. Hij ging ook nog met enkele meisjes Lourdes bekijken.
Om 7 uur was ons laatste souper in Lourdes. We kregen soep, vis met olijfbolletjes, aardappelen met gebakken boterhammenworst, yoghurt en peperkoek na. Na het souper werd broeder Damiaan een cadeautje aangeboden. Hij vierde morgen zijn 54ste verjaar-

dag, maar met het oog op het vertrek vonden we het mooier het cadeau vandaag al te geven als dank ook voor alles wat hij gedaan had voor onze mooie bedevaart.
Om half negen volgde het afscheid van de groep bij de grot. Hier dankten we Maria voor de mooie dagen, die we in Lourdes hadden gehad en voor de genade en kracht die we hadden ontvangen. De dag werd weer besloten met het rozenhoedje en avondgebed. Enkele meisjes kwamen daarna nog even bij elkaar om het kasboek te controleren. Het viel alles mee, we hielden zelfs nog wat geld over.

Dinsdag 5 augustus

Zoals gewoonlijk woonden we om half 8 de H. Mis bij. Daarna werd broeder Damiaan door allen gefeliciteerd. Daarna liepen we naar de refter om voor de laatste keer ons ontbijt in Lourdes te gebruiken. We waren allemaal in de beste stemming. Van onze Lourdesreis zouden we geen moment spijt krijgen, maar we gingen ook allemaal weer graag naar huis. Nu volgde nog een druk half uur. Inspectie houden op de slaapzalen of er niets was vergeten en of we het netjes achterlieten. De koffers werden ingepakt en vijf trappen afgesleurd. Daarna thee zetten en flessen vullen voor onderweg. Als afscheid voor de goede ontvangst en zorgen zongen we voor de zusters van Pax Christi het lied van onze lieve Vrouw van Brabant. Daarna stapten we in de bus en keken wel 10 keer om, om nog een laatste blik van de kerken en de grot op te vangen. Nooit zullen we die vergeten.

Terug de bus in
In de bus Truus van Dongen. Er voor vlnr Riet Aarssen, Joke Buurstee, Nel van Merrienboer

Vandaag ging het in een ruk naar Poitiers. In het begin zongen we nog een paar maal 'Te Lourdes op de bergen'. Even verder werd door Lien echter het lied ingezet van 'Rosalien, uit blokhut nummer 10' enz. Ieder had plezier en de tijd vloog voorbij. Bij een lekker plekje stopten we om te eten. Jongens, we leken wel uitgehongerd.
We zaten hier in het warmste deel van Frankrijk, rond Bordeaux, en er werd dan ook flink gezond. We moesten er nu nog maar van genieten, want in Nederland zou het wel koud en nat zijn. Terwijl we zo zaten te rusten, passeerde met luid getoeter een blauw busje met Nederlanders. We waren blij toen ze stopten. Dat was kras, het waren kringleidsters en kajotsters van de kring Breda, op weg naar Lourdes. Ze wisten, dat wij op de terugweg waren en hadden heel onderweg uitgekeken naar onze bus. Er werd druk over en weer gepraat en gelachen. Volgens hen moesten we er maar rekening mee houden dat het in

Gastel slecht weer was. Na hun vertrek trokken we weer verder, nog even van de natuur genietend, onder het zingen van populaire melodieën en kletsen.
Om half 8 was de aankomst in Poitiers, waar we werden ondergebracht in een meisjes-pensionaat. We kregen een fantastisch souper, sla met gebakken aardappelen en gebraden vlees en daarna opgerolde koek met wijn toe. De zusters wezen de slaapzalen. Deze keer hadden we allemaal een chambrette en om half tien lag iedereen op bed, nadat we eerst het rozenhoedje hadden gebeden.

Woensdag 6 augustus

Half 8 opstaan, aankleden, bedden opmaken en zaal opruimen. Om 8 uur H. Mis, daarna ontbijt. Verschillende meisjes gingen nog even Poitiers in om wat fruit te kopen. Poitiers is een oude stad met heel nauwe straatjes, heuvel op, heuvel af. Er komen hier veel toeristen en overal staan gezellige kleine winkeltjes. Om 10 uur vertrokken we naar Lisieux, de plaats van de H. Theresia. Onderweg deden we de plaats Alençon aan, gelegen in een prachtige streek. Hier is de H. Theresia in 1873 geboren en we hebben haar geboortehuis bezocht. Ze heeft er maar een paar jaar gewoond. Haar ouders waren voorbeeldige mensen, die alles op alles zetten om hun kinderen gelukkig te maken. Na ook haar doopkerk bezocht te hebben trokken we weer verder, want we wilden graag in Lisieux aankomen om daar 's avonds in de basiliek de plechtigheden te volgen.
Half acht kwamen we daar aan en werden ondergebracht in een mooi groot modern huis, waar in het algemeen bedevaartgangers werden ondergebracht. Eerst werd de slaapzaal aangewezen, een mooie ruimte met lekkere zachte bedden. Om 8 uur was het souper met groentesoep, vlees met ei en macaroni met tomatensaus er over. Als nagerecht kregen we een sappige peer.
Kwart voor 9 gingen we gezamenlijk naar de basiliek. De H. Theresia van Lisieux is de patrones ervan. In 1939 is deze kerk gewijd door paus Pius XII, die toen nog kardinaal was. Elke avond is er een plechtigheid. Een priester legt eerst het leven van de H. Theresia uit en daarna wordt de rozenkrans gebeden. Na deze gebeurtenis gaan alle pelgrims naar buiten, naar het plein. Daar kregen we een machtig schouwspel te zien op de basiliek met lichtbeelden over oorlog en vrede, de liefde tegen de haat. Wanneer de mensen in opstand komen slaat de bliksem en het onweer op de basiliek. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is hier in deze streek zwaar gevochten. De ene keer ziet men in de schijnwerpers de H. Theresia staan tegenover God, biddend en smekend om vrede. Dan weer ziet men de duivel staan tegenover het rumoerige volk. Het is een fantastisch schouwspel van voordracht en licht. Jammer dat we het niet woordelijk konden verstaan. Om half elf was het afgelopen en zochten we onze bedden op.

Donderdag 7 augustus

De H. Mis was om half 8, vrij vroeg, maar we moesten Lisieux nog bezichtigen. De Mis werd opgedragen in de kapel van de H. Theresia. Het was ontzaglijk druk en elk half uur was er een H. Mis. Kapelaan Van Dam droeg de H. Mis op vlak voor het beeld van Theresia. Dat ligt in een mooie schrijn. In dit beeld bevindt zich het lichaam van de H. Theresia. Daarna bezochten we de tentoonstelling in de kapel. Er zijn nog veel dingen bewaard, haar prachtige lange blonde krullen, haar doopjurk, communiejurk, haar

kloosterkleren en andere dingen, die ze in haar leven heeft gedragen. Na het ontbijt bezochten we het ouderlijk huis. Op het eerste gezicht zag je dat haar ouders welgestelde mensen waren. Haar vader was juwelier, terwijl haar moeder prachtig kantwerk maakte. Reeds op 3–jarige leeftijd kreeg Theresia bijzondere genade van God. Ze was heel wijs voor haar leeftijd en heel godsvruchtig. In het huis zag je ook de slaapkamer van Treesje, haar speelgoed en haar kinderkleertjes. Haar moeder was gestorven aan kanker, toen Theresia 3 jaar oud was. Op 15-jarige leeftijd vroeg Theresia reeds toestemming om in te treden in het Karmelietessenklooster, maar ze was nog veel te jong. Samen met haar vader ging ze naar de paus om toestemming te krijgen om in te treden, wat ze ook kreeg. De H. Theresia stierf op zeer jonge leeftijd in 1897 na een pijnlijk ziekbed. In de tuin achter het huis is ook een mooi beeld van de H. Theresia te zien.

Om 11 uur vertrokken we uit Lisieux op weg naar Oud Gastel. In Rouen werd er nog even gestopt. Het is een vrij grote stad, die rijk is aan Gotische monumenten en kerken. In de Tweede Wereldoorlog is het centrum van de stad bijna helemaal verwoest. Het is ook de plaats van Jeanne d' Arc en op het plein staat dan ook een prachtig monument voor deze heilige. We hebben er ook de prachtige basiliek bezocht, rijk aan beeldhouwwerk, vooral aan de buitenkant.
Buiten de stad aten we onze lunch. Lien kwam met een grote ham aanzetten en voorzag ieder rijkelijk van dit hartig spul. De boterhammen vlogen er dan ook in als koek. Nu de laatste ruk tot aan Moeskroen, waar we door de zusters werden onthaald op een prima maal. Heerlijke soep, sla met aardappelpuree, boontjes met heerlijk gebraden vlees. Je kon echt merken, dat we op de grens van Frankrijk en België zaten, want de zusters spraken net zo vlot Nederlands als wij. Dit was de laatste keer dat we vereend bij elkaar zaten, daar moest op gedronken worden. Dus even na het souper zaten we te genieten van grote glazen rode wijn. Sommigen vonden het zo lekker en schrokken voor 3 of 4 glazen niet terug en maar redeneren jongens.
Na het tafelen werd er een kort dankwoordje gericht tot de leiding. Speciaal tot kapelaan Van Dam en broeder Damiaan. Kapelaan V an Dam was initiatiefnemer geweest en werd gefeliciteerd met dit succes. Het was de reis van ons leven geworden. Broeder Damiaan werd bedankt voor de technische leiding. Hij was het die alle moeilijkheden voor ons oploste en zorgde ervoor dat alles elke dag prima in orde was. De chauffeur kreeg als blijk van waardering een financiële bijdrage, die hij zeker verdiend had. Daarna werd uit dankbaarheid in de kapel nog het Rozenhoedje gebeden. Als verrassing kregen alle pelgrims nog een stuk chocolade en daar gingen we weer, de laatste etappe naar Oud Gastel.
Ondanks het late uur, het was al half 11, heerste er een prima stemming in de bus. We stelden ons voor hoe de aankomst in Gastel zou zijn. Binnen 2 uur stonden we al aan de grens, maar daar waren ze blijkbaar niet wakker, in geen velden of wegen douane te zien. Dat was even makkelijk, we konden regelrecht Nederland binnen rijden.
Precies kwart over 1 stonden we op de Markt in Gastel, waar het een drukte van belang was. Het leek wel een automarkt. Het werd een wedren om het eerst uit de bus te komen. Nu hadden we nergens tijd voor. Alleen vlug kijken waar de familie stond en sjonge jonge, wat was dat daar een weerzien op de markt. Het leek wel of we maanden waren

weggeweest, zo werden we verwelkomd en begroet. De chauffeur haalde intussen de koffers uit de bagageruimte. Toen vlug op huis aan, waar ieder zijn belevenissen in het kort moest vertellen en cadeautjes uitdeelde.
We zijn het allemaal met elkaar eens, zo'n prachtige reis zullen we niet dikwijls meer meemaken. Veel hebben we gezien en genoten. Lourdes zal voor ons het begin worden om te werken aan ons eigen leven in onze eigen plaats voor een beter leven voor alle mensen. Wij zijn de leiding en alle deelnemers(sters) dankbaar voor de fijne sfeer en de goede samenwerking gedurende deze mooie Lourdesreis.

Lourdesreis 1958

1e rij: Nelly Cools, Riet Broos, Jeanne van Oers, Corrie Broos, Corrie van Nijnatten, Corrie van de Bemd, Cor Marcelissen, Jeanne van Merrienboer, Nelly van Merrienboer, Truus van Dongen, Riet van Zundert, Anna Tak, Jo van Oosterhout, Corrie Akkermans, Annie van Opdorp.
2e rij: Tonny Cools, Riet Aarssen, Willy Voorbraak, Cor van de Bos, Adrie Luijks, Naantje Paantjes, ?, Jeanne Geleijns, Dien Verstraten, Ciska van Merrienboer.
3e rij: mevr. Vugts-Tak, dhr. Vugts, Jaantje Mies, Willy Voorbraak, pater Toon Aarts, Ria Nelen, Ciska van Rijsbergen, Riet Baten, kap van Dam, Dina Baten, Jo van Nispen, Cor van Sprundel, Annie Konings, Mien van Sprundel, Riet van Opdorp, broeder Damiaan-Koevoets, Cecile Schreuder, Betsie Tak, Truus Schijvenaars, Bertha van Rijsbergen, buschauffeur Van Zundert, Lien v/de Bos, Jo Buurstee, Mijntje Tak-Jongenelen, mevr. Cools, mevr. Tak.

DE REIS NAAR LOURDES & LISIEUX IN 1960

Een bijdrage van Kees Rademakers met de medewerking van Adrie en Ria Nelen

Toen de redactie op zoek was naar nog meer foto's van de Lourdesreis van 1958 belandde zij bij de gezusters Adrie en Ria Nelen, beiden afkomstig van de Jagersweg en nu woonachtig in Roosendaal. Hoewel Adrie de oudste is, ging Ria toch mee met de reis in 1958. Adrie nam in 1958 deel aan een uitwisselingsprogramma en ging een jaar later naar Lourdes; althans dat dacht zij. Zij beschikte over een bericht in De Klok, dat we hiernaast hebben afgedrukt. Omdat de heemkundekring vrijwel alle ingebonden jaargangen van De Klok in haar archief heeft, kon worden vastgesteld het bericht niet uit 1959, maar uit De Klok van 31 juli 1960 was.

DE LOURDESREIS

Door een ijverige Lourdesreiszigster, mej. Truus Traets, werd geheel de Lourdesreis op kaart gebracht. Ongetwijfeld zullen veel personen met mij haar hiervoor dankbaar zijn. Zonder atlas of andere kaarten kan men nu het Gastelse reisgezelschap gedurende de dertien dagen goed volgen.
Om hen hierbij een handje te helpen, laten we de reis nog eens in het kort volgen:
Zondag 31 juli Oud-Gastel - Parijs 449 km.
Bezienswaardigheden worden bezocht in Brussel, Laon en Reims.
Maandag 1 augustus wordt Parijs bezichtigd.
Dinsdag 2 augustus Parijs - Nevers 344 km.
Bezocht worden deze dag Versailles, Chartres, Orleans en Bourges.
Na Chartres slaat de bus met de jongere meisjes af naar het westen. Zij gaan die dag naar Alencon en Lisieux.
Woensdag 3 augustus Nevers - Ars 224 km.
Bezienswaardig voor deze dag is vooral Faray-le-Monial.
Donderdag 4 augustus Ars - La Salette. De bergetappe 219 km. De voornaamste plaatsen van deze dag zijn Lyon en Grenoble.
Vrijdag 5 augustus La Salette - Montpellier 341 km.
Vooral bekend op deze route is Avignon.
Zaterdag 6 augustus Montpellier - Lourdes 423 km.
Gedeeltelijk loopt deze route langs de Middellandse Zee en verder zullen Narbonne en Toulouse bezocht worden.
Zondag 7 augustus, maandag 8 augustus en dinsdag 9 augustus verblijf in Lourdes.
Woensdag 10 augustus Lourdes - St. Laurent sur Sèvre 560 km. Bekend op deze route zijn vooral Bordeau en Saintes.
Donderdag 11 augustus St. Laurent sur Sèvre - Lisieux 344 km.
Bezocht wordt deze dag vooral Alencon, de geboorteplaats van de H. Theresia.
Vrijdag 12 augustus Lisieux - Oud-Gastel 488 km.

Heel bekend zijn Rouen en Amiens.
De uitreis is dus 1990 km en de terugreis 1392 km. Geheel de Lourdesreis is dus 3382 km. Natuurlijk komen hier nog ruim 100 km bij als we de rondrit door Parijs op maandag 1 augustus en het uitstapje naar Gavernie vanuit Lourdes meetellen. De kilometerteller zullen dus op vrijdag 12 augustus ongeveer 3500 nummers gestegen zijn, als we weer op de Markt in Oud-Gastel arriveren.
Voor heel veel meisjes zal dit niet alleen de grootste maar tevens de mooiste reis van haar leven worden. Zij zullen immers niet alleen Lourdes, het doel van de reis, bezoeken, maar daarnaast ook de plaatsen welke bekend zijn om de franse jeugd heiligen. Reims, Orl'ans en Rouen zijn bekend door de H. Jeanne d'Arc. Nevers en Lourdes doen ons denken aan de H. Bernardette en Alencon en Lisieux aan de H. Theresia. Frankrijk is bekend door heel veel prachtige bouwwerken. Op de eerste plaats denken we aan de vele beroemde kathedrals. De meest bekenden worden bijna allen bezocht, zoals die van Reims, Parijs, Chartres en Amiens.
Naast deze kunstwerken, voortgebracht door mensenhanden, zullen we ook kunnen genieten van het kunstwerk door God geschapen, n.l. de prachtige natuur. De reis loopt door en over de Alpen en Pyrenoën en langs de Middellandse Zee. Ook dit zullen zij zich geheel haar leven blijven herinneren. Derti gof veertig jaar geleden waren er slechts enkelen die zich een reis naar Lourdes konden veroorloven. We mogen God dankbaar zijn dat nu

CONGREGATIENIEUWS

De volgende oefeningen van onze Mariacongregatie zullen gehouden worden van 21 tot en met 24 augustus. Vanwege de vakantie, maar vooral wegens de Lourdesreis, worden dus de oefeningen een paar weken uitgesteld.

een dergelijke reis gemaakt kan worden door veel meer mensen zelfs door de jeugd, als men hiervoor spaart.
We rekenen op Gods' zegen en de bescherming van Maria en zullen Haar hiervoor zeker reeds bedanken, als we bij de grot in Lourdes knielen.
Natuurlijk zullen velen in Oud Gastel gedurende deze dagen ook deze zegen en bescherming vragen voor onze jeugd, opdat allen na dertien dagen weer gezond en behouden mogen terugkeren. Wederkerig zal de jeugd in Lourdes bij O. L. Vrouw zeker denken aan hun dierbaren.

JONGE

Oogstdankgaven
Zondag 21 augustus heeft in de abdij van Bornem 't Oogstdankfeest plaats van de Belgische en Nederlandse Jonge Boerinnen en Jonge Boeren.
Ook de Kringen Roosendaal en Zevenbergen gaan er dit jaar weer naar toe. De reiskosten bedragen f 3,50. Zij, die hieraan deelnemen, worden vriendelijk verzocht om zich voor 10 augustus op te geven bij een der bestuursleden. Wij verwachten, evenals verleden jaar, weer een flinke deelname.

Stoppelploegwedstrijd
Binnenkort zal door onze RKJ

Doe mee

MISSIE

Form

Die Klok was overigens zeer interessant voor de bedevaartgangers. Behalve dat er 42 meisjes naar Lourdes zouden afreizen, gingen eveneens 42 meisjes naar Lisieux. Samen met de begeleiders zou het gehele gezelschap uit 95 personen bestaan. Op een handgetekende landkaart van West-Europa stonden de reisroutes van beide bedevaarten ingetekend; deze is niet opgenomen in dit artikel.

Groepsfoto van de deelnemers aan de bedevaarten naar Lourdes en Lisieux in 1960 (Foto uit De Klok 30 juli 1960)

Aangezien wij niet konden beschikken over een betere foto dan de foto uit De Klok, zal ter verduidelijking hieronder de lijst met deelnemers van beide bedevaarten in dit artikel worden opgenomen.

WIE GAAN ER MEE?

Naar Lourdes gaan....

1 Ans Buijs
2 Lies Manjé
3 Mientje Cools
4 Ad van Oosterhout
5 Jo van Oosterhout
6 Cor van Oosterhout
7 Tonnie van Oosterhout
8 Jo Tak
9 Lia Mies
10 Jaantje Mies
11 Riet Bosmans
12 Toos van Poeijer
13 Cor Schoonen (Rijpersweg)
14 Cor Schoonen (Viersch.str.)
15 Annie Roozen
16 Jaantje van Rijsbergen
17 Tonnie van Rijsbergen
18 Adrie Nelen
19 Liza Roebroeks
20 Jo Corsmit
21 Ad Corsmit
22 Jeanne Mol
23 Arsenia Konings
24 Jeanne van Baal
25 Line Backx
26 Tini Voorbraak
27 Rina Voorbraak
28 Toos Peeters
29 Loes Kempenaars
30 Toos Moerings
31 Riet Geerts
32 Truus Traets
33 Ria Koenraadt
34 Coba de Vugt
35 Rietje Jonkers
36 Naantje Mulders
37 Corrie den Ouden
38 Corrie Akkermans (R'daal)
39 Diena Luykx (Zegge)
40 Truus Schijvenaars
41 Annie Meester (St'bergen)
42 Liza Backx (Nispen).

Naar Lisieux gaan....

1 Jo Luijten
2 Lenie Suykerbuyk
3 Corrie Vervaart
4 Marianne Bus
5 Nellie van Hooydonk
6 Marleen Schreuder
7 Jo v. Merrienboer, Duld'str.
8 Joke v. Merrienboer, H'berg
9 Corrie van de Maagdenberg
10 Laurianne Buckens
11 Corrie Buurstee
12 Ria Derene
13 Ria Mulders
14 Ria Roozen
15 Margriet van As
16 Toos de Rooy
17 Corrie Huijbrechts
18 Emma van Oosterhout
19 Toos Doomen
20 Nellie Doomen
21 Corrie de Koning
22 Corrie Hack
23 Stenie Frijters
24 Gerrie Jonkers
25 Riet Koevoets
26 Truus Jansen
27 Adrie Jansen
28 Jeanne Schoonen
29 Toos Schijvenaars
30 Jo Geleijns
31 Jeanne Theunisse
32 Mies Verstraten
33 Jeanne Traets
34 Lia Mulders
35 Lenie van de Broek
36 Jo Tak
37 Annie Wierikx
38 Mia Lazaroms
39 Willy Paantjens
40 Marijke van Zundert
41 Els van Sprundel
42 Henriette Rademakers.

Beide groepen bestaan dus uit 42 meisjes. Bij de groep naar Lourdes komen nog negen andere personen, waarbij o.a. de reisleiding. Bij de groep van Lisieux komen ook nog twee leidsters, zodat geheel het gezelschap bestaat uit 95 personen. Niet alle meisjes konden zondag aanwezig zijn, toen de groepsfoto werd gemaakt, daar om ontbreken er hier een paar.

Lijst van deelnemers aan de bedevaarten naar Lourdes en Lisieux in 1960 (Bron: De Klok 30 juli 1960)

In het bericht dat Adrie Nelen had bewaard, was echter geen verslag van de bedevaart naar Lourdes, maar een routebeschrijving. Vanwege de leesbaarheid drukken wij die beschrijving hieronder af. Adrie beschikte over foto's van haar reis in 1960. Enkele daarvan zullen hieronder worden afgedrukt.

Routebeschrijving bedevaart naar Lourdes 1960

Door een ijverige Lourdesreizigster, Mej. Truus Traets, werd geheel de Lourdesreis op kaart gebracht. Ongetwijfeld zullen veel personen met mij haar hiervoor dankbaar zijn. Zonder atlas of andere kaarten, kan men nu het Gastelse reisgezelschap gedurende de dertien dagen goed volgen.

Om hen hierbij een handje te helpen, laten we de reis nog eens in het kort volgen:

Zondag 31 juli Oud-Gastel – Parijs 449 km. Bezienswaardigheden worden bezocht in Brussel, Laon en Reims.

Maandag 1 augustus wordt Parijs bezichtigd.

Dinsdag 2 augustus Parijs – Nevers 344 km. Bezocht worden deze dag Versailles, Chartres, Orléans en Bourges.

De Gastelse dames aan de voet van de Eiffeltoren

Na Chartres slaat de bus met de jongere meisjes af naar het westen. Ze gaan die dag naar Alençon en Lisieux.
Woensdag 3 augustus Nevers – Ars 224 km. Bezienswaardig voor deze dag is vooral Paray-le-Monial.
Donderdag 4 augustus Ars – La Salette. De bergetappe 219 km. De voornaamste plaatsen van deze dag zijn Lyon en Grenoble.
Vrijdag 5 augustus La Salette – Montpellier 341 km. Vooral bekend op deze route is Avignon.
Zaterdag 6 augustus Montpellier – Lourdes 423 km. Gedeeltelijk loopt de route langs de Middellandse Zee en verder zullen Narbonne en Toulouse bezocht worden.
Zondag 7 augustus, maandag 8 augustus en dinsdag 9 augustus verblijf in Lourdes.

In 1960 was de stemming uitstekend; zowel bij de dames als de begeleidende geestelijkheid

Woensdag 10 augustus Lourdes – St. Laurent-sur-Sèvre 580 km. Bekend op de route zijn vooral Bordeaux en Saintes.
Donderdag 11 augustus St.-Laurent-sur-Sèvre – Lisieux 344 km. Bezocht wordt op deze dag vooral Alençon, de geboorteplaats van de H. Theresia
Vrijdag 12 augustus Lisieux – Oud-Gastel 488 km. Heel bekend zijn Rouen en Amiens.
De uitreis is dus 1990 km en de terugreis 1392 km. Geheel de Lourdesreis is dus 3382 km. Natuurlijk komen hier nog 100 km bij als we de rondrit door Parijs op maandag 1 augustus en het uitsapje naar Gavarnie vanuit Lourdes meetellen. De kilometertellers zullen dus op vrijdag 12 augustus ongeveer 3500 km gestegen zijn, als we weer op de markt in Oud-Gastel arriveren.

Voor heel veel meisjes zal dit niet alleen de grootste maar tevens de mooiste reis van haar leven worden. Ze zullen immers niet alleen Lourdes, het doel van de reis, bezoeken, maar daarnaast ook de plaatsen welke bekend zijn om de Franse jeugdheiligen. Reims, Orléans, en Rouen zijn bekend door H. Jeanne d'Arc. Nevers en Lourdes doen ons denken aan de H. Bernadette en Alençon en Lisieux aan de H. Theresia. Frankrijk is bekend door heel veel prachtige bouwwerken. Op de eerste plaats denken we aan de vele beroemde kathedraals. De meest bekende worden bijna allen bezocht, zoals die van Reims, Parijs, Chartres, en Amiens. Naast de kunstwerken, voortgebracht door mensenhanden, zullen we ook kunnen genieten van de kunstwerken door God geschapen, nl. de prachtige natuur.

De reis loopt door en over de Alpen en Pyreneeën en langs de Middellandse Zee. Ook dit zullen zij zich geheel haar leven blijven herinneren. Dertig of veertig jaar geleden waren er slechts enkelen die zich een reis naar Lourdes konden veroorloven. We mogen God dankbaar zijn dat nu een dergelijke reis gemaakt kan worden door veel meer mensen, zelfs door de jeugd als men hiervoor spaart.

We rekenen op Gods zegen en de bescherming van Maria en zullen Haar hiervoor zeker reeds bedanken. Als we bij de grot in Lourdes knielen. Natuurlijk zullen velen in Oud-Gastel gedurende deze dagen ook deze zegen en bescherming vragen voor onze jeugd, opdat allen na dertien dagen weer gezond en behouden mogen terugkeren. Wederkerig zal de jeugd in Lourdes bij O.L. Vrouw zeker denken aan hun dierbaren.

Ook een bezoek aan het ouderlijk huis van H. Bernadette stond op het programma

Kapelaan van Dam houdt scherp toezicht in Parijs

In de dezelfde editie van De Klok stonden tevens de laatste mededelingen:

Laatste mededelingen voor Lourdes en Lisieux

1. ***Zorgt allen zondag 31 juli om kwart voor zes in de Congregatiezaal te zijn waar de H. Mis zal worden opgedragen. On der de H. Mis kan men Communiceren. We beginnen gaarne stipt op tijd omdat we onze tijd hard nodig hebben.***
2. ***Zorgt voor een duidelijk naam- en adreskaartje op iedere koffer, liefst geplakt en niet met kaartjes met een koordje aan de koffer gebonden. Deze verliest men gemakkelijk vooral bij het opladen of afladen van de koffers.***

Oud Gastel moet helemaal in het teken gestaan hebben van de Lourdesreis. Want in dezelfde editie van 31 juli 1960 stond ook nog onderstaand bericht:

COPIE VOOR DE KLOK

Op zaterdag 6 augustus verschijnt er vanwege de vakantie geen parochieblad. Voor het nummer van 13 augustus kan de kopie ingeleverd worden op de pastorie. Men wordt verzocht op de enveloppe duidelijk te schrijven: "Copie voor de Klok", anders bestaat er gevaar dat de enveloppe ongeopend blijft liggen, vanwege de Lourdesreis.

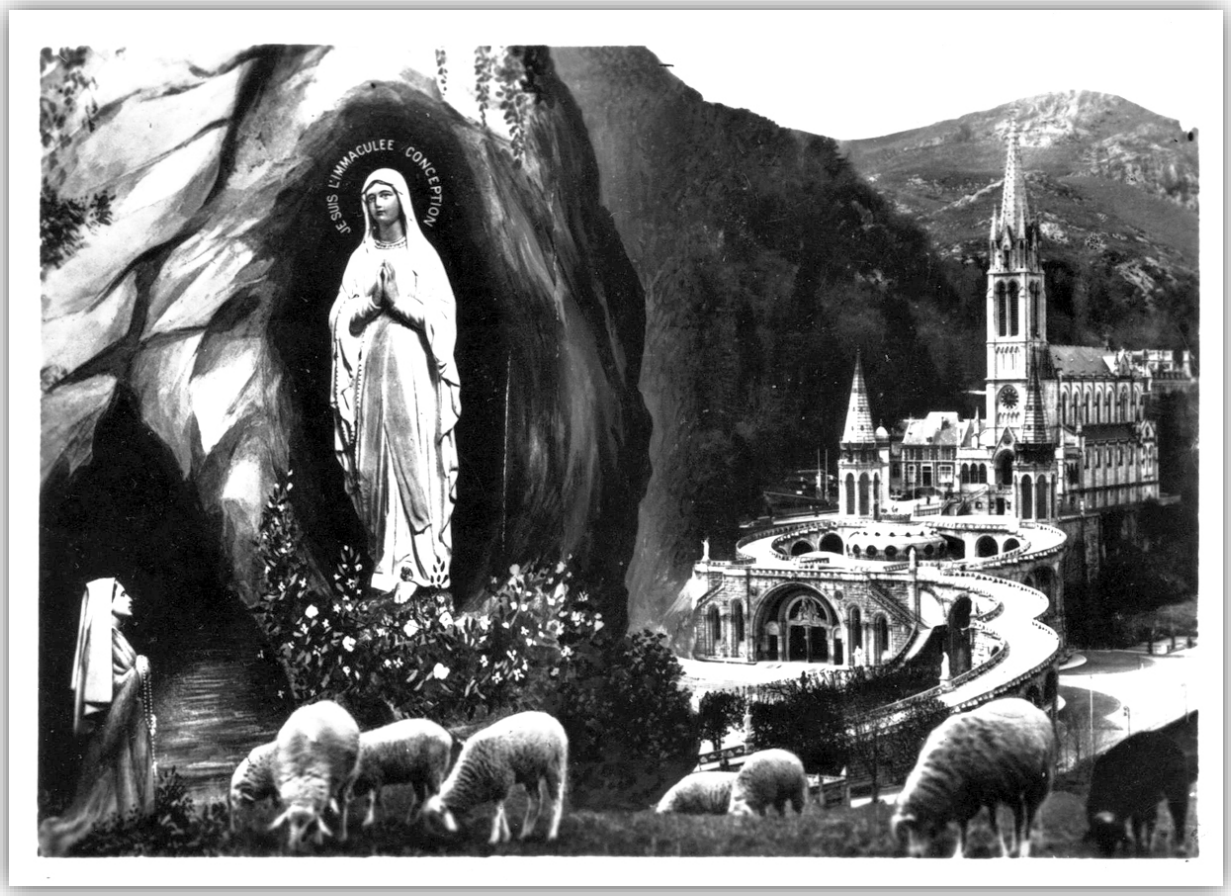

Heel Lourdes verenigd in één beeld.
Dergelijke kaarten werden verkocht in Lourdes

De Vogelmuzikanten

Een bijdrage van Richard Tak en Flavio Pavone

Inleiding

In september 1973 vond bij Café Vogelaars in Oud Gastel de eerste repetitie plaats van blaaskapel 'De Vogelmuzikanten'. Dit jaar is het een carnavalesk jubileum voor 'De Vogelmuzikanten', namelijk 44 jaar. Deze 44 jaar heeft zijn pieken en dalen gekend, maar bovenal is het 44 jaar dikke vriendschap.

Kapelleden als Cees Tak, Jan Laros, Kees Magielse, Piet Doomen, Rie Buckens, Rien Lazaroms e.a. zijn in 1973 begonnen. Naast liefde voor de muziek mondde deze samenwerking ook uit in vriendschap. Helaas zijn veel kapelleden intussen overleden, maar de vriendschap blijft bestaan in hun nalatenschap. De kapel wordt nu voortgezet door nieuwe leden en velen van hen zijn nazaten van de eerste kapelleden.

De eerste naam

Het ontstaan van 'De Vogelmuzikanten'

De eerste blaaskapel in Oud Gastel bestond uit leden van de Gastelse fanfare. Deze kapel had de toepasselijke naam 'De Dors(t)vlegels'. De kapel stond onder leiding van Jan Hartman. Bij diens overlijden verdween ook de ambitie bij de overige leden en was het einde van de 'Dors(t)vlegels een feit.

De oprichters:
Piet Doomen en Kees Tak

In die tijd was ook de bekende muziekformatie 'De Four Tak' actief. Kees Tak, de bassist van deze band, was vanwege zijn studie net gestopt met deze formatie. Toen hij op een zaterdag een pilsje ging drinken in Café Vogelaars ontmoette hij daar Piet Doomen. Hij was oud-lid van 'De Dors(t)vlegels' en had nog volop ambitie om een nieuwe kapel te beginnen. Ze kwamen in gesprek en besloten samen een blaaskapel op te richten. Piet had zijn contacten met de fanfare en Kees met de amusementswereld. Zo was er na enkele weken een nieuwe blaaskapel, met leden van de fanfare, maar ook uit de amusementswereld, zoals accordeoniste Corrie Aanraad en zanger Rien Lazeroms. Ook Marieke Werger (zanglerares van Frans Bauer) verleende vanaf het begin haar medewerking.

Het bestuur bestond uit voorzitter Piet Doomen, muzikaal leider Kees Tak, penningmeester Rie Buckens en secretaresse Marieke Werger. Een naam werd ook al gauw gevonden. Frie Vogelaars, de kastelein, werd ook weleens door zijn klanten "vogeltje" genoemd. Omdat Frie de eerste sponsor werd van de kapel, was de naam niet moeilijk te vinden. "Die Vögelmusikanten" waren geboren. Echter, na verloop van tijd werd het duidelijk dat "vögelen" in het Duits ook iets anders betekent; daarom werd de naam veranderd in 'De Vogelmuzikanten'. In september 1973 was de eerste repetitie in het café van Frie Vogelaars.

Een moeilijke tijd

Het jaar 2007 was voor de blaaskapel een dieptepunt. Een groot aantal leden verliet de kapel en de bezetting werd hoe langer hoe kleiner. Desondanks ging men toch door. Na enige tijd bleek dat de kapel op deze manier geen bestaansrecht had. Er moest dringend iets gebeuren. Vooral Johan Bogaarts, wilde alles op alles zetten om de blaaskapel te laten voortbestaan.

Er werd contact gezocht met de opgestapte leden. Hieruit ontstond een gesprek. Bij veel van deze leden stroomde nog steeds het "Vogelmuzikantenbloed" door de aderen en zij keerden weer terug naar de kapel. De terugkeer van deze leden betekende destijds de redding van 'De Vogelmuzikanten'. Alleen de terugkeer van trompettist Giuseppe Pavone, saxofonistes Jolanda Pavone en Elma Jochems, trombonist Flavio Pavone, zwaarkoperblazers Ad en José Brouwers en als nieuw lid slagwerker Pablo Pavone, de jongste

telg van de Pavone's, was niet voldoende. Nieuwe aanwas was dringend welkom, maar de kapel kon toch voortgaan met deze bezetting.

Het geluk was niet van lange duur want in 2009 stapten er weer een paar leden, waaronder Hans Rijsdijk en Patrick van Toren, uit de kapel. Ondanks dit verlies werd de club echter steeds hechter en werd er gekeken naar een andere invalshoek voor nieuwe aanwas. Aschwin Magielse, (alias "den Kapper") werd benaderd voor de grote trom, zodat Pablo zich op het drumstel en kleine trom kon richten. Ook Tonny Lazaroms kwam als trompettist de kapel versterken. Toen de kapel deze nieuwe weg was ingeslagen, stopte ook de bassist. Hierop pakte Flavio Pavone de bastuba over om de bezetting compleet te houden.

Intussen tijd nam Flavio het initiatief om via de muziekcommissie de kapel nieuwe muzikale impulsen te geven. *"Laat de sterke kanten beter zien, verhoog de kwaliteit en verbeter tegelijkertijd de zwakke kanten!"*, was zijn motto. De kapel had grote behoefte aan een grotere bezetting, maar die aanwas was moeilijk te krijgen.

In 2006 startte Flavio in Oud Gastel zijn eigen muziekschool. In 2009 was de muziekschool gegroeid tot een ruime en gevarieerde clientèle. Flavio besloot om zijn connecties te gebruiken ten gunste van 'De Vogelmuzikanten'. Een aantal leerlingen zag dit wel zitten en meldde zich aan bij de kapel. Hieronder waren toen ook Amy en Kirsten Balemans. In 2014 is ook Debbie Laros les gaan nemen bij de muziekschool en ging blazen bij 'De Vogelmuzikanten'. Later volgden zus Patricia en zwager Richard Tak.

Bezetting

De Vogelmuzikanten is een blaaskapel. Maar wat is een blaaskapel nou precies? Vooral in Noord-Brabant en Limburg duidt men hiermee meestal een dweilorkest of carnavalsband aan. Ondanks het feit dat 'De Vogelmuzikanten' tijdens carnaval muzikaal zeer actief zijn, onderscheiden zij zich toch van een carnavalsband.

De huidige Vogelmuzikanten

De betekenissen van een blaaskapel zijn: fanfare, fanfarekorps, groep muzikanten, harmonie, instrumentaal orkest, muziekgroep of muziekkorps. De bezetting is bij bovenstaande betekenissen essentieel en kenmerkend voor het betreffende orkest. In elk geval komt het er van oudsher op neer, dat al musicerend op de maat van de muziek door de straten van een plaats wordt getrokken bij feestelijke gebeurtenissen. De dirigent van een blaaskapel wordt een kapelmeester genoemd.

De bezetting bij 'De Vogelmuzikanten' is: trompetten, trombones, baritons, bastuba, saxofoons en slagwerk. Kenmerkend is dat de trompetten de melodie spelen.

De gespecificeerde bezetting is:
3 eerste trompetten, 2 tweede trompetten, 1 eerste trombone, 1 tweede trombone, 1 eerste bariton, 1 tweede bariton, 1 bastuba, 2 eerste altsaxofoons, 2 tweede altsaxofoons, 2 eerste tenorsaxofoon, 1 tweede saxofoons en 2 slagwerkers.

Huidige leden

Naam : **Tonny Lazaroms**
Instrument : Trompet
Geboren : 24 september 1968
Overig : Materiaalmeester, zanger, muziekcommissie

Naam : **Richard Tak**
Instrument : Trompet
Geboren : 27 november 1964

Naam : **Ton Brocatus**
Instrument : Trompet
Geboren : 29 december 1949

Naam : **Ilse Brocatus**
Instrument : Trompet
Geboren : 26 maart 1978
Overig : Commissie ''Zotte Uurkes Voraf''

Naam : **Amy Balemans**
Instrument : Altsaxofoon
Geboren : 6 juli 1993
Overig : Kledingcommissie, muziekcommissie

Naam : **Kirsten Balemans**
Instrument : Altsaxofoon
Geboren : 5 april 1998

Naam : **Patricia Tak- Laros**
Instrument : Altsaxofoon
Geborgen : 29 april 1967

Naam : **Jolanda Pavone-Tak**
Instrument : Tenorsaxofoon
Geboren : 3 mei 1964
Overig : Secretaris, kledingcommissie

Naam : **Debbie Laros**
Instrument : Tenorsaxofoon
Geboren : 9 mei 1979

Naam : **René Stoel**
Instrument : Tenorsaxofoon
Geboren : 19 juli 1965

Naam : **Elma Jochems-Tak**
Instrument : Trombone

Geboren : 11 augustus 1967
Overig : Kledingcommissie

Naam : **Janine Broeren**
Instrumenten : Trombone
Geboren : 11 december 1964

Naam : **Johan Bogaarts**
Instrument : Bariton
Geboren : 24 juni 1966
Overig : Voorzitter

Naam : **Lianne Buckens**
Instrument : Bariton
Geboren : 13 mei 1964

Naam : **Flavio Pavone**
Instrument : Bastuba/Basgitaar
Geboren : 2 augustus 1989
Overig : Kapelmeester, muziekcommissie, commissie "Zotte Uurkes Voraf"

Naam : **Pablo Pavone**
Instrument : Kleine trom
Geboren : 18 maart 1991
Overig : Penningmeester, commissie "Zotte Uurkes Voraf", drumstel

Naam : **Aschwin Magielse**
Instrument : Grote trom
Geboren : 3 december 1972

Activiteiten

De Vogelmuzikanten wilden niet alleen met carnaval muziek maken, maar ook gedurende de rest van het jaar. Het sociale aspect kwam om de hoek kijken en optredens in bejaardenhuizen, verzorgingshuizen en voor mensen met een verstandelijke beperking, werd de doelstelling.

De Vogelmuzikanten in 1976

Het hoogtepunt van ‘De Vogelmuzikanten’ was het uitbrengen van de eerste Gastelse carnavalsplaat met de titel 'Hotten Totten'. De muziek was van Kees Tak en de tekst van Marieke Werger. Dit lied werd opgenomen in de studio van Johnny Hoes. Dit werd een aantal jaren gedaan en het werd gezien als een hele gezellige uitstap voor ‘De Vogelmuzikanten’ en hun aanhang. Met carnaval werd het kindermatinee geboren. Tot op heden is dit nog steeds een groot succes.

In 1978 werd het vijfjarig bestaan gevierd met een geweldig feest. Het Veerhuis werd hiermee officieel geopend. Op vrijdagavond een modeshow van de Gastelse middenstand, met natuurlijk muziek van de blaaskapel. Op zaterdag een feestavond met diverse artiesten en op zondagmiddag een voorspeelmiddag van een aantal organisten.

Viering van het 5-jarig bestaan in 1978

‘De Vogelmuzikanten’ waren op hun hoogtepunt aangekomen en onder leiding van nog steeds hetzelfde bestuur werd in juni 1986 het 12½-jarig jubileum gevierd. Het werd groots aangepakt en met de Marterei verscheen voor het eerst de feesttent op de markt. Tijdens dit feest waren er weer veel activiteiten. Op donderdagavond vond er een uitwisseling van fanfares plaats, op vrijdagmiddag een middag voor bejaarden met Mien Oostvogels als trekpleister. Vrijdagavond was er de bekende zeskamp tussen verenigingen en diverse winkelbedrijven. Op zaterdagmiddag een blaaskapellenfestival en op zaterdagavond een artiestenavond. Zondagavond werd afgesloten met Corrie Konings en Jantje Koopmans. Al met al een geweldig feest!

Ook de jaren op weg naar het zilveren jubileum waren succesvol. Jammer genoeg overleed in 1988 onze voorzitter Piet Doomen. Dit was een zwaar verlies voor ‘De Vogelmuzikanten’. Door de komst van nieuwe muzikanten heeft men dit verlies geleidelijk overwonnen en voert het plezier weer de boventoon. Het 25-jarig jubileum was een grandioos feest in ‘Het Veerhuis’. Naast optredens van de blaaskapel zelf was het ‘De Vogelmuzikanten’ gelukt om ‘De Four Tak’ weer bij elkaar te krijgen en deze te laten spelen op het feest. Met 1800 bezoekers was het een geweldige happening. Door dit feest

hielden 'De Four Tak' daarna nog een jaarlijkse reünie totdat ze uiteindelijk helemaal stopten.

De Vogelmuzikanten in 1982

Tot op heden treden 'De Vogelmuzikanten' nog steeds op voor allerlei sociale instellingen. Deze activiteiten worden al jaren financieel ondersteund door de Gastelse middenstand. Daarnaast zijn er nog steeds de carnavalsactiviteiten. Denk hierbij aan de 'Tonpraotaoved', die niet meer is weg te denken uit Gastel. De 'Tonpraotaoved' wordt zaterdag in de week vóór carnaval gehouden. Het is een plaatselijke cabaretavond die aankomend jaar in 2018 voor de 39e keer georganiseerd wordt en muzikaal wordt opgeluisterd door de blaaskapel.

Vrijdag met carnaval waren 'De Vogelmuzikanten' hofkapel bij de Gastelse Carnavalsstichting (V.A.Z.). Zij begeleidde op carnavaleske muzikale wijze de activiteiten van de stichting. De V.A.Z. besloot om vanaf 2013 op vrijdagavond te rouleren met de blaaskapel en overige dweilbandjes van Gastel. 'De Vogelmuzikanten' hadden er geen oren naar om op de vrijdag vóór carnaval niet te spelen, met als gevolg dat 'De Zotte Uurkes' werd geboren. Dit carnavalsbal wordt gehouden bij het 'Ministerie van Eten en Drinken'. Dit bal ontwikkelde zich tot een avond met een gezellige ambiance en een open podium waar iedereen welkom is. Vele bezoekers noemen dit bal ook wel: 't Leutigste bal van de karnaval'. Een andere activiteit met carnaval is het 'Kindermatinee' dat inmiddels voor de 37e keer georganiseerd wordt. Het is een tijdloze carnavalsmiddag waar alle kinderen kunnen hossen en springen.

In 2013 hebben: 'De Vogelmuzikanten' hun 40-jarig jubileum gevierd. Tijdens de carnavalstijd hebben zij een tentoonstelling in Dorpsmuseum 'In de Drie Snoeken' gehad. Het archief werd opengesteld met oude tenues, foto's, muziek en een ***"memoriaal"*** van leden die ons gepasseerd zijn. Tijdens de optredens met carnaval hebben zij de "brakskes" geplezierd met een extraatje. In maart werd een seniorenbal georganiseerd en in september een bal voor mensen met een verstandelijke beperking.

De Vogelmuzikanten zijn regelmatig actief tijdens de Gehandicaptenmiddag, in Buurthuis Keijenberg en tijdens Pré-Carnaval

Het bal voor mensen met een verstandelijke beperking is voor 'De Vogelmuzikanten' een regelmatig terugkerend festijn. De middag wordt: "Knoop in je zakdoek-middag" genoemd. De bezoekers van deze middag proberen 'De Vogelmuzikanten' op veel manieren te laten musiceren. In oktober hebben de leden hun eigen feestavond. 'De Vogelmuzikanten' gaan verder en hopen hun 50-jarig-jubileum in 2023 te mogen vieren.

Kapelmeesters

1e Kapelmeester Kees Tak van 1973 – 2012

Kees Tak is geboren op 10 februari 1942 en is de zoon van Giel Tak en Mien Tak-Lazaroms.

Kees deed eerst de ambachtsschool, richting elektricien. Daarna ging hij werken als elektricien en volgde hij de avondschool om zich vakbekwamer te maken.

Op 15 september 1967 heeft hij Autorijschool Tak opgericht. Dit beroep heeft hij 25 jaar lang uitgeoefend.
De muzikale ontplooiing van Kees begon op 10-jarige leeftijd. Hij begon met de accordeon en volgde muzieklessen bij Jan Jonkers. Later speelde hij ook bij accordeonvereniging 'Con Amore' en ging met hen naar het wereldconcours in Kerkrade.
Tijdens de periode dat hij zijn autorijschool had, deed hij de Mulo en ging vervolgens studeren aan het Brabants Conservatorium in Tilburg. Hij stuurde daar in 1978 af als muziekdocent. Na de autorijschool vervolgde hij zijn carrière als muziekdocent bij een Mavo in Breda. Dit heeft hij 18 jaar gedaan. Na dit avontuur is hij als freelancer begonnen als soloartiest. Hij speelt vooral in tehuizen voor minder validen.
Ondanks dat Kees al enige tijd met pensioen is, mogen mensen nog steeds van zijn muziek en muzikale talenten genieten. Regelmatig treedt hij op als soloartiest in tehuizen en is hij dirigent van het Gastels Smartlappenkoor.

Carnavalssingels van de 'De Vogelmuzikanten'

2e Kapelmeester Flavio Pavone van 2012 tot heden
Flavio Pavone is geboren op 2 augustus 1989 en is de zoon van Giuseppe Pavone en Jolanda Pavone-Tak.
Vanaf het begin is Kees Tak de muzikale leider van de blaaskapel geweest. Op 18 januari 2012 heeft hij na ruim 38 jaar zijn laatste repetitie gegeven en op bijna 70 jarige leeftijd heeft hij het stokje overgegeven aan zijn kleinzoon Flavio Pavone.
Op jonge leeftijd kwam Flavio met muziek in aanraking. Toen hij 3 jaar was, kreeg hij pianoles van Mieke Werger, beter bekend als de zangpedagoge van Frans Bauer. Beide

ouders van Flavio zijn erg gepassioneerd door muziek en hebben zijn muziekcarrière altijd gestimuleerd. Zijn moeder speelde saxofoon en zo kwam hij er op zevenjarige leeftijd achter dat dit een geweldig instrument was.
Hij ging op saxofoonles bij opa Kees Tak. Hier begon zijn muzikale ontplooiing. Hij ging in een orkest spelen. In Fijnaart speelde hij bij het 'Schoolorkest Fijnaart en Heijningen'. Het orkest bestond uit 50 leerlingen, variërend in leeftijd van 10 tot 27 jaar. Hij was de jongste van hen. Ook de reizen die hij met het orkest maakte, waren ontzettend leuk. Met het orkest ging hij naar Italië, Monaco, Frankrijk, Spanje, Hongarije en Oostenrijk. Hier heeft hij o.a. voor de paus en de prins van Monaco gespeeld. Ook speelde hij in het Symfonisch blaasorkest van 'Muziekschool Fijnaart en Heijningen' o.l.v. directeur P.J. Meijers.
Op 11 mei 2006 is Flavio zijn eigen muziekschool gestart in Oud Gastel. Na ruim elf jaar resulteerde dit in een groot educatief aanbod voor de leerlingen en een ruim scala aan evenementen, concerten, ensembles, workshops en andere muzikale activiteiten.
Naast kapelmeester van blaaskapel 'De Vogelmuzikanten' is Flavio instrumentalist, docent, koor- en orkestdirigent. Ook is hij dirigent van Musicalgroep 'Papillon' uit Middelburg, Dameskoor 'Wouw Vocaal' uit Wouw, Gemengd Koor 'Zilt' uit Burgh-Haamstede, Herenkoor 'Amazing Singers' uit Stellendam, Harmonieorkest 'Amalia' uit Kruisland, Saxofoonensemble 'Saint Germain' uit Oud Gastel en repetitor van een dweilorkest 'W'orkesDigt' uit Kruisland.

Bronnen:
Kees Tak
Flavio Pavone
Oud-leden van 'De Vogelmuzikanten'
Huidige leden van 'De Vogelmuzikanten'.

De 'Rebellenclub'
Wie hoorden daar nou precies bij?

Een bijdrage van Kees Rademakers

Het begon met 'Boeren, burgers en buitenlui'

Bij de voorbereiding van de tentoonstelling 'Boeren, burgers en buitenlui', die onze heemkundekring organiseerde in het kader van de Open MonumentenDag en de Cultuurmaand, waren we naarstig op zoek naar foto's die pasten bij dit thema.

Op een foto, die we meteen wilden opnemen, stonden 6 wat "oudere" heren die regelmatig op een bankje zaten onder de monumentale lindeboom op de Gastelse Markt. De foto moest echter worden voorzien van het juiste onderschrift en dus werd er gezocht naar de informatie die ons verder kon helpen.

Het was bekend dat deze foto al eens eerder in een jaarboek had gestaan. Dat bleek te zijn in 1984 in een artikel van Piet Akkermans: ***Bond van Ouderen in Oud Gastel.*** In het artikel werd niet verwezen naar deze foto; evenmin was er sprake van de rebellenclub. Een probleem bij gebruik van deze informatie was dat niet werd aangegeven wie waar op de foto stond.

Gastelse bejaarden onder de oudelindeboom.
P. Jonkers, A. Suykerbuik, P. Bierbooms, J. v.d. Boom, P. Koevoets en P. de Bruijn.

Dat werd eenvoudiger toen dezelfde foto door Jan Aanraad werd opgenomen in een artikel in het jaarboek van 1990: ***Oud, de duvel is oud!*** Dit artikel ging over de oudste inwoners van Oud Gastel over een reeks van jaren. Tevens werden (zeer) oude Gastelaren geïnterviewd. Jan vermeldde bij de foto dat het hier ging om de ***"Rebellenclub"***, die in 1959 onder de lindeboom zat. Gelukkig werd nu wel aangegeven wie vooraan en achteraan op de foto stonden. Echter toen de namen bij de 2 foto's werden vergeleken, bleek dat Pieter-Jan Bierbooms plaats had moeten maken voor Toon den Ouden. Dat leek ons sterk, want het ging toch om dezelfde foto! Het leek ons interessant om bij het onderschrift de geboortejaren van de 6 "rebellen" te vermelden, maar we konden dat van Toon den Ouden niet vinden. Jos Kepers, onze genealoog, bood echter uitkomst. Hij vond een Toon

De rebellenclub onder de lindeboom op de Markt 1959 .

achteraan v.l.n.r.:
Toon Suykerbuyk,
Toon den Ouden,

vooraan v.l.n.r.:
Sus Koevoets,
Pieter-Jan Jonkers,
Pan de Bruyn,
Petrus van den Boom.

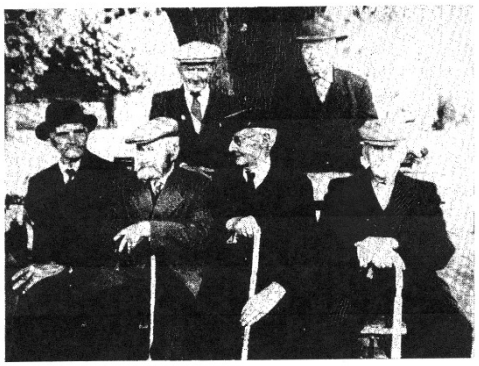

den Ouden, die was geboren in 1878 en gestorven in 1957. De foto was volgens Jan Aanraad genomen in 1959, dus kon Toon er niet op staan.

Misschien dat bijschriften bij de digitale versies van de foto in ons foto-archief of afdrukken daarvan, uitkomst konden bieden. We vonden 3 jaartallen waarop de foto zou zijn gemaakt: 1956, 1959 en 1960. Achteraf kunnen we zeggen dat er vroeger niet zo secuur werd gearchiveerd. Nog steeds hadden we geen zekerheid met betrekking tot de 6de persoon op de foto. Was dat nou Pieter-Jan Bierbooms of Toon den Ouden?

We lieten het probleem even liggen totdat Andrien Schijvenaars ineens op Facebook een krantenartikel ontdekte, geplaatst door José Fievet, dochter van Cees Dingenouts en Lies Koevoets. Dit krantenbericht is bij dit artikel afgedrukt op de volgende pagina.

Het bericht komt waarschijnlijk uit het Brabants Nieuwsblad en is geschreven door "onze correspondent". Wellicht was dat Toon Buijs, de directeur van het Gastelse postkantoor, die indertijd stukken over Gastel schreef. Het artikel stond in de krant van woensdag 14 augustus 1957. Elk van de geportretteerden wordt daarin geïnterviewd. Het clubje rebellen is rond de 90 jaar. Expliciet wordt hier Toon den Ouden genoemd, de vader van de gesneuvelde kolonel Den Ouden. Hij was echter de jongste van het stel; nog maar 80! We hebben de foto tot 2 keer toe met een foutief onderschrift geëxposeerd. Eindelijk kunnen we nu met de grootst mogelijke zekerheid het juiste onderschrift bij de foto vermelden. Geen "nep-nieuws" meer!

De "Rebellenclub" onder de lindeboom in augustus 1957
Achter vlnr: Toon Suijkerbuijk (1872) en Toon den Ouden (1878)
Voor vlnr: Suus Koevoets (1868), Pieter-Jan Jonkers (1865), Pan de Bruijn (1867) en Piet van den Boom (1869)

woensdag 14 aug. 1957

„'t Is de kif", zegt Kees Rijsdijk (100)

De rebellenclub laat van zich horen

(Van onze correspondent)

OUD-GASTEL, 13 augustus. — De middenstand beweert nou wel, dat Gastel een geschikt forensendorp is en op die manier willen zij de vestiging naar hier bevorderen maar wij doen ook een duit in 't zakske. Wij zeggen Gastel is een gezond dorp, daar wordt je oud. Dat zijn geen praatjes, wij zullen het bewijzen. Dat Kees Rijsdijk 100 wordt kan een uitzondering zijn, maar wij zijn er ook nog. Dat zei de rebellenclub met het vriendelijk verzoek daarvan nota te willen nemen, hetgeen wij bij deze dan ook maar doen om alle revolutie te vermijden. Het zijn er zes zoals U op de foto ziet. Van links naar rechts:

1. Sus Koevoets als ie verjaart wordt 90. Recht van lijf en leden. Gepensioneerd boswachter, je kunt het hem aanzien. De ongekozen voorzitter van het sextet.

2. Dan Pieter Jan Jonkers klein maar dapper, hij loopt naar de 93. In de winter laat hij zijn baardje staan dan is hij een klein Sinterklaaske, komt het voorjaar dan is hij clean shaven en meneer. Een paar jaar geleden is hij gereviseerd zegt Pierjan. Nou word ik 200 als er niks tussen komt.

3. Pan de Bruyn is goed 90. Hij brilt al zeggen zijn maats schamper. Hij schept altijd op met zijn wandelstok, die hij van zijn zoon uit Mexico heeft gekregen. Nou toegegeven het is een fameuze, met de hand kunstig gesneden stok, vol bezienswaardige totemfiguren.

4. Piet van den Boom voor den oorlog wethouder bijna 89. Hij is een beetje doof, dat komt van het hard praten in de raad.

5. Toon den Ouden de vader van de in Korea gesneuvelde kolonel is 80 en 6. Toon Suikerbuik 84 horen er ook bij.

Rijpere jeugd

Als ze gaan kuleren moeten die 2 voorlopen. „Leden van de rijpere jeugd", zegt Sus en dan kunnen we zien wat ze uitvoeren op straat. Het is een gezellig clubje, zonder zorgen, content. Vaak zitten ze op de bank op de markt heel oude koeien uit de sloot te halen. Ziek zijn is er niet bij, daar hebben ze geen tijd voor want dinsdag, donderdag en vrijdag moeten ze in het patronaat gaan kaarten en het gaat er dan heet uit.

Toon Olfers 86, P. Broos uit de Karnemelkstraat en Piet Dam 90 van Kuivezand komen ook wel maar dat zijn geen vaste klanten, die mogen meedoen. Die zijn niet georganiseerd in de rebellenclub. Er zijn er nog meer, maar het is niet de bedoeling een uittreksel te geven van het bevolkingsregister dan moet je maar naar meneer Vervaart gaan op het secretarie. Janus van den Eijnden 85 en P. v. Hooijdonk 84 hebben meestal geen tijd, die houden meer van handboogschieten bij Goort Mies. Jan Segers 83 uit de Slotstraat krijgt geen vrij, die moet boeren en Nil Jonkers 84 komt ook wel eens maar die is meestal supporter van de voetbalclub en anders klokkenluider. Hij hangt meer als dat ie trekt. Het gaat toch zegt Nil.

Als een paal boven water staat dat Gastel een dorp is om oud te worden, en bij de vrouwen spreekt dat van zelf. Als de club op de bank zit kijken ze altijd naar Mevr. van Mechelen-Franken die op de Markt woont en 95 is. Als ze in de Karnemelkstraat wandelen komen ze altijd Kee de Pijper tegen 92. Ze hanteert de bezem nog goed. Die zijn eigenlijk te oud voor de club beweert Pan dat wordt toch niks.

Als Kees Rijsdijk 100 wordt (29 augustus) gaan ze in processie feliciteren en kijken of er wat in de fles is. Ze hebben hem om advies gevraagd hoe hij hum dat lapte zo oud te worden.

Kees ook niet van gisteren zei alleen Doe het maar na. Ge zijt oud en wijs genoeg om dat te weten. Daar liet hij ze mee staan. „'t Is niks als de kif", zei Kees Rijsdijk, toen hij bij zijn dochter thuis de kaarten schudde om te gaan rikken.

Jaargang 1 **NR.3**

Oud-Gastels Jaarblad

Nieuws en advertentieblad 1902

OUD-GASTEL 6 januari.
Aan de Gastelse beetwortelsuikerfabriek te Nieuw Gastel is 30 december de campagne geëindigd. In een tijdsverloop van 14 weken is aan die fabriek ruim 94 miljoen KG. beetwortelen verwerkt. De beetwortelsuikerfabriek St. Antoine, te Oud-Gastel, heeft 31 december haar campagne geëindigd. Na 15 weken zijn daar ruim 60 miljoen KG. beetwortelen verwerkt.

OUD-GASTEL 2 februari.
Ongelukken. De 72-jarige D. K. wiens been door de stoomtram onder Gastel werd afgereden, is aan zijn wonden bezweken.

OUD-GASTEL 2 februari.
Roomboter fabriek De Hoop, te Oud- en Nieuw Gastel, bewilligd bij Kon. Besluit dd. 11 dec. 1902, met een kapitaal, groot fl. 2500,00 verdeeld in 5 aandelen van fl. 500,00. Het doel der vennootschap is de exploitatie van een roomboterfabriek en het kopen en verkopen van landbouwartikelen, kunstmeststoffen en veevoeder.

OUD-GASTEL 14 februari.
Op 14 februari was het groot feest in Oud-Gastel. Bart Houtepen en Jaans van Steen vierden hun gouden bruiloft.

Breiers en breisters: Simon Marcelissen, Piet Tak (den Oesem), Jan van Zimmeren, Piet van Meel, Adr Thijs, Adr Damen, Marie van Zimmeren, Cornelia van Zimmeren, Adriaan van Zimmeren, Marie van Zundert, Jaans Rockx, Jo van Zundert, Adriana van Zundert, Jannine Marcelissen, Mar van Steen, Sjoke de Klerk, Nil de Klerk, ? , (knecht fam. Houtepen)

OUD-GASTEL 20 februari.
Te Oud-Gastel wilde de ruim 60 jarige vrouw Van der M. uit Kruisland op de tram stappen. Voordat deze stil stond viel zij achterover en geraakte tussen de treeplank en den hard bevroren grond zodanig bekneld, dat zij hoogst

verwond werd. Haar toestand is hopeloos.

OUD-GASTEL 11 maart.
Uit Oud-Gastel schrijft men ons: Nu door den 'Bond van Nederlandse Suikerfabrikanten' besloten is, dat tien fabrieken in de aanstaande campagne niet zullen werken, is aan die fabrieken nu reeds veel personeel bedankt. Hieronder zijn arbeiders, die er reeds 20 à 30 jaar werkzaam waren. Voor de fabrieken die wel werken, is het beetwortelcontract nu ook vastgesteld en hebben de agenten bericht gekregen om met het contracteren een begin te maken. Aangezien de prijs niet van dien aard is, dat er met voordeel bieten kunnen verbouwd worden, zijn vele landbouwers vooralsnog ongenegen contracten te sluiten. De fabrieken met het participatiestelsel hebben voor de volgende campagne al bieten genoeg. De fabrikanten, die aangesloten zijn bij de Vereniging 'Union-Sucriere' hebben ook een gunstiger contract dat vrijwel overeen komt met de contracten op suikergehalte. Het grootste verschil is echter dat de prijs in het contract niet bepaald is en de koper dezen dus zal moeten regelen met de agenten die door de 'Union' zijn aangesteld.

OUD-GASTEL 11 maart.
Er biedt zich aan een fatsoenlijke dienstbode van buiten R.C. om zo spoedig mogelijk in dienst te treden. Oud 20 jaar, goed kunnende werken en van goede getuigen voorzien.

Adres: BRUSSELAARS, Oud Gastel, Rollenweg.

OUD-GASTEL 22 maart.
Op het eiland Flakkee waren tot dusver vele landbouwers gewend hunne suikerbieten te leveren op participatiecontract aan de firma Vlekke te Oud-Gastel. Kregen zij in de laatste jaren geregeld een bijslag boven het reeds betaalde, thans ontvingen zij de onaangename tijding, dat zij te veel hebben ontvangen, zodat zij nu in plaats van meer uitkering, het te veel ontvangene moeten teruggeven.

OUD-GASTEL 27 maart.
Tot notaris te Gastel (N.-Br.) is benoemd A. M. B. Smulders.

A.M.B. Smulders.

OUD GASTEL 27 maart.
Naar wij vernemen is het kind van L. B., die verleden week gevankelijk naar Breda vervoerd is, verdacht van zijn kind ernstig mishandeld te hebben, waarschijnlijk aan de gevolgen dier mishandeling overleden. Door de justitie werd eergisteren hier een onderzoek ingesteld inzake vermoedelijke moord, waarschijnlijk gepleegd door zekeren B. op zijn kindje van ongeveer vijf maanden oud. De lijkschouwing had in het Liefdegesticht plaats. Daar de vermoedelijke dader door de marechaussee daarmee geconfronteerd werd, was er een massa volk bij elkander, die blijkbaar opgewonden was, doch den verdachte met rust liet.

OUD-GASTEL 28 maart.
Een ontaarde vader is te Oud-Gastel gearresteerd. Deze man moest, terwijl zijn vrouw niet thuis was, op het kind passen. Het schijnt daarbij lastig te zijn geworden en de man moet toen, in zijn drift, het kind van ongeveer 15 maanden tussen de knieën hebben gezet en het zo hebben gekneld dat er enige ribben werden gebroken. Een paar dagen later stierf het kind.

OUD-GASTEL 15 april.
Heden arriveerde de justitie uit Breda, vergezeld van een geneeskundige, ten einde een nader sectieonderzoek in te stellen inzake den moord van den bekenden B. op zijn kind. B. was hier zwaar geboeid bij tegenwoordig. Naar men zegt heeft hij een volledige bekentenis in deze treurige zaak afgelegd.

OUD-GASTEL 5 juni.
Heden vierden de echtelieden Hendrik Tak en Johanna Lazeroms hun gouden huwelijksfeest. Nadat des morgens een dankoffer aan den Allerhoogste was opgedragen, werd de dag in feest-vreugde doorgebracht. Tegen den avond bracht G. F. en M, een serenade en verhoogde daardoor niet weinig de opgewekte stemming der feestvierende.

OUD-GASTEL 17 juni.
Uit Oud-Gastel schrijft men dat Zondagavond bij een hevig onweder een buitengewoon sterke hagelslag was waar te nemen. Er vielen stenen van 1½ centimeter grootte en op verschillende plaatsen lagen deze 1 decimeter dik. Anderhalf uur na dit noodweer was de hagel nog niet gesmolten. Vele bomen staan blader-loos als midden in den winter en hier en daar ziet men mussen en spreeuwen er onder dood liggen.

Vele bieten en vlasakkers zijn geheel vernield, ook de erwten staan bladerloos als kale sprieten op den akker. Honderden belangstellenden gingen de verwoesting, door het noodweer aangericht, bezichtigen. Gelukkig hebben vele landbouwers hunne veldvruchten verzekerd; voor vele andere is de schade zeer aanzienlijk.

ROOSENDAAL 24 mei.
Deze week heeft een oplichter een tweetal winkeliers er in laten lopen. Bij den heer G. in de Achterstraat vervoegde zich een vrouw met een briefje, valselijk ondertekend met den naam van mevr. V. , om enige goederen op dat briefje vermeld, mede te geven, waaraan door den winkelbediende voldaan werd.

Toen de heer G. des avonds een nota van de geleverde goederen bij deze dame liet afleveren, kreeg hij daar te horen dat zij niets hadden ontvangen en ook geen briefje hadden geschreven en bleek het dat hij op sluwe wijze was opgelicht. Door aanduiding van de bewuste vrouw kreeg mevr. V. vermoeden dat de oplichtster iemand uit Gastel moest wezen, die dienzelfden dag nog bij hen aan huis was geweest en daar een gift had bekomen. De heer G. stelde de rijkspolitie met het geval in kennis en deze heeft de vrouw tegen wie vermoedens waren gerezen te Gastel, opgespoord en haar in arrest gehouden. Ter confrontatie naar deze gemeente overgebracht, werd zij herkend en zal nu ter beschikking van den rechter-commissaris worden gesteld.

OUD-GASTEL 18 juni.
Maandag 16 juni stond terecht voor de arrondissementsrechtbank te Breda L. B, landbouwer te Gastel (Noord-Brabant) beschuldigd van zijn kind, oud 5 maanden, op 17 maart jl. opzettelijk van 't leven te hebben beroofd of althans zulk zwaar lichamelijk letsel te hebben toegebracht, door het met alle kracht te knijpen, te stoten en te drukken, dat ten gevolge daarvan ribbenbreuk gevolgd door long- en borstvliesontsteking, is ontstaan, welke den dood veroorzaakt heeft. Als eerste getuigen werden gehoord de doctoren dr. P. J. W. Dautzenberg en dr. A. P. B. Jansen, beiden te Gastel, die verklaarden dat de dood veroorzaakt is door longontsteking, ontstaan uit etterpleuris, als gevolg van ribbenbreuk.
Toen dr. Jansen 2 dagen na de mishandeling bij het kind geroepen werd, vertelde een oudtante, dat er iets met 't kind gebeurd was, waarop dr. Jansen het kind onderzocht heeft. Bij het eerste onderzoek vermeende dr. J. dat er drie ribben gebroken waren.

Later bij de Lijkschouwing bleek, dat er 8 ribben aan de rechterzij waren gebroken, waartoe wel een zeer krachtige inwerking moet zijn uitgeoefend, daar 't dr. Dautzenberg bij de lijkschouwing niet mogelijk was geweest de ribben aan de gezonde zij door drukken te breken. Op de vraag van den officier van justitie of de longontsteking hier ook door kouvatten kon ontstaan zijn, wordt door de doctoren ontkennend geantwoord. Daarop vroeg de officier van justitie of 't kind veel van den vader te verduren had. Uit de verklaringen der volgende getuigen blijkt, dat de vader spijt had, dat dit kind geboren was, en dat de beklaagde een zeer slecht bekend staand ruw persoon was, die reeds herhaaldelijk

geverbaliseerd is wegens dronkenschap. De beklaagde in verhoor genomen, verklaart: Terwijl zijn vrouw uit was, moest bekl. enig werk verrichten. Het kind was lastig en huilde, waarop bekl. naar de wieg gingen, 't kind met de vuist een paar stompen in de zij gaf. Eerst later was hij tot ’t besef gekomen, 't kind ernstig letsel te hebben toegebracht. Deze verklaring komt niet overeen met wat bekl. vroeger heeft gezegd. De officier van justitie kreeg daarna het woord en deelde mede: De moeder van het kind is ‘s morgens van den 17en maart ongeveer 20 minuten buitenshuis geweest. Toen ze wegging was haar kind gezond en lag rustig te slapen. Bij haar terugkomst vond ze haar kind zo ernstig ziek, dat ze een medicus wilde halen, waartegen beklaagde zich verzette. Een paar dagen later riep ze toch de hulp in van dr. Jansen, die een zo ernstige ribbenbreuk bij ’t kind constateerde, dat deze er de justitie mede in kennis stelde. Volgens deskundigen is de dood veroorzaakt door de ontsteking van longen en borstvlies, teweeggebracht door ribbenbreuk. De officier wenst, dat door de rechtbank nauwkeurig worde nagegaan of de mishandeling gepleegd is met opzet om 't kind te doden. Volgens zijn opinie is de mishandeling geschied met volle kracht, niet met de hand, maar met de knieën. Bovendien acht de officier een kind van 5 maanden te jong om lichamelijk gekastijd te worden. Redenen waarom hij eist 12 jaar gevangenisstraf. De verdediger, mr. Max van Dam, vroeg Vrijspraak. Uitspraak 26 dezer.

Dr. Dautzenberg.

OUD-GASTEL 8 augustus.
In de Roomboterfabriek ‘De Hoop’ alhier, welke tot heden met handkracht werkte, is men thans druk bezig met het plaatsen van een stoommachine en ketel, daar het dagelijkse kwantum melk te groot wordt om nog langer handkracht te bezigen. Toch schijnen nog vele landbouwers alsnog niet genegen te zijn hunne melk aan de fabriek te leveren, hoewel de fabriek toch flinke prijzen ervoor besteedt.

OUD-GASTEL 4 september.
Wegens voortdurende ongesteldheid is de heer R. van Aalst op verzoek eervol ontslagen als pastoor te Gastel. Op voordracht van den Hoog Eerw. heer, Prelaat van Bornem zijn nu door Z. D. H. den Bisschop van Breda te Gastel aangesteld als pastoor de Zeereerw. heer G. Damen, als kapelaan de Weleerw. Ant. Mouwen en als assistent de Weleerw. Heer v. d. Kerkhoven.

Rumoldus van Aalst

G. Damen

OUD-GASTEL 4 november.
Heden overleed, tot onze diepe droefheid, onze geliefde Echtgenoot, Vader, Behuwdvader en Grootvader, de Weled. Heer PETRUS SMOOR, Wethouder der Gemeente Oud- en Nieuw Gastel, in den ouderdom van ruim 67 jaar, na gesterkt te zijn door de Genademiddelen der H. Kerk. Uit aller naam: Wed. P. SMOOR — Potters. Oud- en Nieuw Gastel, 1 Nov. 1902. (8376)

P.Smoor

OUD-GASTEL 14 november.
In dronkenschap heeft een werkman aan de suikerfabriek te Gastel twee geweerschoten gelost op zijn vrouw en zijn schoonzuster, welke laatste op verschillende plaatsen, maar niet ernstig, werd gekwetst.

OUD-GASTEL 15 november.
De heer C. Bruijnis te Princenhage heeft aan het gemeentebestuur concessie gevraagd voor de oprichting en de exploitatie van een acetyleengas-fabriek in deze gemeente.

OUD-GASTEL 23 december.
De officier van justitie te Breda, heeft tegen den fabrieksarbeider C. v. M. te Oud Gastel, wegens poging tot moord

op zijn schoonzuster, 7 jaar gevangenisstraf geëist.

Toestand van de gemeente in 1902.

Werkelijke bevolking op den 31 december van het vorig jaar:
2363 mannen en 2300 vrouwen.

De raad bestaat uit: P. Kerstens, J.F. Vlekke, M. Oomen, P.J.W. Dautzenberg, L. Houtepen, P.A. Jongenelen, W. Slooters, Burgemeester A.G.J. Mastboom, P. Smoor, A.J. Blankers, H.J. Peeters.

Het politie personeel bestond uit:
De veldwachters G. Schetters en J. Baart. Politieagent tevens nacht-waker A. Thijs.

Geestelijken:
Pastoor is G. Damen. Kapelaan Ambrosius Roomer, kapelaan Cornelis Johannes van den Kerkhoven en kapelaan Gregorius Mouwen.

Ambrosius Roomer.

Ambachten in Oud Gastel:
1 Bierbrouwer.
4 Boomkwekers.
15 Brood en banketbakkers.
1 Goud en zilversmid.
1 Grutter.
4 Huisschilders.
15 Kleermakers.
2 Klompenmakers.
4 Koper en blikslagers.
1 Kuiper.
3 Mandenmakers.
6 Metselaars.
1 Molenmaker.
2 Rietdekkers.
5 Rijtuigverhuurders.
8 Schoenmakers.
5 Grof en hoefsmeden.
2 Spekslagers.
1 Steenbakker.
1 Tabakskerver.
10 timmerlieden.
2 Tuiniers.
1 Horloger.
4 Vleeshouwers.
3 Vrachtrijders.
4 Vrouwen mutsen wassters.
1 Wagenmaker.
2 Zadelmakers.

©2015 R.TAK
Bronnen: http://www.delpher.nl/
http://www.regionaalarchiefwestbrabant.nl/

Oud-Gastels Jaarblad

Nieuws en advertentieblad 1903

OUD-GASTEL 6 januari.
Een schilder gisteren hier bezig zijnde met het opschilderen van een kamer, gebruikte wegens de koude een pot met gloeiende kolen. Toen hij middags de kamer verliet en buiten kwam, viel hij in zwijm. Indien hij nog enkele ogenblikken langer in de kamer was gebleven, was hij wellicht door kolendamp gestikt.

OUD-GASTEL 5 februari.
Een brutale inbraak heeft Zondagmorgen plaats gehad bij den landbouwer en caféhouder A. H. alhier. De eigenaar was met zijn gezin naar de kerk. Het dienstpersoneel ging het vee in den stal verzorgen, nadat de voordeur gegrendeld was. Zodra het vee gevoederd was, wilden de meid en knecht weer binnengaan, doch de staldeur was op slot gemaakt. De meid ging naar buiten en zag dat de voordeur open stond; in het huis lagen op den grond potscherven en een kast was door verbreking geopend. Fl. 80, - aan contanten en gouden voorwerpen waren gestolen. Van de daders geen spoor.

OUD-GASTEL 9 februari.
Tot lid van de Gemeenteraad is heden gekozen de heer A. W. Smoor, zulks ter vervanging van wijlen zijn vader, den heer P. Smoor.

OUD-GASTEL 19 februari.
De aandeelhouders der beetwortelsuikerfabriek 'St Antoine', te Gastel en Oudenbosch, hebben besloten de fabriek een grootte uitbreiding te doen ondergaan, waarvoor een som van fl 80,000 is toegestaan.

OUD-GASTEL 1 maart.
In de provincie Noord-Brabant is tot dijkgraaf van het heemraadschap van de Mark en Dintel gekozen, de heer A. G. J. Mastboom, te Oud- en Nieuw-Gastel.

OUD-GASTEL 8 maart.
Uit verschillende proeven is zeer duidelijk gebleken. De heer J. A. Vermeulen, landbouwonderwijzer te Oud-Gastel, bekwam bij een proef op sjalotten den volgenden uitslag: De opbrengst per 8 Vierkante meter was zonder Chilisalpeter 22 KG. Met Chilisalpeter (1 KG) 36 KG.
Door 1 KG Chili dus een meeropbrengst van 14 KG sjalotten per 8 vierkante meter. Een resultaat, dat zeker schitterend mag genoemd worden.

OUD-GASTEL 12 maart.
De Koninklijke Vereniging 'Gastels Fanfare- en Mannenkoor' te Oud- en Nieuw-Gastel (N.-Br.), zal bij gelegenheid van haar 25-jarig bestaan in de maand Juni a.s. een internationaal festival houden.

OUD-GASTEL 10 mei.
Naar wij vernemen is de heer J. F. Vlekke, directeur der suikerfabriek te Oud-Gastel, ernstig ongesteld.

OUD GASTEL 13 mei.
Zekere van der B. uit Gastel, vroeger winkelbediende hier, die enige Weken geleden verdacht werd van verduistering van rijwielen te Rozendaal en Gastel en daarna de wijk naar België had genomen, had gisteren de vrijheid om de justitie alhier aan het paleis daarover te gaan interpelleren. Daar werd zeer spoedig een bevel van voorlopige aanhouding tegen hem uitgevaardigd en de man is naar het huis van bewaring overgebracht ten einde over zijn fietstoeren na te denken.

OUD-GASTEL 15 mei.
J. F. VLEKKE. †
Gisteren is te Oud-Gastel overleden, tijdig voorzien van de H.H. Sacramenten der Stervenden, de heer J. F. Vlekke, de bekende directeur der Oud-Gastelse beetwortelsuikerfabriek. De overledene werd geboren in 1850, werd opgeleid voor het onderwijs, veranderde van werkkring en werkte zich op tot de industriële hoogte, waarop hij stond. Het katholieke Nederland, in het bijzonder de christelijke democratie, verliest in hem een persoon van betekenis.

OUD-GASTEL 15 mei.
'Men seint uit Oud-Gastel dat de Heer J. F. Vlekke gisterochtend te 6 uur is overleden. Vlekke was geboren in 1850 en bereikte dus den leeftijd van 53 jaren. Aanvankelijk opgeleid voor het onderwijs, veranderde hij later van levensdoel en werkte hij zich op tot bekwaam industrieel. Sinds 1881 was hij directeur der beide suikerfabrieken te Oud-Gastel, waar hij zijn gezonde sociale begrippen in toepassing bracht. Verschillende geschriften zagen van zijn hand het licht, o.a. bestreed hij nog niet lang geleden in een pittige brochure de oud-liberale Manchester-ideeën, welke ook van katholieke zijde nog wel eens verdediging vinden. Door de bestrijding

van het drankmisbruik verwierf de overledene zich mede grootte verdiensten. Zijn standpunt was (talloze malen uitgesproken), dat men den werkman niet verheffen kan wanneer men hem niet eerst weet te bevrijden van den drankduivel. Zelf gaf hij daarbij het goede voorbeeld. In verschillende commissies en verengingen streed hij den goeden strijd. Een ridderorde sierde zijn borst.

OUD-GASTEL 16 mei.
Tot waarnemend directeur van de 'Gastelse Beetwortelsuikerfabriek' en de fabriek 'St. Antoine' is benoemd de Heer A. G. J. Mastboom, burgemeester van Oud- en Nieuw-Gastel.

A.G.J. Mastboom en echtgenote.

OUD-GASTEL 21 mei.
Maandagochtend werd de heer J. F. Vlekke in zijn woonplaats Stampersgat met grote plechtigheid ter aarde besteld. Een bijna onafzienbare lange stoet van ondergeschikte beambten en werklieden met de vaandels en insignes hunner corporation, ging van het sterfhuis uit naar de kerk voorop in den begrafenisstoet, waaraan, behalve door de familieleden, werd deelgenomen door tal van belangstellende vrienden, zowel geestelijken als leken. Onder de aanwezige vreemden bevonden zich pastoor dr. Ariens, dr. G. Brom, dr. J. Liesker, prof. dr. A. Reesemans, de heer Stoffels, inspecteur van den arbeid, enz., Ruim 20 prachtige grafkransen werden in den stoet meegedragen. De plechtige Requiemmis werd opgedragen door den Weleerw. heer Van Ginneken, pastoor te Stampersgat, met assistentie van den Weleerw. heer G. A. Damen, pastoor te Oud-Gastel en den Weleerw. heer A. L. J. Van der Maden, kapelaan te Kruisland, terwijl het goedgeschoold zangkoor de Gregoriaanse Mis uitvoerde. Na het Evangelie hield dr. G. Brom, van Utrecht, een korte lijkrede naar aanleiding van het tekstwoord: "Hoe is de sterke in Israël gevallen!" In zijn warme improvisatie schetste hij den overledene als den sterke die, toegerust met zeldzame gaven van geest en hart, meer dan anderen heeft gewerkt als den goede, die nooit zich zelven zocht, maar alles over had voor zijn evenmens, inzonderheid voor de minderen en zwakken; als den godsdienstige, die leefde uit zijn geloof en hieruit de wonderbare kracht putte, om zoveel ten bate zijner ganse omgeving en tot heil der christelijk-sociale beweging in het katholieke Nederland, tot stand te brengen. De gewijde spreker wekte de aanwezigen op, om ieder naar de mate zijner krachten den grootten doodde na te volgen in werkkracht, goedheid en godsdienstzin en aldus zijn schitterend voorbeeld te doen voortleven. Met een vurig gebed voor de zielenrust van den ontslapene besloot spr. zijn eerbiedig aangehoorde rede. De tocht naar het kerkhof was even indrukwekkend als voor de kerk.

Toen de kerkelijke ceremonies waren verricht, hield de heer Mastboom, burgemeester van Oud-Gastel, bij het open graf een treffende toespraak, om hulde te brengen aan Vlekke's nagedachtenis. Hetzelfde deed vervolgens dr. Ariens, die op welsprekende wijze herdacht de eminente betekenis van Vlekke op christelijk-sociaal gebied, waar hij een wegwijzer en baanbreker is geweest voor geheel het katholieke Nederland. Met enkele gevoelvolle woorden dankte de oudste zoon van den ontslapene voor de bewezen eer.

OUDENBOSCH 29 juni.
Zondagavond had hier een ongeluk plaats, dat ernstige gevolgen had kunnen hebben, doch betrekkelijk goed is afgelopen. De knecht van den landbouwer V. uit Oud-Gastel was met zijn vrouw en kinderen per rijtuig naar Sprundel geweest en keerden langs Hoeven terug. Op korten afstand van Oudenbosch werden zij ingehaald door de stoomtram en een motor-rijwiel, waarvan het paard zo hevig schrok, dat het rijtuig met de tram in aanraking kwam, en met de inzittende personen omver gereden werd. Persoonlijke ongelukken zijn gelukkig niet te betreuren, het rijtuig echter is geheel vernield.

OUD-GASTEL 12 september.
Te Oud-Gastel is de boerderij van de Wed. van Hassel geheel afgebrand. De bewoners hadden den tijd niet om zich te kleedden en hebben in nachtgewaad het brandende huis moeten ontvluchten. Niets is gered.

OUD-GASTEL 21 september.
Ook in Noord-Brabant is een afdeling van de Nederlandsche Jagersvereniging opgericht. Niet minder dan 143 jagers zijn lid geworden. Het bestuur bestaat uit de Heeren: Ed. v. d. Mortel, te 's Hertogen Bosch, voorzitter; H. Mol, te Ginneken, onder voorzitter; Smits-Gompertz, te Eindhoven, secretaris-penning meester; Fens Jurgens te Oss, Emile J. M. de Bruijn te Breda, dr. Joh. Raupp te Nuenen, dr. P. J. W. Dautzenberg te Oud Gastel. Bij de behandeling der voor te stellen wijzigingen in de Jachtwet werden bepalingen gewenst, die strenge straf bedreigen tegen het stropen met den lichtbak en met de moordkuilen. Ook kwam ter spraken het misbruik, dat vooral in het Westen van Noord- Brabant bestaat, door het jagen met basterd-windhonden, waardoor vele hazen worden gevangen, zonder dat de jager behoeft te schieten.

Dr. Dautzenberg met zijn jachthond.

OUD GASTEL 12 oktober.
Te Zevenbergen is door het zinken van een bietenschip in de haven verdronken, de 18-jarige varensgezel J. van Nispen, woonachtig te Oud-Gastel. De ongelukkige sliep in het vooronder en is in zijn slaap door het water verrast.

Zaterdagnacht is een aakje met beet-wortelen van J. v. N. in de haven bij Zevenbergen, door het aflopend getij, waardoor het water schepte en in voor- en achteronder stroomde, gezonken. De schipper sliep met zijn zoon G. in het vooronder, terwijl zijn zoon L. in het achteronder lag te slapen. Schipper v. N. wekte zijn zoon en begaf zich daarna naar het achteronder om zijn anderen zoon te roepen. Inmiddels had de eerste zoon, oud 18jaar, den uitgang niet kunnen vinden en kwam jammerlijk om. De vader en de oudste zoon bleven gespaard.

OUD-GASTEL 13 oktober.
In de omstreken van Rozendaal is de jacht nog nooit zo slecht geweest als dit jaar. Patrijzen en hazen zijn zeer schaars, hetgeen grotendeels de schuld is van de talrijke .stropers. De jagers in deze streken hebben dan ook, onder voorzitterschap van dr. Dautzenberg te Oud-Gastel, een bijzondere bond gevormd, om het stropen zoveel mogelijk tegen te gaan.

OUD-GASTEL
De klapbrug over de Dintel in Stampersgat wordt afgebroken.

OUD-GASTEL 6 december.
Aan de beetwortelsuikerfabriek 'St. Antoine' te Oud-Gastel is de campagne geëindigd. In het geheel werd ruim 50 miljoen KG suikerbieten verwerkt.

Toestand van de gemeente in 1902.
Werkelijke bevolking op den
31 december van het vorig jaar:
2411 mannen en 2338 vrouwen.

De raad bestaat uit: P. Kerstens, C.L. Uitdewilligen, M. Oomen, P.J.W. Dautzenberg, L. Houtepen, P.A. Jongenelen, W. Slooters, Burgemeester A.G.J. Mastboom, A.W. Smoor, A.J. Blankers, H.J. Peeters.

Dr. Dauztenberg

Het politie personeel bestond uit:
De veldwachters G. Schetters en J. Baart. Politieagent tevens nachtwaker A. Thijs.

Adriaan Thijs was de laatste Lantaarnopsteker en Klepperman in Gastel.

In de stoomsigarenkistenfabriek van de firma Franken werd een nieuwe machine van Duitse constructie in werking gesteld.
Met deze machine wordt het hout tot plankjes gestoken. Dat moest voorheen met cirkelzagen worden gedaan. Een grootte besparing van hout is het gevolg. Ook het productie-vermogen van de fabriek is hierdoor enorm gestegen.

Ambachten in Oud Gastel:
1 Bierbrouwer.
4 Boomkwekers.
13 Brood en banketbakkers.
1 Goud en zilversmid.
1 Grutter.
4 Huisschilders.
16 Kleermakers.
2 Klompenmakers.
4 Koper en blikslagers.
1 Kuiper.
3 Mandenmakers.
7 Metselaars.
1 Molenmaker.
2 Rietdekkers.
5 Rijtuigverhuurders.
8 Schoenmakers.
5 Grof en hoefsmeden.
2 Spekslagers.
1 Steenbakker.
1 Tabakskervers.
11 timmerlieden.
2 Tuiniers.
1 Horloger.
3 Vleeshouwers.
3 Vrachtrijders.
4 Vrouwen mutsen wassters.
1 Wagenmaker.
2 Zadelmakers.

Kinderarbeid
Als brood en banketbakker waren er 2 kinderen werkzaam. Als kleermaker 1, als koperblikslager 1, als schoenmaker 1, als spekslager 1, als steenbakker 4, als timmerlieden 2, als vleeshouwer 1.

Als middelen van vervoer ter land is er een stoomtram in de richting van Roosendaal, Steenbergen en Breda. Verder zijn er vier vrachtkarren, waarvan er dagelijks twee naar Roosendaal rijden en een eenmaal per week. Ook rijdt er een eenmaal per week naar Breda.

©2015 R.TAK **Bronnen: http://www.delpher.nl/ http://www.regionaalarchiefwestbrabant.nl/**

Oud? ....de Duvel is oud!

Een bijdrage van de redactie

Oudste inwoners van Oud Gastel per 1 november 2017

Mevr. J. de Haan – van Wendel de Joode	15-02-1918
Mevr. W. Timmers – van Zundert	22-06-1918
Mevr. P.A. Haverkamp – Hagens	15-03-1919
Mevr. A. Doomen – Roozen	07-08-1919
Mevr. J.C.M. Plasmans – Staps	02.06.1921
Mevr. W.F. Koevoets – Suijkerbuijk	25.06.1921

Door overlijden, verhuizing of om andere reden zijn niet meer in de lijst opgenomen.

Mevr. C.J. Tholhuijsen – Jochems	16-12-2016
Mevr. P. van Bavel – van Oers	02-01-2017
Mevr. J.D. Hagenaars – de Prenter	30-01-2017
Mevr. M. van den Berg – van Doorn	19-05-2017

In Memoriam

Een bijdrage van Piet Peeters

Jan van Rijsbergen

Op 17 januari jl. overleed te Roosendaal Jan van Rijsbergen. Jan werd geboren aan het Standdaarbuitenswegje te Oud Gastel op 15 mei 1934. Hoewel hij al heel lang samen met zijn gezin in Roosendaal woonde, bleef Gastel toch trekken. Hij werd lid van onze heemkundekring en werd daarin vooral actief toen hij na zijn pensionering meer tijd kreeg.

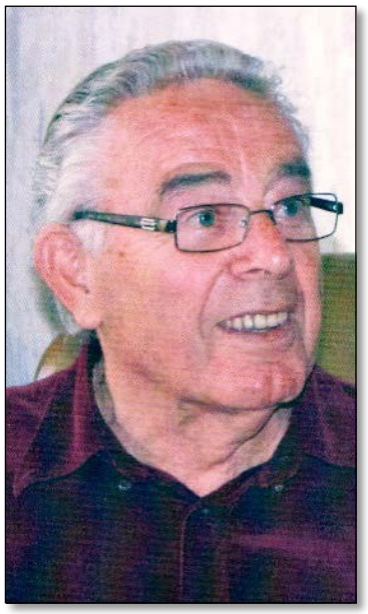

Hij was vooral werkzaam bij het inventariseren van de fotocollectie van onze kring. Een waar monnikenwerk was het opzoeken van de gegevens van de foto's. Wie staan erop en wanneer en waar is de foto genomen? Hij zorgde dat alle gegevens, met de beperkte mogelijkheden van toen, werden gedigitaliseerd. Daarnaast digitaliseerde hij ook de bidprentjes.

Jan zorgde ook voor de nodige aanwinsten voor ons museum; zo kregen we via hem het "winkeltje". Omdat hij ook handig was in het repareren en in orde brengen van voorwerpen, werd vaak een beroep op hem gedaan. Met zijn karakteristieke grote nauwkeurigheid fikste hij talrijke

zaken. Mede vanwege zijn humor, was het een genoegen om met Jan samen te werken. Zijn activiteiten voor onze heemkundekring duurden ongeveer 20 jaar. Maar ook daarna volgde hij met belangstelling het Gastelse wel en wee.

Nog afgelopen december verhuisde was hij met zijn vrouw Ria naar de Corneliusflat te Roosendaal. Hij heeft helaas niet lang kunnen genieten van zijn nieuwe woonst. Heemkundekring 'Het Land van Gastel' denkt in dankbaarheid aan Jan terug voor het vele werk voor onze vereniging.

Jan de Jongh

Jan de Jongh overleed op zaterdagavond 22 april jl. op 74-jarige leeftijd.

Jan werd geboren in de Koelestraat op 15 mei 1942. Na de Sint Joannesschool ging hij naar de Ambachtsschool in Roosendaal. Na zijn militaire diensttijd vond hij werk bij Philips in Roosendaal. Daar werkte hij tot hij met vervroegd pensioen ging in 1998.

Begin jaren '60 kreeg Jan verkering met Coba Rijsdijk; ze trouwden in 1968 en gingen wonen in het Gors. Ze kregen een zoon: Arjan. Daar waren ze heel trots op, maar Arjan was ook een zorgenkindje. Samen hebben ze Arjan grootgebracht.
Jan was heel actief in het Gastelse verenigingsleven. Hij werd bestuurslid van Trefpunt en was zodoende betrokken bij het jeugdwerk in Oud Gastel.
In die tijd werd Werkgroep Oud Gastel-Stampersgat (W.O.S.) opgericht en maakte hij vanaf het eerste begin daarvan deel uit. Hij was eerst bestuurslid en werd daarna lid van de gemeenteraad van Oud- en Nieuw Gastel. Daar had Jan op zijn eigen wijze zijn inbreng en kwam hij op voor de gewone man. Jan werd ook lid van de bewonerscommissie van de Bernardus-stichting.

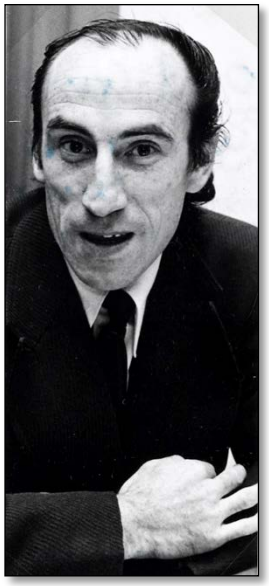

Weer later werd Jan meewerkend lid van Heemkundekring 'Het Land van Gastel'. Hij was ook enige jaren voorzitter. Naar zijn ontwerp werd een display gemaakt van de bevrijding van West Brabant. Tevens was hij stimulerend lid van de Indië-werk-groep, die een boek uitbracht over de Gastelse Indiëgangers. Nog enkele jaren geleden volgde hij de restauratie van sluis Bovensas op de voet en legde de vorderingen hiervan vast in een fotoreportage.

Na zijn pensionering kochten Jan en Coba een boot. Daar hebben ze samen met Arjan nog volop van genoten.

In 2013 werd Coba ernstig ziek en is zij na een kortstondig ziekbed overleden. Dat greep Jan erg aan; hij heeft het overlijden van Coba nooit kunnen verwerken. Zijn geestelijke gezondheid ging achteruit en vorig jaar moest hij worden opgenomen in een opvanghuis in Halsteren. Hierna volgden een verblijf in Terheijden en Zevenbergen. In Zevenbergen is hij op 22 april in alle rust overleden. Hopelijk heeft Jan nu de rust gevonden waarnaar hij zocht.

Jan Blommerde

Jan Blommerde werd op 19 november 1930, als zoon van een kastelein, geboren in Standdaarbuiten. Daar woonde hij tot zijn huwelijk. Hij koos voor het bakkersvak en volgde daartoe een opleiding in Oudenbosch. Hierna vond hij werk bij een bakker in Etten. In zijn vrije tijd speelde hij muziek en werd lid van harmonie Constantia te Etten. Intussen ontmoette hij zijn grote liefde Annie Bogaarts, de dochter van ook een kastelein te Standdaarbuiten. Jan en Annie trouwden en in 1956 namen ze de zaak over van Jan Knaap aan de Kerkstraat in Oud Gastel.

Samen gingen ze aan de slag in de bakkerij en de winkel. Jan bakte brood, taarten en gebak en Annie stond in de winkel. Als het brood gebakken was ging Jan op route om de klanten te bedienen. In de winkel was het echt de zoete inval. Annie had voor iedereen een vriendelijk woord. In de Sinterklaastijd richtten Jan en Annie in de kamer een mooie etalage in met allerlei lekkernijen. Jan was een zeer actief lid van de bakkersvereniging Gastel-Stampersgat.

Als bakker heb je niet zoveel vrije tijd, maar voor de muziek wist Jan wel tijd te maken. Hij was lid van de Gastelse fanfare en ook van het kerkkoor, waarvan hij reservedirigent werd. Hij was ook bestuurslid van wijkvereniging Torenzicht en zorgde ervoor dat de financiën in orde waren.

In 1990 stopte hij met de bakkerij en werd hij actief bij de heemkundekring. Hij kwam in het bestuur en als zodanig onderhield hij het contact met Brabants Heem. Hij bezocht samen met Cees Bus de regionale vergaderingen en de raad van aangeslotenen bij 'Moeke Vingerhoeds' in Tilburg.

Samen met Cees richtte hij een gedeelte van de tentoonstelling in ter gelegenheid van 'Brabant 200' tijdens de historisch driedaagse in 1996. Als lid van de reiscommissie heeft hij meegewerkt aan het organiseren van interessante en leuke excursies voor de leden.

In het museum zorgde hij voor de religieuze kamer en hield hij het Gastels krantennieuws bij voor het heemkundearchief. Hij was ook namens de heemkundekring contactman in de stedenband-commissie van de Gemeente Oud en Nieuw Gastel met Szamotuly in Polen. Meermalen maakte hij deel uit van de excursiegroep naar Polen. Op zijn beurt ontving hij de Poolse gasten wanneer die naar Gastel kwamen.

Het overlijden van zijn Annie in 2013 was voor Jan een breekpunt. Het was voor hem moeilijk om de draad weer op te pakken. Bovendien begon zijn mindere gezondheid hem parten te spelen. Maar zo goed en kwaad als dat ging, gaf hij zijn leven toch weer zin. Helaas ging het de laatste tijd met zijn gezondheid snel bergafwaarts en op 22 juli jl. begon voor hem de reis naar zijn Annie, die hem enkele jaren eerder was voorgegaan.

Op 28 juli namen we afscheid van Jan in de Sint-Laurentiuskerk op een manier zoals hij dat had gewild. Hij werd bijgezet bij zijn Annie. Naar oud-Brabantse gewoonte werd hierna een koffietafel in 'Het Hart van Gastel' geserveerd.

Harry Oomen

Een Hollander op Klompen

Harry werd geboren op boerderij 'Hofstede Groenendaal' aan de Bredestraat in Oud Gastel. Hij was het 7e kind uit een gezin van 9; vijf jongens en vier meisjes.

Harry was een goede leerling op de lagere school en vond lezen als jong kind leuk om te doen. Hij heeft dan ook altijd graag en veel gelezen. Hij werkte met zijn broers Janus en Kees op de boerderij in Oud Gastel. Ook zijn zussen Willy en Barbara waren op de boerderij werkzaam tot ze trouwden.

In de avonduren volgde Harry o.m. las-, timmer- en spuitcursussen. Zijn technische belangstelling en handigheid zouden later goed van pas komen in het trekkermuseum Ascomar in Maracaju. Ook heeft Harry in Roosendaal twee jaar lang de landbouw-winterschool gevolgd. Hij was en bleef leergierig.

Hij was ook zeer geïnteresseerd in geschiedenis. Nog in 2016 schreef hij een artikel voor het jaarboek van Heemkundekring 'Het Land van Gastel' over zijn jeugd op 'Hofstede Groenendaal' tijdens de Tweede Wereldoorlog. In het museum Municipal van Maracaju staan en hangen voorwerpen van Harry die hij in de loop van de tijd heeft verzameld.

Harry moest de ruimte hebben en bezocht al jong uit nieuwsgierigheid andere landen. Hij ging naar Polen en Canada en bezocht de poesta in Hongarije.

In februari 1977 overleed Harry's moeder en in april van dat jaar emigreerde Harry – zoals reeds gepland – op 44 jarige leeftijd naar Brazilië. Voordat hij naar Brazilië emigreerde, had hij dat land al een paar keer bezocht.
Hij waagde de stap en heeft er zware en moeilijke tijden gekend, maar had er ook een mooi en gelukkig leven. Hij woonde er op zijn *fazenda* (een grote *farm*), trouwde met Ines en heeft zich in Maracuja thuis en welkom gevoeld.

In 1981 kwamen Kees Huijsmans en Harry's nicht Jeanette Rubbens bij Harry op de fazenda te wonen. Hier vandaan bouwden zij als emigranten, hun nieuwe bestaan in Brazilië op. Jeannette en Harry waren echt familie, uit hetzelfde hout gesneden, recht door zee, standvastig en overtuigend.

We zullen Harry herinneren als een markante, zelfbewuste persoon en wensen zijn vrouw Ines en familie in Maracaju veel sterkte toe bij dit verlies.

Harry overleed op 14 augustus 2017 in Brazilië. Op 27 augustus is in de Sint-Laurentiuskerk in Oud Gastel voor Harry een herdenkingsdienst gehouden.

Coby Sep-Vermeulen

Op 17 augustus overleed te Oud Gastel mevrouw Jacoba Maria Sep-Vermeulen

Coby werd op 17 februari 1945 geboren te Oudemolen bij Fijnaart. Het was kort na de oorlog ongetwijfeld een moeilijke tijd. Oudemolen was in november 1944 bevrijd en dat ging niet zonder slag of stoot. Het gebied Oudemolen was als onderdeel van verdedigingslinie 'De Mark en De Dintel' door de Duitsers onder water gezet.

Coby bracht haar jeugd door in Oudemolen, maar daar hield de wereld voor haar niet op. Bij een van haar uitjes ontmoette ze Jan Sep van de Langenberg in Oud Gastel. Ze trouwden en gingen wonen in het Kromstraatje, waar Jan de boerderij van zijn ouders overnam. Coby werkte mee op de boerderij. Het gemengd bedrijf werd omgezet in een tuindersbedrijf met als hoofdactiviteit de aspergeteelt. De asperges werden aan huis verkocht en Coby nam deze taak op zich. Op die manier had ze veel contact met de klanten, die van heinde en verre kwamen.

Naast die drukke werkzaamheden namen Jan en Coby deel aan het Gastelse verenigingsleven. Een van de verenigingen waarvan ze lid werden, was Heemkundekring 'Het Land van Gastel'. Ze namen vaak deel aan excursies en hadden daar goede herinneringen aan.

De laatste jaren ging het met de gezondheid van Coby achteruit en kon ze niet meer deelnemen aan de excursies en andere activiteiten van de Heemkundekring. Enkele jaren geleden werd Coby ernstig ziek en als gevolg daarvan is ze op 17 augustus 2017 overleden. Onder grote belangstelling vond op 23 augustus de uitvaartdienst plaats.

Nico Roebroeks

Op 6 september 2017 overleed Nico Roebroeks. Hij werd geboren te Oud Gastel op 10 november 1931 als zoon van Gerardus Roebroeks en A. Kerstens. Zijn vader Gerardus was veldwachter. Het gezin woonde aan de Dorpsstraat, achter waar nu woninginrichting Bus staat. Later bouwde Gerardus een woning aan de Veerkensweg 7.

Nico ging naar de Sint Joannesschool in Oud Gastel en de Ulo te Oudenbosch. Hij bleef in Oudenbosch en werd op de kweekschool opgeleid tot onderwijzer.

Hij begon zijn loopbaan als schoolmeester in Nistelrode bij Oss en daarna werd hij benoemd in Het Zand in Noord Holland. Het was een erg lange reis om daar te komen en hij zocht dan ook een betrekking in of vlakbij zijn woonplaats Oud Gastel. Dat lukte en vanaf 1953 kwam hij voor de klas te staan op de Sint Joannesschool, de school waarvan hij als kind leerling was geweest.

In 1961 werd in Gastel de 'Sint Maarten ULO' gesticht en werd Nico leraar aan die school. Hij bleef daar tot 1962. Hij ging daarna weer terug naar de Sint Joannesschool. In 1963 startte men een jongensafdeling van het VGLO en werd hij leerkracht van deze afdeling, totdat die in 1966 weer werd opgeheven. Zo kwam Nico weer terug op de Sint Joannesschool. Hij zou daar blijven tot zijn vervroegde pensionering in 1988.

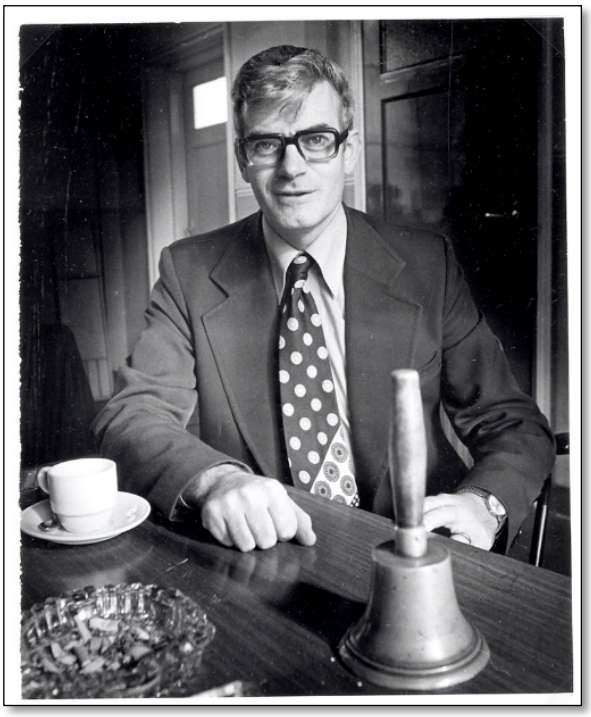

In 1968 trad hij in het huwelijk met Ria; zij werden gezegend met twee kinderen: Denise en Gerald. Later werd hij de trotse opa van kleinzoon Maurits.

In zijn vrije tijd was hij zeer actief in het Gastelse verenigingsleven. Hij werd lid van een aantal verenigingen en maakte vaak deel uit van het bestuur. Hij was onder andere lid van de Vincentiusvereniging. Die exploiteerde een leesbibliotheek in het groot patronaat aan de Veerkensweg. Elke zaterdagmiddag was Nico daar te vinden om boeken uit te lenen.
Hij was ook lid van de plaatselijke afdeling van EHBO en gaf daar EHBO-les. Gedurende 65 jaar was hij lid van het gemengd zangkoor 'Sint Cecilia' en zong daar de baspartij. Jarenlang was hij ook lid van het Oranje-comité en zat hij in het bestuur van de carnavalsvereniging 'De Vastelaovedzotten'.

Zijn interesse ging ook uit naar de Gastelse historie en dan vooral naar de oorlogsjaren. Daar kon hij urenlang over vertellen in de klas. Hoewel hij geen lid werd, was hij toch actief bij Heemkundekring 'Het Land van Gastel'. Hij inventariseerde en catalogiseerde de bieb van onze vereniging.

Enkele jaren geleden werd Nico getroffen door een zware longontsteking, maar daarvan herstelde hij weer. Daarna kreeg hij enkele keren een hersenaandoening. In augustus jl. ging hij nog, zoals al enkele jaren, als lid van een gelegenheidskoor mee naar Kevelaer. Kort daarop kreeg hij longontsteking en moest hij worden opgenomen in het Bravisziekenhuis in Roosendaal. De longontsteking wist hij nog te overleven, maar uiteindelijk werd het teveel voor zijn hart.
Op 3 september is hij in het ziekenhuis overleden. Onder grote belangstelling werd op 12 september de uitvaartdienst gehouden in de Sint-Laurentiuskerk, waarna afscheid van hem werd genomen op de begraafplaats in Oud Gastel.

Activiteiten 2017

Een bijdrage van Jan Vermeeren en Kees Rademakers

Zeer geslaagde presentatie van het Jaarboek 2016 op 7 januari

Ondanks de slechte weersomstandigheden was de museumzaal van Heemkundekring 'Het Land van Gastel' goed gevuld. De gasten werden ontvangen in een kerstsfeer.
In deze plezierige ambiance overhandigde voorzitter Leo van Leengoed aan Wethouder Hans Wierikx het eerste exemplaar van het Jaarboek 2016. In zijn dankwoord onderstreepte de heer Wierikx het belang van de Heemkundekring als hoeder van de historie van Gastel en haar taak om de kennis daarover uit te dragen. Vervolgens lichtte voorzitter Leo van Leengoed de inhoud van het jaarboek toe.

De familie Akkermans schonk in 2016 de Heemkundekring enige gekalligrafeerde historische boeken van grootvader Frans, een 'Hinter Glas gemalt' schilderij en een inschrijfbewijs in het Napoleontische leger van de Gastelse soldaat Eemans. Diverse stukken uit de historische boeken zijn verwerkt in verschillende artikelen in het jaarboek.
Richard Tak, de grote man achter 'Gastels Trots', is ook een hofleverancier van uitmuntende artikelen in het jaarboek 2016. Het verhaal over de bandiet Jan Catoen, die in de Franse Tijd onze contreien onveilig maakte, het 'Oud Gastels Jaarblad 1900 en 1901' en een artikel over de 'Gastelse Brandweer vóór 1913', zijn door hem geschreven.
Harry Oomen woonde bijna 40 jaar in Brazilië en was in het voorjaar even in Oud Gastel. Hij werd gevraagd om zijn herinneringen over zijn jeugd op Strijp op papier te zetten. Harry is dit jaar helaas overleden.
Dan waren er nog bijdragen van Frans van Merriënboer met zijn verhaal over de Broeders van Scheppers en de beroemde Gastelaar Heerma van Voss. Voorts was hij samen met naamgenoot Kees van Merriënboer betrokken bij een artikel over kinderspelen. Kees had bovendien een loflied op Gastel en De Meir in een mooi handschrift op papier gezet.
Piet Meeuwissen schreef een goed gedocumenteerd stuk ter gelegenheid van het feit dat zijn heeroom bisschop Meeuwissen 100 jaar geleden overleed.
Jan van Steen maakte een prachtstuk over zijn familie naar aanleiding van een toevallige ontdekte foto en Piet Peeters putte uit de Laurentiusklok om 1966 weer in herinnering te brengen.
Na afloop van het officiële gedeelte werden in een gemoedelijke sfeer onder het genot van een drankje en een hapje nieuwjaarswensen uitgewisseld.

‘Ut Gastels Dikteej’ op 23 februari

Voor de tiende keer werd ‘Ut Gastels Dikteej’ georganiseerd; de editie 2017 vond plaats in ‘De Blauwe Zaal’ van ‘t Veerhuis. Evenals voorgaande jaren lag de regie in handen van Stichting ‘Vastelaovedzotte’, ‘t Veerhuis, Heemkundekring ‘Het Land van Gastel’, Elly Schepers en Rien van Hasselt. Ruim 100 deelnemers, waaronder ook een aantal nieuwkomers, zoals leden van korfbalvereniging Juliana, waren van de partij.
Het motto voor dit jaar luidde: “Van alle marte t’uis”. Dit was voor de organisatie een dankbaar motto. Heel veel vragen hadden dan ook een directe link met de markt. De ***temaote, èèrpels, peejkes, boerekèès*** en ***karmenaoie*** kwamen uitgebreid aan bod evenals de markten uit de omliggende plaatsen. Van de Gastelse markt werden foto’s vertoond met de vraag aan de deelnemers “welk Gastels carnavalsmotto wordt hier uitgebeeld”.

En omdat het om “alle marte” ging, kregen de deelnemers afbeeldingen van 10 markten uit de buurt te zien met daarover natuurlijk een aantal vragen. Het rode draadspel was ten opzichte van voorgaande jaren in zoverre veranderd, dat er nu niet per deelnemer maar per groep werd gespeeld.

Als verrassende winnaar van het Dikteej kwam heel toepasselijk de heer Tom Bus uit de bus.
De Heemkundekring behaalde nog ereplaatsen met Jan van de Berg en Piet Peeters. Zij kwamen net niet op het podium.

Algemene Ledenvergadering met aansluitend een bezoek aan het Mastboomhuis op 13 april

Na een Algemene Ledenvergadering organiseert de Heemkundekring normaliter een activiteit. Meestal is dat dan een voordracht. Dit jaar kozen we voor een andere invulling, namelijk een bezoek aan het Mastboomhuis onder begeleiding van vrijwilligers van Stichting Mastboom Brosens.
Het Mastboomhuis, gebouwd in 1874, is het huis aan de Dorpsstraat in Oud Gastel waarin Henri Mastboom woonde van zijn geboorte tot zijn overlijden.
Eigenlijk was de beschikbare stuk grond voor het te bouwen huis te krap. Aan de straat was het breed genoeg om een imposante gevel op te trekken. De diepte was echter niet

voldoende om een echt groots herenhuis te realiseren. De architect was inventief en kreeg het voor elkaar om de entree wel de illusie van een groots herenhuis te geven.
Dus na de vergadering vertrokken we naar de "buren".

Wel of geen groots herenhuis, het mocht ons bezoek niet deren. De vrijwilligers ontvingen ons prima in het Nevenhuis. Na een korte introductie kregen we in kleine groepjes een rondleiding waarbij we natuurlijk meer informatie kregen dan bij een 'normale' rondleiding gebruikelijk is.
Na de rondleiding keerden we terug naar het Dorpsmuseum voor de gezellige afsluitende borrel en het napraten.

Marterei Nieuwe Stijl op 18 juni

De naam zegt het al. Het was een Marterei anders dan voorheen. De Gastelse Ondernemersvereniging GOV liet alle betrokkenen weten dat de opzet van de Marterei met ingang van 2017 zou worden gewijzigd. De activiteiten zouden worden beperkt tot de Markt. Hiermee kwam Dorpsmuseum 'In de Drie Snoeken' helemaal buiten de "route" te liggen. De verwachting was gerechtvaardigd dat er – in deze opzet – weinig bezoekers naar een activiteit in het Dorpsmuseum zouden komen.
De oplossing kwam snel. In overleg met Café 'Onder de Toren' en 'Gastels Trots' werd besloten de geplande activiteit in Café 'Onder de Toren' onder te brengen. 'Gastels Trots', 'Het Land van Gastel' en Café 'Onder de Toren', een ijzersterk trio was geboren.

De plannen kwamen rond en op zondag 18 juni hebben zowel 'Gastels Trots' als 'Het Land van Gastel' hun tijdelijke intrek genomen in de achter- en bovenzaal van Café 'Onder de Toren'.
Het was die dag heel warm en de bezoeker aan de braderie kon daar zijn of haar dorst lessen en tevens een bezoek brengen aan de presentaties van de Gastelse historie. Een selectie van films over de Gastelse geschiedenis en diapresentaties uit het archief van de Heemkundekring werden vertoond. Ook de inbreng van de vele volgers uit zowel Oud Gastel en heel ver daarbuiten aan de facebook-pagina van 'Gastels Trots' kwam nadrukkelijk aan bod. Toppers van vorige jaren: 'Gastel 1955' en 'Rondje Markt' werden weer uit de kast gehaald. Succes was verzekerd.
Een gezamenlijke activiteit die voor herhaling in aanmerking komt.

Dagexcursie Gouda op 13 juli

De reiscommissie had voor dit jaar het heemkundereisje gepland naar Gouda. Deze stad is onder meer bekend om haar kaasmarkt, haar stadhuis, de Sint Jan als langste kerk van Nederland met haar Goudse Glazen en haar grachten die tot de mooiste van Nederland behoren. En dat was nog niet alles. We hadden prima weer en vertrokken 42 man sterk naar Gouda. Er is daar genoeg te doen. Op het ochtendprogramma stond een bezoek aan de Gouda Kaasmarkt met aansluitend een stadswandeling.

Voordat de kaasmarkt werd bezocht genoten we natuurlijk eerst van een kop koffie met een stroopwafel. Drie Goudse Gilde Gidsen namen ons daarna – verdeeld in drie groepen – mee voor een wandeling door de historische binnenstad. Zij brachten ons op plaatsen waar we anders nooit zouden komen. Een rondleiding die we iedereen kunnen aanbevelen. Kaas, stroopwafels, stadhuis, Nieuwe Katholieke Kerk, mooie grachten en nog meer kwamen voorbij. Vervolgens de lunch in het voormalige Weeshuis. Hier konden we even bijpraten en ervaringen uitwisselen.

Ten behoeve van het middagprogramma was de groep in tweeën verdeeld. De ene groep ging eerst een bezoek brengen aan de Sint Jan en daarop aansluitend met de 'Jan Kordaat' een tocht door de Goudse grachten maken. De andere groep deed hetzelfde programma, maar dan in omgekeerde volgorde.

De Sint Jan in Gouda is met haar 123 meter de langste kerk van Nederland en met haar 72 Goudse Glazen, gebrandschilderde ramen, wereldberoemd. Met een gids, die een toelichting gaf op de Bijbelse en

historische taferelen die op de “glazen” waren te zien, werden we rondgeleid in de kerk. Echt heel mooi.
De grachtentocht door de monumentale binnenstad van Gouda met de gemotoriseerde trekschuit ‘Jan Kordaat’ was eveneens de moeite waard. De tocht volgde de historische vaarroute door de stad, die vanaf de vroege middeleeuwen de enige verbinding vormde voor de handel tussen Vlaanderen en Hollandse steden. De schipper was terzake deskundig en vertelde veel historische wetenswaardigheden en anekdotes. Een gids op de fiets reed voor ons uit om voor ons alle bruggen te openen en natuurlijk ook om het verkeer te stoppen.
Het diner genoten we op het terras bij ‘Kaas en Koeien’ achter De Waag met uitzicht op het stadhuis op de Markt. De ambiance was uitstekend.
Om circa 10 uur ’s avonds waren we weer in Oud Gastel. Het was een mooie dag met een prima programma.

Bernardusdagen 2017 tijdens 4 zondagen met ingang van 20 augustus

Deze zomer vonden voor het eerst de Bernardusdagen plaats. Op vier zondagen in augustus/september werd aandacht besteed aan de bijzondere geschiedenis van vier West-Brabantse dorpen: Oud Gastel, Wouw, Hoeven en Oudenbosch. De kerken van deze dorpen stonden eeuwenlang onder rechtstreeks gezag van een beroemd klooster in Belgisch Brabant: de Bernardusabdij (in Hemiksem/Bornem). Deze abdij heeft in de vier dorpen een bijzondere erfenis nagelaten. De Bernardusdagen zijn een initiatief om dit unieke erfgoed te ontsluiten voor publiek.

Voorafgaand aan de Bernardusdagen werd op 8 juni in Dorpsmuseum ‘In de Drie Snoeken’ een informatieavond georganiseerd voor de vrijwilligers van ‘Bernardusdagen 2017’. Het was de bedoeling om de vier kerken in de deelnemende parochies en het grootseminarie in Hoeven open te stellen en in elke locatie een kleine tentoonstelling in te richten over het kloosterverleden. Bij de kunstvoorwerpen die herinneren aan de aanwezigheid van de cisterciënzers, kwamen kleine informatiepanelen. Vrijwilligers waren er noodzakelijk om de kerken te ‘beheren’ en de bezoekers welkom te heten.

Op de informatieavond voor de vrijwilligers van de Heemkundekring en de Laurentiuskerk, werd een korte documentaire gepresenteerd die ter gelegenheid van het uitbrengen van een boek over de cisterciënzers ('Schiere monniken en grijze vrouwen', Damon 2015) was gemaakt. In een PowerPointpresentatie werden vervolgens de objecten

die in de Laurentiuskerk zouden worden uitgelicht, getoond. Bea en haar zoon Joep Hoeks verzorgden deze interessante informatieavond.

Vanaf 20 augustus waren de vijf tentoonstellingen over de band tussen een Belgisch cisterciënzerklooster en vier dorpen in West-Brabant gedurende 4 achtereen volgende zondagen te zien. Intussen heeft een evaluatie van de Bernardusdagen plaats gevonden. De deelnemende parochies willen volgend jaar deze manifestatie herhalen. Ze gaan inzetten op het vergroten van de publiciteit rond de Bernardusdagen teneinde meer bezoekers naar de cisterciënzerdorpen te trekken.

Expositie 'Boeren, burgers en buitenlui' tijdens de Open Monumenten-Dagen 9 en 10 september en gedurende de Cultuurmaand tot 7 oktober

Heemkundekring 'Het Land van Gastel' organiseerde gedurende 'Open Monumentendagen' en de 'Cultuurmaand' in Dorpsmuseum 'In de Drie Snoeken', in samenwerking met 'Gastels Trots', een tentoonstelling: 'Boeren, burgers en buitenlui'.

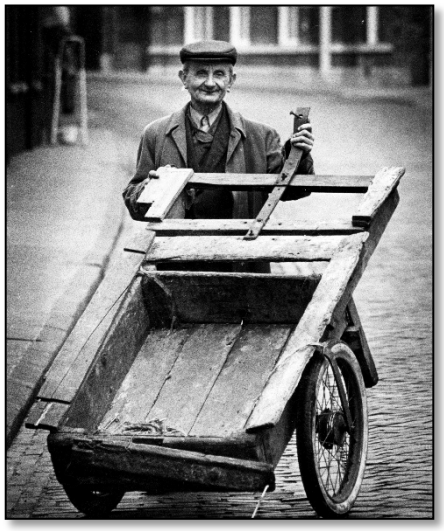

Besloten werd om het zwaartepunt van de tentoonstelling te leggen op het rijke boerenverleden van Gastel. De heemkundekring beschikt over heel veel attributen die daaraan herinneren. De tentoonstelling, die van start ging tijdens de zeer druk bezochte 'Open MonumentenDagen', bleef gedurende de rest van het jaar nog te zien in onze ruime museumzaal. Lopende de expositie werden er regelmatig nieuwe foto's aan de tentoonstelling toegevoegd wanneer die uit ons uitgebreide archief te voorschijn kwamen. Zo troffen we foto's van een fietstocht van jonge boerinnen, een foto van directie en personeel van textielatelier Van Gils en een groepsfoto van een Lourdesbedevaart in 1958, aan. Een deel van de foto's is afkomstig van 'Gastels Trots'. Richard Tak maakte een prachtige dia-presentatie die tijdens de expositie werd vertoond.

Heemkundequiz op 18 november in Etten-Leur

Ze waren er nog meer dan anders op gebrand om de regionale heemquiz van West-Brabant editie 2017 te winnen. Ja, dat was Heemkundekring 'De Vierschaer' uit Wouw. Dat kwam omdat ze vonden dat de quiz van 2016 in Hoeven gemanipuleerd was. Het uit tien mensen bestaande team had zich dan ook goed voorbereid en dat resulteerde aan het eind van de avond in een eerste plaats met liefst zeven punten voorsprong op nummer twee: 'De Heerlijckheijd Nispen'.
De regioquiz werd gehouden in de aula van het Munnikenheide College in Etten-Leur. Een flinke ruimte en dat was ook wel nodig omdat er een recordaantal van 22 teams meedeed. De plaatselijke heemkundekring 'Jan uten Houte' tekende voor de organisatie omdat zij vorig jaar de quiz won. Daarnaast bestaat 'Jan uten Houte' in 2017 zeventig jaar. Heemkundekring 'Het Land van Gastel' behaalde een keurige 7e plaats.

Algemene (Najaars)Ledenvergadering en lezing op 23 november

Na de ledenvergadering verzorgde de heer Caspar Dingjan uit Roosendaal een lezing over de "glazen" van het 'Atelier F. Nicolas en Zonen'. Met "glazen" bedoelt hij de gebrandschilderde ramen die de dynastie Nicolas maakte. Het atelier was actief tussen 1855 en 1968 en produceerde in die periode duizenden glas-in-loodramen voor opdrachtgevers uit de hele wereld. Caspar Dingjan is een verzamelaar van glas-in-loodwerk en mag een specialist op dit terrein worden genoemd. Het 'Atelier F. Nicolas' hield zich aanvankelijk vooral bezig met de restauratie van ramen. De samenwerking met de beroemde plaatsgenoot architect Pierre Cuypers was gunstig voor het bedrijf en de opdrachten voor nieuwe ramen stroomden binnen. Het atelier groeide uit tot de grootste onderneming op dit gebied. Glas-in-loodramen van het 'Atelier F. Nicolas en Zonen' werden geleverd aan kerken, bedrijven en particulieren en zijn in binnen- en buitenland te vinden. Soms ging het daarbij om een enkel raam, soms om de aankleding van een complete kerk.

In de lezing vertelde de heer Caspar Dingjan op aanstekelijke wijze over de "glazen" van de familie Nicolas in onze regio. Hij gaf in zijn lezing dan ook een impressie van de St. Laurentiuskerk, waarbij hij niet alleen vertelde over de "glazen", alle gemaakt door 'Atelier F. Nicolas en Zonen', maar ging ook uitgebreid in op de overige aspecten van deze prachtige kerk. Uiteraard ondersteund met fraai beeldmateriaal.
Hij kwam tijd te kort. Deze mooie lezing paste perfect bij ons bezoek aan Gouda en de Bernardusdagen.

Jet en Jan

Zoals bekend neemt Heemkundekring 'Het Land van Gastel' al jaren met succes deel aan het lesproject Jet en Jan.
Het project is ontwikkeld door Erfgoed Brabant en heeft als doelgroep de leerlingen van groep 5 uit het basisonderwijs. De uitvoering van het project geschiedt in samenwerking met de basisscholen uit de gemeente Halderberge en de gemeente Halderberge zelf.
Leven in de tijd van Ot en Sien: dit komt in iedere lesmethode geschiedenis aan bod. Maar waarom zou je dit thema uit een lesboek behandelen? Het is toch veel leuker en leerzamer om het te verplaatsen naar de geschiedenis van de woonplaats van de leerlingen zelf? 'Op stap met Jet en Jan' is opgebouwd rond het voorleesverhaal van de tweeling Jet en Jan. Het verhaal

speelt zich af in 1910 en aan de hand van hun leeftijdgenootjes maken de kinderen van nu kennis met thema's als kleding, wonen, school, de buurt, eten, spelen en werken in 1910.
In het museum gaan de leerlingen aan de slag met oude voorwerpen, die in het voorleesverhaal aan de orde komen. Ze gaan bijvoorbeeld zelf zeep kloppen, koffie malen, schoonschrijven op een leitje, sokken stoppen en zich zelf wegen met een bascule.
In 2017 mocht de Heemkundekring weer voor een tiental basisscholen de Jet en Jan lessen verzorgen.

Overige activiteiten

Verbouwingen

In de loop van het jaar werd er weer druk verbouwd in ons museum. Zo werd de laatste hand gelegd aan de Heiligenkamer. De inrichting daarvan nadert zo zijn voltooiing.

De keuken is onderhanden genomen en is nu van alle comfort voorzien en wordt nu gebruikt waarvoor hij bedoeld is: gewoon keuken! Een deel van de voormalige toiletruimten van de grote zaal, tot nu toe in gebruik als opslagruimte, is getrokken bij de open buitenruimte en wordt nu overdekt om straks te functioneren als de opslag van voornamelijk de vele schilderijen die in ons bezit zijn. Ook ander archiefmateriaal zal daar kunnen worden opgeslagen. De oude TL-bakken in de zaal zijn vervangen door nieuwe met een lager stroomverbruik en meer lichtopbrengst.

Archivering

Jan van Oosterhout kwam vanaf dit jaar het team vrijwilligers versterken en houdt zich enthousiast bezig met de archivering van een grote variëteit aan oude documenten. Hij is nu in opleiding bij onze senior-archivaris Frans van Merriënboer, maar zijn opleiding nadert zijn voltooiing.

Actualisering Website

Een kleine werkgroep bestaande uit Richard Tak, Jan Vermeeren en Andrien Schijvenaars komt regelmatig bij elkaar en buigt zich over het actualiseren, verbeteren en klantvriendelijk maken van de site. Gebruikers van de site worden verzocht om verbeter-suggesties door te geven aan deze werkgroep.

Presentatie eerste boek van Gastel Trots op 15 april

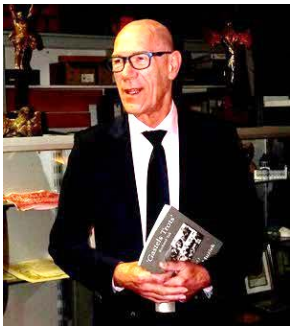

Op 15 april 2017 vond in de grote zaal van het Dorpsmuseum de presentatie van 'Gastel en Muziek' plaats. Dit is het eerste boek van 'Gastels Trots' dat werd samengesteld door Richard Tak. Kees Rademakers deed enig redactiewerk. Beiden zijn lid van het Bestuur van de Heemkundekring.
Richard Tak bood in de gezellige ambiance van Dorpsmuseum 'In de Drie Snoeken' het eerste exemplaar aan de Gastelse muziek-

coryfee Kees Tak aan. Richard memoreerde dat het vooral Kees met zijn 'De Four Tak' is geweest die Gastel muzikaal op de kaart heeft gezet. Maar bij Kees is het niet gebleven. Een lange rij van fanfares, bandjes, zangkoren, instrumentale muziekgezelschappen en blaasorkesten hebben Oud Gastel de naam bezorgd van een muzikaal dorp.
Vervolgens kreeg de voorzitter van Heemkundekring 'Het Land van Gastel', Leo van Leengoed eveneens een boek. Richard benadrukte dat het uitgebreide fotoarchief van de Heemkundekring een impuls is geweest om zijn initiatief 'Gastels Trots' te starten. Richard was van mening dat die foto's uit de mappen – analoog of digitaal – en dozen moesten worden gehaald en als het ware moeten worden teruggegeven aan de Gastelaar. Het eerste boek is gewijd aan muziek, maar er volgen nog meer thema-werken.

Presentatie 'Oud Gastel, Dorp tussen zand en klei'

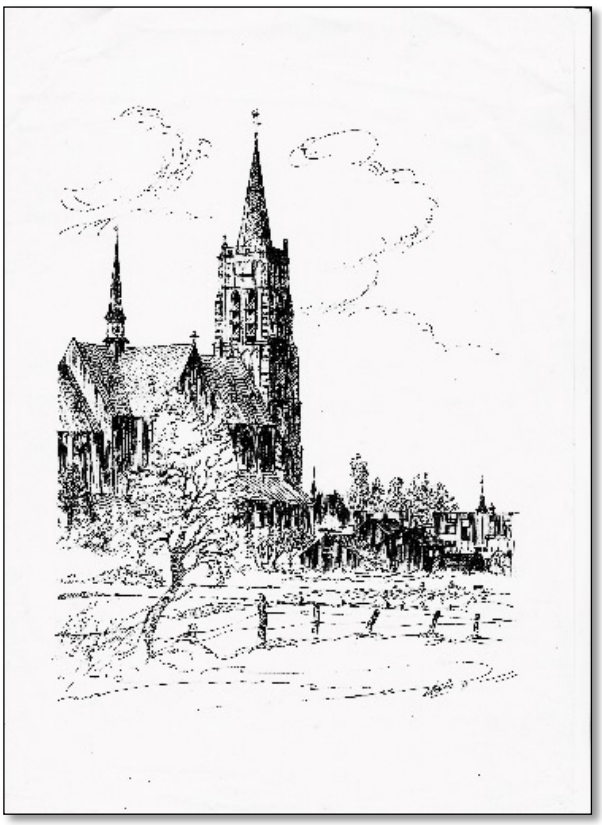

Deze routebeschrijving van een wandeling door Oud Gastel is een gezamenlijk initiatief van Heemkundekring 'Het Land van Gastel' en Café 'Onder de Toren'.
Tijdens de wandeling door bekende straten en langs monumenten wordt de geschiedenis van Oud Gastel belicht. De natuur wordt niet vergeten; zo voert de wandeling tevens door het dorpsbos, langs de paddenpoel en over het dijkje net buiten het dorp waar men kan genieten van een prachtig uitzicht op de polder. De gemeente Halderberge was enthousiast over de wandeling en omarmde via 'Hartelijk Halderberge' het initiatief om deze wandeling uit te brengen. Zij maakte het financieel mogelijk 500 exemplaren van de wandeling af te drukken en die – via de 18 toeristische Informatiepunten binnen de gemeente – te verspreiden.
De initiatiefnemers van deze eerste wandeling streven naar een uitbreiding van het aantal wandelingen in en rond Oud Gastel. Ook fietsroutes staan op het programma.

Komt er een 'Laurentiushof' aan de zuidzijde van de kerk?

Heemkundekring 'Het Land van Gastel' was verheugd dat zij, naast een aantal andere marktpartijen, door de Gemeente Halderberge was uitgenodigd om een visie te geven op de ontwikkeling van het gebied rond de Sint-Laurentiuskerk. De heemkundekring bood haar rapport op 30 juni 2017 aan de Gemeente Halderberge aan.
Ontwikkelingen in de kern van Oud Gastel zullen een groot effect hebben op het aanzien en karakter van ons dorp. Heemkundekring 'Het Land van Gastel' heeft reeds 10 jaar geleden formeel haar zorgen over de ontwikkeling van het gebied rond de Sint-Laurentiuskerk aan de gemeente kenbaar gemaakt en discussie gevoerd over het behoud

van het historisch karakter van dit gebied. Naar het oordeel van de heemkundekring wilden de destijds betrokken partijen vooral "meters maken" en toonden zij geen interesse in een historisch verantwoorde inbedding van hun plannen.
Hoewel we verheugd zijn dat het behoud en restauratie van het Café 'Onder de Toren' aan de noordzijde van de kerk nu is gerealiseerd, is dit slechts een eerste stap in de wenselijke ontwikkeling van het dorpscentrum. Aan het voormalig klooster aan de zuidzijde van de kerk wordt momenteel druk gewerkt, zodat het karakter van dit grote gebouw behouden blijft. Achter het klooster bevindt zich een ideale locatie om een 'hofje' te ontwikkelen. Met 'hofje' wordt een groep van ongeveer 14 aaneengeschakelde woningen voor 1-2 persoonshuishoudens bedoeld, waarbij een beslotenheid als van een communiteit karakteristiek is.

Gezien het feit dat het beoogde hof pal naast de kerk ligt, is een naam voor het hof al snel bedacht: 'Het Laurentiushof'. Een historische bouwstijl wordt als inspiratiebron voor het ontwerp gebruikt. Ook stelt een besloten woongemeenschap andere eisen aan ontwerp en architectuur dan gebezigd wordt in de sociale woningbouw. Het geheel moet beantwoorden aan de wensen van de doelgroep: de inwoners van Oud Gastel. Het plan voorziet ook in het behoud van een groot gedeelte van de voormalige Bernardusschool, waarin appartementen zijn gepland. Het gedeelte aan de oostzijde van de Sint-Laurentiuskerk is in de door de heemkundekring ingediende visie als openbaar groen opgenomen Bij succes van het Laurentiushof kan dan een tweede hofje ('Bernardushof') worden gerealiseerd. De plannen vergroten de bewoningsdichtheid van de dorpskern en zorgen ervoor dat we weer een kern hebben waar het prettig toeven is. Ook wordt hiermee bereikt dat het voorzieningenniveau in onze dorpskern verbetert, dan wel op peil blijft.

Nieuwe aanwinsten
in het museum

Een bijdrage van Kees Rademakers

Het borduurwerk van Toos Vromans

De beide Gastelse basisscholen verlieten dit jaar hun oude stek om die te verruilen voor een zeer modern eigentijds gebouw. Lang niet alle inventaris kon of mocht mee naar de nieuwe bestemming. Beide scholen benaderden onze heemkundekring en schonken ons heel veel bruikbare inventarismaterialen en hulpmiddelen.
Een heel bijzonder stuk – en het woord inventaris is hier niet op zijn plaats – is het door Toos Vromans geborduurde wandkleed, dat hing in de hal van de St. Bernardusschool. Dit prachtige handwerk visualiseert niet alleen de plaatselijke ontwikkelingen in het onderwijs, maar ook die op nationaal niveau.

We beelden hieronder eerst het borduurwerk af, om daarna de beschrijving – die Toos zelf van haar kunstwerk gaf – als belangrijke informatie op te nemen.

Beschrijving van het wandkleed

De integratie van lager- en kleuteronderwijs in 1985/1986 was een ingrijpende verandering. Zo ontstond het idee, een stukje geschiedenis van de St. Bernardusschool met naald en draad op stof vast te leggen.
Het resultaat is een dankbare herinnering aan de St. Bernardusschool (de lagere school) en 't Kwetternest (de kleuterschool) in de oude vorm en een blijvende herinnering aan de officiële opening van:

Basisschool St. Bernardus

Het geheel staat in het teken van kinderen.
Spelende, lerende, zingende, dansende en sportende kinderen.
In het midden de naam van de school:

Basisschool St. Bernardus

Rechts hiervan het wapen van de gemeente Oud- en Nieuw Gastel, gedragen door twee kinderen in historische klederdracht.
Links: de Nederlandse- en onze gemeentevlag, met daaromheen zingende kinderen.
Rechtsboven: Het gebouw (nu afgebroken) dat vele, vele jaren de Bernardusschool was.
Linksboven: Kleuterschool 't Kwetternest, symbolisch uitgebeeld door middel van een boom, met een vogelnest erin.
Vanuit beide scholen vertrekken kinderen met het bekende gele koffertje (geschenk van het Rijk aan alle schoolgaande kinderen) om samen te komen bij Basisschool St. Bernardus.
Tussen de twee scholen, twee ineengestrengelde handen, om uit te drukken dat beide scholen in goede verstandhouding naar elkaar zijn toegegroeid.
Daar omheen de naam:

DEETMAN

Minister van Onderwijs, onder wiens ministerschap de integratie plaatsvond.
De kronen betekenen: de kroon op het werk.
RK staat voor rooms-katholiek.
Verder wat tafereeltjes, die alle met de school te maken hebben.
De Bernardusschool stond onder leiding van religieuze Franciscanessen uit 't moederhuis te Etten-Leur. In 1959 hebben zij hun taak overgedragen aan leken en zijn zij teruggegaan naar hun moederhuis. Tot 1969 was de Bernardusschool uitsluitend voor meisjes.
De jongens gingen naar de Joannesschool
In 1969 werden de scholen gemengd.
In1975 moest de aloude bekende schoolbel plaats maken voor een zoemer.
In 1979 nam de gemeente een aantal vluchtelingen op. Het waren Vietnamezen. Hun kinderen, de kleine Vietnameesjes waren korte tijd leerlingen van de Bernardusschool.
Een klaslokaal uit 1930, compleet met bord, prullenmand, aan de muur een klok en kruis.
Op de "tree" een strenge juf.
Drie kleine kleutertjes op een hek (liedje).

De voetballende jongetjes dragen het sporttenue van de Bernardusschool. Zwart broekje, groen T-shirtje met gele opdruk.
In het boek staan de namen van het toenmalige schoolbestuur. Het andere boek bevat de namen van de voormalige leerkrachten. 't Kwetternest had een konijnen- en kippenhok.
Tot slot helemaal onderaan, met de schoolvlag in top Basisschool St. Bernardus, gezien vanuit de Mgr. Meeuwissenstraat.
Bij de feestelijke opening op 09-10-1986 gingen honderden ballonnen de lucht in.
Dit wandkleed werd door maandblad "Ariadne" bekroond met een zilveren breiwerkje

Bord van Sint Deusdedit

Eind augustus kregen we van **Truus van Wortel**, woonachtig aan de Dreef en een trouwe schenker aan onze heemkundekring, een doos met voornamelijk religieuze voorwerpen. Daarin zaten een kruisbeeld, een tegel van Maria Goretti, een heel klein kruisje, waarschijnlijk afkomstig van een rozenkrans en een prachtig wijwatervaatje.
Het meest bijzonder was echter **een herdenkingsbord 1904 – 1954 van de Nederlandse Katholieke Landarbeidersbond *Sint Deusdedit*** dat haar vader ooit kreeg. Meerdere Gastelaren waren lid van deze bond, maar dit herdenkingsbord hadden we nog niet.

Karnton

Van de heer **T. Brocatus** van de Koeneberg in Oud Gastel kregen we een **zeer mooie karnton**. Het is een luxe exemplaar dat werd gemaakt door de firma Blom in Aarlanderveen. Blom was een belangrijke leverancier van apparatuur aan boerenkaasbedrijven. Dat ook de botermakers van uitstekende apparatuur werden voorzien, blijkt wel uit het door de heer Brocatus geschonken apparaat. Nol van Poeyer bekijkt het apparaat en ziet dat het goed is.

Foto's van de Familie Mastboom

Onze heemkundekring werd in augustus benaderd door de heer **Fred Schaaf uit Willemstad**. Zijn grootmoeder was Jeanne Mastboom, een volle nicht van Henri Mastboom. Zijn overgrootvader was Jan Mastboom, een broer van Anton Mastboom. Jan woonde aan de Nispenseweg in Roosendaal en was getrouwd met Jeanne Schul.

Tijdens een ontmoeting in ons museum overhandigde de heer Schaaf ons **2 fotoboeken van zijn familie en een hoeveelheid losse foto's.** Afgesproken is dat we de foto's gaan digitaliseren, zodat de heer Schaaf de gelegenheid krijgt aan te geven wie op de – vaak bijzondere foto's – staan. De foto's geven een aardige inkijk in het leven van telgen van de familie Mastboom.

Historische tijdschriften.

Oud-laboratoriumarts **Jacques Rijsdijk uit Waalwijk** mag dan niet in Gastel zijn geboren, maar zijn vader wel. In zijn jonge jaren logeerde Jacques vaak bij familie op de Roosendaalsebaan. Zijn beide opa's woonden daar: Rijsdijk en Van den Broek. Zijn opa en een oom waren uitbaters van Café Het Groene Woud in deze straat. Hij heeft altijd een zwak voor Gastel gehouden. Dat was dan ook de reden dat hij in april ons een 4-tal oude ingebonden jaargangen van oude tijdschriften schonk. Het betreft een jaargang van **de Katholieke Illustratie van 1921 en 2 jaargangen (1935 en 1938) van de Panorama.** Een wat minder bekend tijdschrift was **Ons Zuiden;** een soort Brabantse Illustratie. Hij gaf ons de **jaargang van 1932**.

Borduurwerken Julia Smoor

Tijdens haar reizen naar Engeland kocht **Julia Smoor** ingelijst antiek borduurwerk. Ofschoon het borduurwerk geen rechtstreekse relatie heeft met Gastel, willen wij deze bijzondere objecten toch graag opnemen in onze collectie omdat het hier bezit betreft van een bekende Gastelse familie.

In Nederland noemen we dergelijk borduurwerk: antieke merklappen. De Engelsen hebben er echter een nog mooiere naam voor: **Antique samplers**.
Het ligt in het voornemen om deze bijzondere objecten te zijner tijd een plaats te geven in de "pronkkamer".

De schilderijen van Piet Daas

De schilderijen van de onlangs overleden **P.C.M. (Piet) Daas** uit Stampersgat zijn door zijn executeur-testamentair **Frans Schellekens** afgegeven in ons museum.
Uit het bezit van Piet zijn veel spullen naar de heemkundekring van Stampersgat gegaan, de schilderijen waren voor Heemkundekring 'Het Land van Gastel'. Die zijn overigens volgens Frans Schellekens al 2 keer eerder in ons museum geweest ten behoeve van een expositie.

De op 17 augustus 1925 geboren Piet was een oud-Indiëganger. Hij staat met een mooie foto op bladzijde 51 vermeld in het herdenkingsboek; **"Zij gingen voor Orde en Vrede"** (2010).

Piet werd bijna 91 jaar en werd met militaire eer gecremeerd tijdens een met veel ceremonieel omgeven VOMI-crematie. VOMI betekent: Vereniging Oud-Militairen Indiëgangers. De strijdmakkers waren gekleed in speciaal tenue en de vlag lag op de kist. Het was een indrukwekkende gebeurtenis, zo verklaarde Frans Schellekens.

De schenking uit het legaat van Piet Daas betreft 2 vrijwel identieke grote schilderijen en een kleiner op zwarte zijde geschilderd doek.

De Palingschaar

De schenker van dit bijzondere stroperswerktuig is Roosendaler **Kees Haverkamp**. Zijn Gastelse vader Gerrit Haverkamp liet de palingschaar maken door Klaas de Ronde of Willy de Veth. Wie precies de maker was wist Kees niet, maar het was in elk geval een plaatselijke smid.

De schaar zou volgens Kees Haverkamp zijn gemaakt van bladveren van een auto. Vroeger zat er nog een houten steel aan, zodat je – lopend langs de sloot – de palingschaar in de rietkraag kon steken. Als het goed was, bleven de palingen in de weerhaken hangen. Plaatsen waar vroeger gestroopt werd, waren de polder en bijvoorbeeld de "tankval" bij de Zuiddijk.

Een Holmes-stereoscoop

Als wij aandachtig zoeken op internet dan is Heemkundekring 'Het Land van Gastel' een echte **Holmes-stereoscoop** rijker. Een 3D-kijker die dateert van 1850. Het is echter de vraag of onze kijker ook zo oud is. Deze kijker werd ons aangeboden door **Anton Bus.** De kijker, ook wel stereoviewer genoemd, komt ons goed van pas. Het fotoarchief van het museum beschikt over een groot aantal stereo-foto's. Dit zijn fotoparen die – wanneer men ze in de stereoscoop plaatst – een prachtig dieptebeeld te zien geven. Het effect is een hele goede benadering van de werkelijkheid. Op de foto laat Andrien Schijvenaars zien hoe je een dergelijke stereoscoop gebruikt.

Delfts blauw bord

Anton Bus bracht ook een **herdenkingsbord** mee. Hij stond er echter op dat we zouden noteren dat dit bord een schenking was van **Jan en Adrie Broos**. Het Delfts blauwe bord – van Plateelbakkerij Schoonhoven – was gemaakt ter gelegenheid van het 40-jarig priesterfeest op 25 februari 1968 van pater A.O.H. Brugmans SM.

De schenking van dit bord heeft nogal wat teweeg gebracht binnen de redactie van het jaarboek. Aanvankelijk was niet veel bekend over de achtergronden van het bord.

Na een korte zoektocht op internet werden we wat wijzer dank zij een interview uit 1978 met pater Brugmans in: *'Missieverhalen, interviews met missionarissen'* van het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen, 2004. Hij was geboren in 1899 en was als eerste Nederlander van de Sociëteit van Maria (SM) in 1928 vertrokken naar de Salomonseilanden in Oceanië. Dit missiegebied was in 1836 door de 'Congregatio de Propaganda Fide' – tijdens het pontificaat van Paus Gregorius XVI – aan de ***maristen*** toevertrouwd. De maristen stellen Christus centraal in navolging van Maria.

Pater Brugmans was werkzaam in Honiara, de hoofdstad van de Salomonseilanden. Deze eilandengroep ligt ruim 1000 km ten oosten van Papoea-Nieuw-Guinea. Wanneer men het bord goed bekijkt ziet men linksboven de Salomons eilanden afgebeeld.

Wij vonden pater Brugmans ook op een foto, gemaakt door Atelier Bosch in Roosendaal, op de site van Archief West-Brabant. Later bleek dat we die foto ook in ons eigen foto-archief hadden. Ook vonden we een groepsfoto waarop pater Brugmans in 1927 te zien is bij de feestelijke viering van de 1ste plechtige H. Mis van pater Petrus Meesters. De foto is genomen op de "cour" van de Bernardusschool. Richard Tak vond in zijn archief tevens een krantenbericht over pater Brugmans. Toen werd meteen duidelijk waarom dit bord in Gastel opdook. Pater Brugmans was namelijk geboren in Stampersgat.

In 1942 verliet pater Brugmans de Salomonseilanden en werd hij aalmoezenier bij de Nederlandse vloot in de Pacific. Volgens Archief West-Brabant was hij van 1953 tot 1964 aalmoezenier bij de Nederlandse Marine. Het schip dat met nummer F824 is afgebeeld op het bord, verwijst ongetwijfeld naar zijn verblijf bij de marine. Zoeken we dit nummer op, dan vinden we op de site 'Onze vloot' een foto, die hoogstwaarschijnlijk ten grondslag ligt aan de afbeelding op het bord. Het schip blijkt de mijnenlegger 'Hr. Ms. Willem van der Zaan' te zijn.

We zijn ervan overtuigd dat er nog veel meer te vinden is over pater Brugmans. De redactie van het jaarboek heeft dan ook het vaste voornemen in een later jaarboek een uitgebreider artikel over hem samen te stellen. We gaan dan proberen om Gastelaren, die hem nog hebben gekend, aan het woord te laten.

Zangbundels

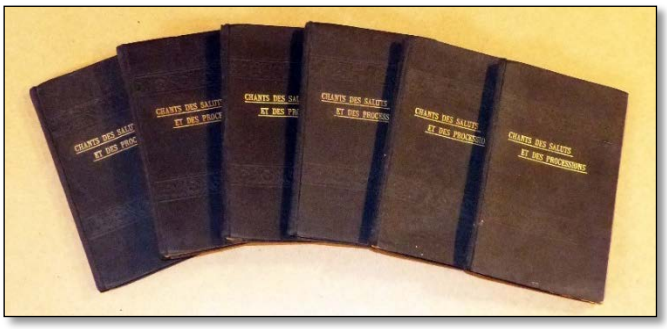

Harry van de Kar uit de Dorpsstraat was conciërge op de Bernardusschool en had deze **zangbundels** van de zusters Franciscanessen van Etten in zijn bezit. De zangbundels hebben de mooie Franse naam: "Chants des saluts et des processions".

Toon mij uw boekenkast en…. boeken van de gebroeders Kuppens

Het is een oud gezegde: "Toon mij uw boekenkast en ik zeg wie u bent".
Dat is de gedachte die bij mij opkwam, toen ik de **boeken van de familie Kuppens** inventariseerde die ons werden geschonken via **Jan Vermeeren.** De boeken kunnen in het bezit zijn geweest van vader Jan Kuppens, maar ook van zijn zonen Jef en Rinus. Jef overleed in Palembang op Sumatra op 1 februari 1947. Rinus overleed enige maanden geleden. Rinus bewaarde alles, dus ook de boeken van zijn vader en Jef.

Bij de familie Kuppens was in elk geval de liefde voor avontuur en zeevaart duidelijk aanwezig. Zo bevatte de schenking één van de 4 delen van de serie 'De Nederlandse vlag op de wereldzeeën' van J. Mollema. Dit deel gaat uitgebreid in op de reis van Willem Barentsz en Jacob van Heemskerck naar Nova Zembla. We vonden een exemplaar van 'Onze zeevaart' en een zeer interessant boekje: 'Scheepjes in en buiten de fles' met uitgebreide instructies hoe je kleine scheepsmodellen in een fles kunt maken. Een zeker exotisme proef je uit het boek van de beroemde Zweedse ontdekkingsreiziger Sven Hedin: 'Van Pool tot Pool' waarin Hedin zijn 75000 km lange reizen beschrijft door Oostelijk Europa, Azië, Australië, Amerika en de poolstreken. In dezelfde categorie vallen ook de boeken: 'Nieuw Guinea, land en volk' van Dr. H. Bijlmer en 'Naar onbekend Midden-Azië, tussen Kara-Korum en Hindu-Kush' van Ph. Visser. Gezien het moment waarop dit laatste boek is geschonken, was het waarschijnlijk vader Jan Kuppens die het boek van zijn vrouw kreeg met Kerstmis 1926. De zucht naar avontuur zou je ook kunnen afleiden uit een western: 'De sterke vuist' van Max Brand. Dat is overigens de auteur die de televisiedokter Dr. Kildare heeft bedacht. Ook het geloof komt in de boeken terug in een 'Jaarboek voor het katholieke gezin, een klein Engels Bijbeltje en Pelgrimsboek van een Lourdesbedevaart uit 1969. Streekromans stonden ook in de boekenkast: 'Jikkemien' van de Zeeuwse Dignate Robbertz en 'Uit het kleine rijk gekregen' van Brabander Anton Coolen. Genealogische interesse zien we bij 3 delen van de 'Geschiedenis van de familie Dirven gedurende 6 eeuwen'. Dirven is de schoonfamilie van Rinus. Het kleine technisch handboekje in het Duits: 'Kubiktabellen über Runde Hölzer', is wellicht nog een erfenis van hun vader, klompenmaker Jan Kuppens. Het maakt de grote diversiteit aan boeken helemaal af. Dan zouden we nog vergeten dat we

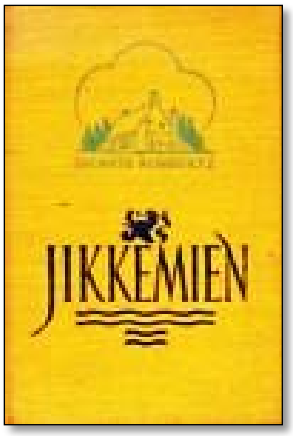

ook nog een "*Handgemalte'* Duitse bierpul met tinnen deksel hebben ontvangen. Daarvan hebben we er niet veel; dus deze pul is een mooie aanvulling op onze collectie.

Rommelasperge

Deze paal is vernoemd naar beroemde Duitse veldmaarschalk Rommel. De palen werden tijdens de Duitse bezetting in weilanden of akkers in de grond gezet om te voorkomen dat geallieerde vliegtuigen zouden kunnen landen. Deze **Rommelasperge** is geschonken door de heer **A. Bogers** van de Oudendijk. De paal stond in een perceel bij de Zuidzeedijk in de nabijheid van de tankval.

Foto's van Van Kalmthout

Soms krijg je iets aangeboden waarvan je zeker bent dat het iets waardevols is, maar nog niet kunt zien wat het precies is. Dat is eigenlijk het geval bij de volle doos met fotonegatieven uit het analoge foto-archief van Chris van Kalmthout. Nieuwsgierig als de vrijwilligers van de heemkundekring zijn, gaan die natuurlijk aan de slag om te bekijken welke historisch belangrijke zaken op deze negatieven zijn vastgelegd. Wellicht kunnen we u dat in de toekomst melden.

Riet van Oosterhout – Van de Noort schonk ons een rooktafeltje, een aluminium kookketel, een weegschaal, een duivenklok en een kaasvorm

Rooktafeltje

In de zomermaanden kregen wij een telefoontje met de mededeling dat iemand uit Gastel de heemkundekring een schenking wilde doen. Onze reactie is dan altijd, dat is leuk, maar we gaan eerst kijken wat de schenker ons te bieden heeft. Het heeft geen zin om voorwerpen – ook al zijn die op zich van historisch belang – in onze collectie op te nemen wanneer we er daarvan al vele exemplaren hebben. Dit was bepaald niet het geval bij de schenking van **Riet van Oosterhout – Van de Noort.** Ze is de weduwe van Jos van Oosterhout en woonde jarenlang op de boerderij op de Pietseweg.

De meest in het oog springende schenking is een metalen bronskleurige **rooktafeltje gemaakt door Daalderop,** de bekende fabrikant van allerhande huishoudelijke apparatuur en gebruiksvoorwerpen. Riet zag het tafeltje staan bij Marie van Dongen. Die

woonde indertijd bij Geert Jansen. De vader van Geert had een café in de buurt van de Pietseweg en dat café werd "bij Janeke's" genoemd. Dat was allemaal in de familie van Jos. Riet was weg van het bijzondere tafeltje en Jos was het er helemaal mee eens dat ze het kocht. Op het tafeltje staan nog enige bijpassende rookattributen zoals een tabakspot, een asbak, een luciferdooshouder en nog een tweetal open bakjes.

Salter weegschaal

Terwijl Jos op het land aan het werk was verkocht Riet de aardappelen die ook op hun boerderij werden geteeld. Ten behoeve van het afwegen werd bij gewichtshoeveelheden tot 10 kg gebruik gemaakt van de **Salter weegschaal.** Dit, van origine Engelse bedrijf, verkoopt weegschalen over de hele wereld en werd in 1760 opgericht door Richard Salter die toen de eerste Engelse veerunster ging maken.
Als er meer dan 10 kg aardappelen moesten worden afgewogen dan werd gebruik gemaakt van de bascule.

Aluminium kookketel

Op de boerderij werd er uiteraard regelmatig geslacht. Veel vlees belandde in de pekelbak om daar enige tijd te blijven. Als het vlees voldoende gepekeld was, werden de hammen naar Bus of Hagenaars gebracht om daar te worden gerookt.
Maar je kon ook zult maken. Dan had je de grote **kookketel** nodig en daar werden de varkenskop, het hart en soms ook de staart en zwoerd in gedaan om zo lang te koken dat het vlees van de kop mals en zacht was geworden en gemakkelijk van de botten van de kop kon worden gehaald. In de ketel werden ook ribbetjes en lever gekookt.

Kaasvorm

De **kaasvorm** had verschillende namen, afhankelijk van de streek waar je woont. Soms noemde men het ook een kaasvat, soms zelfs ook kaastobbe, terwijl dat de naam is voor de grote bak waarin de kaas stremt.
Riet komt van de Sint Maartenspolder net boven Hoeven. Ook haar beide ouders: Jok van de Noort en haar moeder Jo van Trijen waren in diezelfde polder op de boerderij opgegroeid. De kaasvorm is afkomstig van oma Van Trijen. Oma van Trijen en de moeder van Riet hebben er kaas mee gemaakt. Riet kon niet vertellen waar de gebruikte stremsel vandaan kwam. Die kwam eigenlijk van de lebmaag van een nuchter kalf. In hele oude archieven is te lezen dat bij gebrek aan stremsel ook wel gebruik werd gemaakt van lievevrouwe-bedstro en distels. Na het stremmen van de melk, het snijden van de wrongel en het aftappen van de wei, ging de wrongel in een kaasdoek en werd dit geheel

in de kaasvorm gedaan. Vervolgens werd een deksel (ook wel volger genoemd) op de wrongel gelegd en daarbovenop kwam een steen. Op die manier werd de laatste wei uit de kaas geperst. Omdat het niet zo'n groot kaasvat is, ging de kaas al vrij snel uit het vat, werd de kaasdoek verwijderd en werd de kaas soms omgekeerd in de kaasvorm gelegd om een mooie vorm te krijgen. Daarna ging de kaas in de pekel en als dat lang genoeg had geduurd naar de zin van oma en moeder Van Trijen, dan ging de kaas op de plank om te rijpen. In de dagen was er geen "kaas-plastic" om de kaas te beschermen. Regelmatig schoonhouden van de korst en af en toe de kaas omdraaien, was in die dagen de manier van werken.

Duivenklok

Jos, de man van Riet, was een enthousiaste duivenmelker. Hij hield sowieso erg van dieren. Willem, de vader van Jos, was volgens Riet ook een echte liefhebber van de duivensport. Als je die sport bedrijft, heb je een duivenklok nodig. Riet had die nog staan en schenkt die graag aan de heemkundekring. Als we op internet kijken, dan zien we dat we hier te maken hebben met een **Benzing Elite duivenklok**.

En om te bewijzen dat de klok echt van Jos was, plaatsen we hierbij ook nog een foto van de bovenzijde van de duivenklok.

Informatie Heemkundekring
'Het Land van Gastel'

Heemkundekring 'Het Land van Gastel' is opgericht op 25 november 1980

De vereniging stelt zich ten doel:

- Het dorp Oud Gastel en haar inwoners op elk gebied, dat onder heemkunde valt, te bestuderen en te onderzoeken;
- In brede kring belangstelling te wekken voor de geschiedenis van Oud Gastel en haar inwoners;
- Te ijveren voor het behoud van het eigen karakter en de schoonheid van Oud Gastel en omgeving.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- Het houden van vergaderingen, lezingen, tentoonstellingen en excursies;
- Het benaderen van en samenwerken met instanties en personen, die kunnen helpen het gestelde doel te bereiken;
- Het verzamelen en conserveren van voorwerpen, foto's, films en geschriften, die betrekking hebben op heemkunde in de ruimste zin. (Statuten van de Heemkundekring, artikel 2).

Dorpsmuseum 'In de Drie Snoeken'

Heemkundekring 'Het Land van Gastel' beschikt over verschillende expositieruimten, diverse archiefruimten en een werklokaal.
Dorpsmuseum 'In de Drie Snoeken'
Dorpsstraat 50
4751 HM OUD GASTEL
Het museum is geopend op zaterdagmorgen van 10.00 tot 12.00 uur.

Lidmaatschap

De jaarcontributie bedraagt : € 15,00 per persoon of € 20,00 per gezin
Bankrelatie Rabobank IBAN : NL52RABO0141137126

Voor opgave als lid of informatie kunt u bellen of mailen naar:
Mevrouw Sandra de Kock: Telefoon 0165-512581
Of e-mail: hetlandvangastel@ziggo.nl

Samenstelling Bestuur:

Dhr. L. van Leengoed	voorzitter	Oudendijk 73	0165-518234
Vacature	secretaris		
Dhr. J. Vermeeren	penningmeester	Laurier 43	0165-513789
Dhr. A. Schijvenaars	lid	Roosendaalsebaan 34	0165-553558
Dhr. J. Kepers	lid	Dorpsstraat 53	0165-512606
Dhr. A. van Poeijer	lid	Irenestraat 23	0165-512264
Mevr. S. de Kock	lid/notuliste	Emmastraat 19	0165-512581
Dhr. R. Tak	lid	Dreef 13	0165-511355

Werkgroepen

Redactiecommissie:
Dhr. F. van Merriënboer
Dhr. A. Schijvenaars
Dhr. R. Tak
Dhr. P. Peeters
Dhr. C. Rademakers (eindredacteur)

Reiscommissie:
Dhr. J. Vermeeren
Dhr. R. Bus

Beheer website: www.heemkundekringhetlandvangastel.nl
Webbeheerder: R. Tak
Dhr. J. Vermeeren
Dhr. A. Schijvenaars

Werkgroep scholen (Jet&Jan-project):
Mevr. J. Bartelen
Dhr. J. van den Berg
Dhr. T. Bus
Mevr. N. Doomen
Mevr. J. Kepers
Mevr. S. de Kock
Dhr. L. van Leengoed
Dhr. C. Luijkx
Mevr. M. Roozen

Werkgroep Inrichting:
Dhr. F. van Merriënboer
Dhr. A. van Poeijer
Dhr. J. Kepers
Dhr. J. van Eekelen
Dhr. A. Schijvenaars
Dhr. C. Rademakers
Dhr. J. van Oosterhout

Verkoopprijs Jaarboek 2016:
Leden : € 15
Niet-leden : € 20
Verkoopprijs overige jaarboeken op aanvraag.

Ledenlijst Heemkundekring 'Het Land van Gastel' 2017

Familie	A.		Aanraad	Oud Gastel
De heer	F.L.		Akkermans	Oud Gastel
Familie	M.		Akkermans	Oud Gastel
Mevrouw	O.		Akkermans	Oud Gastel
Familie	J.G.		Akkermans-Schouw	Oud Gastel
Familie	C.		Antens	Oud Gastel
Familie	P.	van	As	Oud Gastel
Familie	K.		Bartelen	Oud Gastel
Familie	J.		Bartelen-van Meer	Oud Gastel
De heer	J.	van den	Berg	Oud Gastel
De heer	C.	van den	Bergh	Oud Gastel
Mevrouw	A.		Bonnerman	Oud Gastel
De heer	J.		Brocatus	Oud Gastel
Familie	A.	van den	Broek	Oud Gastel
Familie	L.		Brouwers-de Kock	Oud Gastel
Familie	C.C.M.		Buijs	Oud Gastel
De heer	A.		Bus	Oud Gastel
Familie	P.		Bus	Oud Gastel
Familie	P.		Bus-de Kort	Oud Gastel
Mevrouw	M.		Bus-van de Vorst	Oud Gastel
Familie	J.		Buurstee	Oud Gastel
Familie	H.		Christianen-Mies	Weert
Familie	C.		Corstjens	Oud Gastel
Familie	B.		de Jong	Oudenbosch
De heer	P.		Dekkers	Oud Gastel
De heer	J.		Dijkers	Oud Gastel
De heer	J.	van	Eekelen	Oud Gastel
Mevrouw	A.	van der	Eynden-Krebbekx	Oud Gastel
Familie	A.P.A		Geers-Tax	Oud Gastel
Familie	J.		Groeneveldt	Oud Gastel
Familie	K.		Hack	Oud Gastel
De heer	J.		Hagenaars	Oud Gastel
B en W.	Gemeente		Halderberge	Oudenbosch
De heer	A.A.		Hartman	Rhenen
Mevrouw	A.		Hazen-van Beek	Oud Gastel
Familie	A.		Heshof	Oud Gastel
Mevrouw	G.		Hoefsloot	Oud Gastel
Mevrouw	B.		Hoeks - de Laat	Standdaarbuiten
Familie	J.		Jacobs	Oud Gastel
Familie	P.		Jansen-Tak	Oud Gastel
De heer	B.		Jongenelen	Oud Gastel
Familie	C.	van	Kalmthout	Oud Gastel
Familie	J.		Karremans	Oud Gastel
Familie	E.	van	Keep	Roosendaal
Familie	A.		Kepers	Oud Gastel
Familie	C.		Kepers- Schenk	Oud Gastel

De heer	C.		Koenraadt	Oudenbosch
De heer	H.		Kools	Veldhoven
Familie	W.		Kop-Speek	Oud Gastel
De heer	W.		Kuijlen	Oud Gastel
Mevrouw	R.		Lambregts	Oud Gastel
De heer	S.		Lambregts	Breda
Mevrouw	D.		Lambregts-Dingenouts	Oud Gastel
De heer	J.		Laros	Roosendaal
Familie	L.	van	Leengoed	Oud Gastel
Familie	P.	van	Lier	Oud Gastel
Familie	C.		Lips	Roosendaal
De heer	M.		Lockefeir	Oud Gastel
Familie	G.		Logt	Oud Gastel
Familie	C.P.C		Luijkx	Oud Gastel
Familie	P.		Luykx	Oud Gastel
Mevrouw	G.		Luykx-Konings	Oud Gastel
Familie	Th.		Luyten	Oud Gastel
De heer	J.	van	Meer	Oud Gastel
Mevrouw	C.		Meeuwissen	Oud Gastel
Familie	F.	van	Merrienboer	Oud Gastel
De heer	W.	van	Merrienboer	Brasschaat
De heer	C.	van	Merrienboer	Roosendaal
Familie	F.	van	Merrienboer	Oud Gastel
Familie	H.	van	Merrienboer	Oud Gastel
De heer	J.		Moerings	Oud Gastel
Familie	A.		Muijs	Oud Gastel
Familie	A.		Muijs-Konings	Oud Gastel
Familie	T.J.		Mulders	Oud Gastel
Familie	A.		Mulders-Konings	Oud Gastel
Mevrouw	A.	van	Onzenoort	Oud Gastel
Familie	A.C.F.T.		Oomen	Oud Gastel
Familie	J.		Oomen	Oud Gastel
Familie	W.	van	Oosterhout	Oud Gastel
Familie	J.	van	Oosterhout	Oud Gastel
Familie	J.		Paantjens	Oud Gastel
De heer	P.		Paantjens	Etten Leur
De heer	F.		Pavone	Oud Gastel
De heer	P.		Peeters	Oud Gastel
De heer	H.		Peeters	Oud Gastel
Familie	M.		Pelsma	Oud Gastel
Familie	A.	van	Poeyer	Oud Gastel
De heer	A.	van	Poeyer	Oud Gastel
Familie	J.		Rademaker-Broos	Oud Gastel
De heer	R.M.		Rademakers	Oud Gastel
De heer	C.		Rademakers	Oud Gastel
Familie	P.		Ribbens	Bunde
Familie	W.	van	Rijsbergen	Oud Gastel
Familie	G.		Rijsdijk	Oudenbosch
Familie	C.		Roovers	Oud Gastel

Mevrouw	C.	de	Rooy-Timmermans	Oud Gastel
Familie	G.J.K.		Ros	Oud Gastel
Familie	K.		Scheepers	Oud Gastel
Familie	F.		Schellekens	Oud Gastel
Mevrouw	E.		Schepers	Oud Gastel
Familie	A.A.P.J.		Schijvenaars	Oud Gastel
Mevrouw	P.		Schijvenaars-Jacobs	Oud Gastel
Familie	A.		Schoonen	Oud Gastel
Familie	H.		Schouw	Oud Gastel
Mevrouw	J.		Schrauwen-van Aart	Oud Gastel
Mevrouw	J.		Segers-Romme	Oud Gastel
Familie	J.		Sep	Oud Gastel
De heer	G		Slooters	Oud Gastel
Mevrouw	J.		Soons-Smoor	Leusden
De heer	M.		Speek	Oud Gastel
Mevrouw	E.	van	Sprundel-Perdaems	Oud Gastel
Familie	G.	van	Staden-Akkermans	Oud Gastel
De heer	C.		Stange	Oud Gastel
De heer	J.	van	Steen	Roosendaal
Familie	C.	van de	Straten	Oud Gastel
Familie	A.		Sweere	Roosendaal
Vof			Sweere	Oud Gastel
De heer	J.		Tak	Oud Gastel
De heer	R.		Tak	Oud Gastel
De heer	J.		Tak-Bruglemans	Oud Gastel
De heer	J.		Theunissen	Oud Gastel
Familie	L.L.T.		Thomas	Oud Gastel
De heer	A.		Timmermans	Oud Gastel
Familie	J.		Traets	Wychen
Familie	J.		Vermeeren-Kuppens	Oud Gastel
Familie	J.		Vermunt	Oud Gastel
Familie	C.		Verstraten-Mies	Oud Gastel
Familie	F.		Vogelaars	Oud Gastel
Mevrouw	B.		Voorbraak-Goossens	Oud Gastel
Familie	J.	van de	Vorst	Oud Gastel
Mevrouw	C.		Vromans-Speek	Oud Gastel
De heer	M.	de	Vugt	Oud Gastel
Eerwaarde	broeder	Servaas	Wagemakers	Herenthals
De heer	J.		Wagenmakers	Oud Gastel
Familie	H.		Wierikcx-van Osta	Oud Gastel
Familie	E.		Wijnants	Oud Gastel
Familie	D.	van	Zuilichem	Oud Gastel

Colofon Jaarboek 2017

Uitgave van: Heemkundekring 'Het Land van Gastel'

Redactie en Publicisten Jaarboek 2017:

Marius Broos
Wouter Loeff
Leo van Leengoed
Jan Vermeeren
Frans van Merriënboer
Richard Tak
Piet Peeters
Sandra de Kock
Andrien Schijvenaars : (drukwerkvoorbereiding)
Kees Rademakers : (eindredactie en lay-out)
Maria Mulders : (tekstcorrectie)

Lay-out kaft en drukwerk: drukkerij Copy Company

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.
Foto's – voor zover de eigenaar niet is aangegeven – komen uit het archief van onze heemkundekring.

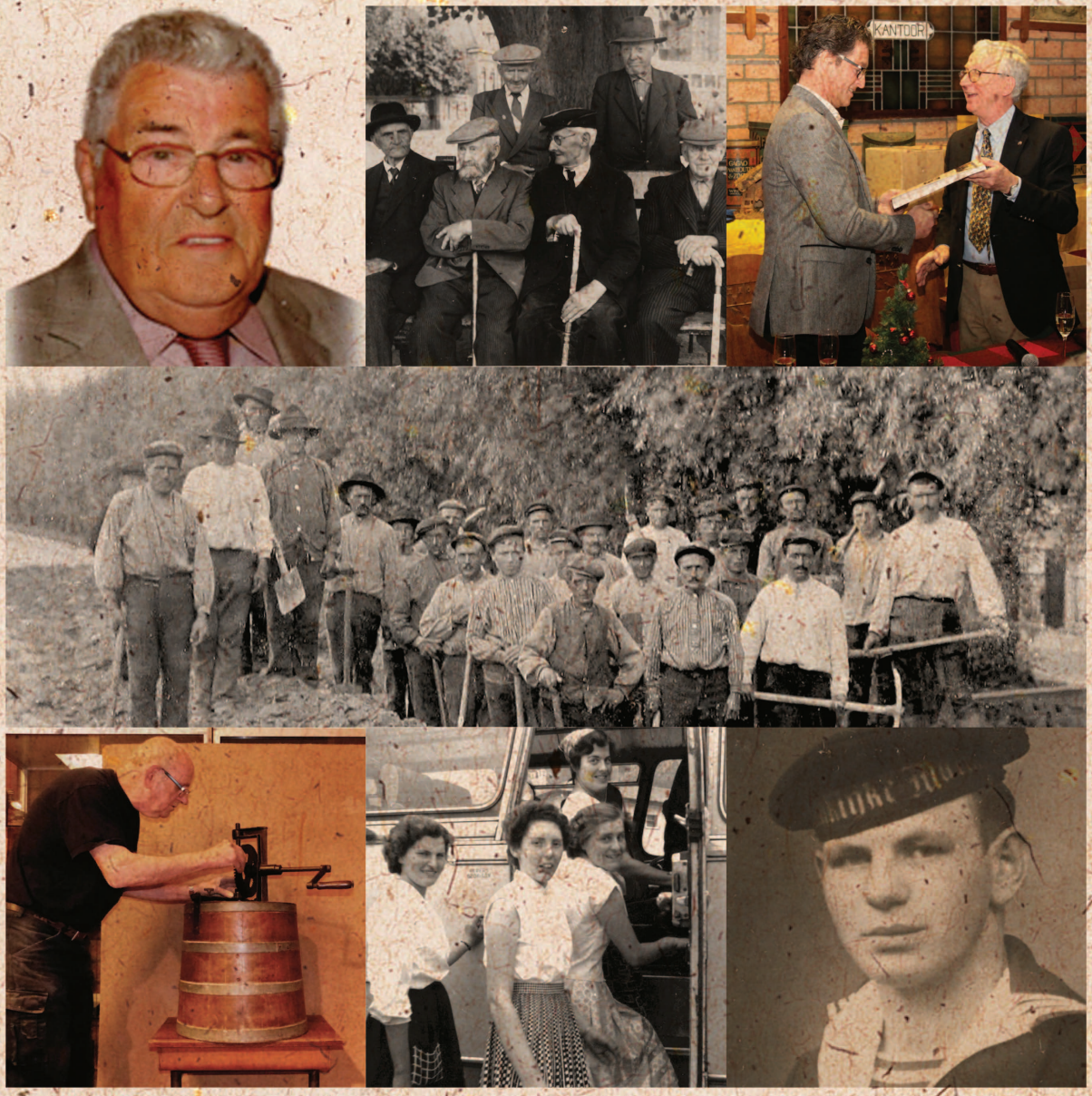

HEEMKUNDEKRING HET LAND VAN GASTEL

heemkundekringhetlandvangastel.nl